Muhammed ibni Ahmed el

KURTUBI

podsjetnik na

STANJA UMRLIH

i ahiretska dešavanja

Libris

Naslov izvornika
Et-Tezkire
fi ahvali'l-mevta ve umuri'l-ahireh

Naslov prijevoda na bosanski
Podsjetnik na stanja umrlih
i ahiretska dešavanja

Urednik
Izedin Šikalo

Muhammed ibni Ahmed el-Kurtubi

Podsjetnik na stanja umrlih i ahiretska dešavanja

Iz arapskog u bosanski preveli:
Senad Ćeman, Almir Fatić i Sabahudin Skejić

Libris

Sarajevo, 2003./1424.h.g.

ISBN 9958-9234-5-9

PREDGOVOR BOSANSKOM IZDANJU

Za razliku od intelektualnog promišljanja i pojedinačnih iskustava koji kada govore o čovjeku dolaze do određenih nepremostivih granica, Objava nam otkriva detalje o prapočecima, o vremenu prije stvaranja čovjeka, pojedinosti vezane za njegovo stvaranje, dolazak na ovaj svijet, objašnjava misiju koju imamo na njemu, ali isto tako kur'anski i hadiski tekstovi nam otkrivaju i sve ono što čovjeka čeka nakon što duša napusti njegovo tijelo. Govore nam o kraju ovoga svijeta i konačnoj ljudskoj sudbini.

Vjerovanje u Sudnji dan, dešavanja prije i poslije njega, je jedan od šest imanskih šartova (uvjeta da bi se neko uopće mogao nazvati muslimanom). Nakon smrti čovjek zavisno od njegova života na ovom svijetu, na temelju čega će davati odgovore melecima koji će ga u kaburu ispitivati, biva izložen tjeskobi, strahu i nemiru ili širini, smiraju i zadovoljstvu. Bez obzira na brojne predznake o kojima govori i Kur'an (azimu'š-šan) i Hadis Smak svijeta će nastupiti iznenada i neočekivano. Tada će se okončati život na ovom svijetu. Nakon toga će Allah (dželle šanuhu) proživjeti sve one koji su mrtvi i tada će oni odgovarati za način života kojeg su živjeli na ovom svijetu i u čemu su vrijeme koje im je bilo na raspolaganju potrošili. Nakon dugog iščekivanja samog suđenja i iscrpljujućeg nastojanja da se opravda za propuste koje je počinio čovjek će, ako prevagnu dobra djela, biti odveden u Džennet, a ako mu prevagnu loša djela biti bačen u

Džehennem. Odgovaranjem za djela koja je počinio i izricanjem adekvatne kazne ostvaruje se savršena Allahova pravda da će svako odgovarati i za najbezazleniji grijeh koji je počinio, kao što će i svaki trudbenik biti nagrađen za svaki čin koji mu nije priznat i adekvatno nagrađen na ovom svijetu.

Veliki je broj djela koja su napisali kako klasični, tako i suvremeni muslimanski autori na temu smrti, dešavanja u kaburu, o strahotama Sudnjega dana, džehennemskim kaznama i džennetskim blagodatima. Među njima su imena: imama Ebu Bekra el-Bejhekija, Ibn Kajjima el-Dževzijje, šejha Ahmeda Abdulkadira, šejha Muhjiddina Hanefija, Mahmuda Abdulmelika, Abdulkadira er-Rahbavija, Abdullatifa Ašura, Alija Ahmeda et-Tahtavija i dr.

Svakako jedan od najznačajnijih autora u povijesti islamske duhovnosti koji su pisali o dešavanjima nakon smrti jeste zasigurno Muhammed ibni Ahmed el-Kurtubi.

Ne zna se sasvim tačno kada je Muhammed ibni Ahmed el-Kurtubi rođen, ali se zna da je to bilo u Kordovi, u Andelusu. U to vrijeme je Kordova centar učenosti što koristi mladi Muhamed i stiče osnovna znanja iz tefsira, hadisa, fikha, akaida i dr. islamskih nauka. Nakon sticanja osnovnog obrazovanja kreće na istok tragajući za znanjem i nastanjuje se u blizini Asjuta u Gornjem Egiptu, gdje 671./1273. g. i umire. Jedan je od najpoznatijih i najpriznatijih komentatora Kur'ana (azimu'š-šan). Bio je veoma skroman i pobožan, prepoznatljiv po vunenoj bijeloj kapi koju je nosio. Napisao je veoma veliki broj djela od kojih su svakako najpoznatija njegov fikhski tefsir u dvadeset knjiga, komentar Malikovog *Muvetta'a,* te djelo o ahiretskim dešavanjima pod naslovom *Et-Tezkire fi ahvali'l-mevta ve umuri'l-ahireh.*

Ovo djelo pod naslovom *Podsjetnik na stanja umrlih i ahiretska dešavanja*, koje evo, hvala Bogu, imamo priliku čitati i na bosanskom jeziku je jedno od najvrijednijih i najobimnijih djela o životu nakon smrti. Ono nam prije svega govori o podsjećanju na smrt, o njenoj realnosti, o melecima koji nas dočekuju u kaburu i postavljaju nam osnovna pitanja o tome kako smo proveli život na ovom svijetu. Zatim nam govori o proživljenju, na koji način će se ono odigrati, da li će se prije toga sva bića koja je Allah (dželle šanuhu) stvorio usmrtiti, ili u tome ima izuzetaka. Nakon toga nas

autor uvodi u dešavanja pred sami Sudnji dan, kroz hadise Muhammeda (alejhi's-selam) odgovara na pitanje za što će se prvo račun polagati, govori o svjedočenju tjelesnih organa protiv čovjeka, da bi prvi dio svoga djela završio govorom o Havdu (vrelu) i Kevseru (džennetskoj rijeci) koji su darovani Poslaniku (alejhi's-selam) i koje će samo odabrani moći kušati.

Iznošenje svih ovih detalja el-Kurtubi temelji na brojnim kur'anskim ajetima, hadisima Vjerovjesnika (alejhi's-selam) i mišljenjima islamskih učenjaka prvih i kasnijih generacija. Nažalost, nastojeći vjerovatno da što zornije čitaocu predoči određene situacije u kojima će se naći umrli nakon odlaska sa ovog svijeta el-Kurtubi nije bio dovoljno kritičan, pa je u djelo uvrstio znatan broj slabih, pa čak i apokrifnih predaja. Stoga skrećemo pažnju čitaocu da je svaki hadis za kojeg je u podnožnoj napomeni naglašeno da je apokrifan, ustvari pripisan Poslaniku (alejhi's-selam), a on ga nije izrekao i ne može biti valjanim argumentom za ono o čemu govori.

Kada iščitavamo vjerodostojne tekstove, bilo kur'anske ili hadiske prirode, koji nam govore o vječnom životu, Džennetu i njegovim blagodatima, Džehennemu i njegovim strahotama, kada nam ovi tekstovi govore o tim trajnim vrijednostima, koje nisu aktuelne i bitne samo jednu godinu, deceniju, ili pak životni vijek čovjeka na ovom svijetu, nego traju cijelu vječnost, zauvijek i bitne su jer nam određuju vječnu sreću ili nesreću, iščitavajući ove tekstove mi dobijamo realnu sliku ovoga svijeta, da on nekome traje sto i više godina, nekome 50-ak, nekome 10-tak, a nekome svega nekoliko trenutaka. To je realnost ovoga svijeta. I samo vraćanjem na tekstove koji nam govore o prolaznosti ovoga i vječnosti budućeg svijeta bivamo u stanju da shvatimo njihov stvarni značaj za nas i da svakome od njih posvetimo pažnju koju zaslužuje. Ovom svijetu onoliko koliko provodimo na njemu, budućem onoliko koliko ćemo ostati tamo.

Ovo ne znači da trebamo zanemariti ovaj svijet, da se trebamo prepustiti svim nedaćama koje nas snalaze, trpiti ih i čekati svoj sudnji dan. Ne, nego na ovom manje-više trenutačnom svijetu posvetiti pažnju, vrijeme, svoju duhovnu, moralnu i intelektualnu snagu i energiju onome od čega ćemo imati koristi ne samo na ovom kratkom, nego i na budućem vječnom svijetu. Ali ed-Dekkak

je govorio: *Ko se često sjeća smrti uživa slijedeće: požuruje sa tevbom, u duši je zadovoljan i aktivan je u činjenju ibadeta. Onaj, pak, koji zaboravlja smrt kažnjen je: odgađanjem tevbe, nije ni mnoštvom zadovoljan i lijen je u činjenju ibadeta.* Posebnu pažnju, prema tome, trebamo posvetiti onome od čega ćemo imati trajnu korist, a shodno hadisima Božijeg Poslanika (alejhi's-selam) istaknuta su tri pitanja: obrazovanje, materijalno pomaganje drugih i odgoj potomstva.

Musliman se permanentno obrazuje. Od trenutka kada smo sposobni da razumijevamo, pa sve do smrtnog časa, trebamo učiti sebe i druge. Allah (dželle šanuhu) kao prvu i osnovnu naredbu svome posljednjem Poslaniku (alejhi's-selam) upućuje riječi: *Čitaj, uči!* Čitaj znakove (ajete) koji se nalaze u Kur'anu (azimu'š-šan), ali isto tako i one koji se nalaze u svijetu koji te okružuje. Svi ti znakovi ukazuju na Jednog i da se sve Njemu vraća. Samo te znakove valja čitati i razaznavati.

Nadalje koristiti sebi i drugima, a ne samo druge iskorištavati. Uvijek se podsjećati da su imetak i sredstva koja trenutno posjedujemo samo emanet koji nam je povjeren određeno vrijeme i koji vrlo brzo mijenja vlasnika. Jedino što možemo jeste da nastojimo ga pravilno rasporedimo. Allah (dželle šanuhu) daje dovoljno resursa i bogatstava, ali je problem u neravnomjernoj raspodjeli. Često se pravdamo pred samim sobom, a pred drugima još češće, da ne možemo sami sve gladne nahraniti i sve gole odjenuti, a zaboravljamo da bi sasvim dovoljno bilo da utolimo glad gladnih i obučemo neodjevene samo da se odreknemo onoga što nam zbilja ne treba. Daleko je više onih koji biraju šta će ručati od onih koji ručak traže po kontejnerima. Problem je samo što su nam srca, pa time i ruke stisnute.

I svakako sjećajući se smrti i onoga što nas tamo čeka moramo preispitati svoj odnos spram odgoja djece. Koliko vremena i truda uistinu ulažemo da nam djeca saznaju Istinu i da je slijede u svom životu, a koliko je odgoj prepušten pustim nadanjima da će sve što ona rade valjda izaći na dobro. Oni su ti koji će već sutra uređivati društvo u kojem žive. Od njih će zavisiti da li će ono biti moralno, čestito, otvoreno prema svim ljudskim vrijednostima ili će biti preplavljeno raznim porocima koji će ga jednoga dana dovesti do ruba propasti.

Ovo su samo neke od vrijednosti na čijem ostvarenju trebamo trošiti sve svoje potencijale na što će nas aktivirati stalno sjećanje na smrt.

Iščitavajući kur'anske i hadiske tekstove o strahotama, neizvjesnostima i strepnjama Sudnjega dana, kada ništa skriveno neće ostati i kada će i najmanji grijeh biti objelodanjen vjernik se preispituje da li je spreman za susret sa svojim Gospodarem. U čemu se pokorava svojim željama i prohtjevima, a u čemu i kada se pokorava svome Gospodaru. Da li je čak i sami ibadet koji čini često s ciljem zadovoljenja njegovih prljavih ambicija i prikazivanja drugačijim nego što uistinu jeste?!

U vremenu u kojem živimo sve ubrzanijim tempom života, u kojem nas raznorazne obaveze vuku na različite strane, pa iako se služimo raznovrsnim rokovnicima i podsjetnicima, vrlo često gubimo orijentaciju i zaboravljamo osnovni razlog našeg bivstvovanja na ovom svijetu, u takvim vremenima *Podsjetnik na ahiretska dešavanja* koji nam otvara oči pred Istinom koju cijeli život pokušavamo previdjeti i baviti se marginalnim stvarima je više nego nužan.

On će nas podsjetiti da trebamo raditi za Allaha (dželle šanuhu) onoliko koliko nam je On potreban! Da istrajavamo na putu za Džennet onoliko koliko želimo boraviti u njemu, a da hodimo ka Džehennemu onoliko koliko njegovu vatru možemo trpiti!

Uz nadu da će ova knjiga naći put do naših srca, srca muslimana ovih bosansko-hercegovačkih prostora, ali ne i samo njih, i da će se u dogledno vrijeme svijest o bliskosti smrti i svega što ona sobom donosi osjetiti u našem razmišljanju, poslovanju, svakodnevnom komuniciranju i međusobnom ophođenju molim Allaha (dželle šanuhu) da nagradi sve one koji su učestvovali u prevođenju i publiciranju ovog vanredno značajnog djela.

Zuhdija Hasanović

SA IMENOM ALLAHA,

MILOSTIVOG SVEMILOSNOG!

PREDGOVOR AUTORA

Ponizni rob koji je ovisan o svome Gospodaru i koji se kaje za svoje grijehe, koji se nada Milosti svoga Gospodara, Muhamed b. Ahmed b. Bekr b. Ferh Ensari Hazredži Endelusi Kurtubi, da Allah oprosti njemu, njegovim roditeljima i svim muslimanima, kaže: - Potpuna hvala Allahu, Uzvišenom, Nedostižnom, Zaštitniku, Koji je stvorio i život dao, koji kontroliše Svoja stvorenja smrću i umiranjem, proživljenjem na svijetu pravedne naknade za djela, Koji odvaja dobro od lošega i koji pravedno presuđuje. **"Kad će svaki čovjek prema trudu svome nagrađen ili kažnjen biti."**[1]

Uzvišeni Allah kaže: **"Onoga koji pred Gospodara svoga kao nevjernik iziđe čeka Džehennem, u njemu neće ni umrijeti ni živjeti; a one koji pred Njega iziđu kao vjernici a koji su dobra djela činili – njih sve čekaju visoki stepeni, edenski vrtovi kroz koje će rijeke teći, u njima će vječno ostati, i to će biti nagrada za one koji se budu od grijeha očistili."**[2]

---

[1] Kur'an, Ta-ha, 15.

[2] Kur'an, Ta-ha, 74. - 76.

Odlučio sam napisati knjigu koja bi bila kratka i sadržajna a koja bi i meni samome bila podsjetnik i dobro djelo koje bi mi koristilo i nakon moje smrti. Knjiga bi govorila o smrti, stanjima u kojima se nalaze umrli, o proživljenju, o Džennetu i Džehennemu, o smutnjama i predznacima Kijametskog dana. Sve sam to prenio iz knjiga istaknutih učenjaka ili koristeći se predajama povjerljivih i pouzdanih, shodno svome znanju i sudu o njima. Sve ćeš to i sam moći uočiti kada budeš čitao knjigu, uz Allahovu pomoć.

Knjigu sam nazvao: *Podsjetnik na stanja umrlih i na ahiretska dešavanja*. Podijelio sam je na poglavlja, a poslije svakog poglavlja sam sačinio jedno ili više potpoglavlja gdje smo govorili o onome što je potrebno znati; manje poznate stvari smo objašnjavali, govorili o značenju hadisa, pojašnjavali nejasno, kako bi se imao potpuni uvid u ono o čemu je poglavlje govorilo. Nužnost pravilnog razumijevanja je spomenuta i u hadisu Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a i tako često spominjano (dobro) djelo - zbog kojeg će čovjek biti nagrađen na Kijametskom danu - podrazumijeva (prevashodno) pravilno razumijevanje pa (tek) nakon toga praktičnu primjenu onoga što smo razumjeli.

Molim Uzvišenog Allaha da ovo moje djelo učini čistim od bilo kakvih mahana, da mi zbog njega podari Svoju milost i plemenitost...

Nema Gospodara osim Njega, niti ikome vrijedi robovati osim Njemu, da je neizmjerno slavljen i veličan!

KNJIGA PRVA

PRVI DIO

STANJE PRIJE SMRTI

O ZABRANI PRIŽELJKIVANJA SMRTI I MOLJENJA ZA NJU ZBOG ŠTETE KOJA ČOVJEKA MOŽE ZADESITI U ZDRAVLJU ILI IMETKU

Muslim bilježi od hazreti Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Niko od vas, ni u kom slučaju, neka ne priželjkuje smrt zbog neke štete koja ga je zadesila, a ako je ipak prinuđen na to, onda neka kaže: - Gospodaru moj, poživi me dok je život dobar za mene, a usmrti me onda kada je smrt za mene bolja od života."[3]

Od istog prenosioca se bilježi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neka niko od vas, nikako, ne priželjkuje smrt prije nego mu ona dođe, jer kada neko od vas umre, prekinu mu se sva djela, a vjernikov život samo dobro povećava."[4]

Buhari bilježi: "Neka niko ne priželjkuje smrt; ako je dobar vjerovatno će svoja dobra djela povećati, a ako je loš, vjerovatno će se pokajati i popraviti."[5]

---

[3] Hadis je Muttefek alejh, Buhari, 5671. i Muslim, 2680.

[4] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2682. i Ahmed, 2/216.

[5] Vjerodostojan hadis, Buhari, 7235. od Sa'da b. Ubejda, sluge Abdurrahmana b. Ezhera.

Bezzar bilježi hadis od Džabira b. Abdullaha da je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: - Ne priželjkujte smrt, jer je užasno kako ona izgleda, nego je sreća i kada čovjek ima dug život u kojem mu Allah podari pokajanje i smiraj."[6]

Odlomak: Naši učenjaci kažu da smrt nije potpuni nestanak, nego da je to prestanak veze između duše i tijela. Smrt, zapravo, predstavlja samo promjenu stanja. Seljenje iz jednog boravišta u drugo jeste jedno od najvećih iskušenja, pa Allah to naziva nevoljom u riječima: "Zadesi vas nevolja smrti."[7]

Smrt je velika nevolja i naši učenjaci kažu: - Veća nevolja od same smrti, je nemarnost prema njoj, odsustvo svijesti i razmišljanja o tome kako je dočekati i nepripremanje za nju. Sama smrt je dovoljna da pouku uzme onaj ko ima pameti i dovoljan razlog za razmišljanje onome ko želi razmišljati.

U predaji koja se prenosi od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, stoji: "Kada bi životinje, o smrti znale ono što vi znate, vi nikada ne bi jeli masnog i debelog mesa."[8]

Prenosi se da je neki beduin jahao na svojoj devi pa se deva srušila mrtva. Beduin je sjahao s deve i počeo kružiti oko njenog leša razmišljajući o tome šta ju je moglo zadesiti, govoreći: - Šta je s tobom, zašto ne ustaješ? Zašto ne živneš? Tvoji udovi su zdravi i čitavi, pa šta je s tobom? Šta te oborilo? Šta te spriječilo od bilo kakvog pokreta? – Potom je otišao od deve stalno razmišljajući o njoj i čudeći se njenom slučaju.

Tirmizi Hakim bilježi u *Nevadiru-l-usuli* od Muhammeda b. Munkedira da je rekao: - Jedan od sinova Adema, alejhis-

---

[6] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 7235.; Bejheki u *Šu'abu* 10589.; a Hejsemi u *Medžme'u* 10/203. kaže da ga bilježi Bezzar sa dobrim lancem prenosilaca.

[7] Kur'an, Maida, 106.

[8] Hadis je slab, Bejheki, 10557. U lancu penosilaca je Abdullah b. Seleme b. Eslem kojeg je Darekutni ocijenio kao slabog.

selam, je umro, pa je on (Adem, alejhis-selam) rekao: - Hava, umro ti je sin.

A ona ga upita: - A šta je to smrt?

On joj reče: - Niti jede, niti pije, niti može ustati, niti sjesti.

Ona je na te riječi zacvilila, pa joj Adem, alejhis-selam, reče: - Ti i tvoje kćeri ćete cviliti, a ja i moji sinovi nećemo.

Bilježi se od Sehla b. Abdullaha Tusterija da je rekao: - Među vama trojica ljudi mogu poželjeti smrt: onaj koji ne zna šta se dešava nakon smrti, onaj koji hoće da pobjegne od Allahove odredbe i onaj koji žudi za susretom sa Allahom.

Pripovijeda se da je Melek smrti došao Ibrahimu, alejhis-selam, kako bi mu uzeo dušu, pa ga je Ibrahim, alejhis-selam, upitao: - Meleku smrti, jesi li vidio nekog prijatelja da vadi dušu svom prijatelju? Melek smrti se vratio svome Gospodaru, pa mu je Allah rekao: - Poruči mu: "A jesi li ti vidio prijatelja koji izbjegava susret sa svojim prijateljem?" Ibrahim, alejhis-selam, je rekao: "Vadi mi dušu istog trena."[9]

Hazreti Ebu Derda kaže: "Nema nijednog vjernika a da smrt nije dobra za njega, a ko mi ne vjeruje neka pogleda Allahove riječi: "**A ono što ima u Allaha bolje je za one koji budu dobri.**"[10] I još kaže: "**Neka nikako ne misle nevjernici da je dobro za njih to što im dajemo dug život. Mi im ga dajemo samo zato da što više ogreznu u grijehu.**"[11]

Hajjan b. Esved kaže: - Smrt je most koji spaja onoga koji voli sa Onim kojeg voli.

[9] Slučaj navodi Ebu Nu'ajm u *Hilyetu*, 4/278.

[10] Kur'an, Ali Imran, 198.

[11] Kur'an, Ali Imran, 178.

DOZVOLJENO JE PRIŽELJKIVATI SMRT AKO SE ČOVJEK BOJI ZA SVOJU VJERU

Uzvišeni Allah, govoreći o Jusufu, alejhis-selam, kaže: **"Daj da umrem kao musliman i pridruži me onima koji su dobri."**[12] Govoreći o hazreti Merjemi, (Uzvišeni Allah) kaže: **"Kamo sreće da sam ranije umrla i da sam potpuno u zaborav pala."**[13]

Prenosi se od Malika Zinada - on od A'redža, a on od hazreti Ebu Hurejre - da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kijametski dan (Smak svijeta) neće nastupiti sve dok čovjek ne bude prolazio pored kabura i govorio: - Kamo puste sreće da sam ja na mjestu ovoga u kaburu."[14]

Odlomak: Nema nikakve oprečnosti između naslova ovog i naslova prethodnog poglavlja. Kako Katade kaže: - Smrt nije poželio nijedan od Vjerovjesnika, osim Jusufa, alejhis-selam, kada su se sve blagodati dunjaluka slile kod njega i kada se sastao sa svojom porodicom i kada je, iz velike želje za susretom sa svojim Gospodarom, rekao: **"Gospodaru moj, Ti si mi dao dio**

---

[12] Kur'an, Jusuf, 101.

[13] Kur'an, Merjem, 23.

[14] Hadis je Muttefek alejhi, Buhari, 7115; Muslim, 157/53.

vlasti i naučio me..."[15] A kaže se da Jusuf nije poželio smrt kao smrt nego je poželio da umre kao musliman, pa kao da je htio reći: - Gospodaru, kada mi dođe suđeni čas, usmrti me kao muslimana.

Ovo je odabrani stav onih koji tumače Kur'an, a Allah najbolje zna.

A što se tiče Merjeme ona je zaželjela smrt iz jednog od dva razloga: **Prvi:** Plašila se da bi se moglo pomisliti da je nemoralna, zbog čega bi je prezirali, pa bi joj to bila kazna; i **drugi razlog:** Strahovala je da bi njeni sunarodnici zbog nje zapali u grijeh optužujući je za zinaluk, što je opet moglo uzrokovati njihovu kaznu, a Allah najbolje zna.

Uzvišeni Allah kaže o onome koji je potvorio hazreti Aišu: "A onoga od njih koji je to najviše činio čeka patnja velika."[16] I kaže: "Vi ste to sitnicom smatrali, ali je ono Allahu krupno."[17]

Učenjaci su se podijelili po pitanju da li je hazreti Merjema *siddika* (iskreno Allahu predana), shodno riječima Uzvišenog: "A majka njegova je uvijek istinu govorila."[18] ili je vjerovjesnica, shodno ajetima: "Mi smo k njoj meleka Džibrila poslali."[19] i "I kada meleki rekoše: - O Merjema, tebe je Allah odabrao."[20] Uzevši u obzir mišljenje onih koji zastupaju tvrdnju da je ona bila vjerovjesnica, iznošenje potvore na nju smatra se težim grijehom nego potvaranje neke druge žene, tj. propast onih koji se tako ogriješe je veća i teža. Kada bi se navedeno tumačenje uzelo u obzir, hazreti Marjemino priželjkivanje smrti bilo bi dozvoljeno, a Allah najbolje zna.

---

[15] Kur'an, Jusuf, 101.

[16] Kur'an, Nur, 11.

[17] Kur'an, Nur, 15.

[18] Kur'an, Maida, 75.

[19] Kur'an, Merjem, 17.

[20] Kur'an, Ali Imran, 42.

Iz navedenog hadisa crpimo tumačenje da će doći vrijeme opštih nereda na zemlji, vrijeme tako teških nevolja i iskušenja za vjeru i zdravlje da će ljudi priželjkivati vlastitu smrt. Ovo pojašnjava i hadis u kojem stoji: "Gospodaru moj, molim Te da mi omogućiš činjenje dobra i ostavljanje svega ružnog i da volim nevoljnike, a ako zaželim nekome čovjeku zlo, usmrti me prije nego ga učinim i prije nego na kušnju budem stavljen."[21]

U sličnom kontekstu je i dova koju je proučio hazreti Omer: "Gospodaru moj, oslabio sam i ostario, a povećala se moja odgovornost, pa me usmrti kao nekog ko nije tlačio i koji je svoje obaveze ispunjavao."[22] Poslije ovako proučene dove nije prošlo ni mjesec dana a hazreti Omer je preselio na bolji svijet. Tako kaže Imam Malik.

Ebu Omer b. Abdilberr u *Temhidu* i *Istizkaru* bilježi od Zazana b. Omera, a on od Ulejma Kindija da je rekao: - Sjedio sam s Abisom Gifarijem na balkonu, pa je ugledao ljude koji su bježali pred kugom, i rekao: - Kugo, uzmi me sa sobom! – to je ponovio tri puta, na što ga je Ulejm upitao:

Zašto to govoriš? Zar Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije rekao: "Neka niko od vas, nikako, ne priželjkuje smrt prije nego mu ona dođa, jer kada mu se prekinu djela neće biti više vraćen da ga to zadovolji."

Abis mu na to reče: - Ja sam čuo Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: "Smrću preduhitrite šestoro: namjesništvo neukih, mnoštvo policije, kupnju presude, olahko prolijevanje krvi, prekidanje rodbinskih veza i generaciju kojoj je Kur'an izvor muzikalnosti – daju prednost onome koji će im ga pjevati iako je najmanje učen od njih."[23]

O ovome će biti više riječi u poglavlju o iskušenjima, ako Allah da.

---

[21] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 1/368.; Tirmizi, 3233. 3235. i Malik, 40.

[22] Vjerodostojna predaja, Malik u *Muvettau, Kitabu-l-hudud,* 10.

[23] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 3/494.

O SMRTI I PRIPREMI ZA NJU

Nesai bilježi od hazreti Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Što češće se prisjećajte onoga što vam uništava svaku slast (prisjećajte se smrti)."

Ebu Nu'ajm, sa svojim lancem prenosilaca bilježi od hazreti Omera da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Što češće se prisjećajte onoga što vam uništava svaku slast." Upitali smo: - Allahov Poslaniče, a šta je to, a on (sallallahu alejhi ve sellem) odgovori: "To je smrt."[24]

Ibn Madže bilježi od hazreti Ibn Omera da je rekao: "Sjedio sam s Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, kada je došao neki Ensarija, nazvao selam Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, i pitao: "Allahov Poslaniče, koji je vjernik najbolji?

On odgovori: - Onaj koji ima najljepši ahlak.

A koji je najrazumniji?

Onaj koji se najviše prisjeća smrti i najbolje priprema za ono što poslije nje dolazi, on je najrazumniji."[25]

[24] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 2307; Nesai, 4/4. i Ibn Madže, 7141.

[25] Dobar hadis, Ibn Madže, 4259. i Taberani u *Kebiru* 13536.

O ovome će biti više riječi u poglavlju o iskušenjima, ako Allah da.

Tirmizi bilježi predaju od Šeddad b. Evsa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Razuman je onaj koji svodi račun sa samim sobom i koji se priprema za ono što dolazi poslije smrti, a slabić je onaj koji slijedi svoje prohtjeve i zalud se nada da će mu Allah oprostiti."[26]

Bilježi se od hazreti Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Što češće se prisjećajte smrti jer ona čisti od grijeha i ništi žudnju za dunjalukom."[27]

Bilježi se od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Smrt je dovoljan savjetnik i dovoljna je da presiječe želju za dunjalukom i njegovim dobrima."[28]

Upitali su Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Da li će iko biti proživljen sa šehidima?

– Hoće, onaj koji se smrti svakodnevno sjeti dvadeset puta."[29]

Tumačeći ajet: **"Onaj koji je dao smrt i život da bi iskušao koji od vas će bolje postupati"**[30] mufesir Sudi kaže: "Koji će se najviše smrti sjećati, najbolje za nju pripremati i od nje, iščekujući je, najviše strahovati."

Prvi odlomak: Naši učenjaci, da im se Allah smiluje, kažu: - Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi: "Što češće se

[26] Slab hadis, Tirmizi, 2459. Ibn Madže, 4260. Ahmed, 4/124. i Taberani u *Kebiru* 7141.

[27] Hadis bilježi Nesai

[28] Slab hadis. Kod Bejhekija u *Šu'abu* stoji: "Smrt je dovoljan savjetnik, jekin (čvrsto uvjerenje) je dovoljno kao bogatstvo, a ibadet je dovoljan kao posao." 10556.

[29] Slab hadis. Hejsemi ga pripisuje Taberaniju u *Evsatu*, pa kaže da u lancu prenosilaca ima čovjek o kojem ne zna ništa. 5/301.

[30] Kur'an, Mulk, 2.

prisjećajte onoga što vam uništava svaku slast" su vrlo koncizne, u njima je sadržano podsjećanje i vrlo su upečatljive.

Onome ko se prisjeća smrti, zagorčavava se slast trenutnog uživanja, to ga sprečava da je priželjkuje u budućnosti a u istovremeno ga tjera da manje obraća pažnju na prolazne stvari. Uspavanim dušama i nemarnim srcima potrebno je što više kazivanja i savjetovanja, u protivnom bi riječi *Što češće se prisjećajte onoga što vam uništava svaku slast* uz ajet: **"Svako živo biće smrt će okusiti."**[31] bile dovoljne svakome ko ih čuje i ko ih pročita.

Drugi odlomak: Ako se prihvati sve što smo naveli, onda znaj da svaki trenutak sjećanja na smrt uzrokuje nezadovoljstvo ovim prolaznim boravištem i okretanje ahiretu i vječnosti. Svaki čovjek može se naći u različitim stanjima: stanju teškoće i siromaštva ili stanju obilja i blagostanja. Ako je u siromaštvu i neimaštini pa se sjeti smrti, lakše će ih podnositi razmišljajući o prolaznosti ovog svijeta i o tome da je smrt teža od njegovog trenutnog stanja. A ako je u stanju bogatstva i blagostanja, pa se sjeti smrti, podsjećanje na to da će sve jednom nestati spriječit će ga da se osjeti neovisnim i silnim.

Čitav ummet prihvata neumitnu činjenicu da se smrt ne može vezati za određene godine, za određeno vrijeme, niti za određenu bolest, što podstiče čovjeka da bude u stanju stalne pripravnosti i iščekivanja. Jedan od pobožnjaka je, na gradskim zidinama, svaku noć izvikivao: - Odlazak! Odlazak! – Kada je pobožnjak umro, namjesnik grada koji se raspitivao za njega rastužio se i rekao:

Neprestano je izvikivao odlazak sve dok mu deva nije pred vrata klekla:

Odlazak ga je spremnog zatekao.

Nije sebi dozvolio da ga nade prekriju!

---

[31] Ali Imran, 185.

Jezid Rekkaš je sam sebi govorio: - Stidi se, Jezidu! Ko će poslije tvoje smrti klanjati za tebe? Ko je taj koji će postiti za tebe? Ko je taj koji će za tebe tražiti zadovoljstvo tvoga Gospodara? Onda bi govorio: - Ljudi, zar nećete plakati nad sobom ostatak vaših života? Onaj za kim smrt traga, kome je kabur boravište, kome je zemlja postelja, kome su crvi jedino društvo, i pored nabrojanog ga još čeka i Dan velikog užasa, kako se može ponašati? – Potom bi plakao sve dok se ne bi stropoštao onesviješten.

Tijemi je rekao: - Dvije stvari su mi presjekle svako dunjalučko uživanje: sjećanje na smrt i sjećanje na stajanje pred Uzvišenim Allahom.

Omer b. Abdulaziz je imao običaj da okupi učenjake i s njima govori o smrti, Kijametu, ahiretu i stvarima poslije smrti, pa bi se rasplakali kao da su na dženazi.

Ebu Nu'ajm prenosi: - Sevri, kada bi mu se spomenula smrt, danima nije bio sposoban odgovoriti ni na jedno pitanje, a i kada bi bio upitan, odgovarao bi: - Ne znam! Ne znam!

Esbat bilježi: "Nekog su čovjeka spomenuli Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, kao vrlo pobožnog i dobrog, pa ih je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pitao: - Kakvo je njegovo sjećanje na smrt? – Kada mu nisu ništa znali o tome kazati, jer nisu znali da li čovjek o tome ikako razmišlja, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: - Nije on onakav kavim ga smatrate."[32]

Dekkak je rekao: - Ko se često prisjeća smrti, biće počašćen sa tri stvari: požuriće s tevbom i pokajanjem, smiriće mu se i zadovoljiti srce i biće revniji u obavljanju ibadeta. A ko zaboravi na smrt, biće kažnjen sa tri stvari: odgađaće tevbu i pokajanje i neće težiti zadovoljstvu Gospodara zbog lijenosti i prepuštanja užicima.

[32] Vjerodostojna predaja, bilježi je Ebu Nu'ajm u *Hil-jetu*, 7/58.

Razmisli, ti koji ne razmišljaš o smrti, koji ne razmišljaš o smrtnom napitku i njenoj gorčini. Kako li je samo istinito smrtno obećanje, kako je samo smrt pravedan sudac. Smrt je dovoljna da istjera suze na oči, da razdvoji društvo, da uništi svaku slast, prekine svaku želju. Da li si ikada razmišljao o svojoj smrti i danu kada ćeš napustiti svoje prebivalište, kada se budeš selio iz širine u tjeskobu, kada te ostave i prijatelji i rodbina, kada te napusti i brat i prijatelj, kada budeš uzet iz svoje postelje i kada te postave na goli pod, kada te pokriju, umjesto pokrivačem, zemljom i prašinom. Ti koji skupljaš imetak, koji gradiš zgrade, Allaha mi od imetka ti neće ostati ništa osim kefina, a i oni će, Allaha mi, propasti, a tvoje tijelo će istruhnuti, pa gdje će ti tada biti ono što si skupljao i koju ćeš korist od toga imati? Hoće li te to spasiti od strahota i užasa? Neće nikako, nego si sve to ostavio nekome ko te neće ni spominjati niti ti zahvalan biti, a doći ćeš sa svojim djelima pred Onoga koji neće uvažiti tvoja pravdanja. Jedan (učenjak) je lijepo protumačio značenje ajeta: **"I nastoj da time što ti je Allah dao stekneš onaj svijet."**[33] Onim što imaš i što ti je Allah dao na dunjaluku teži i traži ahiret, Džennet i njegove ljepote.

Mu'min i treba da ono što ima na dunjaluku utroši kako bi zadobio ahiret, a ne da to troši u zemlju, vodu, odmetništvo ili radi ugleda. Kao da su ovim htjeli reći: Nemoj zaboraviti da sav svoj imetak napuštaš, osim onoliko koliko koštaju tvoji kefini.

Treći odlomak: Riječi: *Razuman je onaj koji svodi račun sa samim sobom, koji se priprema za ono što dolazi poslije smrti, koji priječi svoj nefs od prohtjeva i koji ne prigovara Allahu* ukazuju na one ljude koji svode račun sami sa sobom i pripremaju se za ono poslije smrti i susret sa Allahom stalnim ibadetoima i činjenjem dobrih djela, te stalnim vođenjem računa o grijesima koje su počinili u životu i pripremaju se za svoj kraj čineći dobro. Onaj kome je Allah uvijek na pameti i koji u svakom svom poslu teži

[33] Kasas, 77.

da Allahu robuje. Suprotan ovome je onaj čovjek koji, izostavljajući sve nabrojano i stalno griješeći, i pored svega toga, se nada Allahovoj milosti i oprostu.

Hasan Basrija kaže: - Ima ljudi koji su želje i nadu uzeli za svoja božanstva, pa kada napuste dunjaluk bez ijednog dobrog djela, kažu: - Ja imam lijepo mišljenje o svome Gospodaru! - a lažu jer da je tako, činili bi dobra djela. – Potom je proučio ajet: **"I to vaše uvjerenje, koje ste o Gospodaru svome imali, upropastilo vas je, i sada ste nastradali."**[34]

Seid b. Džubejr kaže: - Lakomislen je onaj koji trajno grijehe čini a od Allaha priželjkuje oprost.

Bekijje b. Velid kaže da je Ebu Umejre Suri, pisao jednom od svoje braće: - Postao si takav da se nadaš uspješnom življenju na dunjaluku i dugom životu, a od Allaha priželjkuješ dobro svojim grijesima i nepodopštinama, ali kuješ hladno gvožđe, i selam.

O ovome će biti više riječi u poglavlju koje govori o tome da je kabur prvo stanište za ahiret, ako Allah da.

[34] Fussilet, 23.

O ONOME ŠTO PODSJEĆA NA SMRT I AHIRET I ŠTO ODVRAĆA OD DUNJALUKA

Muslim bilježi hadis od hazreti Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, posjetio mezar svoje majke i zaplakao, a zaplakali su i svi koji su bili s njim, pa je rekao: "Tražio sam od Gospodara da joj oprosti, pa mi nije udovoljio, pa sam zamolio da posjetim njen kabur, i to mi je dozvolio. Stoga, posjećujte mezarja, jer mezarovi podsjećaju na smrt."[35]

Ibn Madže bilježi od hazreti Ibn Mes'uda da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Bio sam vam zabranio posjećivanje mezara. Posjećujte ih, jer mezarovi odvraćaju od dunjaluka i podsjećaju na ahiret."[36]

(Prvi) odlomak: Da je muškarcima dozvoljeno posjećivanje kabura, o tome nema nikakve dvojbe među učenjacima. Postoje različiti stavovi o tome da li žene mogu posjećivati kabure. Što se tiče djevojaka, njima je zabranjeno. Starice, njima je dozvoljeno. Svim ženama je dozvoljeno posjećivanje kabura, ako će ono biti bez muškog društva, i o ovome nema oprečnih stavova. Poslanikovo, sallallahu alejhi ve sellem, kazivanje o posjećivanju kabura se odnosi podjednako na sve, ali mjesto i vrijeme, ako se

[35] Vjerodostojan, Muslim, 976/108

[36] Slab s ovim sadržajem, Ibn Madže, 1571. Hakim, 1/375. a u osnovi hadis je bez dodatka 'jer odvraća od dunjaluka' i to bilježi Muslim.

boji smutnje i nereda koji bi mogli nastati stoga što su muškarci i žene zajedno, onda je ženama zabranjeno. Muškarac bi mogao izaći da posjeti mezar kako bi se podsjetio na smrt i oko mu zapne za neku ženu i da onda dođe do smutnje, a ako bi svako išao u različito vrijeme, vratio bi se kući nagrađen za taj svoj postupak.

Neki učenjaci smatraju da je Poslanikovo, sallallahu alejhi ve sellem, proklinjanje onih žena koje posjećuju kabure bilo prije nego je dozvolio posjetu, a kada je dozvolu dao, njome su obuhvaćeni i muškarci i žene, međutim ono što smo ti već naveli je ispravnije, a Allah najbolje zna.

Bilježi se od hazreti Alije da je on jedne prilike išao da posjeti mezarje, pa kada je došao rekao je: - Stanovnici mezara, kažite nam o vama ili da mi pričamo o nama. Što se tiče onih prije nas, njihov imetak je podijeljen, žene su im se poudavale, kuće su im nastanili drugi. - Potom je rekao: - Allaha mi, kada bi oni mogli progovoriti, rekli bi da nema bolje opreme od takvaluka.

(Drugi) odlomak: Naši učenjaci kažu da za srce nema ništa korisnije nego posjećivanje kabura, naročito ako su srca otvrdla, pa oni koji imaju takva srca trebali bi ih liječiti s četiri stvari:

Jedna od njih je: ostavljanje onoga u čemu su ta srca i prisustvovanje naučnim sijelima, stalnim podsjećanjem, zastrašivanjem i podsticanjem, biografijama dobrih ljudi. Sve to utiče na tankoćutnost srca.

Druga: - Sjećanje na smrt, neka što više misli o smrti, onoj koja razdvaja zajednice, koja sinove i kćeri ostavlja bez roditelja. Bilježi se da je neka žena došla hazreti Aiši i žalila joj se na osorno srce, pa joj je hazreti Aiša rekla: - Razmišljaj o smrti i to će ti raznježiti srce. – Žena ju je poslušala i srce joj se smekšalo, pa je došla i zahvalila hazreti Aiši na savjetu. Učenjaci su rekli: - Sjećanje na smrt odgoni od grijeha, mekša tvrdo srce priječi od ljubavi i zadovoljastva dunjalukom i ublažava dunjalučke nedaće.

Treća: - Gledanje umrlog, jer onaj koji gleda kako neko umire i smrtnu agoniju, i koji vidi čovjeka nakon smrti, odbaciće lične prohtjeve, iz srca požudu, od očiju san, tijelo će zaposliti ibadetom i trudiće se da smrt što spremnije dočeka.

Prenosi se da je Hasan Basrija, jednom posjetio bolesnika i zatekao ga u smrtnoj agoniji, pa kada je vidio stanje umirućeg vratio se svojoj kući, ali ne onakav kakav je iz kuće izašao. Ukućani su ga upitali: - Zar nećeš jesti s nama?

On im reče: - Ukućani moji, jedite i pijte, ja sam, Allaha mi, vidio umiranje i trudiću se da ga što spremnije dočekam.

Ove tri stvari su potrebne svima onima čija su srca osorna i koji imaju mnoštvo grijeha, pa bi se trebali pomoći njima kako bi se izliječili bolesti u koju su zapali i kako bi se mogli oprijeti šejtanu i njegovim pomagačima, pa ako mu koriste, dobro i jeste, a ako ne, onda je njegovo srce uprljano i grijesi su ga cijelog ispunili, pa će, u tom slučaju, posjeta mezarju uspjeti potisnuti ono što nije uspjelo ni prvo ni drugo ni treće sredstvo. Zbog toga Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Posjećujte mezare jer oni podsjećaju na smrt i ahiret i odvraćaju od dunjaluka." Tako je prva stvar slušanje, druga je ukazivanje srcu šta ga čega, strašenje i upozorenje, dok je posjeta kaburu lično uvjerenje u to šta ga čega, pa je samim tim, i dubljeg uticaja od prvog i drugog.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Nije isto kada čovjek nešto čuje i kada se lično uvjeri."[37] Ovaj hadis prenosi samo hazreti Ibn Abbas, ali podsjećanje i uzimanje pouke iz stanja u kojem je umirući, nije moguće u svakoj situaciji i možda se, u određenom trenutku, onaj koji želi da izliječi svoje srce neće složiti s time, ali posjećivanje mezarju, oni su tu i brže djeluju na srce čovjeka, pa je i korist za čovjeka brža i veća. Onaj koji odluči posjetiti mezarje, treba da uzme i nauči osnovne norme ponašanja prilikom posjećivanja mezarju, da se potrudi da svoje srce ispuni razmišljanjem o mjestu koje posjećuje, a ne da to bude posjeta radi posjete i kako bi gledao nišane i ostale

[37] Vjerodostojan, Ahmed, 1/215, 271. Taberani u *Kebiru* 12451. Hakim, 2/321.

ukrase, jer takav postupak nije nimalo različit od postupka životinja koje dolaze u mezarje, da nas Allah od toga sačuva. On svojim postupkom treba da teži Allahovom zadovoljstvu, popravljanju svoga srca, ili da koristi umrlom tako što će mu proučiti nešto iz Kur'ana. Treba da izbjegava stajanje na mezare, sjedanje na iste kada se već nađe unutar mezarja, trebao bi izuti obuću, kako se navodi u hadisu, nazvati selam umrlima i da im se obraća kao što se obraća i svakom živom insanu i da kaže: "*Esselamu alejkum dare kavmin mu'minine*" (Allahov mir, spas i sigurnost na vas koji nastanjujete obitavališta onih koji vjeruju.) Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se ovako obraćao umrlima i izrazom *koji nastanjujete* ustvari ukazivao na same vjernike a kada bi došao do nekoga koga je poznavao, poselamio bi ga, a onda rekao: *I na tebe neka je mir i spas!*

Tirmizi, u svome *Džami'u* bilježi da je neki čovjek došao Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao mu: Alejkesselamu (Na tebe neka je spas i mir) pa mu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ne govori *alejkesselamu* jer je to pozdrav umrlihazreti."[38] Umrlom treba doći s lica kao što mu se prilazilo i dok je bio živ. Treba uzeti pouku iz toga što je umrli pod zemljom, iz njegovog rastanka sa rodbinom i prijateljima, a možda je bio od onih koji su komandovali vojskama ili imali neka upraviteljska mjesta, sakupljao je imetak, a snašla ga je smrt u vrijeme koje nije očekivao. Tako neka onaj koji posjećuje uzme pouku iz onoga što je snašlo njegove dojučerašnje sunarodnike. Oni su imali svoje nade i sakupljali su imetak, ali, niti su ostvarili sve želje niti im je od pomoći njihov imetak, a zemlja je izbrisala lijepe crte njihovih lica, u svojim kaburima, tijela su im se raspala, neki od njih su ostavili svoje supruge udovicama, njihova djeca su postala siročad, a drugi su naselili njihova staništa i drugi hode njihovim stazama.

Neka mu naumpadnu sva njihova nastojanja da ostvare želje, njihovo korištenje ukazanih prilika, njihovo zdravlje i

[38] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 2722. Ebu Davud, 4084 Ahmed 3/482, Taberani u *Kebiru* 6386. i Hakim, 4/186.

mladost, te da su oni imali iste prohtjeve i iste želje kao i posjetilac, da ni oni nisu vodili računa o smrti i smrtnim patnjama kao ni on što ne vodi računa, te da će i njega, neminovno, zadesiti ono što je i njih zadesilo. Neka zamisli onoga koji je sve činio za ostvarenje cilja, kako su mu noge popustile, kako je uživao gledajući razne ljepote a kako su mu oči iscurile, kako je samo lijepo pričao, a crvi su mu sada, izjeli jezik, kako se smijao mnogim stvarima, a sada mu je zemlja zube izmrvila. Neka zna da je njegovo stanje slično njihovom, njegove želje kao što su i njihove bile. Ako ovo prizove sebi u svijest, nestaće sve dunjalučke potrebe i on će se posvetiti sticanju ahireta, biće skroman u dunjalučkim prohtjevima i mnogo više će pažnje posvetiti robovanju svome Gospodaru, njegovo srce će se smekšati a udovi pokoriti, a Allah najbolje zna.

(Treći) odlomak: U ovom poglavlju je naveden hadis koji je oprečan onom kojim smo naslovili poglavlje, a to je hadis koji spominje Ebu Bekr Ahmed b. Ali Hatib u knjizi *Sabik ve lahik* i Ibn Šahin u knjizi *Nasih ve mensuh* od hazreti Aiše, da je rekla: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je činio Oprosni hadž i prošli smo pored Akabeti-l-hadžuna. On je bio tužan i plakao je. Ja sam plakala zbog njegovog plača. On je sjahao i rekao mi: - Humejra, pridrži jahalicu. – Ostala sam uz devu, a on se malo duže zadržao. Kada se vratio, bio je radostan i nasmijan. Upitala sam ga: - Za tebe bih žrtvovala i oca imajku, Allahov Poslaniče, otišao si plačan i tužan i ja sam plakala zbog tebe, Allahov Poslaniče, a vratio si mi se vedar i nasmijan. Zbog čega, Allahov Poslaniče?

- Prolazio sam pored kabure moje majke Amine i zamolio sam Allaha da je oživi, On joj je povratio život i ona je povjerovala u mene. Ili je rekao: - Pa je povjerovala i Allah ju je vratio kao što je i bila (u kabur)."[39] A Suhejli navodi predaju u *Revdu-l-unuf* da je Allah oživio njegove roditelje i da su oni povjerovali u njega.

---

[39] Apokrifna predaja, Hatib u *Sabiku ve lahiku*, kao što to navodi Sujuti u *Lali'u masnu'a*, 1/266. i Ibn Dževzi u *Mevdu'at*, 1/283.

Pisac kaže: - Nema oprečnosti, jer je Allah oživio njegove roditelje poslije zabrane traženja oprosta za njih na šta ukazuje i predaja hazreti Aiše da je to bilo na Oprosnom hadžu.

Kažem: - Ovo pojašnjava hadis koji bilježi Muslim od hazreti Enesa da je neki čovjek došao Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao mu: "Allahov Poslaniče, gdje je moj otac?

- U vatri.

Kada je čovjek krenuo, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ga povrati i reče mu: - I moj i tvoj otac su u vatri."[40]

Isto tako i predaja od Seleme b. Jezida Džu'fija u kojoj stoji: "Pa kada je vidio šta nas je spopalo, on reče: - I moja je majka s vašom majkom." Sve ovo ako je istinita predaja o proživljenju, a čuo sam i predaju da je Allah oživio njegovog amidžu Ebu Taliba i da je i on povjerovao, a Allah najbolje zna.

Kaže se da je hadis o proživljenju njegovih roditelja apokrifan i da to odbacuje i Kur'an i idžma'. Uzvišeni Allah kaže: "I onima koji umru kao nevjernici."[41] Tako onaj koji umre kao kafir, nevjernik, neće mu ništa koristiti njegovo vjerovanje nakon smrti. Njegovo vjerovanje se ne prima kada mu smrtni čas dođe, a kako da mu bude primljeno nakon smrti?

U tumačenjima Kur'ana stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - Što bih volio znati šta je s mojim roditeljima! – pa je objavljen ajet: "I ti nećeš biti pitan za one koji će biti u Džehennemu."[42]

Pisac kaže: - Ovo navodi Hafiz Ebu Hattab Omer b. Dihje, o čemu bi se moglo raspravljati, a to stoga što su Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, izuzetnosti i kvaliteti se smjenjivali sve do njegovog preseljenja, pa bi događaj s njegovim roditeljima bio nešto čime ga je Allah odlikovao i počastio.

---

[40] Vjerodostojan hadis, Muslim, 203.

[41] Nisa, 18.

[42] Bekare, 119.

Njihovo proživljenje nije nemoguće ni za razum a ni za šerijat. U Kur'anu se navodi oživljavanje ubijenog Israelićana i njegovo kazivanje o tome ko ga je ubio, Isa, alejhis-selam, je oživljavao umrle, a tako je i naš Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, Allahovom voljom oživio jednu grupu ljudi. Ako je sve ovo potvrđeno i moguće, zašto bi oživljavanje njegovih roditelja bilo nemoguće, i zašto se njihovo vjerovanje, nakon smrti, ne bi moglo uzeti kao dodatna počast od Allaha, naročito ako o tome postoje predaje, i zašto to ne bi moglo biti uzeto samo za onog koji je umro kao nevjernik.

Riječi: *Ko umre kao nevjernik*, pa do kraja njegovog citata, su odbačene, jer je Allah vratio sunce, nakon njegovog zalaska, jednom od svojih Poslanika, i tu predaju navodi Tahavi i kaže da je potvrđena i istinita, pa da nije bilo koristi u vraćanju sunca i kada se vrijeme ne bi obnavljalo, Allah ga ne bi ni vraćao. Tako je i oživljavanje Poslanikovih, sallallahu alejhi ve sellem, roditelja, korisno za njihovo vjerovanje i Allah je primio njihovu vjeru, kao što je primio i vjerovanje Junusovog naroda i njihovu tevbu, mada su bili pred samom kaznom, kao što o tome postoje neke predaje a i sam Kur'an na to ukazuje. A što se tiče njegovog navođenja ajeta i argumentacije njime, na to ćemo odgovoriti tako što ćemo reći da je to bilo prije njihovog vjerovanja i boravka u azabu, a Allah najbolje zna gajb i najmudriji je.

O TOME ŠTA SE KAŽE KADA SE UĐE U MEZARJE I O TOME DA JE DOZVOLJENO PLAKATI NA MEZARU

Ebu Davud bilježi od Ebu Burejde b. Husajba da je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: - Bio sam vam zabranio posjećivanje kabura, ali ih posjećujte jer posjeta mezarja je podsjetnik."[43]

Nesai navodi predaju, takođerr od Burejde, a on od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Ko hoće da posjeti mezarje, neka ga posjeti, ali neka ne govori ružno."[44]

Ebu Omer navodi hadis od hazreti Ibn Abbasa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nema čovjeka koji prođe pored kabura brata vjernika kojeg je poznavao i nazove mu selam, a da mu umrli ne odvrati na selam." a od hazreti Ebu Hurejre je predaja, mevkuf, i u njoj stoji: "A i ako ga ne zna, pa mu nazove selam, ovaj mu odgovori."[45]

Muslim bilježi predaju od hazreti Aiše u kojoj stoji: "Pitala sam: - Allahov Poslaniče, kako da postupim kada ulazim u mezarje?

[43] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud, 3235.

[44] Vjerodostojan hasis, Nesai, 4/89.

[45] Slab hasis, Bejheki, 9296. Dejlemi, 6055. Ibn Dževzi, 2/429.

Reci: - Neka je Allahov mir i spas na stanovnike kuća vjernika i muslimana, neka se Allah smiluje onima koji su otišli prije a i onima koji će doći, od nas, a i mi ćemo vam se, ako Allah da, pridružiti." Muslim ovaj hadis bilježi i od hazreti Burejde i u njemu je dodato: "Neka Allah dadne udobnost i nama i vama."[46]

U dva Sahiha je predaja da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prolazio pored neke žene koja je, pored mezara, plakala, pa joj je rekao: "Boj se Allaha i osaburi (strpi se)."[47]

Odlomak: Ovi hadisi imaju veličanstvenu poruku, a to je dozvola za posjećivanje kabura i ženama i muškarcima, nazivanje selama umrlim i njihovo odvraćanje selama onima koji ih poselame. Ženama je dozvoljen plač kod mezara, a da je njihov plač ili posjećivanje kabura zabranjeno, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi na to jasno ukazao i žestoko bi ih iskritikovao, kao što je radio s onima koji bi počinili neku zabranjenu ili pokuđenu radnju. Sve ono što se prenosi o zabrani posjećivanja mezara ženama, nije vjerodostojno, ispravno je ono što sam ti rekao, s tim da se ima u vidu da je ženi zabranjeno, kada izlaze na mezarje, da pričaju, šminkaju se i napadno oblače i sl. U prethodnom poglavlju sam ti ukazao na razliku između mlade i srednjovječne žene, pa razmisli o tome.

Dozvoljeno ti je da plačeš nad kaburum svoga bližnjeg, bilo što ti ga je žao ili tražeći oprosta za njegove greške, pa kako god ti je dozvoljeno da plačeš pred nekim čovjekom za njegova života, isto ti je dozvoljeno i nakon njegove smrti. Plač je, ako se radi o uobičajenom plaču, dozvoljen, međutim, ako taj plač prati i cijepanje odjeće, vriska i lelek, onda je taj plač zabranjen i po tome su se složili svi učenjaci ummeta, shodno hadisu u kojem stoji prijetnja od strane Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, "Ništa nemam s onima koji se briju (glave), cijepaju odjeću zbog žalosti i kukaju."[48]

[46] Vjerodostojan hadis, Muslim, 103/974.

[47] Muttefek alejh, Buhari, 1283. Muslim, 15/626.

[48] Vjerodostojan hadis, Muslim, 104.

Što se tiče plača bez propratnih uzvika, on je dozvoljen kod mezara, kod smrti (kad se čuje da je neko umro) i to je plač samilosti i tuge i to je prisutno kod svakog čovjeka, pa i Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je plakao za svojim sinom Ibrahimom. Hazreti Omer je rekao: "Pustite ih neka plaču, sve dok u tom njihovom plaču nema leleka i kuknjave."

O TOME DA VJERNIK UMIRE ZNOJEM OROŠENOG ČELA

Ibn Madže bilježi od hazreti Burejde da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vjernik umire znojem orošenog čela."[49] A prenosi se od hazreti Selmana da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: - Na samrti, kod čovjeka gledajte troje; ako mu se čelo orosi, ako mu oči zasuze i ako mu se nozdrve raširе, to je milost od Allaha koju On spušta na svoga roba. A ako dahće kao davljenik i ako mu boja potamni, i ako mu zapjene usta, to mu je patnja koju mu je Allah dao."[50]

Abdullah kaže: - Vjernik ostaje s nekim od svojih grijeha, pa mu se to oprosti u smrtnim trenucima i zbog toga mu se čelo orosi znojem.

[49] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 982.; Ibn Madže, 1452.; Hakim, 1/361.

[50] Slab hadis, Tirmizi, 125.

Jedan od učenjaka kaže: - Čelo mu se znoji zbog stida koji osjeća od svoga Gospodara i grijeha koje je počinio, jer svi donji udovi su mu odumrli, a život je ostao u gornjim udovima. Stid mu je u očima i tad se stidi. Nevjernik je slijep od svega ovoga, a vjernik koji je teško griješio, nema se kad kajati zbog patnje koja ga je snašla u tim trenucima. Znoj, koji se pojavi na čelu onoga kome je ukazana milost, a nije ni evlija, niti dobri, je samo iz stida koji on osjeća od svoga Gospodara, uz radosnu vijest, milodar i počasti.

Kažem: - Mogu se pojaviti sva tri obilježja, može dva a može i samo jedno, može se vidjeti samo orošenost čela, a to sve shodno različitosti ljudi i njihovih dobrih djela, a Allah najbolje zna.

U hadisu od hazreti Ibn Mes'uda stoji: "Vjernikova smrt se poznaje po orošenosti čela znojem, jer imao je grijeha koji mu se praštaju u smrtnim trenucima."[51] Oteža mu se smrt kako bi se očistio od grijeha.

[51] Vjerodostojan hadis po drugoj predaji, Bejheki, 10215.

O IZLASKU VJERNIKOVE I KAFIRSKE DUŠE

Ebu Nu'ajm, svojim lancem prenosilaca, bilježi od Abdullaha da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vjernikova duša izlazi uz znojenje tijela, dok nevjerniku duša izlazi kao i magarcu. Vjernik počini neki grijeh pa mu se da teža smrt kako bi se očistio, a nevjernik počini neko dobro djelo, pa mu se dadne lahka smrt kako bi bio nagrađen za njega."[52]

[52] Slab hadis, Taberani u *Kebiru*, 10015

O SMRTNOJ AGONIJI, O NAZIVANJU SELAMA OD STRANE JEDNOG ORGANA DRUGOM I O TOME GDJE ČOVJEK ZAVRŠAVA

Allah džš. o težini smrti govori u četiri ajeta: "Smrtne muke će zbilja doći."[53]

"A da ti je vidjeti nevjernike u smrtnim mukama."[54]

"A zašto vi kad duša do guše dopre."[55]

"Pazi! Kada duša dopre do ključnih kosti."[56]

Buhari bilježi od hazreti Aiše da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pred sobom imao jednu posudu s vodom, pa je stavio ruke u vodu, i onda njima potrao lice, govoreći: "Nema boga osim Allaha, doista smrt ima svoju agoniju", potom je uspravio svoje ruke i rekao: "Uzvišenom Tvorcu" sve dok mu duša nije izašla i ruke klonule.[57]

---

[53] Kaf, 19.

[54] An'am, 93.

[55] Vaki'a, 83

[56] Kijame, 26.

[57] Vjerodostojan, Buhari, 6510.

Tirmizi bilježi od hazreti Aiše da je rekla: "Ne nadam se da će iko imati lahku smrt otkako sam vidjela težinu smrti Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem."[58]

Buhari od nje bilježi da je rekla: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je izdahnuo između moje ključne kosti i brade, i nikome nikada neću zanegirati teškoću umiranja, poslije Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem."[59]

Ibn Ebi Šejbe u svom *Musnedu*, bilježi od hazreti Džabira b. Abdullaha da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Prenosite jedan drugom događaje Benu Israila, jer tu ima dosta čudnih stvari." Potom je otpočeo s pričom i rekao: "Jedna grupa njihovih ljudi je izašla izvan grada i došli su do mezarja, pa jedan od njih reče: - Kada bismo klanjali dva rekata i zamolili Allaha da nam oživi nekog mrtvaca koji bi nam rekao o smrti.

Tako su i uradili. Još nisu bili ni završili započeti posao, a došao im je neki čovjek bijele glave, a crne kože između čijih se očiju vidio znak česte sedžde i velike pobožnosti. On im se obrati: - Šta hoćete od mene? Umro sam prije stotinu godina i tek sam sad osjetio da je žar smrti popustio, pa zamolite Allaha da me vrati kao što sam i bio. (u mezar)."[60]

Ebu Hedbe Ibrahim b. Hedbe kaže: "Enes b. Malik nam je prenio da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - Dok se rob bori sa smrću i smrtnom agonijom, njegovi udovi se selame jedan s drugim i govore: - Neka je na tebe Allahov spas i mir, napuštam te i napuštaš me do Kijametskog dana."[61]

Muhasibi u *Riajetu* kaže da je Allah rekao Ibrahimu, alejhis-selam, – Prijatelju, kako je tvoje iskustvo sa smrću?

- Kao užareni žarač koji je stavljen u mokru vunu a onda ga izvlače iz nje.

[58] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 979.

[59] Vjerodostojan hadis, Buhari, 4438.

[60] Slab hadis, Ibn Ebi Šejbe, 6/235. Ahmed, str. 23. Hejsemi, 1/191.

[61] Mevdu', *Tezejjuhušteri'ah*, 375.

- A Mi smo ti ublažili i olakšali, Ibrahime.

Prenosi se da je Musa, kada mu je duša napustila tijelo, bio upitan od Allaha: - Kako si iskusio smrt, Musa?

- Osjećao sam se kao ptica koju su živu stavili na vatru pa se peče, niti umire pa da se urahati, niti može pobjeći pa da se spasi.

Druga predaja kazuje da je rekao: - Osjećao sam se kao ovca kojoj mesar, živoj, guli kožu.

Isa, alejhis-selam, je rekao svojim učenicima: - Havarijjuni, molite Allaha da vam olakša smrtne muke.

Kaže se da je smrt teža od toga da se bude sabljom isječeno, pilom izrezano ili makazama pokidano.

Ebu Nu'ajm, u *Hil-jetu*, bilježi hadis Mekhula od hazreti Vasile b. Eska'a da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Tako mi Onoga u čijoj je moći moja duša, prizor meleka smrti je teži od hiljadu udaraca mačem."[62] Kasnije ćemo ga, ako Allah da, navesti u cijelosti.

Od hazreti Enes b. Malika se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Meleki okruže i zarobe čovjeka, i da nije toga, čovjek bi trčao kroz pustinju i prašinu od žestine smrti." Postoji predaja da će Melek smrti, kada mu Allah bude uzimao dušu, nakon što sva stvorenja pomru, reći: "Tako mi Tvoje veličine i dostojanstvenosti, da sam o smrtnim mukama znao ono što sad znam, nikad ne bih izvadio dušu nijednom vjerniku." Ovu predaju navodi Kadi Ebu Bekr b. Arebi.

Od Šehr. b. Havšeba se prenosi da je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je bio upitan o smrti i smrtnim mukama, pa je rekao: - Najlakša smrt je kao da staviš trnovitu granu u vunu i onda je izvučeš, pa da li je moguće granu izvući a da na njoj ne ostane vune?!"[63]

---

[62] Slab hadis, Ebu Nu'ajm, 5/186.

[63] Slab hadis, Iraki kaže da je hadis zabilježen kod ibn ebi Dun-jaa

Šehr priča: "Kada je došao smrtni čas hazreti Amru b. Asu, sin mu je rekao: - Babuka, govorio si nam: - Da sam ikakvim slučajem prisustvovao smrtnoj agoniji nekog pametnog i umnog čovjeka pa da mi kaže kakva je smrt. – ti si taj čovjek pa nam opiši smrt.

Amr reče: - Sinak, Allaha mi kao da mi je bok na dasci, kao da dišem kroz iglene uši i kao da mi se trnovita grana provlači od stopala do tjemena.[64]

Ebu Mejsere kaže: - Kada bi se bol iz dlake umrlog prenijela na stanovnike nebesa i zemlje, svi bi umrli."[65]

Odlomak: Ljudi, krajnje je vrijeme da se spavači probude iz svog sna, da se nemarni trgne iz svoje učmalosti, prije nego smrt navali sa svojom gorčinom, prije nego mu se udovi smire i dah stane, prije nego ode u kabur i postane prašina.

Bilježi se da je hazreti Omer b. Abdulaziz pisao nekom svojem prijatelju, gdje ga je savjetovao i gdje, između ostalog, stoji: "Savjetujem vam da se Allaha bojite, trajno budete svjesni Njegovog motrenja na vas. Opskrbite se takvalukom i čestitošću, jer ste u boravištu koje će uskoro propasti sa svim svojim stanovnicima, a Allah je Vlasnik kijametskih prostranstava i svih strahota koje tamo imaju. Pitaće vas i o najsitnijim stvarima koje ste počinili. Tako vam Allaha, Allahu se okrenite, Allahovi robovi! Neka vam je na pameti neizbježna i neminovna smrt. Dobro poslušajte Allahove riječi: **'Svako živo biće će smrt okusiti.'**[66] **'Sve što je na zemlji prolazno je.'**[67] **'A kako će tek biti kada im meleki budu duše uzimali udarajući ih po obrazima i po leđima njihovim.'**[68] A doprlo je do mene, a Allah

[64] Lanac prenosilaca slab, Ibn Sa'd u *Tabekatu*, 26014.

[65] Slab hadis, Iraki kaže da ga bilježi Ibn Ebi Dun-ja, 4/447.

[66] Ali Imran, 185.

[67] Rahman, 26.

[68] Muhammed, 27.

najbolje zna, da će biti udarani vatrenim bičevima. I kaže: **'Reci: - Melek smrti, koji vam je za to određen, duše će vam uzeti, a poslije ćete se Gospodaru svome vratiti.'**[69] A doprlo je do mene, a Allah najbolje zna i najmudriji je, da je Melek smrti takav da mu je glava u nebesima, a noge na zemlji i da je sav dunjaluk u njegovoj ruci kao tepsija iz koje jede neko od vas. A doprlo je do mene, a Allah najbolje zna i najmudriji je, da Melek smrti pogleda u lice svakog čovjeka tristo šezdeset i šest puta, i čuo sam da svaku kuću, na dunjaluku, pogleda šesto puta. Čuo sam i to da Melek smrti stoji na sredini dunjaluka i da vidi kompletan dunjaluk; i brda i doline, i more i kopno, i da je dunjaluk pred njim kao jaje pred nekim od vas. Čuo sam i to da ima pomagače, koje Allah najbolje zna, i među njima nema nijednog meleka koji, ako bi mu bilo naređeno da proguta, odjednom, i nebesa i zemlju, a da to ne bi mogao uraditi. Čuo sam i to da se meleki boje Meleka smrti više nego što se bilo koji od vas boji divljih zvijeri. Čuo sam i da Nosači Arša, kada se Melek smrti približi jednom od njih, toliko se istopi da dođe kao dlaka, od velikog straha koji osjeti od njega. Čuo sam i da Melek smrti uzima i čupa dušu čovjeka uprkos svim njegovim mišićima, kostima, koži i venama, i duša, prilikom napuštanja tijela, ne dođe ni do jednog zgloba, a da to čovjeku ne bude teže nego podnijeti hiljadu udaraca sabljom. Čuo sam i to da kada bi se bol jedne dlake s umrlog stavila na nebesa i na zemlju, da bi se ona istopila, a kada dođe, duša do grla, preuzme je Melek smrti. Čuo sam da Melek smrti, vjernikovu dušu položi na bijelu svilu namirisanu miskom, a nevjernikovu dušu stavi na crnu krpu dimljenu u Džehennemu čiji je smrad gori od smrada ustajale lešine."

U predaji stoji da kada nastupi smrtni vakat vjernika, dođu mu četvorica meleka; jedan mu vadi dušu iz desne noge, drugi iz lijeve, jedan iz desne ruke a drugi iz lijeve, pa će duša krenuti kao voda iz posude a oni će mu je vaditi iz vrhova prstiju i

[69] Sedžda, 11.

najbolje zna, da će biti udarani vatrenim bičevima. I kaže: '**Reci: - Melek smrti, koji vam je za to određen, duše će vam uzeti, a poslije ćete se Gospodaru svome vratiti.**'[69] A doprlo je do mene, a Allah najbolje zna i najmudriji je, da je Melek smrti takav da mu je glava u nebesima, a noge na zemlji i da je sav dunjaluk u njegovoj ruci kao tepsija iz koje jede neko od vas. A doprlo je do mene, a Allah najbolje zna i najmudriji je, da Melek smrti pogleda u lice svakog čovjeka tristo šezdeset i šest puta, i čuo sam da svaku kuću, na dunjaluku, pogleda šesto puta. Čuo sam i to da Melek smrti stoji na sredini dunjaluka i da vidi kompletan dunjaluk; i brda i doline, i more i kopno, i da je dunjaluk pred njim kao jaje pred nekim od vas. Čuo sam i to da ima pomagače, koje Allah najbolje zna, i među njima nema nijednog meleka koji, ako bi mu bilo naređeno da proguta, odjednom, i nebesa i zemlju, a da to ne bi mogao uraditi. Čuo sam i to da se meleki boje Meleka smrti više nego što se bilo koji od vas boji divljih zvijeri. Čuo sam i da Nosači Arša, kada se Melek smrti približi jednom od njih, toliko se istopi da dođe kao dlaka, od velikog straha koji osjeti od njega. Čuo sam i da Melek smrti uzima i čupa dušu čovjeka uprkos svim njegovim mišićima, kostima, koži i venama, i duša, prilikom napuštanja tijela, ne dođe ni do jednog zgloba, a da to čovjeku ne bude teže nego podnijeti hiljadu udaraca sabljom. Čuo sam i to da kada bi se bol jedne dlake s umrlog stavila na nebesa i na zemlju, da bi se ona istopila, a kada dođe, duša do grla, preuzme je Melek smrti. Čuo sam da Melek smrti, vjernikovu dušu položi na bijelu svilu namirisanu miskom, a nevjernikovu dušu stavi na crnu krpu dimljenu u Džehennemu čiji je smrad gori od smrada ustajale lešine."

U predaji stoji da kada nastupi smrtni vakat vjernika, dođu mu četvorica meleka; jedan mu vadi dušu iz desne noge, drugi iz lijeve, jedan iz desne ruke a drugi iz lijeve, pa će duša krenuti kao voda iz posude a oni će mu je vaditi iz vrhova prstiju i

[69] Sedžda, 11.

bočnih strana tijela. Kafiru dušu vade i čupaju kao što se čupa trnovita grana iz mokre vune.

Ovu predaju navodi Gazali u *Kešf ulumi-l-ahireti* i onda, zamisli sebe u smrtnim trenucima, kada ne budeš mogao disati, ko će onda reći: - Taj i taj je oporučio? Taj i taj je ostavio nebrojeni imetak? A ko će reći: - Taj i taj nije u stanju govoriti ni odgovoriti, on ne zna ni komšije ni prijatelje? Kao da te gledam kako slušaš riječi a ne možeš odgovoriti, a onda će ti kći zaplakati kao zarobljenica i cvileći pitati: - Babuka, ko će se o meni brinuti poslije tebe? Ko mi udovoljavati i ispunjavati želje? Ti ćeš, Allaha mi, čuti, ali nećeš moći odgovoriti.

Zamisli da te nose iz postelje i stavljaju na teneššir, pa te gassal kupa i pere, oblači te u kefine, tvoja porodica i prijatelji te napuštaju, nad tobom plaču braća i bližnji, a gassal upita: - Gdje je supruga toga i toga koja ga je mazila? Gdje su siročad toga čovjeka? Vaš vas je otac ostavio i nikad vam se neće vratiti.

Odlomak: Naši učenjaci kažu: - Ako se ovakvo nešto dešavalo sa Vjerovjesnicima i Poslanicima, evlijama i pobožnjacima, radi čega bi mi bili pošteđeni svega toga?! I zašto se ne bi pripremali za takvo nešto? **"Reci: - Ovo je vijest velika, a vi od nje glave okrećete."**[70]

Kažu: Ono što su Poslanici preživljavali od smrtnih muka ima i svoje dvije koristi;

Prva od njih je: da bi ljudi znali težinu i veličinu bolova koji se ne vide, jer čovjek može gledati umirućeg, ali po njemu i njegovim reakcijama ne može primijetiti da je njemu teško, nego vidi lahkoću kojom se rastaje od duše. Na osnovu onoga što vidi on zaključuje kako je lahko umrijeti i ne zna stvarno stanje u kojem se umirući nalazi. Međutim, kada Vjerovjesnici kažu o težini i žestini smrtnog bola, a imaju takav ugled i počasti kod Allaha, mada su im smrtne muke bile ublažene, onda se čovjek potpuno uvjeri da je smrt bolna i može shvatiti kroz kakve muke

[70] Sad, 67.-68.

umirući prolazi dok se rastaje s dušom, jer o tome je obaviješten od onih koji su uvijek istinu govorili. Niko smrtnih muka nije pošteđen osim šehida poginulog u borbi s nevjernicima, o čemu će kasnije biti riječi.

Druga: Možda će neko pomisliti: Ovi su Poslanici, svi Allahovi miljenici i odabranici, pa kako je moguće da budu izloženi takvim mukama? Zar Allah nije u stanju da im svima olakša?! On kaže u priči o Ibrahimu, "**A Mi smo ti ublažili i olakšali.**"

Odgovor na ovo razmišljanje bi bio: - Najžešću patnju i iskušenja na dunjaluku imaju Vjerovjesnici, a onda oni koji su po pobožnosti ispod njih, pa onda niži... kao što to kaže naš Vjerovjesnik Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, u hadisu koji bilježi Buhari[71] i drugi. Allah je htio da ih stavi na kušnju kako bi time upotpunio njihovo mjesto i odličje koje imaju kod Njega. Što se tiče Vjerovjesnika, to im se ne uzima kao mahana ili kažnjavanje nego kao što smo i rekli. Pored svih kušnji kroz koje su prolazili, oni su bili zadovoljni Allahovom odredbom, pa je Allah ovim smrtnim mukama, mada ih je mogao olakšati, htio da im podigne položaj i ugled i uveća im nagradu prije nego napuste ovaj svijet.

Ibrahim, alejhis-selam, je bio iskušan vatrom, Musa, alejhis-selam, je bio iskušan strahom i putovanjima, Isa, alejhis-selam, je bio iskušan pustinjom i pustošenjem, naš Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, dunjalučkim siromaštvom i borbom protiv nevjernika. Sve ovo su prolazili kako bi se uzdigao njihov položaj i upotpunili njihovi stepeni. Iz ovoga se ne vidi da je Allah bio žešći prema njima nego prema griješnicima, jer žestina koju iskuse griješnici, njima je kazna za zlodjela, i nikako se ne može porediti sa navedenim kušnjama Poslanika.

[71] Vjerodostojan hadis kojeg ne bilježi Buhari, nego Tirmizi, 2338. Ibn Madže, 4023. Ahmed, 1/73, 180, 185. Darimi, 2783. i Hakim, 1/40.

Odlomak: Ako se postavi pitanje: - Sva stvorenja imaju ovu agoniju?

Njemu se kaže: - Neki od naših učenjaka kažu: - Obavezno je, shodno vjerodostojnosti riječi koja o tome govori, da je smrt gorka i da se kuša i kušana je, ali tu imamo dvije grupacije i dva mjerila. Allah je ustanovio zakon propasti i nestanka svemu što je stvoreno, jedino On vječno biva ali je napravio određene razlike među stvorenjima zavisno od njihovih stepena i deredža. Zemaljsku vrstu čine životinje, ljudi i druga bića, a iznad zemlje je drugi svijet, duhovni, društvo uzvišeno i zadovoljno, međutim svi će popiti svoj smrtni napitak na svoj način i shodno mjestu koje nastanjuju i načinu na koji žive. Uzvišeni Allah kaže: **"Svako živo biće će smrt okusiti."**

Gazali u knjizi *Kešf ulumi-l-ahireh* kaže: "To je potvrđeno na tri mjesta u Kur'anu kako bi se ukazalo na to da će oni koji pripadaju dunjaluku umrijeti, oni koji pripadaju duhovnom svijetu će umrijeti, a i oni koji su najbliži Allahu će umrijeti. Prvoj grupi pripada Adem i njegovi potomci i sve vrste životinja, druga grupa su različite vrste meleka i džini, dok trećoj grupi pripadaju odabrani meleki."

Uzvišeni Allah kaže: **"Allah odabire poslanike među melekima i ljudima."**[72] Od meleka to su Kerubijjuni, Nosači Arša i oni meleki koji poznaju tančine onog što Allah hoće, njih Allah opisuje i hvali riječima: **"A oni koji su kod Njega ne zaziru da Mu se klanjaju, i ne zamaraju se, hvale Ga noću i danju, ne malaksavaju."**[73] To su oni koji su u stalnoj blizini Svevišnjeg i na koje se odnose riječi: **"Da smo htjeli da se zabavljamo, uzeli bi nekoga ko je u Našoj blizini."**[74] I pored ovakve svoje blizine Uzvišenom Allahu i oni će umrijeti i njihova blizina ih neće zaštititi od smrti.

---

[72] Hadždž, 75.

[73] Enbija', 19.20.

[74] Enbija', 17.

Ibn Kasi kaže: - Kako god se razlikuju ovi svjetovi, tako se razlikuju i načini osjećanja gorčine i patnje, tako je osjećaj duhovnih bića, za duhovne stvari, kao što spavač osjeća u svome snu, ili kao bol koji usnije i od njega boluje dok spava, a koji nestaje kada se probudi. Osjećaj onih koji su iznad meleka, po položaju, je nezamisliv, dok je osjećaj čovjeka prizeman, ljudski i džinski, i teško je opisati njegovu žestinu. Samo jedan žig je, kako kažu, žešći od hiljadu udaraca mačem, a kako tek opisati i s čime uporediti ono što se ne može znati? I ljudi se u ovim osjećajima dijele na grupe, shodno svom položaju i načinu življenja, tako muslimani ne osjećaju ono što osjećaju nemuslimani, a onda među muslimanskom grupom, različita je od njih vjerovjesnčka grupa koja ima drugačije osjete nego grupa sljedbenika. A onda se i vjerovjesnička grupa razlikuje shodno odlikovanosti pojedinih Vjerovjesnika. Uzvišeni Allah kaže: **"Neke od tih poslanika odlikovali smo više nego druge. S nekima od njih je Allah govorio, a neke je za više stepeni izdigao."**[75] Uzvišeni Allah ukazuje na smanjenje muka Ibrahimu, alejhis-selam, i ukazuje na to riječima: **"Mi smo tebi olakšali, Ibrahime"**, a ono što Allah kaže da je lahko i blago, lakše i blaže ne može biti od toga, isto kao što kad za nešto kaže da je veliko, onda nema ništa veće od toga. Tako nema razlike između da se kaže: Lahke smrti, i da kaže velikog ugleda i imetka. U *Ne'imu-l-dženneh* (*Džennetske blagodatima*) se kaže o: **"I kud god pogledaš, vidjećeš udobnost i carstvo prostrano."**[76] Kako god nema većeg i prostranijeg carstva od Džennetskog, tako isto nema lakše i prijatnije smrti od prijateljske. A Allah najbolje zna.

Odlomak: Ako se potvrdi sve navedeno, onda znaj da je smrt najstrašnija nevolja, najgora stvar i čaša čija je sadržina najgorča i najgora, ona uništava svaku slast i prohtjev, prekida svaku komociju. Ona kida nutrinu, rastavlja kosti i uništava tijelo. To je strašna stvar i dan kad dođe je strašan dan.

---

[75] Bekare, 253.

[76] Dehr, 20.

Priča se da je Harun er Rešid, u svojoj bolesti pozvao perzijskog doktora da ga liječi. Naredio je da njegovu mokraću odnesu tom doktoru. Doktor je imao mnoštvo bočica sa uzorcima mokraće i zdravih i bolesnih, međutim kada je vidio bočica sa Harunovom mokraćom, rekao je: - Recite ovome čovjeku da da oporuku jer njegova snaga je iscurila i njegovo vrijeme je došlo. Potom je pregledao ostale bočice, dao dijagnozu i otišao.

Harun je čuo kako ljudi pričaju da će on umrijeti, pa je naredio da mu dovedu magarca i da ga uzjašu na nj. Jahao je opuštenih nogu a onda naredio da ga skinu s magarca. Kada su ga skinuli rekao je: - Istinu govore oni koji šire glasine o mojoj slabosti. – Naredio je da mu donesu kefine pa je izabrao one koji mu se najviše sviđaju, potom je naredio da mu iskopaju mezar uz njegovu postelju. Pogledao je u mezar i rekao: - Ništa mi, sada, ne vrijedi moje bogatstvo i nestalo je moje vlasti. – Te noći je i umro.

Šta ti misliš, da ti se Allah smiluje, o stvari koja će uništiti tvoju ljepotu, promijeniti tvoj izgled, spriječiti te od održavanja veze i sastajanja, koja će te iz blagodati i uživanja izvesti, udaljiti na mjesto kojem će ići svi tvoji najdraži i najmilostiviji prema tebi i ubaciti te u rupu čije su strane blizu jedna drugoj, koja je tamna i gdje ćeš morati boraviti. Tobom će vladati crvi i ostali kukci. Poslije toga ćeš nestati i postati zemlja koju će drugi gaziti, a možda od tebe naprave i glineni ćup, ili budeš upotrijebljen u materijal za zidanje, ili naprave od tebe ognjište.

Bilježi se od hazreti Alije da je uzeo neku posudu kako bi se napio vode iz nje, pogledao je u nju i rekao: - Allah dragi zna koliko je u tebi očiju i koliko sjajnih obraza.

Priča se da su se neka dva čovjeka posvađala oko zemlje, pa je Allah dao da jedna cigla iz zida padne na zemlju i progovori: - Vas dvojica, oko čega se svađate? Oko čega se globite i sporite? Ja sam bio vladar toliko i toliko godina, umro sam i postao zemlja, kao zemlja sam ostao hiljadu godina, a onda me grnčar uzeo i od mene napravio posudu. Kao posuda sam bio korišten sve dok se

nisam slomio. Ponovno sam postao zemlja i tako ostao sljedećih hiljadu godina. Onda me je uzeo čovjek koji je od mene napravio ciglu i ugradio me u ovaj zid, pa čemu se svađate i globite?!

Kažem: - Ebu Muhammed Abdulhakk o ovome navodi mnoge hikaje u knjizi *Akibeh* a stvarnost potvrđuje kako se sve obnavlja, o promjenama mijenjanog. Odatle se uzima kopanje i traženje, prave se posude i kule. U svojoj mladosti sam ja i moji sugrađani, na konjima i magarcima, prenosili zemlju iz groblja koje je bilo u blizini Kordove, koje se zvalo Židovsko groblje, koja je bila izmiješana sa istruhlim kostima i kosom i to se miješalo sa znojem onih koji su od te zemlje pravili ćerpič i cigle za kuće.

Naši učenjaci kažu: - Ove promjene će se odnositi i zadesiti samo tijelo a ne i dušu jer duša ima drugu ulogu. Sve ono što ti je prošlo ne smatraj izgubljenim, nego rastanak poslije kojeg će doći ponovni sastanak. Uzvišeni Allah kaže: **"Mi znamo šta će od njih zemlja oduzeti, u Nas je Knjiga u kojoj se sve čuva."**[77] I kaže: **"A šta je s narodima davnašnjim? – upita on. O njima zna sve Gospodar moj, u Knjizi je, Gospodaru mome nije ništa skriveno i On ništa ne zaboravlja."**[78]

---

[77] Kaf, 4.

[78] Ta ha, 51, 52.

O TOME DA JE SMRT ISKUPLJENJE SVAKOM MUSLIMANU

Ebu Nu'ajm bilježi od Asima Ahvela a on od hazreti Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Smrt je iskup svakom muslimanu."[79] Navodi ga i Kadi Ebu Bekr b. Arebi u knjizi *Siradžu-l-muridin* i kaže za njega da je sahih hasen (vjerodostojan i dobar)

Odlomak: Smrt je iskup zbog svih bolova i nevolje koju čovjek osjeti u smrtnom trenutku i smrtnoj bolesti. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Nema nijednog muslimana kojeg zadesi neka nevolja, od bolesti pa svega ostalog, a da mu Allah neće učiniti da zbog toga s njega grijesi spanu kao suho lišće s drveta."[80]

U Muvetta'u stoji predaja od hazreti Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: **"Kome Allah hoće dobro, zadesi ga nevolja."**[81]U jednoj predaji stoji da Uzvišeni Allah kaže: "Nikog ne izvedem s dunjaluka, ako mu želim dobro, a da mu ne podmirim sve grijehe koje je počinio, bolešću

[79] Hadis je vrlo slab, Ebu Nu'ajm u *Hil-jetu*, 3/121.

[80] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2571.

[81] Vjerodostojan hadis, Muvetta', 7.

njegova tijela, nevoljom koja zadesi njegovu porodicu i djecu, siromaštvom, smanjenom opskrbom, i tako dok od njegovih grijeha ne ostane koliko je zerra, pa ako i ostane na njemu grijeha, otežam mu smrt tako da pred Mene dođe čist od grijeha kao što je bio na dan kad ga je mati rodila."

Kažem: Sasvim se suprotno dešava sa onim kojeg Allah ne voli i s kim nije zadovoljan. U predaji stoji da je Allah rekao: "Tako mi Moje veličine i dostojanstvenosti, nijednog roba kojeg hoću kazniti, ne izvedem s dunjaluka, a da ga ne podmirim za svako dobro koje je učinio tako što mu dam zdravlje i snagu u tijelu, udobno življenje, bogatstvo i sigurnost, pa kad ostane koliko je zerra dobrih djela, Ja mu ublažim smrt, tako da pred Mene dođe bez ijednog dobrog djela koje bi ga zaštitilo od Džehennema."

Kažem: - U ovom značenju je i predaja koju bilježi Ebu Davud s vjerodostojnim lancem prenosilaca od hazreti Ubejda b. Halida Sulemija, koji je bio ashab Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Iznenadna smrt je samilost nevjerniku."[82]

Tirmizi bilježi od hazreti Aiše: "Iznenadna smrt je milost vjerniku i sažaljenje kafiru."[83]

Tako se prenosi se da je Davud, alejhis-selam, iznenada umro, u subotu.

Od Zejda b. Eslema koji je bio sluga hazreti Omera, se bilježi da je rekao: "Ako je vjerniku ostalo grijeha koje nije poništio svojim dobrim djelima, težinom smrti i smrtne agonije, on dostiže svoj stepen u Džennetu. Kafir ako je radio neko dobro djelo na dunjaluku, olakša mu se smrt kako bi se nagrada za to dobro djelo dala na dunjaluku a potom bude bačen u Džehennem." Ovu predaju bilježi Ebu Muhammed Abdulhakk.

---

[82] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud, 3110.

[83] Slab hadis, ne prenosi ga Tirmizi, nego Ahmed 6/236. i Bejheki u *Šu'abu*, 10218.

Ebu Nu'ajm svojim lancem prenosilaca bilježi od hazreti Abdullaha da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vjernikova duša izlazi uz znojenje, a duša nevjernika izlazi kao duša magarca. Vjernik uradi neki grijeh, pa mu smrt bude teška kako bi se iskupio za taj grijeh, a nevjernik učini neko dobro djelo pa mu se olakša smrt kako bi mu to dobro djelo bilo podmireno."

Ibn Mubarek bilježi da je hazreti Ebu Derda govorio: "Volim smrt zbog žudnje za susretom sa svojim Gospodarom, volim bolest jer time mi se brišu grijesi i volim siromaštvo jer ono me čini poniznim pred mojim Gospodarom."[84]

[84] Vjerodostojna predaja, Ibn Mubarek, 262. Ahmed u *Zuhd*, str.171, 187, 217. Ebu Nua'jm, 1/217.

NIKO NE UMRE A DA NEMA LIJEPO MIŠLJENJE O ALLAHU I DA NIJE U STRAHU OD ALLAHA

Muslim bilježi od hazreti Džabira da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je tri dana prije svoje smrti, rekao: - Niko od vas neće umrijeti a da nema lijepo mišljenje o Allahu."[85]

Ibn Ebi Dun-ja navodi ovu predaju u poglavlju o lijepom mišljenju spram Allaha, pa dodaje: - Ljudima koje je uništilo njihovo loše mišljenje o Allahu. Allah kaže: **"I to vaše uvjerenje, koje ste o Gospodaru svome imali, upropastilo vas je, i sada ste nastradali."**[86]

Ibn Madže bilježi predaju od hazreti Enesa: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je ušao kod nekog mladića koji je bio na samrti i upitao ga: - Kako se osjećaš?

- Nadam se Allahu, Allahov Poslaniče, i strah me mojih grijeha. – odgovori mladić.

- Ne sastanu se ovo dvoje u srcu roba vjernika, u situaciji kao ova, a da mu Allah neće dati ono čemu se nada i zaštiti ga

[85] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2877.

[86] Fussilet, 23.

onoga od čega strahuje."[87] Neki ovaj hadis bilježe od Sabita a on od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Tirmizi Hakim u osamdeset i šestom osnovu knjige *Nevadiru-l-usuli* navodi predaju od hazreti Hasana da je rekao: "Čuo sam da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - Uzvišeni Allah je rekao: - Neću sastaviti dva straha i dvije sigurnosti, zajedno, kod Mog roba; pa ko Me se boji na dunjaluku, osiguraću ga i smiriti na ahiretu, a ko je siguran od Mene na dunjaluku, zastrašiću ga na ahiretu."[88]

Pričao nam je Ebu Bekr b. Sabik Umevi, pa kaže: Ebu Malik Džunbi prenosi od Džuvejbira a on od Dahhaka a on od hazreti Ibn Abbasa, a on od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je Allah rekao, kada je spomenut munadžat Musaa sa Gospodarom: "O Musa, nijedan Me Moj rob neće sresti na Kijametskom danu, a da neću ispitati ono što ima pri sebi, osim onih koji su imali vere' (stid i želju da izbjegnu sve što bi moglo biti sumnjivo. op. prev.) njih se ustručavam, ukazaću im počasti i uvesti u Džennet bez polaganja računa." Tako, onaj koji se stidi Allaha na dunjaluku zbog onoga što čini, Allah se ustručava da ga ispituje, Allah neće skupiti dva stida kao što nije spojio ni dva straha.

Odlomak: Lijepo mišljenje i uvjerenje spram Allaha trebalo bi da bude izraženije u samrtnim trenucima nego kad je čovjek bio zdrav, jer tada mu Allah prašta, ukazuje milost i prelazi mu preko njegovih prijestupa. Oni koji su mu došli u posjetu, trebali bi ga podsjećati na to, kako bi čovjek bio od onih o kojima Allah kaže: **"Ja Sam onakav kavim Me smatra Moj rob, pa neka o Meni misli kako hoće."**[89]

---

[87] Slab hadis, Ibn Ebi Dun-ja, 4.

[88] Dobar hadis, Tirmizi, 983. Ibn Madže, 4261. Ibn Ebi Dun-ja, 31.

[89] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 3/491. Hakim, 4/240

Hammad b. Seleme prenosi od Sabita a od hazreti Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Niko od vas neće umrijeti sve dok ne bude imao lijepo mjišljenje i stav spram Allaha, jer cijena lijepog mišljenja je Džennet."[90]

Od hazreti Ibn Omera se bilježi da je rekao: "Oslonac vjere, njena slava i vrhunac je lijepo mišljenje i stav spram Allaha, pa ko od vas umre s lijepim mišljenjem o Allahu, ući će u Džennet radostan i siguran."

Abdullah b. Mes'ud kaže: "Tako mi Allaha, osim kojeg drugog boga nema, niko neće izgraditi lijepo mišljenje i stav o Allahu a da mu Allah neće dati ono što misli, a to zbog toga što je svo dobro u Njegovoj ruci."

Ibn Mubarek kaže da je Sufjan prenio od hazreti Ibn Abbasa riječi: "Kada vidite čovjeka na samrti, obradujte ga, kako bi sreo svog Gospodara s lijepim mišljenjem o Njemu, a za života ga strašite."[91]

Fudajl kaže: "Strah je za čovjeka bolji od nade, ako je čovjek zdrav, međutim kada mu se približi smrtni čas onda je nada bolja od straha."

Ibn Ebi Dun-ja bilježi, sa svojim lancem prenosilaca, od Mu'temira da je rekao: "Otac mi je rekao, kada je bio na samrti: - Mu'temire, pričaj mi o olakšicama kako bih Allaha sreo s lijepim mišljenjem o Njemu."[92]

Prenosi i predaju od Ibrahima da je rekao: "Smatrali su lijepim da čovjeku na samrti nabrajaju njegova dobra djela kako bi imao lijepo mišljenje o svome Gospodaru."

Sabit Bennani priča: "Neki mladić je imao dosta grijeha, pa kada mu je došao smrtni čas, majka je navalila na njega: - Zar te nisam upozoravala na smrt i na ovakav trenutak?!

---

[90] Vrlo slab hadis, Hatib u *Tarih Bagdad*, 1/396.

[91] Hadis prekinutog seneda (munkati'), Ibn Mubarek, 441.

[92] Vjerodostojna predaja, Ibn Ebi Dun-ja, 29.

– Majčice, imam Gospodara koji mnogo dobra čini i nadam se da me neće isključiti od svoga dobra.

Sabit je onda rekao: - Allah mu se smilovao zbog njegovog lijepog mišljenja o Njemu u tom trenutku."

Omer b. Zerr je, jednom, u priči, rekao, a kod njega su bili Ebu Hanife i Ebu Davud: "Zar ćeš nas kazniti a u prsima imamo tevhid (iskreno ispoljavanje vjerovanja u jednog Boga)? Ne mislim da ćeš tako postupiti, Allahu moj, oprosti svima koji su u uvjerenju kao vračari kojima si oprostio, jer su oni rekli: - Mi vjerujemo u Gospodara svjetova!"[93] Ebu Hanife tada reče: - Neka ti se Allah smiluje, pričati poslije tebe je haram.

Jahja b. Zekerijja, alejhis-selam, kada bi sreo Isaa, alejhis-selam, smrknuo bi se, a kada bi Isa, alejhis-selam, sreo njega, nasmiješio bi se, pa mu Isa, alejhis-selam, reče: "Susrećeš me smrknut kao da si beznadan?

- A njemu Jahja reče: - Ti mene srećeš nasmijan kao da si siguran.

Allah im je objavio: - Draži Mi je, od vas dvojice, onaj koji ima ljepše mišljenje o Meni." Ovu predaju navodi Taberi.

Zejd b. Eslem je rekao: - Čovjek će biti doveden na Kijametskom danu i biće rečeno:

- Bacite ga u vatru!

On će povikati: - Gospodaru, a šta je s mojim namazom i postom?

Allah će mu reći: - Danas te lišavam Svoje milosti kao što si ti lišavao nade Moje robove i dovodio u pitanje Moju milost."[94]

U Kur'anu je ajet: **"Nadu u milost Gospodara svoga mogu gubiti samo oni koji su zabludjeli."**[95]

---

93 Šu'ara, 47.

94 Bejheki, 1052. Abdurrezzak, 20561.

95 Hidžr, 56.

O ovim stvarima će više biti riječi u poglavlju o veličini Allahove milosti i oprosta.

POGLAVLJE O NAGOVARANJU (TALKINU) UMIRUĆEG NA IZGOVARANJE LA ILAHE ILLELLAH

Muslim bilježi predaju od Ebu Seida Hudrije da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nagovarajte vaše umiruće na La ilahe illellahazreti."[96]

Ibn Ebi Dun-ja bilježi od Zejda b. Eslema, da je hazreti Osman b. Affan rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: - Kada čovjek umire, nagovarajte ga na *La ilahe illellah*, jer nema čovjeka kome to budu zadnje riječi prije smrti, a da mu to neće biti opskrba u Džennetu."

Hazreti Omer b. Hattab je rekao: "Budite uz vaše umiruće i nagovarajte ih na *La ilahe illellah* i podsjećajte ih jer oni vide ono što vi ne vidite."[97]

Ebu Nu'ajm bilježi od hazreti Vasile b. Eska'a da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Budite uz vaše umiruće i nagovarajte ih na *La ilahe illellah* i radujte ih Džennetom. I mudar čovjek se zbuni u tim trenucima, a šejtan je čovjeku najbliži u smrtnim momentima. Tako mi Onoga u čijoj

[96] Vjerodostojan, Muslim, 916.

[97] Dobar lanac prenosilaca, Abdurrezzak, 6043. Ibn Ebi Šejbe, 3/125.

je moći moja duša, samo viđenje Meleka smrti je teže nego hiljadu udaraca sabljom. Tako mi Onoga u čijoj je moći moja duša, neće izaći duša sa dunjaluka sve dok svaki damar ne osjeti bol."

Odlomak: Naši učenjaci kažu da je nagovaranje umirućeg na ovu rečenicu sunnet koji se prenosi i po kojem su radile generacije muslimana, a sve to kako bi zadnje riječi koje čovjek izgovori na dunjaluku bile *La ilahe illellah* i kako bi sretno okončali svoj život i kako bi bio obuhvaćen riječima Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. "Kome zadnje riječi budu *La ilahe illellah*, ući će u Džennet."[98]

Umirućeg bi trebalo podsjetiti ovim riječima, kako da odagna šejtana, jer šejtan dolazi umirućem kako bi mu pokvario njegovo vjerovanje, a o tome ćemo kasnije govoriti.

Ako bi umirući, makar jednom rekao *La ilahe illelallah* nećemo to više od njega tražiti kako se ne bi naljutio i kako mu ne bi dosadilo. Učenjaci smatraju pokuđenim dosađivanje s nagovaranjem, naročito ako je to umirući izgovorio ili se dalo razumjeti da je shvatio. Ibn Mubarek kaže: "Nagovarajte umirućeg na *La ilahe illellah*, pa kada ga izgovori, onda ga ostavite na miru."

Ebu Muhammed Abdulhakk kaže: "Sve to iz straha da mu to ne bi dojadilo i da mu šejtan ne bi to prikazao teškim i nepotrebnim, pa da mu njegovo odbijanje *La ilahe illellah* bude uzrokom ružnog kraja i propasti." I Ibn Mubarek je preporučio da se tako postupa.

Hasan b. Isa kaže: "Ibn Mubarek mi je rekao: - Nagovaraj me na šehadet, i nemoj mi ponavljati kada ga izgovorim, osim ako sam progovorio nešto drugo, poslije šehadeta."

Želi se ukazati na to da čovjek umre a da u njegovom srcu ne bude ništa drugo osim *La ilahe illellah*, jer se gleda na srce, i ono što srce uradi to će se i gledati. Ako je srce kako treba to će

---

[98] Sahih ligajrihi, Ebu Davud, 3116. Ahmed, 5/233. Hakim, 1/351.

mu i biti spas, jer izgovor jezikom koji ne prati ono što se odvija u srcu, nema neke koristi od toga niti će se uzimati u razmatranje.

Kažem: - Nekada nagovaranje na izgovor *La ilahe illellah* može biti i spominjanjem hadisa koji o tome govori. Bilježi se predaja da je Ebu Zur'a bio na pijaci, a uz njeg su bili: Ebu Hatem, Muhammed b. Seleme, Munzir b. Šazan i grupa drugih učenjaka, pa su naveli hadis u kojem se govori o talkinu. Ustručavali su se Ebu Zur'ae pa su rekli: - Društvo, hajdemo da vidimo koliko znamo taj hadis. Muhammed b. Seleme je rekao: - Govorio nam je Dahhak b. Muhallid, govorio nam je Ebu Asim i rekao: Govorio nam je Abdulhamid b. Dža'fer prenoseći od Saliha b. Ebi Gariba... i nije izgovorio hadisa. Onda je Ebu Hatim rekao: Govorio nam je Bundar, govorio nam je Ebu Asim i rekao: Govorio nam je Abdulhamid b. Dža'fer prenoseći od Saliha b. Ebi Gariba... i nije izgovorio hadisa, a svi su ostali šutjeli, pa je Ebu Zur'a, koji je bio na pijaci rekao: - Govorio nam je Ebu Asim i rekao: Govorio nam je Abdulhamid b. Dža'fer prenoseći od Saliha b. Ebi Gariba a on od Kesira b. Murreta Hadremija, a on od hazreti Muaz b. Džebela da je rekao: - Rekao je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem: "Čije zadnje riječi budu *La ilahe illellah*, ući će u Džennet", a u drugoj predaji stoji: "Allah će ga oharamiti džehennemskoj vatri." Poslije toga je umro, da mu se Allah smiluje.

Bilježi se od Abdullaha b. Šibrime da je rekao: "Sa Amirom Ša'bijem sam otišao obići jednog samrtnika i kod njega smo zatekli jednog čovjeka koji ga je nagovarao na *La ilahe illellah*, i bio je uporan u tome, pa mu Ša'bi reče: - Polahko s time!

Bolesnik je progovorio: - Nikad nisam ni prestao da je izgovaram, svejedno da li me podsjećao na nju ili ne, a potom je proučio: **"Obavezao ih je riječju takvaluka, a oni su joj najpreči."**[99]

[99] Feth, 26.

Ša'bi je, onda, rekao: - Hvala Allahu koji je spasio ovog našeg prijatelja.

Džunejdu je na samrti rečeno: - Reci: *La ilahe illellah*!

On je na to odgovorio: - Nisam to nikad ni zaboravljao, pa da se sada trebam podsjećati.

Kažem: - Neophodno je umirućeg podsjećati na *La ilahe illellah* i na šehadet, makar bio potpuno svjestan svoga stanja. Ebu Nu'ajm bilježi od hazreti Vasile b. Eska' da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Budite uz vaše umiruće i nagovarajte ih na *La ilahe illellah*, radujte ih Džennetom. Mudrac, i muškarac i žena, u tim momentima se zbuni, a šejtan je najbliži čovjeku tada. Tako mi Onoga u čijoj je moći moja duša, samo viđenje Meleka smrti je teže nego hiljadu udaraca sabljom. Tako mi Onoga u čijoj je moći moja duša, neće izaći duša sa dunjaluka sve dok svaki organ ne osjeti bol."

Bilježi se od hazreti Ebu Hurejre da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže:

- Melek smrti je došao kod čovjeka i pogledao u njegovo srce, i tamo nije ništa našao. Onda mu je otvorio usta i našao mu kraj jezika kako je priljubljen uz nepce u izgovoru *La ilahe illellah*, pa mu je oprošteno zbog riječi vjere i iskrenosti."[100]

---

[100] Slab hadis, Bejheki, 1015. 9235.

O TOME DA ONAJ KO DOĐE UMIRUĆEM NE PRIČA BESMISLICE VEĆ DA GOVORI DOBRO

Muslim bilježi od hazreti Umm Seleme da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada dođete bolesniku ili samrtniku, onda govorite samo dobro jer meleki aminuju na ono što vi govorite. - Pa kada je Ebu Seleme umro, otišla sam Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekla mu: - Allahov Poslaniče, Ebu Seleme je umro.

On mi na to reče: - Reci: - Allahu moj, oprosti i meni i njemu, i zamijeni mi ga boljim od njega!

Nakon toga je rekla: - I Allah mi ga je zamijenio boljim, Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem."[101]

Od nje se bilježi i predaja u kojoj stoji: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je ušao Ebu Selemi a on je, već, bio ispustio dušu, zatvorio mu je oči i rekao: - Duša kada napušta tijelo, pogled je prati.

Ljudi iz njegove porodice su se uskomešali, pa je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - Nemojte se proklinjati jer meleki aminuju na sve što kažete.

[101] Vjerodostojan hadis, Muslim, 919.

Potom je rekao: - Allahu moj, oprosti Ebu Selemi i podigni mu stepen među upućenima i podaj mu dostojno potomstvo, oprosti i nama i njemu, Gospodaru svjetova. Proširi mu i osvijetli njegov mezar."[102]

Odlomak: Naši učenjaci kažu da su riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, *Kada dođete bolesniku ili samrtniku, onda govorite samo dobro* su da bi ukazale na mendub (pohvalnost) radnje i kako bi se podučilo onome što treba govoriti kod umirućeg ili bolesnika, te obavijest o tome da i meleki aminuju na ono što se govori kod umirućeg. Zbog toga naši učenjaci smatraju mustehabom da kod umrlog dolaze pobožnjaci, kako bi umirućeg podsticali na dobro, molili za njega i za njegovo porodicu i da govore dobro o bolesniku, pa bi se tako sastale njihove dove i meleksko aminanje i time bi se okoristio i samrtnik i svi oni koji su obuhvaćeni dovama dobrih ljudi.

[102] Vjerodostojan hadis, Muslim, 920. Tirmizi, 977. Ebu Davud, 3115.

ŠTA SE KAŽE PRILIKOM ZATVARANJA OČIJU UMRLOM

Ibn Madže bilježi od hazreti Šeddada b. Evsa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada dođete do umirućih, zaklopite im oči jer pogled prati dušu i govorite dobro i lijepo jer meleki aminuju na ono što govore ukućani."[103]

Haraiti, sa svojim lancem prenosilaca, bilježi da je Umm Hasen rekla: "Bila sam kod hazreti Umm Seleme, pa joj je došao neki čovjek i rekao joj: - Taj i taj je na samrti.

- Idi, pa kad vidiš da mu duša izlazi, reci: - Neka je Allahov selam (spas) na sve Poslanike i neka je neizmjerna hvala Allahu, Gospodaru svjetova."

Bilježi, sa prenosiocima, od Ibn Abdullaha Muzenija da je rekao: "Kada zatvarate oči umrlom, recite: - Sa imenom Allaha i u milletu Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem,! – a onda izgovori *subhanellahazreti.*" Potom je Sufjan proučio: "**A meleki veličaju i hvale Gospodara svoga.**"[104]

[103] Dobar hadis, Ibn Madže, 1455.

[104] Šura, 5.

Ebu Davud kaže da sklapanje očiju umrlom (treba učiniti tek) nakon izlaska duše. Čuo sam Muhammeda b. Ahmeda Mekarrija a da je on čuo Ebu Mejseru, koji je bio pobožan čovjek, da kaže: - Sklopio sam oči Dža'feru Muallimu, koji je bio razuman i učen čovjek, na samrti, pa sam ga usnio, i on mi je rekao: - Najteže mi je palo to što si mi zaklopio oči prije nego sam dušu ispustio.

POGLAVLJE O TOME DA ŠEJTAN DOLAZI UMIRUĆEM DOK SU NJEGOVI SUGOVORNICI OKO NJEGA I ŠTA MOŽE UZROKOVATI RUŽAN ZAVRŠETAK

Bilježi se od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: - Čovjek, kada je na umrlu, dođu mu dva šejtana, pa mu jedan sjedne s lijeve a jedan s desne strane. Onaj koji mu je s desne strane dođe mu u liku njegova oca i kaže mu: - Sinak, bio sam milostiv prema tebi i volio sam te, ali te molim da umreš kao kršćanin jer je to najbolja vjera. – Onaj s lijeve strane mu dođe u liku njegove majke i kaže mu: - Sinak, moj trbuh ti je bio stanište, moja prsa pojilište, moje krilo odmaralište, ali te molim da umreš kao Jevrej, jer je njihova vjera najbolja.

Ovu predaju bilježi Kabisi, tumačeći pismo koje mu je poslao Ibn Ebi Zejd s približnim značenjem, predaju navodi i Gazalija u knjizi *Kešfu ulumi-l-ahireti*. U duhovnom uspinjanju čovjeka, se isprječava šejtan sa svojim pomoćnicima i postavlja mu razna iskušenja. Oni čovjeku dolaze, naročito na samrti, i

prikazuju mu se u likovima onih ljudi koje je on posebno volio i od kojih je savjet primao, a koji su pomrli prije njega; otac, majka, brat, sestra, prijatelj... i govore mu: - Ti sada umireš, a mi smo to već prošli, pa ti savjetujemo da umreš kao Židov, jer je njihova vjera primljena kod Allaha. – Ako ih odbije i naljuti se na njih, onda mu dolaze drugi i kažu mu: - Umri kao kršćanin, jer je to vjera Mesiha, Isaa, alejhis-selam, A on je došao i dokinuo vjeru Musaa alejhis-selam ... i onda mu navode i ostale vjere i načine vjerovanja. – Tada Allah, kome hoće, dozvoli da se tako izjasni i propadne. To je značenje riječi: **"Gospodaru naš, ne dopusti srcima našim da skrenu, kad si nam već na pravi put ukazao."**[105] Ne dopusti da nam srca posrnu u samrtnim trenucima, a već si nam uputu dao prije toga, dugo vremena, pa ako Allah hoće da učvrsti svoga roba i ostavi ga na pravome putu, onda ga prekrije svojom milošću, a kaže se da dođe Džibril koji rastjera šejtane, obriše svaku smrknutost s lica umirućeg, pa se umirući nasmije. Mnogo ljudi se može vidjeti osmjehnuto, jer su radosni zbog muštulukdžije koji im je došao od Allaha i rekao im: - Čovječe, zar me ne poznaješ? Ja sam Džibril, a ovo su tvoji neprijatelji, šejtani. Umri kao čisti vjernik i sljedbenik Ibrahimovog milleta. – Nema ništa što je čovjeku draže od ovog meleka. To znače Allahove riječi: **"... i daruj nam svoju milost; Ti si, uistinu, onaj koji mnogo daruje!"**[106] a potom mu se izvadi duša.

Abdullah, sin Ahmeda b. Hanbela, priča: - Bio sam uz svoga oca, kada je umirao. U ruci sam imao komad krpe kojim sam mu htio podvezati bradu. On bi se obeznanio, pa dolazio sebi, a rukom je nešto tjerao i govorio: - Ne još, ne još! – Ovo je uradio nekoliko puta, pa sam ga upitao: - Babuka, šta je to s tobom?

- Šejtan stoji kraj mene i grizući svoje prste mi govori: - Ahmede, pristaješ li na moje kušnje? – A ja mu odgovaram: - Ne, ne još, sve dok ne umrem.

---

[105] Ali Imran, 8.

[106] Ali Imran, 8.

Kažem: - Čuo sam Ebu Abbasa Ahmeda b. Omera Kurtubija, iz Aleksandrije, kako kaže: - Bio sam kod brata našeg učitelja, Ebu Džafera Ahmeda b. Muhammeda b. Muhammeda Kurtubija, u Kordovi, kada je bio na samrti, pa mu je rečeno: - Reci *La ilahe illellah*, a on je odgovarao: - Ne, ne! – Kada je došao sebi, rečeno mu je šta je govorio, a on reče: - Došla su mi dva šejtana, jedan s desne a drugi s lijeve strane, pa mi je jedan govorio: - Umri kao Židov, jer njihova vjera je najbolja, a drugi mi je govorio: - Umri kao kršćanin jer njihova je vjera najbolja. – a ja sam im odgovarao: - Ne, ne. Zar meni govorite tako nešto?! Svojom sam rukom pisao Tirmizijinu i Nesaijinu zbrku hadisa i zabilježio hadis Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Uistinu će šejtan doći nekome od vas, kada bude na umoru, i reći mu: - Umri kao kršćanin! Umri kao Židov! – pa im odgovorite: - Ne, vama dvojici."

Kažem: Mnoge su predaje slične ovima iz života dobrih i pobožnih ljudi. Prelistao sam i pročitao mnoge knjige, među njima i Tirmizijinu zbirku hadisa, ali nisam naišao na ovaj hadis, jedino ako se nalazi u nekom od rukopisa, a Allah najbolje zna.

Isto se može reći i za Nesaijinu zbirku hadisa, ovaj hadis nisam našao, ali možda je zapisan u nekom od rukopisa. Allah najbolje zna.

Ibn Mubarek bilježi predaju od Sufjana a on od Mudžahida da je rekao: - Nema nijednog umirućeg a da se oko njega ne okupe oni koji upražnjavaju ono što su upražnjavali oni s kojima se družio, ako se družio sa onima koji su besposličili, takvi će se oko njega okupiti i u smrtnim trenucima, a ako se družio s onima koji su Allaha spominjali i naukom se bavili, takvi će se okupiti oko njega i u njegovim zadnjim trenucima.[107]

Rebi' b. Murre b. Ma'bed Džuheni, koji je bio pobožnjak u Basri, kaži: - U Šamu sam se sreo s nekim ljudima, i jednom

[107] Slaba predaja, Ibn Mubarek, 939. Bejheki, 9540.

čovjeku je bilo rečeno: - Reci *La ilahe illellah*! – a on je rekao: - Napij se pa i mene napoji! – Jednom čovjeku u Ehvazu su rekli:

- Reci *La ilahe illellah*! – a on je rekao: - Deset, jedanes', dvanes'. – Ovaj čovjek je bio čovjek koji je radio u pisarnici, pa je i u zadnjim trenucima mislio o računima. Jednom čovjeku u Basri je rečeno: - Reci *La ilahe illellah*! – a on je rekao:

Gospodaru one koja jednom reče: umorna sam
Gdje li je put kupatilu čistom?

Ovaj čovjek je jednom bio upitan, od jedne žene, gdje je javno kupatilo, pa ju je uputio svojoj kući, i onda je to ponovio pred svoju smrt. Tako kaže Ebu Bekr Ahmed b. Sulejman b. Hasan Nedždžad.

Ebu Muhammed Abdulhakk spominje ovu hikaju u svojoj knjizi *Akibe* i kaže: - Izjavi ovog čovjeka, na samrti, prethodi priča, a to je da je ovaj čovjek stajao u blizini svoje kuće. Vrata na njegovoj kući su bila jako slična vratima javnog kupatila, pa je naišla neka žena koja je bila upadljive ljepote i upitala ga: - Kuda se ide u kupatilo?

- Ovo je kupatilo. – odgovorio joj je on.

Pokazao joj je rukom na vrata svoje kuće, pa kada je ona ušla u kući, on je ušao za njom. Kada je vidjela da ju je on prevario, odglumila je radost i veselje što se našla s njim nasamo, i rekla mu: - Bilo bi lijepo da imamo nešto čime ćemo uljepšati ove trenutke.

- Ovog momenta idem da ti pribavim sve što želiš.

Izašao je i ostavio je samu, u kući, ne zaključavši vrata iza sebe. Kupio je sve što bi im bilo potrebno, ali kada je ušao u kuću nije našao ni žene niti ikakva traga od nje. Poslije je tragao za njom i često je spominjao, pateći i uzdišući, pa je progovorio:

Gospodaru one koja jednom reče: umorna sam
Gdje li je put kupatilu čistom?
Kamo puste sreće, kad sam je imao
Da sam vrata zaključao i rezu stavio.

Njegova bol i čežnja su se još više povećali i ostao je u takvom stanju sve do svoje smrti, da nas Allah sačuva svih nedaća i iskušenja.

Kažem: Mnogo, ovim, sličnih situacija je među ljudima koji su zauzeti dunjalukom, ili nekom od dunjalučkih stvari. Priča se da je neki preduzimač doživio da mu dođe smrt i tada mu je rečeno: - Reci: *La ilahe illellah*! – ali je on govorio: - Tri i po, četiri i po. – i u smrtnim trenucima, bilo mu je na pameti ono čime se bavio za svoga života.

Vidio sam jednog račundžiju, koji je u teškoj bolesti, svodio račune. Jednom čovjeku je rečeno: - Reci: *La ilahe illellah*! – ali je on govorio: - Kuću toga i toga, popravite tako da ugradite to i to, a vrt toga čovjeka, ogradite na takav način.

Jednom drugom čovjeku je bilo rečeno, na samrti: - Reci: *La ilahe illellah*! – ali je on govorio: - Pamet ti je pijana. Drugom, jednom, je bilo rečeno: - Reci: *La ilahe illellah*! – ali je on govorio: - Crvena krava! – jer mu je njegova ljubav prema toj kravi bila obuzela svu pamet.

Da nam Allah da spas i smrt sa šehadetom.

Ibn Zafer priča u svojoj knjizi da je Junus b. Ubejd bio trgovac svilom. Njegov običaj je bio da ne prodaje ni ujutro ni naveče, a ni kada je oblačno. Jednom mu se vaga pokvarila, pa ju je slomio između dva kamena. Tada mu je rečeno da je pošalje majstoru na opravku, a on je na to odgovorio: - Kada bih znao da je vaga pokvarena, sve ono što sam na njoj zaradio bih razdijelio i ne bih sebi ostavio ni koliko bi mi bilo dovoljno za jednu noć.

- Zašto si je, onda slomio? – upitaše.

Jednom sam prisustvovao smrtnim trenucima čovjeka. Rekao sam mu: - Reci: *La ilahe illellah*! – ali je on uporno odbijao da to učini. Ja sam navaljivao, a on mi reče:

- Moli Allaha za mene, jezičak vage me priječi da izgovorim tu rečenicu.

- Zar te može tako nešto spriječiti od izgovaranja šehadeta?!

- Svakako.

- A šta si radio s vagom?

- Nikad nisam ni kupio ni prodao, a da se nisam trudio da pravo izvagam, barem koliko je meni poznato, ali ima jedna stvar, a to je da vagu nisam kontrolisao, s vremena na vrijeme.

Junus, poslije toga, je uslovljavao da onaj ko hoće, od njega, nešto kupiti, donese svoju vagu i svojom rukom izvaga traženo, inače nije htio prodati ništa.

O RUŽNOM ZAVRŠETKU I TOME DA KONAC DJELO KRASI

Muslim bilježi od hazreti Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Čovjek, čitav život, radi poslove Džennetlije, a onda završi život kao Džehennemlija, a ima ljudi koji, čitav život, rade kao Džehennemlije i na kraju urade nešto i umru kao Džennetlije."[108]

U Buhariji je predaja od hazreti Sehla b. Ma'beda da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Čovjek može raditi postupke Džehennemlije a da bude Džennetlija, a ima slučajeva da radi poslove Džennetlije a on je Džehennemlija. Uistinu se djela cijene po svojem završetku."[109]

Ebu Muhammed Abdulhakk kaže: - Znaj da ružan kraj, da nas Allah toga sačuva, nije onome koji radi dobro, na javi, i čija je nutrina čista. Suprotno je nepoznato, i neka je hvala Allahu na tome, nego ružan kraj će zadesiti onoga koji nije čiste savjesti, koji je ustrajan u činjenju velikih grijeha. Možda ga to toliko obuzme pa ga smrt zadesi prije nego tevbu učini i onda ga šejtan slomi u tim odsudnim trenucima. Da nas Allah od toga sačuva.

[108] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2651.

[109] Vjerodostojan hadis, Buhari, 6607.

Može se desiti i čovjeku koji je čitav život proveo ispravno, ali se zbog nečega promijeni i odustane od svog načina življenja, pa mu to bude uzrokom lošeg kraja. Sličan ovome je Iblis, koji je, kako se prenosi, Allahu robovao 80 000 godina, ili Bel'am b. Ba'ura, kojem je Allah dao mnoga dobra, ali je on bio opčinjen uživanjem na dunjaluku i slijeđenjem svojih strasti i prohtjeva, ili Bersis Abid (Pobožnjak) za kojeg Allah kaže: "Slični su šejtanu kad kaže čovjeku: - Budi nevjernik!"[110]

Pripovijeda se da je u Egiptu bio neki čovjek koji je vodio računa o tome da svaki namaz klanja u džamiji, koji je ezan učio za svaki namaz. Na njemu su se vidjeli tragovi ibadeta i poštenog života, pa kada je, jednom, po svome običaju, ispeo se na munaru, radi ezana, pogledao je u dvorište kuće jednog kršćanina, koja je bila ispod munare i u dvorištu ugledao kćerku tog kršćanina. Opčinjen njome, zaboravio je na ezan. Sišao je s munare i otišao u kuću tog kršćanina. Djevojka ga upita: - Šta je s tobom? Šta želiš?

- Tebe hoću.

- A zbog čega?

- Ukrala si mi srce.

- Neću ti se dati pod sumnjom.

- Oženiću te.

- Ti si musliman, a ja kršćanka, i moj me otac ne bi nikad udao za tebe.

- Primiću kršćanstvo.

- Ako tako uradiš, onda ću se udati za tebe.

On je primio kršćanstvo kako bi se oženio njome i stanovao s njima u kući, pa kada je došao dan vjenčanja, popeo se na krov kuće, okliznuo se, pao i umro. Niti je umro kao musliman, niti je ostvario svoju želju.

---

[110] Hašr, 16.

Da Allah sačuva sve nas od ružnog kraja i patnje na Onome svijetu.

Priča se da je neki čovjek zavolio jednu osobu tolikom ljubavlju da je samo na nju mislio i o njoj govorio, ali nije imao prilike s tom osobom biti u društvu. Zbog toga se razbolio i u postelju pao. Ta osoba je obaviještena o stanju bolesnika i uzroku bolesti, pa je obećala da će ga doći posjetiti. Toj najavljenoj posjeti, se bolesnik jako obradovao i živio je za taj trenutak. Kada je voljena osoba došla nadomak kuće, rekla je sama sebi: - Neću ulaziti u griješnu kuću. – i vratila se odakle je i došla. Kada je to bolesniku rečeno, on je zajaukao, bolest mu se pogoršala i na njemu su se vidjeli znaci skore smrti. U takvim bolovima je rekao:

Dobrodošao odmoru bolesnog
Hladnoćo vreline smrtno bolesnog
Tvoje zadovoljstvo mi je preče
Od milosti Uzvišenog Tvorca.

Tada sam mu rekao: - Čovječe, boj se Allaha za svoje riječi!

- Bilo je što je bilo. – reče.

Ustao sam od njega, nisam došao ni do kućnih vrata, a čuo sam jauk koji je označio smrt tog čovjeka. Da nas Allah sačuva ružnog kraja.

Pisac, da mu se Allah smiluje, kaže: Buhari bilježi od Salima, a on od Abdullaha da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, često koristio zakletvu: "Ne, tako mi Onoga koji mijenja srca."[111] Što bi značilo, Onaj koji srca mijenja brže od vjetra, u primanju ili odbijanju, zadovoljstvu ili odvratnosti i sličnim stvarima. U Kur'anu je ajet: **"I neka znate da se Allah upliće između čovjeka i srca njegova."**[112]

---

[111] Vjerodostojan hadis, Buhari, 6617.

[112] Enfal, 24.

Mudžahid kaže: - Upliće se između čovjeka i njegova razuma, pa on ne zna kako da postupi i šta radi, a objašnjenje tome je: "U tome je, zaista, pouka za onoga ko razum ima."[113] Taberi ovo tumači tako što kaže da Allah hoće da nam ukaže na to da je On taj koji više posjeduje razum i srce čovjeka, nego on sam, i da se On upliće između čovjeka i srca kako On hoće, u tolikoj mjeri da čovjek ne može ništa spoznati bez Allahove volje i dopuštenja.

Hazreti Aiša kaže: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je često učio dovu: 'O, Ti koji srcima upravljaš, učvrsti moje srce u pokornosti Tebi.' - Upitala sam ga: - Allahov Poslaniče, toliko često učiš i ponavljaš tu dovu da imam osjećaj da se bojiš?!

A kako da se ne bojim, Aiša, kada su srca ljudi među prstima Silnog, pa kada hoće da preokrene srce nekog čovjeka, On to i učini?"[114]

يَا مُقَلِّبَ الْقُلُوبِ ثَبِّتْ قَلْبِي عَلَى طَاعَتِكَ

JA MUKALLIBE-L-KULUBI SEBBIT KALBI ALA TA'ATIKE

O, Ti koji srcima upravljaš, učvrsti moje srce u pokornosti Tebi!

Naši učenjaci kažu: - Ako je uputa Allahovo djelo, ako je ustrajnost u robovanju Njemu, po Njegovoj volji, pri tebi, kraj nepoznat tebi, tvoja volja prepuštena Njemu, onda se nemoj čuditi svom vjerovanju i svom namazu i postu i svim ostalim dobrim djelima, jer, iako ti to radiš, sve je to Allahovo stvaranje i izraz Njegove blagodati prema tebi. Koliko god se ti, time ponosio, ti si kao onaj koji se ponosi imetkom drugoga. Možda ti se izuzme ono što ti je dato, pa ti srce postane praznije nego je srce deve. Koliko je samo bašča koje su omrkle cvjetne i mirisne, a osvanule puste, jer ih je vjetar ogolio. Tako i čovjek, može

[113] Kaf, 37.

[114] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 6/91. Ibn Ebi Šejbe, 7/28. Ibn Ebi Asim, 224.

omrknuti čistog i pobožnog srca a osvanuti ispunjenog grijehom. Sve je to u moći Silnog i Mudrog, Tvorca Sveznajućeg.

Nesai bilježi predaju od hazreti Osmana da je rekao: "Izbjegavajte alkohol jer je on uzrok svim nevoljama. Bio je jedan čovjek, prije vas, koji je bio vrlo pobožan, ali se u njega zaljubila jedna žena lahkog morala. Poslala mu je jednu sluškinju s pozivom da želi promijeniti svoj način življenja. Čovjek je otišao do te žene. Sluškinja je išla iza njega, pa kada bi god prošli vrata kuće, ona bi ih zaključavala za pobožnjakom, sve dok nisu došli do žene vanredne ljepote, uz koju je bio dječak i boca alkohola. Žena mu reče: - Allaha mi, nisam te pozvala kako bih se pokajala i vjeru primila, nego kako bih imala snošaj s tobom, ili da popiješ iz ove boce ili ubiješ ovog dječaka.

- Napoj me iz te boce alkoholom.

Ona ga je napojila, a on je tražio još. Neprestano je pio sve dok je nije obljubio i ubio dječaka. Izbjegavajte alkohol jer, tako mi Allaha, ne mogu biti zajedno vjerovanje u Allaha i ustrajnost u alkoholu, osim da jedno od njih dvoga istjera onog drugog."

Bilježi se da je neki musliman koji je znao Kur'an napamet, bio zarobljen od strane kršćana pa je služio dvojicu sveštenika. Oni su od njega naučili brojne kur'anske ajete, jer ih je često učio, pa su oni primili islam, ali je on promijenio vjeru i pokrstio se. Oni su, mu rekli da se vrati svojoj vjeri jer ne žele imati posla s čovjekom koji je odbacio svoju vjeru, ali im je on odgovorio da nikada ne želi ostaviti kršćanstvo, i oni su ga zbog toga pogubili. O tome postoji čitava priča, i mnoge druge koje govore o sličnom. Molimo Allaha da nam da podršku i smrt sa šehadetom.

DRUGI DIO

STANJA DUŠE

O IZASLANICIMA MELEKA SMRTI

U jednoj predaji stoji da je jedan od Allahovih Vjerovjesnika pitao Meleka smrti: - Imaš li ti nekog glasnika kojeg bi mogao poslati ljudima prije svoga dolaska kako bi se mogli pripremiti?

- Svakako da imam mnoge izaslanike: slabost, bolest, sijede vlasi, brige, slabljenje sluha i vida, pa kada čovjek ne obrati pažnju ni na jednog od njih i ne pokaje se, pošto ga usmrtim, upitam ga: - Zar ti nisam poslao izaslanika za izaslanikom i opomenjivača za opomenjivačem. Ja sam izaslanik nakon kojeg nema drugog i onaj koji opominje poslije kojeg drugi ne dolazi.

Nema dana, a da Melek smrti ne poviče: "Četrdesetogodišnjaci, ovo je vrijeme kada se trebate opskrbiti, razum vam je kompletan, a udovi puni snage. Petesetogodišnjaci, vrijeme je žetve i prikupljanja. Šezdesetogodišnjaci, zaboravili ste na kraj i niste odgovorili, pa imate li ikakvog pomagača? "A zar vas nismo ostavili da živite dovoljno dugo da bi onaj koji je trebalo da razmisli imao vremena da razmisli, a bio vam je došao i onaj koji opominje?"[1]

Ovu predaju navodi Ibn Dževzi u *Revdatu-l-muštak vettarik ile-l-meliki-l-hallak.*

---

[1] Fatir, 37.

U Buhariji stoji predaja od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Allah će primiti pravdanje čovjeka za propuste sve dok ne napuni šezdeset godina."[2] Allahov najveći dokaz prihvatanja opravdanja je slanje poslanika, kako bi čovjeku bilo onemogućeno kasnije pravdanje za propuste. Uzvišeni kaže: "**I nijedan narod nismo kaznili dok poslanika nismo poslali.**"[3] i kaže: "A bio vam je došao i onaj koji opominje?" Kaže se da je onaj koji opominje Kur'an, a negdje se kaže da su to Poslanici koji su dolazili. Od hazreti Ibn Abbasa, Ikrime, Sufjana, Veki'a, Husejna b. Fadla, Ferraa i Taberija zabilježeno je da su rekli: To su sijede vlasi koje se pojavljuju kada čovjek dođe u zrele godine, napustivši mladost koja je u znaku ludosti i zabave.

Bilježi se da je Melek smrti došao kod Davuda, alejhisselam, a on ga upita: - Ko si ti?

- Onaj koji se ne boji kraljeva, koga zidine ne mogu zaustaviti i onaj koji mito ne prima.

- Onda, ti si Melek smrti.

- Jesam.

- Došao si mi, a ja se još nisam pripremio da te dočekam?

- Davude, gdje je taj i taj koji ti je bio rođak? Gdje ti je komšija?

- Umrli su.

- Zar ti njihova smrt nije bila dovoljan znak i podsticaj da se i ti spremaš ?

Kaže se da je i groznica nagovještaj smrti. O tome govori hadis: "Groznica je vjesnik smrti."[4]

---

[2] Vjerodostojan hadis, Buhari, 6419.

[3] Isra, 15.

[4] Slab hadis, Bejheki, 9870.

A kaže se da je i smrt bližnjih ukućana, prijatelja i braće, upozorenje i opomena na smrt koja je zajednička za svako vrijeme i za svako podneblje.

Kažu da opomenu predstavlja i umna zrelost kada je čovjek sposoban da razlikuje stvari i da ih shvata onakvim kakve jesu, kad je sposoban da razlikuje dobro i zlo, pa će razuman raditi za ahiret i težiti onome što je vrijedno kod njegovog Gospodara. To je opomena čovjeku. Najveća opomena je slanje poslanika, zatim sijede vlasi ili nešto drugo već navedeno. Šezdesete godine su krajnje vrijeme za pokajanje, pokornost i povratak Allahu, jer su to godine kada se smrt iščekuje svakog momenta.

Prvo: Opomena Vjerovjesnikom, sallallahu alejhi ve sellem.

Drugo: Opomena sijedim vlasima, a to dolazi obično u četrdesetoj godini života. Uzvišeni Allah kaže: "A kada dospije u muževno doba i kad dostigne četrdeset godina, on kaže: - Gospodaru moj, dozvoli mi da Ti budem zahvalan na blagodati koju si darovao meni."[5] Uzvišeni Allah ukazuje na to da onaj ko napuni četrdeset godina postaje spopsoban i spreman da shvati Allahove blagodati prema sebi i svojim roditeljima i da zahvali na njima.

Malik priča: - Upoznao sam se s učenim ljudima koji su trudeći se da steknu dunjalučka dobra mnogo vremena provodili s ljudima u besposlici, ali kada bi doživjeli četrdesetu godinu, povlačili bi se i napuštali ono što su radili.

Upozorenje: Ovo je poglavlje osnova za poticaj na praštanje vladara njihovim podanicima, ovo je blagost stvorenjima i uputstvo kako bi se briga o njima provela na najbolji način.

Priča se da je neki čovjek volio da uživa i teferiči. Često bi se osamljivao u svome vrtu sa prijateljima ne dozvoljavajući nikom nepozvanom da uđe. Tako, dok je sjedio sa društvom, ugledao je nepoznatog čovjeka kako sjedi u hladovini jednog

[5] Ahkaf, 15.

drveta. Ljut zbog tolike drskosti upitao je : - Ko ti je dozvolio da uđeš? — Čovjek mu priđe, sjede pred njega, i reče mu: - Šta misliš o čovjeku koji je zasigurno kriv, a tvrdi da ima alibi kojim može dokazati suprotno?

- To će sudija prosuditi shodno ličnom uvjerenju.

- Pretpostavimo da mu sudija ostavi određeno vrijeme da dokaže nevinost, ali se taj čovjek ne potrudi da pribavi alibi niti se trudi da živi neporočnim životom.

- Onda će mu presuditi.

- Ali, sam sudija je bio milostiv prema njemu i dao mu je vremena do njegove pedesete godine.

Poznavalac fikha samo je kimao glavom dok mu je znoj rosio čelo. Nepoznati je otišao, a učenjak, kada se prenuo iz razmišljanja, upitao je prisutne: - Zna li iko od vas onog čovjeka što je ispitivao?

- Niko mu nije odgovorio.

Upitao je vratara, a vratar mu je rekao: - Niti vam je iko ušao niti je iko izašao od vas. – Tada je taj čovjek rekao svojim prijateljima: - Odlazite, i ne vraćajte se! – Poslije toga ga niko nije vidio u nedostojnom društvu, nego se uvijek nalazio u društvu onih koji su se bavili naučnim radom.

Odlomak: Vidio sam i pročitao mnoge hikaje koje su došle kao upozorenje, zastrašivanje i kako bi navele na razmišljanje.

Priča se da je jedan besposličar ostavio način života kojim je živio, iznenada, pa su ga upitali za razlog, a on reče: - Imao sam robinju i što sam više vremena s njom provodio sve sam je više volio. Jedne prilike sam je poljubio u kosu i tamo vidio dvije sijede dlake. Rekao sam joj za to, a ona se užasnula. Zatražila je od mene da joj pokažem te dlake pa kada sam ih joj pokazao, ona je proučila ajet: **"Došla je istina i nestalo je laži."**[6] potom me

[6] Isra, 81.

pogledala i rekla mi: - Znaj, da mi nije propisana poslušnost tebi, nikad ti u postelju ne bih legla, nego mi dopusti da imam slobodan ili dan ili noć, kako bih to provodila u ibadetu i pripremala se za ahiret.

Ja sam joj onda rekao: - Ne, i nema počasti.

Ona se na to rasrdila i rekla: - Zar se miješaš između mene i moga Gospodara, a On me je opomenuo na susret s Njim? Gospodaru moj, promijeni njegovu ljubav prema meni u mržnju.

Mladić je nastavio s pričom: - I doista se promijenilo, i nije mi bilo ništa draže nego da budem što dalje od nje. Odveo sam je na pijacu i ponudio je na prodaju, pa mi je došao kupac koji mi je platio onoliko koliko sam tražio. Kada sam je, već htio predati čovjeku, ona je zaplakala, a ja sam joj rekao: - Ti si ovo tražila.

Ona reče: - Allaha mi, nije mi ništa na dunjaluku draže od tebe, nego hoćeš li nešto što je bolje od cijene koju ćeš dobiti za mene?

– A šta je to? – upitah.

– Ona reče: - Oslobodiš me u ime Allaha. On ima mnogo veću vlast nad tobom nego ti nada mnom i može ti mnogo boljim nadoknaditi nego ti meni.

– Biće tako, – rekoh.

– Neka Allah nadoknadi za taj tvoj postupak i neka ti umnogostruči tvoje želje i stremljenja. – Poslije toga sam zanemario dunjaluk i postala su mi mrska sva njegova uživanja i blagodati.

Abdullah b. Nuh kaže: – Vidio sam jednog čovjeka u Poslanikovoj, sallallahu alejhi ve sellem, džamiji, kako njene zidove čisti od prašine palminom granom. Upitao sam o njemu, pa mi je rečeno da je on potomak hazreti Osmana b. Affana i da ima mnogo djece i drugih dunjalučkih blagodati. Jednom se pogledao u ogledalo, vrisnuo i od tada je u džamiji, kao što i sam možeš vidjeti. Kada god bi njegovi ukućani došli po njega da ga vode kući na liječenje i da ga njeguju, on bi se sklonio do

Poslanikovog, sallallahu alejhi ve sellem, kabura pa bi ga oni ostavljali na miru. – Ja sam tog čovjeka počeo promatrati danju, i nisam primijetio nikakvih nedostataka kod njega. Onda sam ga počeo promatrati noću i vidio sam da, kada noć ovlada, on izađe iz džamije i ide do Beki'a. Tu bi klanjao sve do pred zoru stalno plačući, a potom učio dove. Onda bi mu došla neka životinja, ne znam da li je ovca ili gazela ili nešto drugo, stala bi kraj njega, namirisala ga mošusom, a on bi se napio mlijeka iz njenog vimena, pomilovao je po leđima i rekao joj: - Idi, da ti Allah da svoj blagoslov! – Životinja bi otišla. Iskrao sam se i otišao do džamije prije njega. Tako sam ga noćima, potajno, pratio. Jednom sam ga čuo kako u dovi izgovara: - Allahu moj, poslao si mi a nisi mi dozvolio, ako si zadovoljan sa mnom, onda mi daj svoju dozvolu i obznanu, a ako nisi sa mnom zadovoljan, onda me podrži u onome što će Te učiniti zadovoljnim. – Kada je došlo vrijeme da odem iz Medine, otišao sam tom čovjeku kako bih se oprostio s njim, a on je navalio na mene, pa sam mu rekao: - Drug sam ti noćima, klanjao sam kada si i ti klanjao a aminovao sam na tvoje dove.

– Jesi li ikoga o tome izvijestio? – upita me.

– Nisam.

– Onda idi i neka ti je sretno.

– Koji je to izaslanik koji ti je poslan?

– Ogledao sam se u ogledalu i vidio sam sijede vlasi, pa sam znao da je to Allahov glasnik meni.

– Uputi Allahu dovu za mene.

– Nisam ja od tih, nego hajdemo se Allahu obratiti preko Njegovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

– S njim sam otišao do kabura Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i on me upita: - Šta bi htio?

– Htio bih čestitost.

On je Allahu uputio jednu kratku dovu, a ja sam aminovao. Potom se naslonio na zid kabura. Kada sam ga dodirnuo, vidio sam da je mrtav. Odstupio sam od njega i čekao da ga ljudi nađu. Došli su njegovi sinovi, sluge i ukućani, odnijeli ga kući i opremili za džennazu. Bio sam među onima koji su mu klanjali džennazu.

Priča se da je neki grčki vladar imao sluškinju koju su podučavali neki učenjaci, pa kada bi ga oblačila, pokazivala bi mu ogledalo i on bi se ogledalo. Jednom mu je pružila ogledalo i on je zapazio sijedu dlaku. Zatražio je makaze i odsjekao je. Sluškinja je uzela tu sijedu dlaku, poljubila je, stavila na dlan i primakla joj uho kao da je sluša. Vladar je upita:

– Šta to osluškuješ?

– Slušam ovu nevoljnicu kako pati za počašću blizine vladaru, i govori jako čudne stvari.

– A šta to govori?

– Ne usuđujem se reći.

– Reci i sigurna si sve dok u tvom govoru ima mudrosti.

– Ova sijeda vlas govori: – Vladaru kome se vrijeme primaklo, bojala sam se tvoje srdžbe i nisam se pojavila sve dok mi moje kćeri nisu obećale da će me osvetiti. One kada izađu, ili će ti ubrzati kraj, ili će ti oslabiti prohtjeve, snagu i zdravlje, tako da ćeš smrt smatrati spasom.

– Napiši te svoje riječi.

– Ona ih je zapisala a vladar je dugo ostao nad njima razmišljajući o njihovom značenju. Potom je napustio svoju vladavinu, što i jeste bio cilj.

U Israilijatima stoji predaja da je kod Ibrahima, alejhis-selam, kada se vratio s mjesta na kojem je htio žrtvovati svog sina, Sara, u bradi, vidjela jednu sijedu dlaku. On je bio prvi koji je osijedio, pa je ona zanijekala da je to istina. Pokazala mu je onda tu dlaku. On ju je promatrao i razmišljao o njoj. Sari se to

nije svidjelo i tražila je od njega da je iščupa, ali je on odbio da to učini. Došao mu je Melek smrti i rekao: - Neka je spas i mir na tebe, Ibrahime. – Prije toga mu je bilo ime Ibram. Dodatak *ha* u sirijskom jeziku značio je ukazivanje na veličinu i poštovanje. Ibrahim, alejhis-selam, se tome jako obradovao, i rekao: - Neka je hvala Allahu, mome Gospodaru i Gospodaru svega postojećeg.

Melek mu je rekao: - Allah te učinio velikim i štovanim među stanovnicima nebesa i stanovnicima zemlje i odlikovao te znacima štovanja kroz ime i tjelesne osobine. Što se tiče tvog imena, ono je Ibrahim, a tijela, spustio je na njega znak poštovanja i osvijetlio je tvoju kosu.

– Ibrahim je, onda, Sari rekao: - Ono što se tebi ne sviđa je znak štovanja i nur od Allaha.

– Meni i dalje to nije drago.

– Ali ja to volim i sviđa mi se. Allahu moj, povećaj mi nur i štovanje. – Nemalo iza toga je cijela njegova brada bila sijeda.

U Poslaničkoj predaji stoji: "Ko osijedi u islamu, to će mu biti svjetlo (nur) na Kijametskom danu."[7]

Prenosi se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah se ustručava kazniti onoga ko ima sijedih vlasi."[8]

Predaje o ovoj temi su mnogobrojne, a mnogobrojni su i stihovi, a ovdje je naveden ograničen broj predaja, a u Allaha je podrška.

---

[7] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 2/210. Tirmizi, 1634,1635. Nesai, 6/26.

[8] Hadis je slab po ocjeni Albanija, Ibn Ebi Asim, 1/16.

O TOME KADA PRESTAJE ČOVJEKOVA SPOSOBNOST RASPOZNAVANJA LIKOVA, O TEVBI I KO JE POKAJNIK

Ibn Madže bilježi od hazreti Ebu Muse da je rekao: - Pitao sam Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Kada prestaje čovjekova sposobnost raspoznavanja likova? – a on mi je rekao: - Kada se suoči."[9]

Odlomak: Riječi: *kada se suoči* se odnose na susret čovjeka i Meleka smrti ili druge meleke, a Allah najbolje zna. U tom smislu su i riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Allah prima pokajanje svoga roba sve dok duša ne dođe do guše."[10] Kada čovjek shvati šta mu se dešava i gdje ide, tada mu neće biti koristi od njegova kajanja a ni vjerovanja, kao što Uzvišeni kaže: "Ali im vjerovanje njihovo, kada bi kaznu Našu doživjeli, ne bi nimalo bilo od koristi."[11] "Uzaludno je kajanje onih koji čine rđava djela a koji, kad se nekom od njih približi smrt, govore: - Sad se zaista kajem."[12]

[9] Hadis je vrlo slab, Ibn Madže, 1453.

[10] Vjerodostojan hadis, Tirmizi,3537. Hakim, 4/257.

[11] Mu'min, 85.

[12] Nisa, 18.

Tevba je omogućena svakome i traje sve dok čovjek ne ugleda onoga koji duše vadi, a taj trenutak nastupa kada duša dođe do guše. Tada već nastupa suočavanje s Melekom smrti, tada dolazi i sama smrt. Insan je obavezan pokajati se prije nego mu smrt dođe, i u tom značenju su Allahove riječi: "i koji se ubrzo pokaju."[13] Ibn Abbas i Sudi kažu: - Ubrzo znači, prije smrti i bolesti.

Ebu Mudžlez, Dahhak, Ikrime, Ibn Zejd i drugi kažu: Prije nego se vidi Melek smrti i prije nego čovjek izgubi kontrolu nad sobom.

Naši učenjaci kažu: Njegova tevba je ispravna jer je nada prisutna, a njegovo kajanje da ostavi grijehe je iskreno.

Kažu: Oni koji se kaju ubrzo poslije počinjenog grijeha i nemaju namjeru ustrajavati u njemu. Požuriti s pokajanjem dok je čovjek zdrav je mnogo bolje i veći su izgledi da će čovjek ostvariti ono čemu se nada. Takav način kajanja je jako daleko od smrti, dok je kajanje pred smrt ono o kojem Allah kaže *ubrzo*. Ovo tumačenje se prenosi od Dahhaka.

Od Hasana Basrija se bilježi da je rekao: - Kada je Iblis protjeran iz Dženneta, rekao je: - Tako mi Tvoje veličine, neću napuštati zavođenje čovjeka sve dok je duša u njegovom tijelu.

A Allah je rekao: - Tako Mi Moje sile i moći, Ja neću uskratiti pokajanje čovjeku, sve dok mu duša ne dođe do guše i ne zakrklja.

Tevba, pokajanje, je obaveza svakom vjerniku i u tome su svi učenjaci složni, shodno riječima Uzvišenog Allaha: "I svi se Allahu pokajte, o vjernici, da biste postigli ono što želite."[14] "O vi koji vjerujete, učinite pokajanje Allahu iskreno."[15]

Tevba ima četiri preduslova: Srčano kajanje, trenutno ostavljanje grijeha, odlučnost da se grijeh ne ponavlja i da to

[13] Nisa, 17.

[14] Nur, 31.

[15] Tahrim, 8.

bude iz stida i straha od Allaha, a ne zbog nečeg drugog. Ako se jedan od ovih uvjeta ne ispuni, onda tevba nije ispravna. Kaže se da se ovim uslovima može dodati i; priznavanje grijeha i stalno traženje oprosta koje će pokidati vezu s grijehom i čije će značenje obuhvatiti čitavo tijelo, a neće biti samo izgovaranje jezikom. Onaj koji jezikom traži oprosta od Allaha, a srcem je ustrajan u grijehu, taj njegov način traženja oprosta je griješan i potreban je istigfar za njega, a njegovi mali grijesi se pridodaju njegovim velikim.

Prenosi se da je Hasan Basrija rekao: - Naš istigfar je takav da za njega trebamo činiti istigfar.

Pisac kaže: - Ovako je on govorio u vremenu u kojem je živio, a kako bi mi trebali govoriti u naše vrijeme, kada je čovjek obasut nepravdom i zulumom sa svih strana? Ljudi u rukama nose tespihe i tvrde kako se kaju od svojih grijeha, a to nije ništa drugo nego izigravanje s Velikim Gospodarom. Takvi ljudi su oni o kojima Allah govori: "Ne igrajte se Allahovim propisima."[16] (Pisac ove knjige je živio u sedmom stoljeću po Hidžri, a mi smo u petnaestom, ali njegove riječi imaju još jaču potvrdu u našoj stvarnosti, op. prev.)

Prenosi se da je hazreti Alija vidio nekog čovjeka da je završio s namazom, pa je rekao: - Allahu moj, tražim oprosta od Tebe i kajem Ti se! – rekavši to na brzinu, pa mu je Alija rekao:

– Čovječe, brzina jezika kojom tražiš oprosta je pokajanje lažljivaca, i tvom pokajanju je potrebno pokajanje.

Čovjek upita: - Predvodniče vjernika, a šta je prava tevba?

On mu reče: - To je pojam koji obuhvata šest značenja; kajanje za prošle grijehe, naknađivanje propuštenih farzova, podmirivanje nanešenih uvreda svima uvrijeđenim, navikavanje duše na pokornost Allahu kao što si je navikao na griješenje, prisiljavanje duše da okusi gorčinu pokornosti kao što si je učio

[16] Bekare, 231.

na slast griješenja, da okitiš svoju dušu ibadetima kao što si je kitio grijesima i da plačeš za svaki smijeh kojim si se smijao.

Ebu Bekr Verrak kaže: - Tevba treba da bude iskrena, a to znači da ti zemlja postane tijesnom sa svim svojim prostranstvima, da budeš nespokojan (zbog grijeha koje si činio) kao onoj trojici koji su izostali s bojnog pohoda.

Kaže se da je iskrena tevba *tevbei nesuh* ona kada se čovjek osvrne na sve nepravde koje je učinio i kada od ljudi zatraži da mu oproste, te ustrajnost u ibadetima, a kaže se da je to nešto drugo, no, grijesi od kojih treba učiniti tevbu su nevjerovanje (kufr) i ostali pa je tevba kafira (nevjernika) njegovo vjerovanje i kajanje zbog nevjerstva, a nije samo primanje vjere tevba; a ostali grijesi mimo nevjerovanja (kufra) su grijesi koje je počinio prema Allahu ili nekome drugom. Što se tiče grijeha spram Allaha, dovoljno je ostaviti te grijehe i ne vraćati se na njih, mada šerijat kaže da za neke grijehe nije dovoljno samo ih ostaviti, nego za neke od njih postoji i nadoknađivanje, kao što su namaz i post; za neke je potrebno, pored nadoknađivanja i iskup, kao kod krivokletstva i sl. Što se tiče grijeha spram ljudi, prava se obavezno moraju namiriti onima koje smo oštetili, a ako oni nisu među živima, onda će se podijeliti sadaka za njih, a ko ne može izmiriti svoje potrebe na takav način zbog njegovog materijalnog stanja, Allahova milost i blagodati su neizmjerne. Takav čovjek neka se potrudi da uradi što više dobrih djela i neka što češće traži oprosta za grijehe vjernika i vjernica, naročito onih koje je on oštetio. Ovo bi bilo o tevbi.

Bilježi se od hazreti Ibn Mes'uda, o svojstvu onoga koji se kaje, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pitao ashabe: "Znate li ko je pravi pokajnik?

- Allahumme, ne znamo.

– Ako se čovjek pokaje a nije zadovoljio svoje dužnike – taj nije pokajnik, onaj ko se pokaje a nije promijenio odjeću – nije pokajnik, onaj ko se pokaje a nije promijenio društvo – nije pokajnik, onaj ko se pokaje a nije preusmjerio svoje troškove i

nakit – nije pravi pokajnik, onaj ko se pokaje a nije promijenio posteljinu i jastuk – nije pravi pokajnik. Onaj ko se pokaje a nije poboljšao svoje ponašanje – nije pravi pokajnik, onaj ko se pokaje a nije otvorio i raširio svoje srce i ruku – nije pravi pokajnik.

Potom je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - A ko se, kada se pokaje, riješi i ovih osobina, on je pravi pokajnik."

Naši učenjaci kažu: Zadovoljenje oštećenih je da im povrati ono što je na nepravedan način od njih uzeo, bilo da se radi o materijalnim dobrima, bilo da je ružno o njima govorio, ponižavao ih ili ogovarao, psovao ili ružio. Nastojaće ih zadovoljiti onoliko koliko je u njegovoj moći i tražiti od njih da mu oproste (halale). Ako su umrli, a bio im je dužan materijalna dobra, vratiće ih njihovim nasljednicima, a ako su mu nepoznati nasljednici, onda će to, što im je dužan, podijeliti kao sadaku i tražiće oprosta za njih i nakon njihove smrti i moliće Allaha da to njegovo traženje oprosta za uvrijeđene, zamijeni za ono što ih je vrijeđao. O ovome nema nikakvog spora.

Što se tiče njegove promjene odjeće, to znači da ono što je stekao na nedozvoljen način zamijeni onim što je stekao na dozvoljen, a ako je bio obučen u odjeću onih ljudi koji odjećom nastoje da pokažu kako su bolji od ostalih ljudi, tu će odjeću zamijeniti odjećom prosječnih ljudi.

Promjena sijela, to znači ostavljanje besposlice, igre, priča i šala, a druženje s učenim, pobožnim i onima koji puno Allaha spominju. Njima će se nastojati približiti tako što će im biti na usluzi onoliko koliko je u stanju i stalnim rukovanjem s njima.

Promjena hrane, da izbjegava zabranjeno i ono što je sumnjivo a da se hrani dozvoljenim, te da promjeni vrijeme u koje je objedovao, te da ne jede samo slasnu hranu.

Promjena zarade je da nastoji zaraditi halal a ostaviti sve što je haram.

Ostavljanje ukrasa, kroz ostavljanje namještaja, građenja, posebne odjeće, hrane, pića.

Promjena postelje, da ustaje noću i obavlja noćni namaz umjesto vremena koje je provodio u besposlici. Uzvišeni o tome kaže: "Bokovi njihovi se postelja lišavaju."[17]

Promjena ponašanja je da promijeni žestinu u blagost, škrtost u darežljivost i tvrdoglavost u tolerantnost.

Širenje srca je kroz udjeljivanje i širenje povjerenja u svakoj situaciji, a širenje ruke da udjeljuje i daje prednost drugima nad samim sobom.

Tako će zamijeniti sve ono loše što je imao pri sebi; pijenje alkohola tako što će ga ostaviti i zamijeniti mlijekom i medom, zinaluk (blud) tako što će se brinuti o udovicama i siročadi, a uz sve ovo i kajati se zbog svih počinjenih grijeha, žaleći za životnim promašajima. Ako se pokajena ovakav način i pod uslovima koji su nabrojani, Allah će primiti njegovo pokajanje i učiniće da i njegovi meleki pratioci a i zemlja gdje je grijeh počinio, zaborave njegove grijehe. Uzvišeni Allah kaže: "Ja ću sigurno oprostiti onome ko se pokaje i uzvjeruje i dobra djela čini, i koji zatim na pravom putu ustraje."[18]

Osnova ovom poglavlju je hadis koji prenosi hazreti Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao o čovjeku koji je ubio devedeset i devet ljudi a onda je upitao da li za njega ima tevbe, pa mu je jedan učenjak rekao: - Ašta te sprečava od nje, nego otiđi u tu i tu pokrajinu, tamo žive dobri i pobožni ljudi koji Allahu robuju, pa im se priključi u tome i ne vraćaj se u svoj zavičaj jer to je opako područje.[19]

U *Musnedu* Ebu Davuda Tajalisija stoji predaja da je Abdullah b. Mugaffel bio sa svojim ocem kod hazreti Abdullaha b. Mes'uda, pa ga je Mugaffel upitao: - Da li si čuo Allahova Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: - Čovjek, ako

---

[17] Sedžda, 16.

[18] Ta ha, 82.

[19] Muttefek alejh, Buhari, 3470. Muslim, 2766.

prizna svoj grijeh i pokaje se Allahu, Allah mu primi njegovo pokajanje?

– Jesam, i čuo sam ga da kaže: - Osjećaj krivnje je tevba (pokajanje)"[20]

Buharija i Muslim bilježe hadis od hazreti Aiše u kojem stoji: "Čula sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: - Čovjek, ako prizna svoj grijeh i pokaje se Allahu, Allah mu primi njegovo pokajanje."[21]

Ebu Hatem Busti, bilježi u svom *Musnedussahih* od hazreti Ebu Hurejre i hazreti Ebu Seida Hudrija da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, sjeo na mimber i rekao: "Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša! – tri puta – potom je zašutio, a svaki od nas prisutnih je počeo plakati, tužan zbog Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, zakletve, a potom je nastavio: - Nema čovjeka koji klanja pet namaza i posti mjesec ramazan, koji izbjegava sedam velikih grijeha, a da mu se, na Kijametskom danu neće otvoriti sva osmora džennetska vrata, tako jako da će im krila klapnuti."[22] Potom je proučio: "Ako se budete klonili velikih grijehova, onih koji su vam zabranjeni, Mi ćemo preći preko manjih ispada vaših."[23]

Pisac kaže: - Kur'an ukazuje na činjenicu da ima velikih i malih grijeha, suprotno onima koji tvrde da su svi grijesi veliki, shodno onome što smo objasnili tumačeći suru Nisa. Svi mali grijesi, dodir ili pogled, zasigurno će biti oprošteni ako se budu izbjegavali veliki grijesi, jer je tako Allah obećao, a Njegovo obećanje je istinito. To nije Njemu obaveza, nego se time podstiče na ostavljanje velikih grijeha i provođenje farzova kao što na to ukazuje hadis.

[20] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud Tajalisi, 381.

[21] Muttefek alejh, Buhari, 4141. Muslim, 2770.

[22] Lanac prenosilaca slab, Ibn Hibban, 1745.

[23] Nisa, 31.

Primjer tome je predaja koju bilježi Muslim od hazreti Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Pet dnevnih namaza, džuma do sljedeće džume, ramazan do ramazana brišu grijehe, osim velikih, koji se između njih počine."[24] Ovo smatraju i zagovaraju, veliki broj tumača Kur'ana, i dosta učenjaka fikha. Velike grijehe može potrti i obezvrijediti samo tevba i ostavljanje istih, kao što smo o tome i govorili. Razilaženje među učenjacima je oko pitanju koji su to veliki grijesi koje treba izbjegavati, ali nije ovdje mjesto da se o tome govori. O tome će biti više riječi kasnije, ako Allah da.

[24] Vjerodostojan hadis, Muslim, 16/233.

NEĆE IZAĆI DUŠA VJERNIKA ILI NEVJERNIKA PRIJE NEGO BUDE OBAVIJEŠTENA O SVOME BORAVKU A POTOM JE MELEKI PREMA NEBESIMA PONESU

Ibnu Mubarek kaže: Obavijestio nas je Hajve da je Ebu Sahr prenio od Muhammed ibn Kab el Kurtubija riječi: Prilikom izlaska duše vjernika, dođe joj Melek smrti i kaže:

– Esselamu alejke Allahov štićeniče, Allah ti šalje selam! - potom iščupa dušu riječima: "One kojima će meleki duše uzeti – a oni čisti i kojima će govoriti: Mir vama!"[25]

– Ibn Mesud kaže: Kad Melek smrti dođe da uzme vjerniku dušu kaže joj: - Tvoj Gospodar ti selam šalje.

"Na Dan kada oni pred Njega stanu, On će ih pozdraviti sa: Mir vama."[26] Navedeni ajet Bera ibn Azib tumači ovako: – Melek smrti poselami vjernika kad mu dušu uzima, i ne izvadi mu dušu prije nego se sa njim poselami.

A Mudžahid veli: – Vjernika nakon njegovog života posebno obraduju dobra djela njegovog djeteta.

Ibn Madže bilježi od Ebu Hurejre, radijallahu anhu, da je Allahov Poslanik rekao: "Meleki prisustvuju pa ako je čovjek bio

---

[25] Nahl, 32.

[26] Ahzab, 44.

dobar kažu: - Izađi, o ti dobra dušo, bila si u dobrom tijelu. Izađi zahvalna i raduj se mirisu, ljepoti i zadovoljstvu tvoga Gospodara! - Neprestano joj to ponavljaju sve dok ne izađe. Zatim se sa njom popnu na nebesa koja se pred njima otvore i kažu: - Ko je to? - Taj i taj. - reći će.

– Dobro došla dobra duša iz dobrog tijela, uđi zahvalna i raduj se mirisu, ljepoti i Gospodaru Zahvalnom, ne Srditom.

Tako joj, neprestano, ponavljaju sve dok ne dođu na nebo na kojem je Uzvišeni Allah.

Ako je čovjek bio loš, kažu joj: - Izađi, o ti pokvarena dušo, iz pokvarenog tijela! Izlazi ponižena i očekuj Džehennem i vatrenu kapljevinu.

Neprestano joj to ponavljaju sve dok ne izađe. Potom se popnu sa tom dušom do nebesa. Zatraže da im se nebesa otvore, pa im bude rečeno: - Ko je to ?

– Taj i taj.

– Nema dobrodošlice za dušu pokvarenu iz tijela pokvarenog. Vrati se ponižena, tebi se vrata nebesa neće otvoriti.

Poslaće je sa nebesa i otići će put kabura."[27]

Hadis bilježi od Ebu Beraa Ibn Ebi Šejbe.

Kaže: Obavjestio nas je Šejbe ibn Jesar od Ebu Hurejre da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista smrti prisustvuju meleki, ako je čovjek bio dobar, kažu joj: - Izađi, o ti dobra dušo!"Muslim ovaj hadis prenosi od Ebu Hurejre: "Kad izađe duša vjernika presretnu je dva meleka i sa njom se na nebesa popnu."[28]

Hammad kaže: Spominje se njen lijep miris i spominje se misk (mošus), stanovnici nebesa kažu: - Dobra duša je stigla iz pravca zemlje. Neka je Allahov salavat na tebe i tijelo u kojem si

[27] Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 4262. Hakim, 1/353.

[28] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2872.

vijek provela. Zatim se upute prema Gospodaru, koji kaže: - Idite sa njom do njenog krajnjeg odredišta (edžela).

A kada duša nevjernika izađe, kaže Hammad: Spominje se njen smrad i njeno prokletstvo. Stanovnici nebesa kažu: - Duša pokvarena je stigla iz pravca zemlje.

Reći će im se: - Idite sa njom do krajnjeg odredišta.

Ebu Hurejre je rekao: - Alahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je stavio dio odjeće na nos, ovako!

Buharija bilježi od Ubade ibn Samita da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko voli susret sa Allahom i Allah voli susret sa njim a ko mrzi susret sa Allahom i Allah mrzi susret sa njim." Aiša, radijallahu anha, ili neka od njegovih supruga reče: -Nama zaista nije draga smrt.

Reče joj: - Nije to, nego vjernik na samrti bude obradovan Allahovim zadovoljstvom i počastima, ne bude mu ništa draže od onog što je pred njim pa voli susret sa Allahom a i Allah voli susret sa njim. A nevjernik na samrti bude obavješten o Allahovoj kazni i patnjama pa mu ne bude ništa mrže od onoga što je pred njim, pa mrzi susret sa Allahom a i Allah mrzi susret sa njim."[29]

Hadis bilježe Muslim i Ibn Madže od Aiše, radijallahu anha, i Ibnul Mubarek od Enesa, radijallahu anhu.

Odlomak: Ovaj hadis, iako je jasan i po sebi dovoljan, bilježi se od Aiše, radijallahu anha, da je, u komentaru ovog hadisa, rekla Šurejh ibn Haniu, koji ju je pitao o onome što je čuo od Ebu Hurejre a ne o onome što ona smatra: - Kad se pogled ukoči, prsa zapnu a koža naježi i prsti zgrče, tada ko bude volio susret sa Alahom i Allah će voliti susret sa njim, a ko bude mrzio susret sa Allahom i Allah će mrziti susret sa njim.[30]

---

[29] Muttefek alejh, Buhari, 6507, Muslim, 2684. Ibn Madže, 4264. Ibn Mubarek, 971.

[30] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2685.

Od hazreti Aiše se bilježi, u komentaru tog hadisa, još i ovo: - Kada Allah želi dobro svome robu, prije njegove smrti na godinu dana, odredi mu meleka koji ga usmjerava dobru sve dok ljudi ne kažu: - Umro je taj i taj, divan čovjek!

Kada mu dođe smrti čas i ugleda svoja dobra djela duša mu zatreperi, tada poželi susret sa Allahom a i Allah poželi susret sa njim.

A kada Allah hoće zlo svome robu, godinu prije njegove smrti, mu obaveže šejtana koji ga odvodi u zabludu i kušnje, sve dok ljudi ne kažu: - Umro je taj i taj, zlo je sa sobom odnio!

On će, u svojim smrtnim trenucima, od sveg zla kojeg vidi i šta mu se sprema, mrziti susret sa Allahom i Allah će mrziti susret s njim.[31]

U poglavlju o kaderu, Tirmizi bilježi hadis: "Kada Uzvišeni Allah hoće svome robu dobro iskoristi ga.

Rekoše: - Kako ga iskoristi, Allahov Poslaniče?

– Podari mu uspjeh u činjenju dobrih djela, - reče."[32]

Ebu Isa kaže: Ovaj hadis je sahih.

Pisac, Allah mu se smilovao, prenosi sljedeći hadis: "Kada Alah hoće dobro svome robu osladi ga.

– Kakva je to slast Allahov Poslaniče?

– Allah mu omogući činjenje dobrih djela prije smrti sve dok njime ne budu zadovoljni oni oko njega."[33]

Od Katade, u komentaru ajeta: *We rewhun we rejhan* Vakia, 89. kaže: *rewh* je milost, a *rejhan* je miris sa kojim mu dođu meleki na samrti.

---

[31] Slab lanac prenosilaca, Abdurrezzak, 6749.

[32] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 2142.

[33] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 4/200. Taberani, 7522, 7725. Hakim, 1/340.

Ibn Džurejdž bilježi od Božijeg Poslanika da je hazreti Aiši pojašnjavajući Allahove riječi: "Kada nekom od njih smrt dođe, on uzvikne: Gospodaru moj, povrati me."[34] rekao: - Kada vjernik jasno ugleda meleke, reći će mu se: - Da te vratimo na dunjaluk? U boravište brige i tuge!

Reći će mu: - Idi prema Uzvišenom Allahu!

A nevjerniku će reći: - Da te vratimo na dunjaluk?

Reći će: "Povrati me da uradim kakvo dobro djelo."[35] Riječima, u hadisu: *Sve dok sa njim ne stignu do nebesa u kojima je Allah*, se misli na nebesa u kojima je Allahov emr i vlast a to je sedmo nebo na kojem je Sidretul Munteha do kojeg stiže ono što se uzdiže sa zemlje i sa kojeg se spušta ono što On na nju šalje. Tako stoji u Muslimovoj zbirci o hadisu Miradža.

U drugom hadisu se kaže: *Dok ne stignu na sedmo nebo*, o čemu će kasnije biti riječi.

Razgovarao sam sa našim prijateljima kadijama koji su upućeni i pronicljivi, u prisustvu učenih ljudi, dok smo jeli svježe hurme, o onome što prenosi Ebu Omer ibn Abdulberr o riječima Uzvišenog: "**Milostivi, koji se nad Aršom uzvisio.**"[36] pa sam mu spomenuo ovaj hadis. Nije imao drugog odgovora osim da ustvrdi kako hadis nije sahih a ravija pouzdan. Rekao sam mu: – Hadis je sahih, bilježi ga Ibn Madže u svom Sunenu, takav hadis se ne odbacuje, nego se *te'vili* – komentira onako kako dolikuje. Oni koji su ga prenijeli su isti oni koji su prenijeli način i propise obavljanja pet dnevnih namaza. Ako su tamo kazali istinu, onda su i ovdje iskreni, ako su tamo lagali i ovdje su i niko od njih tada ne bi pouzdan bio.

Bezar u svome Musnedu od Ebu Hurejre bilježi da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Mu'minu, na samrti, dođu meleki sa posudom u kojoj je miris miska i rejhana

[34] Mu'minun, 99.

[35] Mu'minun, 100.

[36] Ta ha, 5.

i duša izađe poput dlake iz tijesta, kaže se: **“A ti o dušo smirena vrati se Gospodaru svome zadovoljna, a i On tobom zadovoljan.”**[37] Na takvu dušu se stavi miris miska i rejhana, prekrije se svilom i ode se sa njom do mjesta sretnih (*illijjun*).

A kafiru, na samrti, dođu meleki sa posudom u kojoj je vatra užarena i grubo mu dušu iščupaju. Kaže se: - O dušo pokvarena, izlazi ljuta sa srdžbom na sebi prema Allahovoj kazni i patnji. Takva duša se stavi na vatru užarenu, poklopljena u toj posudi ide do mjesta nesretnih (sidždžin).”[38]

Pisac kaže: Njegove riječi o duši vjernika: Sa njihovim dušama se ide u Illijjun, u značenju su ranije spomenutog hadisa Ebu Hurejre, i nebesa na kojima je Allah. Hadisi pojašnjavaju jedni druge, u njima nema problematičnosti.

Hadis sam spomenuo nekima koji se odlikuju znanjem propisa i suda po vjeri i iako nisu imali ništa negirati nisu preduzeli ništa osim što su požurili da hadis proglase neispravnim. Mislili su kako on podrazumjeva otjelovljenje (*tedžsim*) Uzvišenog Allaha. Rekao sam im: – Hadis je sahih, oni koji ga prenose su prenijeli i pet dnevnih namaza i druge propise vjere. Ako ovdje lažu i tamo su. Ako su ovdje iskreni, iskreni su i tamo. Te'vil, preneseno značenje, će ukloniti ono što su oni umislili. Oko toga se razvila polemika kojoj je prisustvovala skupina upućenih u propise vjere, spomenuo sam hadis o riječima Uzvišenog: **“Milostivi koji se nad Aršom uzvisio”** i mišljenja učenih o tome, o čemu će biti riječi u ovoj knjizi, a dovoljno je onome ko je, Allahu hvala, upućen.

Što se tiče hadisa sprva poglavlja: *Kod izlaska duše vjernika*, Šemer kaže: - Nije mi poznat, a Zuhrija sam čuo da je rekao: - Kada se duša skupi u grlu želeći da izađe, baš kao što se voda skupi u grlu flaše.

A riječ: *nefs*, ovdje znači *duša*, - tako misli Nevevi .

---

[37] Fedžr, 27,28.

[38] Vjerodostojan hadis, Ebu Nu'ajm, 3/104. Hakim, 1/352,353.

O SUSRETU DUŠA NA NEBESIMA, RASPITIVANJU O STANOVNICIMA ZEMLJE I O PREDOČAVANJU DJELA

Prenosi Ibn Mubarek od Ebu Ejjub Ensarija da je rekao: - Kad se uzme vjernička duša dočekaju je oni kojima se smilovalo od Allahovih robova kao što se na dunjaluku dočekuje onaj ko nosi radosnu vijest. Pohitaju joj, govoreći jedni drugima: - Ostavite vašeg brata dok se ne odmori, bio je u teškoj agoniji. Priđu mu i pitaju: - Šta je uradio taj i taj? Šta je sa tom i tom, je li se udala?

Kada ga upitaju o čovjeku koji je prije njega umro, kaže: - Umro je.

Oni odgovore: - Svi smo od Allaha i svi se njemu vraćamo. Otišao je majci propasti, zle li matere i lošeg li odgoja.

I njima se predoče djela njegova. Ako su dobra, radosni kažu: - Gospodaru naš, ovo je Tvoja blagodat Tvome robu, pa mu je učini stalnom.

Ako vide loša djela, kažu: - Gospodaru naš, ispitaj svoga roba.[39]

---

[39] Dobar hadis, Ibn Mubarek, 443.

Ibn Mubarek kaže: Safvan ibn Amr nam je prenio kako je Ebu Derda govorio: - Zaista se vaša dobra djela predočavaju vašim umrlim pa se obraduju ili rastuže. Ebu Derda je govorio: - Gospodaru moj, zaštiti me od djela kojim bi ponizio Abdullaha ibn Revahu.[40]

A u predaji: - Gospodaru moj, zaštiti me od djela koja će me poniziti kod Abdullaha ibn Revaha!

Obavijestio nas je Abdullah ibn Abdurahman ibn Je'ala Sekafi da mu je Seid ibn Džubejr rekao: - Dozvoli mi da posjetim sestričnu, bila je Osmanova žena, kćerka Amr ibn Evsa. Dozvolio sam mu, ušao je i rekao joj: - Kako postupa s tobom tvoj suprug?

– Dobročinitelj je prema meni koliko god može.

Okrenuvši se meni reče: - Osmane, budi dobar prema njoj, sve što učiniš stigne do Amr ibn Evsa.

Rekoh: - Pa zar umrlim stižu vijesti o živima?

Odgovori: - Da, svakom prijatelju dođu vijesti o najdražim, ako budu dobre obraduju ga i smire, a ako budu loše rastuže ga i oneraspolože. Čak ga upitaju i o čovjeku koji je već umro, pa ih upita: - Zar vam već nije došao?

Kažu: - Ne, odveden je u propast.[41]

Hasan el Basri kaže: Kada uzmu dušu mu'mina podignu je na nebesa gdje je sretnu mu'mini i upitaju: - Šta je uradio taj i taj?

Reći će: - Zar vam nije došao?

- Ne, tako nam Allaha, niti nam je došao niti je pored nas prošao. Odveden je svojoj majci propasti, grozne li matere i grozne li odgajateljice.

Vehb ibn Munebbeh veli: - Allah ima, na sedmom nebu, kuću koja se zove Bejda (Bijela kuća) u kojoj se sastaju duše

---

[40] Vjerodostojan hadis, *Zevaid* Ibn Mubarek, 165

[41] Dobar hadis, Ibn Mubarek, 447.

vjernika. Kada umre vjernik na dunjaluku, dočekaju ga duše i pitaju o dunjalučkim novostima, baš kao što odsutan ispituje ukućane kad se kući vrati. Predaju spominje Ebu Nu'ajm, Allah mu se smilovao.

Ove predaje, iako ne dosežu do Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ipak ne mogu biti plod nečijeg razuma pa se tretiraju kao riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Nesaija bilježi od hazreti Ebu Hurejre da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Priđu joj duše vjernika, radosnije od bilo koga od vas kad mu se odsutni vrati, i pitaju: - Šta je uradio taj i taj? Šta je uradila ta i ta?

Neki kažu: - Ostavite je na miru, dolazi iz agonije dunjaluka.

Ako im kaže: - Zar vam već nije došla?

Kažu : - Odveli su je njenoj majci propasti."[42]

Hadis ćemo kasnije u cijelosti navesti .

Tirmizi Hakim u *Nevadiru-l-usul* bilježi hadis od hazreti Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista se vaša djela predoče vašim najdražim i najbližim umrlim, ako budu dobra – obraduju ih, a ako su drugačija, kažu: - Gospodaru naš, ne usmrti ih dok ih ne uputiš onome čemu si nas uputio."[43]

Također, Tirmizija bilježi hadis: "Djela se ponedjeljkom i četvrtkom predočavaju Allahu, a poslanicima, očevima i majkama petkom. Obraduju ih dobra djela, lica im postanu bijelja i svjetlija. Allahovi robovi, bojte se Allaha, svojim djelima ne uznemiravajte vaše umrle."[44]

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada neko od vas umre, Vaše duše se pokažu vašim najdražim umrlim, koji kažu: - Pustite ga da se odmori,

[42] Vjerodostojan hadis, Nesai, 4/8. Hakim, 1/353.

[43] Slab hadis, Tirmizi, 213.

[44] Apokrifan hadis, Hakim Tirmizi, 221.

zaista je u tjeskobi bio. Potom ga pitaju: - Šta radi taj i taj? Šta radi ta i ta?

Ako spomene dobro, zahvale Allahu i jako se obraduju, ako spomene ružno, kažu: - Gospodaru naš, oprosti mu.

Pitaju čak i koga je oženio taj i taj, je li se udala ta i ta? Pitaju ga o čovjeku koji je umro prije njega, pa im kaže: - Umro je on prije mene, zar nije vama svratio?

– Nije, Allaha nam.

Reći će: - Svi smo mi Allahovi i Njemu se vraćamo, odveli su ga majci propasti, grozne li matere i grozne li odgajateljice. Pitaju ga čak i o kućnim mačkama."

Predaju spominje Sealebi, Allah mu se smilovao .

Rečeno je o Poslanikovim riječima: "Duše su razvrstana vojska, koje se prepoznaju, zbliže se, a koje se ne prepoznaju, one se raziđu."[45]- ovo je taj susret. Kažu, opet, to je susret zaspalih i umrlih duša, ima i drugih mišljenja, a Allah najbolje zna.

Odlomak: Od hazreti Aiše se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Umrlog, u kaburu uznemirava ono što ga je uznemiravalo u njegovoj kući."

Kažu: – Moguće je da do umrlog, putem meleka, za to zaduženog, stignu djela ili riječi živih koja ih uznemire, ili na način na koji to Allah hoće, On je moćan činiti ono što On poželi.

Od Urve se bilježi kako je čovjek ogovarao hazreti Aliju pred hazreti Omerom pa mu je hazreti Omer rekao: - Allah se na tebe rasrdio, uznemiravaš Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u njegovom kaburu.

Učeni vele: Ovaj hadis sadrži zabranu spominjanja umrlih po zlu.

---

[45] Muttefek alejh, Buhari, 3816. Muslim, 2435.

U ovom hadisu je zabrana psovanja umrlih i činjenja svega onoga što im je za života smetalo. U hadisu je i zabrana neposluha očevima i majkama nakon njihove smrti djelima živih koja bi ih rastužila.

Bilježi se u hadisima da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, Hatidžinim prijateljima davao poklone, čuvajući veze i čineći dobročinstvo. Ako je taj čin bio dobro i dobročinstvo, onda je njemu suprotan čin neposluh, kidanje veze i loše djelo. Kažu kako je moguće značnje hadisa: Umrlom u kaburu smeta ko mu je smetao dok je živ bio, aludirajući na meleka zaduženog za čovjeka.

Bilježi se od Poslanika, sallallahu aljehi ve sellem: "Zaista se melek udalji od čovjeka koji laže ili gijeh čini, kao od crkotine, tako da je moguće da čovjek umre ustrajavajući u grijehu, bez pokajanja i oprosta, pa melek zbog toga prema njemu bude strog i žestok, a Allah najbolje zna.

Ebu Hamid u djelu *Kešfu ulumi-l-ahire*, kaže: Kada melek izvadi sretnu dušu preda je dvojici meleka lijepog lica, lijepe odjeće, ugodnog mirisa, te je oni umotaju u džennetsku svilu, veličine palme, i pri tom ona ne gubi ništa od razuma i stečenog dunjalučkog znanja. Uspnu se sa njom u visine prolazeći, poput jata skakavaca, pored davno prošlih naroda, sve dok ne dođu do zemaljskih nebesa. Pokucaju na kapiju, a čuvar upita: - Ko si ti?

– Ja sam Salsail a ovo je taj i taj, - predstavljajući ga najljepšim imenima. - Divan li je to čovjek bio, nesumnjivog ubjeđenja (*akide*). Onda odu na drugo nebo pokucaju i kažu isto što i na prvom.

Čuvari im kažu: - Dobro došao taj i taj. Vodio je računa o namazu.

Potom odu na treće nebo i kažu isto kao i ranije: - Dobro došao taj i taj, pazio je na Allahovo pravo u svom imetku.

Potom prođu dok ne stignu na četvrto nebo, pokucaju pa im se kaže: - Ko je?

Po običaju odgovore, pa im se kaže: - Dobro došao taj i taj, postio je i čuvao se od opasnosti zabranjenog govora i od zabranjene hrane.

Potom stigne na peto nebo, pokuca na vrata pa ga upitaju: - Ko si ti?

Odgovori kao i obično, pa mu se kaže: - Dobro došao taj i taj, obavio je propisani hadž, ne radi časti ni ugleda.

Potom ode i pokuca na vrata šestog neba, upitaju ga: - Ko si ti?

Odgovori kao i obično. Kažu mu: - Dobro došao dobri čovjek i prijatna duša, mnogo dobro je roditeljima činio, pa mu se kapija otvori i on ode do sedmog neba, pokuca na vrata, kaže što i obično pa mu odgovore: - Dobro došao, mnogo si noću istigfar činio, milostinju dijelio krišom i o siročadi se brinuo.

Zatim prođe pored skupine meleka i svi ga obraduju radosnim vijestima, sve dok ne stigne do Sidretul Muntehaa i pokuca na vrata.

– Ko si ti? - upitaju.

Odgovori kao i obično, pa mu zažele dobrodošlicu: - Dobro došao taj i taj, bila su mu djela dobra, isključivo u ime Uzvišenog Allaha.

Vrata mu se otvore i on prođe kroz vatreno more, potom prođe kroz svjetlosno more a zatim kroz tamno more pa kroz mokro pa snijažno pa hladno more. Svako od njih je dugo hiljadu godina. Potom se zapale spušteni zastori na Aršu. Osamdeset hiljada platnenih šatora, na svakom osamdeset terasa, na svakoj terasi osamdeset Mjeseci slavi, veliča i zahvaljuje Uzvišenom Allahu. Kad bi se samo jedan takav Mjesec pojavio na dunjalučkom nebu obožavali bi ga mimo Allaha i nurom bi zapalio dunjaluk. Tada se začuje glas iz tih šatora: - Ko je ova duša sa kojom ste došli?

– Taj i taj, sin tog i tog, - odgovoriće.

Uzvišeni Allah će tada reći: - Približite ga, divan li si rob bio, Moj robe!

Kad stane pred Njega obuzme ga sjeta i tjeskoba toliko da čak pomisli kako je izgubljen, pa mu onda On oprosti.

– Kao što se bilježi da je Jahja ibn Eksem Kadi, u snu, vidio da je umro, te mu je, nakon njegove smrti, rečeno: - Šta je uradio Tvoj Gospodar s tobom?

– Postavio me preda se i rekao: - Grješni starče, uradio si to, pa si uradio to.

Rekoh: - Gospodaru moj, nisam tako govorio o Tebi.

Reče: - Kako si pričao o Meni, Jahja?

Rekoh: - Pričao mi je Zuhri od Muammera, ovaj od Urve a on od hazreti Aiše, ona od Resulullaha, sallallahu alejhi ve

sellem, a on od Džibrila da si Ti, Slavljen neka si, rekao: - Zaista me stid kazniti sijedog, osjedjelog u islamu.

Reče: - Jahja, istinu si rekao, i Zuhri, i Muammer, i Urve, i Aiša, i Muhammed, i Džibril su istinu rekli, već sam ti oprostio.

– Prenosi se od Ibn Nebate da mu je u snu rečeno: - Šta je tvoj Gospodar uradio s tobom?

Reče: - Postavio me je ispred Sebe i rekao: - Ti si onaj što si iskreno govorio sve dok nisu rekli: - Kako je samo rječit!

– Neka si Slavljen, ja sam samo Tebe opisivao.

– Reci šta si na dunjaluku pričao?

– Pričao sam: Uništio ih je Onaj koji ih je stvorio, ušutio ih je Onaj koji im je govor dao, oživjeće ih kao što ih je usmrtio, sakupiće ih kao što ih je rastavio.

– Istinu si govorio, idi, već sam ti oprostio.

Od Mensur ibn Amra se prenosi da mu je u snu rečeno: - Šta je Allah uradio s tobom? - Zaustavio me je pred sobom i upitao: - Mensure, sa čime si Mi došao?

– Sa trideset i šest dokaza.

– Nisam primio ništa od toga, ni jedan. - Potom reče : - Mensure, sa čime si Mi došao?

– Došao sam ti sa tristošezdeset hatmi Kur'ana.

– Nisam primio ništa od toga, ni jednu. Mensure, sa čime si Mi došao?

– Došao sam Ti s Tobom.

Hvaljeni reče: - Sad si Mi došao, idi, oprošteno ti je.

Biće ljudi koji će stići do Kursija pa će čuti povik: - Vratite ga! Neke vrate ispred hidžaba, a do Allaha će stići samo oni koji su ga spoznali (*arifi*).

Odlomak : Kafiru se duša grubo bude uzima, lice će mu biti kao kad jede ljuto bilje, a melek kaže: - Izlazi ružna dušo iz

ružnog tijela! – i on će ispustiti krik poput najglasnijeg revanja magaraca.

Kada je Azrail uzme, preda je zebanijama ružna lica, crne odjeće, jakog smrada, dlakavih ruku, umotaju je pa bude veličine skakavca. Nevjernik će na ahiretu biti većeg tijela od vjernika. U sahih predajama se bilježi da je kutnjak nevjernika poput Uhuda. Uspnu se meleki sa njim do dunjalučkog neba, melek pokuca na vrata pa upitaju: - Ko si ti ?

– Ja sam Dikjail, - jer se melek zadužen za zebanije zove Dikjail.

Upitaju: - Ko je s tobom?

– Taj i taj, sin tog i tog, - spominjući umrlog njemu najmržim nazivima na dunjaluku.

– Nisi dobrodošao!

"Kapije džennetske im se neće otvoriti, i prije će debelo uže kroz iglene uši proći nego što će oni u Džennet ući."[46]

Kad melek čuje te riječi baci ga na zemlju. Na to se odnose riječi Uzvišenog: "A onaj ko bude smatrao da Allahu ima iko ravan biće kao onaj koji je sa neba pao i koga su ptice razgrabile, ili kao onaj kojeg je vjetar u daleki predio odnio."[47]

Kada stigne na zemlju, zebanije mu požure i vode ga u Sidždžin, u veliku špilju gdje se smještaju duše pokvarenjaka.

Duše kršćana i židova se vraćaju ispred Kursa u kabur, osim onih koji su bili u svome šerijatu. Njihove duše prisustvuju vlastitom kupanju i ukopu.

Duše mnogobožaca (mušrika) ne prisustvuju ničemu od toga, jer je njihova kataklizma već počela.

Duše licemjera (munafika) su kao i druge, vraćaju se zaustavljene i protjerane u svoju rupu (kabur).

---

[46] A'raf,40.

[47] Hadž, 31.

A duše vjernika, kod kojih je bilo manjkavosti, razvrstavaju se u više vrsta.

Neke će odbiti njihov namaz, jer čovjek dok nepotpuno obavlja namaz krade od njega.Namaz se tada omota oko insana kao odjeća i udarajući ga po licu, viče: - Allah te ostavio, izgubio, kao što si ti mene izgubio.

Neke će vratiti njihov zekat jer su ga izdvajali samo da se kaže: - Taj i taj dijeli sadaku, ili uopće nije zekat dijelio, nego ga je ženama ostavljao, vidjeli smo i takve, da nas Allah od takvih sačuva.

Neke ljude će vratiti njihov post, jer su se ustezali od hrane ali ne i od lošeg govora a to je razvrat i propast, mjesec Ramazan prođe a oni još udaljeniji od pravog Puta.

Neke će odbiti njihov hadž jer spada u grupu onih koji su obavili hadž samo zato da bi drugi kazali kako je taj i taj hadžija ili je pak obavio hadž sa nevaljalim imetkom.

Neke će odbiti njihova neposlušnost prema roditeljima ili svako neučinjeno dobročinstvo koje spoznaše učenjaci kroz svakojaku praksu i težnju da to dobročinstvo bude isključivo radi Vladara Milostivog.

Sva ova značenja su spomenuta u predajama i hadisima, poput predaje koju prenosi hazreti Muaz ibn Džebel o vraćanju djela. Kad se duša vrati do tijela zatekne ga u činu kupanja, sačeka pored glave dok ga ne okupaju, pa kad ga u kefine umotaju smjesti se na spoljašnjem dijelu prsa, vičući: - Požurite sa mnom Allahovoj milosti, kad bi vi samo znali čemu me nosite.

A ako joj je nagovještena propast, kaže: - Polahko, kad bi vi samo znali kakvoj me propasti nosite!

Kada takvog u kabur spuste i zemlju na kabur nagrnu, kabur ga zovne: - Bio si radostan na mojim leđima, danas budi tužan u mojoj utrobi. Jeo si na mojim leđima, sada ti budi od crva pojeden u mojoj utrobi.

Ovakvim pogrdnim riječima kabur mu se obraća sve dok ga ne zatrpaju, potom ga zovne melek po imenu Ruman. Biće to prvi susret čovjeka sa melekom nakon što se nastani u kaburu, onako kako ćemo to pojasniti nešto kasnije, inša-Allah.

A Allah najbolje zna Njegove tajne (*gajb*) i On je najmudriji.

O NAČINU UMIRANJA
RAZNOVRSNOST STANJA UMRLIH

– Umiranje je spomenuto u Allahovoj knjizi, sažeto i detaljno. Tako Uzvišeni kaže: "... one kojime će meleki duše uzeti – a oni čisti ... **"Reci: 'Melek smrti, koji vam je zato određen, duše će vam uzeti'."**[48] **"Izaslanici Naši mu, bez oklijevanja, dušu uzmu."**[49] **"Kojima su meleki duše uzeli u času kad su nevjernici bili."**[50]

Sve ovo je sažeto kazivanje o umiranju koje je dataljno objasnio Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, o čemu će kasnije, inšaallah, biti riječi. Uzvišeni Allah također veli: **"A da si samo vidio kad su meleki nevjernicima duše uzimali."**[51] **"A kako će tek biti kad im meleki budu duše uzimali udarajući ih po obrazima i po leđima njihovim."**[52] (Muhammed, 27.) i to se, jednoglasnim mišljenjem mufesira, odnosi posebno na ubijene nevjernike Bedra, iako ima i onih koji kažu da nevjernici do dana današnjeg umiru sa udarcima i patnjama, a Allah najbolje zna.

[48] Sedžda, 11.
[49] En'am, 61.
[50] Nahl, 28.
[51] Enfal, 50.
[52] Muhammed, 27.

Muslim, u podužem hadisu, bilježi da je Ebu Zemil rekao: – Pričao mi je hazreti Ibn Abbas: Toga dana je musliman slijedeći trag mušrika začuo glas udarca biča iznad sebe i glas konjanika koji viče: - Naprijed Hajzume!

Pogledao je u mušrika ispred sebe i vidio kako na leđa pada a ovaj mu priđe, bičem ga udari po nosu od čega mu cijelo lice pozeleni:

Ensarija ode Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i to mu ispriča pa mu Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: - Istinu si rekao, to je bila pomoć sa drugog neba.[53] Tada su ubili sedamdeset i zarobili isto toliko mušrika.

Uzvišeni kaže: "**A da ti je vidjeti nevjernike u smrtnim mukama, kada meleki budu ispružili ruke svoje prema njima: Spasite se ako možete! Od sada ćete neizdrživom kaznom biti kažnjeni zato što ste na Allaha ono što nije istina iznosili i što ste se prema dokazima Njegovim oholo ponašali.**"[54] Ovakvo umiranje, Sunet još više pojašnjava, o čemu će kasnije biti govora.

Odlomak: Ako bi neko rekao: - Kako uskladiti rečeno u ajetima i kako melek smrti istovremeno uzima duša onima koji umiru na istoku i onima na zapadu? Takvom se kaže: - Znaj da je riječ umiranje (*etteveffi*) nastala od (*teveffejtuddejn ve stevfejtuhu*) – "u potpunosti sam dug preuzeo i ništa od njeg nije ostalo". Ponekad se smrt veže za Meleka smrti zbog njegovog ličnog vršenja te zadaće a ponekad za druge meleke jer i oni nekada preuzmu zadaću uzimanja duša na sebe, dok se ponekad smrt veže za Uzvišenog Allaha jer je On zapravo Onaj koji smrt daje, kao što Uzvišeni kaže: "**Allah uzima duše u času njihove smrti.**"[55] "**On vam daje život i zatim će vam ga oduzeti.**"[56]

---

[53] Vjerodostojan hadis, Muslim, 1763.

[54] En'am, 93.

[55] Zumer, 42.

[56] Hadždž, 66.

"Onaj koji je dao smrt i život da bi vas iskušao."[57] Svaki melek je zadužen zadaćom samo je pitanje kome je šta naređeno.

Kelbi veli: Melek smrti uzima dušu iz tijela, potom je preda melekima milosti, ako je umrli bio vjernik, ili melekima kazne ako je umrli bio nevjernik.

To je značenje hadisa kojeg prenosi Bera, o kojem ćemo kasnije govoriti .

U predaji od Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, se kaže: "Zaista melek smrti doziva duše kao kad neko od vas doziva ždrijebe ili tele: - Dođi , hodi!

Tako nas Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, obavještava da Melek smrti: Doziva duše koje usmrti Uzvišeni Allah i uzima ih.

Postoji predaja kako Melek smrti ima ispred sebe listove napisane u noći polovine mjeseca šabana, a to je noć u kojoj se određuje sve vezano za nafaku i trajanje života po mišljenju Ikrime i drugih. Tačno je međutim da je noć odredbe ustvari Lejletul Kadr u noći ramazana i to je mišljenje Katade, Hasana, Mudžahida i drugih, na što upućuju riječi Uzvišenog: **"Ha – Mim, Tako Mi Knjige jasne, Mi smo počeli da je u blagoslovljenoj noći objavljujemo."**[58]

Ibn Abbas kaže: Uzvišeni Allah odredi sudbine u petnaestoj noći Šabana i preda ih onima koji se o njima brinu u Noći kadera te je to pomirujuće mišljenje ova dva stava. Kada dođe kraj života nekog čovjeka, sa Sidretul Muntehaa spadne list sa njegovim imenom i on shvati da je došao edžel i da je iscrpljena njegova nafaka.

U predaji stoji kako Meleku Smrti padaju listovi Sidretul Muntehaa sa ispisanim imenima onih koji umiru.

---

[57] Mulk, 2.

[58] Duhan, 1-3.

Kao što se u predaji prije ove kaže: "Kada pogleda u čovjeka čija je nafaka potrošena a hrana pojedena, spusti na njega smrtne muke, obuzme ga patnja i u agoniji dolazi smrt."

U hadisu događaja vezanih za Isra, hazreti Ibn Abbas prenosi da je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Prošao sam pored meleka koji je sjedio na stolici, cijeli dunjaluk i sve što je na njemu je bio pred njegovim koljenima a u rukamu mu bijaše ploča ispisana u koju je neprestano gledao, ni za tren se ne okrećući ni desno ni lijevo. Rekoh: - Džibrilu, ko je ovo?

– Ovo je Melek Smrti. - reče.

– Meleku smrti, kako stigneš uzeti dušu svima koji su na Zemlji, na njenom kopnu i moru?

– Zar ne vidiš kako je cijeli dunjaluk pred mojim koljenima a sva stvorenja meni stalno na očima, moje ruke stižu na krajnji istok i zapad. Kada Allahovom robu smrtni čas dođe ja ga pogledam, moji pomoćnici znaju da je to znak za uzimanje duše, požure i preuzmu zadaću čupanja duše. Kada duša u grkljan stigne ja to znam i meni ništa od njegovog stanja nije skriveno, ispružim svoju ruku i dušu mu iz tijela iščupam."[59]

U predaji se bilježi kako dušu čupaju četiri meleka: melek koji povlači vazduh iz desne noge, melek koji povlači vazduh iz lijeve noge, melek koji ga povlači iz desne ruke i melek koji ga povlači iz lijeve ruke, predaju bilježi Ebu Hamid, i kaže: Moguće je da se čovjeku na samrti otkrije nevidljivi svijet prije nego duša u grkljan dospije i vidi meleke u njihovom stvarnom obliku kako rade svoj posao, onako kako to dolikuje njihovim svjetovima.

Ponekada takva osoba u tim trenucima o tome govori glasno a moguće je i da neko opet govori samo sebi plašeći se da se radi o šejtanskom djelovanju na njega, pa šuti dok meleki izvlače vazduh iz ekstremiteta njegovog tijela sve od vrhova prstiju, dok duša klizi iz tijela poput mirisa iz bočice.

---

[59] Slab hadis, Ebu Šejh, 434.

Duša grješnika izlazi poput trnja iz vlažne vune. Tako je govorio Zakonodavac, alejhi sselam. Čovjeku na samrti se čini da mu je stomak prepun trnja, a duša kao da mu prolazi kroz igleni vrh i čini mu se kao da su se nebesa spustila na zemlju a on se nalazi između njih. Kada duša dođe do srca jezik odumre, i tada nitko progovoriti ne može. Duša se sakupi u prsima zbog dvije tajne:

Prva je ta da je ovaj veliki događaj stijesnio prsa u kojima se duša skupila. Zar ne vidiš kako čovjek udaren u prsa ostaje izgubljen, često nemoćan kazati bilo šta. I svaki ranjenik se glasno javi, osim ranjenog u prsa koji bezglasno pada.

Druga tajna jeste u činjenici da glas podstiče prirodna toplota tijela. U ovoj situaciji duša promijeni dva stanja, stanje penjanja i stanje hladnoće jer je ostala bez uobičajene temperature. Ovdje se stanja samrtnika razlikuju, neke melek ubode kopljem natopljenim otrovom iz vatre pa duša pobjegne, izađe vani i melek je u svoju ruku uzme, a ona zaiskri i zasvijetli poput žive, veličine skakavca, ljudskog oblika, nakon čega je preuzimaju Zebanije.

Pisac kaže: Nisam našao predaju o ovom koplju osim one koju bilježi Ebu Nu'ajm od hazreti Muaz ibn Džebela, koja kaže: "Zaista Melek Smrti posjeduje koplje čiji krajevi dostižu istok i zapad, pa kada čovjek završi svoj dunjalučki život on ga udari njime u glavu i pri tom izgovori: - Sada ćeš biti sproveden u stanište mrtvih."[60]

Sulejman b. Muammer Kelabi kaže: Bio sam kod Malik ibn Enesa kad mu je došao čovjek i rekao: - Ebu Abdullahu, bakterije umiru, da li i bakterijama melek smrti uzima duše?

Malik je dugo, nijemo, razmišljao, potom reče: - Imaju li one dušu?

– Imaju.

---

[60] Slab hadis, Ebu Šejh, 474.

– Melek Smrti im uzima duše: **"Allah uzima duše u času njihove smrti."**[61] predaju spominje Hatib Ebu Bekr, Allah mu se smilovao .

[61] Zumer, 42.

TREĆI DIO

MELEK SMRTI

O SVOJSTVU I IZGLEDU "MELEKA SMRTI" PRILIKOM UZIMANJA VJERNIKOVE I NEVJERNIKOVE DUŠE

Naši alimi, Allah im se smilovao, kažu: Što se tiče viđenja Meleka smrti i straha i zebnje koji tom prilikom uđu u srce, to je nešto neizrecivo, zbog strahote i siline, i nešto čiju zbilju ne zna niko osim onih kojima je to pokazano ili dozvoljeno da vide. Sve što postoji o tome, zapravo su primjeri i priče koje se kazuju.

Od Ikrime se prenosi da je rekao: Vidio sam u nekim Šitovim suhufima da je Adem, alejhis-selam, rekao: - Gospodaru moj, daj mi da vidim Meleka smrti.

Allah mu objavi: - Zaista je on takvih svojstava da ti to nećeš moći gledati, pokazaću ti ga u liku u kojem dolazi poslanicima i odabranicima.

Uzvišeni Allah je poslao Džibrila, Mikaila i Meleka smrti u liku uhranjenog ovna sa ispruženih četiri hiljade krila. Krilo sa kojim doseže nebesa i zemlju, krilo sa kojim doseže krajnji istok i krajnji zapad. Među rukama mu zemlja sa svime onim što je čini takvom od brda, dolina, močvara, džina, ljudi, životinja, mora i zraka koja je okružuju, oči mu se ne otvaraju osim na mjestima predviđenim za otvaranje, krila mu se ne šire osim na mjestima predviđenim za to, sa krilima koja se šire samo za čiste i onima koja se šire samo za nevjernike na kojima su lanci, okovi

i stege. Od te siline Adem, alejhis-selam, pade u nesvjest i dođe sebi u isto vrijeme sedmog dana, a u venama mu je bilo šafrana.

Ovu predaju spominje mekanski vaiz Ebu Hašim Muhammed ibn Muhammed u svome djelu *Nesaih*.

Od hazreti Ibn Abbasa se bilježi da je Allahov Prijatelj, Ibrahim, alejhis-selam, zatražio od Meleka Smrti da mu pokaže kako uzima duše vjernika, pa mu reče: – Okreni glavu od mene!

Okrenu se i ugleda ga u liku najljepšeg mladića: lijepe odjeće, prijatnog mirisa. Ibrahim, alejhis-selam, mu reče: – Tako mi Allaha, kada vjernik od radosti ne bi imao ništa drugo nego da vidi tvoje lice, bilo bi mu dovoljno.

Zatim mu reče: – Pokaži mi kako uzimaš duše nevjernicima?

– Ne možeš ti to podnijeti.

– Mogu svakako.

– Okreni glavu od mene.

Okrenu se, pogleda i vidje crnog čovjeka, noge mu na zemlji a glava na nebu, u najružnijem obliku koji se može vidjeti. Ispod svake dlake mu bi plamen vatre.

Ibrahim mu reče: – Tako mi Allaha, bilo bi dovoljno nevjerniku patnje samo da pogleda tvoj izgled.

Pisac kaže: U ovom smislu je i predaja od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koju ćemo spomenuti kada budemo govorili o melekima i predaji Bera'e i drugih, inšaallah.

Također od hazreti Ibn Abbasa se prenosi kako je Ibrahim, alejhis-selam, bio ljubomoran, imao je prostoriju u kojoj je obožavao Uzvišenog Allaha. Kada bi iz nje izašao zaključao bi je. Jednog dana nađe čovjeka unutar te prostorije, reče mu: – Ko te uvede u moju kuću?

– Uveo me njen vlasnik, – reče.

– Ja sam njen vlasnik, – veli Ibrahim, alejhis-selam.

– Uveo me onaj ko je preči vlasnik od tebe.

– Koji si, onda, ti od meleka.

– Ja sam Melek Smrti.

– Možeš li mi pokazati oblik u kojem uzimaš duše vjernika?

– Mogu.

Ibrahim se okrenu i ugleda mladića lijepog lica i odjeće, prijatnog mirisa kojem Ibrahim, alejhis-selam, reče: – Meleku Smrti, kada vjernik prilikom smrti ne bi vidio ništa osim tvog lika bilo bi mu dovoljno.

Potom Melek uze dušu Ibrahima, alejhis-selam."[62]

Naši alimi, Allah im se smilovao, kažu: – Nije čudno vidjeti meleka kao osobu sa dva oblika. To je poput promjena kod čovjeka zdravog i bolesnog, malog i odraslog, mladog i starog, poput boja na golubu, poput iznurenosti lica patnjama putovanja. Melekima, alejhimu sselam, se to dešava u trenu, iako za pomenute promjene ljudima trebaju veliki vremenski razmaci, ponekad i duge godine, to je jasno i o tome promisli.

[62] Ebu Šejh, 449. Ebu Nu'ajm, 5/375.

O TOME DA "MELEK SMRTI" - MELEK KOJI UZIMA DUŠE STVORENJA - STANE NA VRATA SVAKE KUĆE PET PUTA DNEVNO, A NAD SVAKOM DUŠOM SVAKOG SATA I POGLEDA LICA SVIH STVORENJA TOKOM DANA SEDAMDESET PUTA

Uzvišeni Allah kaže: **"Reci: Melek smrti, koji je za to određen, duše će vam uzeti."**

Od hazreti Ibn Omera se prenosi kako je rekao: -Melek Smrti, nakon što uzme dušu vjerniku, na vratima zastane gledajući ukućane koji se uz plač udaraju po obrazima i čupaju kosu zapomažući, pa se zapita: - Čemu ovoliki nemir i žalost?! Allaha mi, nikome život nisam skratio, niti sam kome nafaku uzeo, nikome od vas nisam nikakvu nepravdu učinio. Ako su vaše žalbe i bijes na mene, tako mi Allaha, meni je ovo naređeno, a ako se to odnosi na vašeg umrlog, pa on nema utjecaja na ovo, a ako se to sve odnosi na vašeg Gospodara, pa vi ste Ga time zanijekali.a ja ću vam se uvijek iznova vraćati.

Kada bi ukućani mogli čuti ili vidjeti meleka otišli bi od svojih mrtvih i plakali bi nad sobom.

Predaju bilježi Ebu Muti' Mekhul ibn Fadl Ennesefi u svom *Lu'lu'ijat.*

Sličnog značenja je i poznata predaja od hazreti Enesa b. Malika u kojoj Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Nema

kuće a da Melek smrti ne zastane na njenim vratima pet puta dnevno, kada vidi da je čovjek potrošio svoju hranu i da je smrtni čas došao, baci na njega smrtne muke u kojima nastupa smrt. Žene u kući čupaju kosu ili se po obrazima udaraju, plaču i propast prizivaju a Melek Smrti, tada, kaže: – Teško vama, čemu pometnja i panika? Nikome od vas nafaku uzeo nisam niti sam vam smrt približio, nisam mu ni došao sve dok mi ne bi naređeno niti sam dušu uzeo prije nego sam time zadužen.Vrćat ću vam se iznova sve dok od vas niko ne ostane."

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, kad bi oni vidjeli Meleka i čuli njegove riječi, otišli bi od svojih umrlih a plakali bi nad sobom.

Dok umrlog na tabutu nose, njegova duša lebdi nad tijelom dozivajući: - Ukućani, djeco, ne dajte da se dunjaluk poigra sa vama kao što se poigrao sa mnom, na dozvoljen i nedozvoljen način sam imetak sakupljao da bih ga potom ostavio drugome. Drugi će uživati u mom imetku a meni ostaje samo umor od toga, čuvajte se dobro onoga što je mene snašlo!"[63]

Džafer b. Muhammed prenosi od svoga oca da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, gledao u Meleka smrti iznad glave jednog od Ensarija, pa mu reče: "Budi blag prema mome ahbabu, on je doista vjernik.

Melek Smrti mu reče: – Muhammede, budi miran i radostan, ja sam svakom vjerniku blag i znaj da nema ni jedne kuće od ćerpića ili kostrijeti, na kopnu ili moru, a da je ne prekontrolišem svaki dan pet puta, toliko mi je poznat, bolje nego njima samima, i najsitniji detalj o njima. Tako mi Allaha, Muhammede, kad bih htio mušici dušu uzeti ne bih mogao to učiniti sve dok mi Allah to ne naredi."[64]

Džefer ibn Muhammed kaže: – Preneseno mi je da ih kontroliše u namaskim vremenima, predaju bilježi Maverdi.

---

[63] Vrlo slab hadis, ako ne i apokrifan.

[64] Vrlo slab hadis, Taberani, 4188. Bezzar, 2/326.

Pisac kaže: Ova predaja upućuje na to da Melek Smrti lično uzima duše te da je njegov svaki postupak sa dozvolom Uzvišenog Allaha.

Ibn Atijje kaže: U hadisu se bilježi kako duše životinja Uzvišeni Allah usmrti bez Meleka smrti, tako što njihovog života jednostavno nestane. Isto tako je i sa sinovima Ademovim, samo što Allah, iz počasti prema ljudima, to čini preko Meleka smrti i drugih meleka koji sa njim dušu uzimaju. Uzvišeni Allah je stvorio Meleka smrti da vadi duše iz tijela i stvorio je vojsku da sa Melekom smrti, isključivo uz Allahovu dozvolu, radi taj posao.[65]

Uzvišeni Allah kaže: "A da si samo vidio kad su meleki nevjernicima duše uzimali."[66]

I kaže: "Izaslanici Naši mu bez oklijevanja dušu uzmu."[67] a Stvoritelj Hvaljeni sve stvara, svaki postupak je sa njegovom dozvolom.

Uzvišeni Allah kaže: "**Allah uzima duše u času njihove smrti, a i onih koji spavaju.**"[68] "**Onaj Koji je dao smrt i život.**" "**Onaj Koji život i smrt daje.**"[69]

Tako Melek smrti uzima duše a drugi meleki sudjeluju u tome, dok je Allah taj koji usmrćuje duše.

Ovo bi bilo usklađivanje hadisa sa ajetima, s obzirom na to da Melek Smrti direktno ili uz pomoć drugih meleka ima zadatak usmrćivanja baš kao što drugi meleki imaju zadatak stvaranja.

Pisac kaže: Kao što u hadisu hazreti Ibn Mes'ud kaže: Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, mi je pričao, a on je

---

[65] Apokrifan hadis, Dejlemi, 1695. Ibn Dževzi, 2/222.

[66] Enfal, 50.

[67] En'am, 61.

[68] Zumer, 42.

[69] Bekare, 258.

najiskreniji sagovornik: "Zaista formiranje svakoga od vas, u utrobi majke traje četrdeset dana, potom isto toliko dana budete zakvačak, pa isto toliko ugrušak mesa a onda Allah pošalje meleka da mu dušu udahne."[70] Hadis bilježe Muslim i drugi.

Riječi: *Formiranje svakog od vas u utrobi majke*, pojasnio je Ibn Mes'ud ovako: Kada kap dospije u matericu i Allah htjedne da od nje stvori čovjeka, kruži kožom žene ispod svakog nokta i dlake, zatim provede četrdeset noći a potom se kao krv spusti u matericu i to je formiranje.

U Muslimovoj zbirci stoji predaja Huzejfe ibn Usejd el Gifarija u kojoj kaže: Čuo sam Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Kada kap sjemena proboravi četrdesetdva dana Uzvišeni Allah joj pošalje meleka pa je oblikuje, da joj sluh, vid, dlaku, kožu, meso i kosti. Potom kaže: - Gospodaru, muško ili žensko?"[71] I spominje ostatak hadisa.

Ono što je prije hadisa pojašnjava ga, jer se melek ne šalje prije nego se napune četrdesetdvije noći, zamisli se nad tim. Pripisivanje stvaranja i oblikovanja, meleku, je alegorične a ne stvarne prirode. Ovaj čin koji potekne od meleka na ugrušku je posljedica, isključivo, Allahove moći, planiranja i stvaranja. Zar ne vidiš kako je Njemu pridodato stvarno stvaranje u riječima uzvišenog: "Mi smo Adema stvorili i onda mu oblik dali."[72] kao i drugi ajeti i neoborivi dokazi o tome kako nema drugog stvoritelja osim Gospodara svih svjetova. Isto ovo se odnosi i na riječi: *Potom pošalje meleka da mu dušu udahne* znači: Udahnuće je samo posrednik preko kojeg Uzvišeni Allah stvara dušu i život. Isto je i sa svim uobičajenim razlozima koji se događaju Allahovim htijenjem i ničijim drugim, pa razmisli o tome. Ovo je temelj i njega se drži, u njemu je spas od zablude.

Uzvišeni Allah uzima duše i to je tačno, a Melek smrti zajedno sa drugim melekima je samo posrednik ili izvršilac toga.

---

[70] Muttefek alejh, Buhari, 3208. Muslim, 2643.

[71] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2645.

[72] A'raf, 11.

Upitan je Imam Malik o bakterijama, hoće li i njima Melek smrti uzeti duše? Razmislio je pa upitao: - A imaju li one dušu?

– Imaju.

– Onda će im Melek Smrti uzeti duše: "Allah uzima duše u času njihove smrti."

U predaji stoji kako su Melek smrti i Melek života raspravljali, Melek smrti reče: - Ja usmrćujem žive.

Melek života kaže: - Ja oživljavam mrtve.

Allah njima dvojici, tada, objavi: - Budite na visini svoje zadaće i ne izigravajte se time. Ja usmrćujem i oživljavam, nema smrti ni života osim od Mene.

Ebu Nu'ajm spominje od Sabit el Benania da je rekao: Noć i dan traju dvadesetčetiri sahata, nema ni jednog trenutka u njima a da Melek smrti ne stoji nad onima koji dušu imaju. Ako mu se naredi da je uzme on to i učini, a ako ne, on odlazi. Ovo je općenito nad svima koji dušu imaju.[73]

U hadisu o događaju Miradža koji prenosi hazreti Ibn Abbas, se kaže: Rekoh: - Meleku smrti, kako svima koji su na kopnu i morima zemlje stigneš duše uzeti?" (Ovo je hadis koji smo već spominjali.)

Prenosi se od hazreti Enesa b. Malika da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista melek smrti pogleda lice svakog čovjeka sedamdeset puta dnevno. Kada vidi čovjeka, kojem je poslan da mu dušu uzme, kako se smije, kaže: - Čuda li, poslan sam da mu dušu uzmem a on se smije."[74]

[73] Lanac prenosilaca dobar, Ebu Nu'ajm, 2/326.

[74] Vrlo slab, *Kenzu-l-ummal*, 42185.

O UZROKU UZIMANJA DUŠE OD STRANE MELEKA SMRTI

Zuhri, Vehb bin Munebbeh i drugi prenose predaje u značenju: Uzvišeni Allah je poslao Džibrila da mu donese zemlje pa je zemlja zatražila utočište kod Allaha od toga i Džibril se vrati, potom posla Mikaila i zemlja opet zatraži utočište kod Allaha pa se i on vrati, onda Uzvišeni Allah posla Azraila i ona opet zatraži utočište kod Uzvišenog Allaha ali je Melek ne posluša nego uze dio nje. Gospodar mu reče: - Zar nije tražila od Mene da je zaštitim od tebe?

- Jeste.

- Zašto joj se nisi smilovao kao što su to učinila dvojica tvojih prethodnika?

- Gospodaru moj, pokornost Tebi je preča od milosti prema njoj.

Allah Uzvišeni reče: - Idi ti ćeš biti Melek smrti, odredio sam te da im duše uzimaš!

Pa je melek zaplakao.

- Šta te rasplakalo, upita ga?

– Gospodaru, Ti ćeš od tih stvorenja stvoriti poslanike, čiste robove Svoje i vjerovjesnike, a njima nisi odredio ništa mrže od smrti, kad me prepoznaju preziraće me i mrziti.

– Ja ću smrti odrediti bolesti i razloge kojima će oni smrt pripisivati a tebe neće u to ubrajati.

I stvori Uzvišeni Allah upale i razne bolesti.

Ova predaja se ovako bilježi od hazreti Ibn Abbasa koji kaže: Ilovača od koje je stvoren Adem, alejhis-selam, je podignuta sa šest zemalja, najveći dio te zemlje je bio sa šeste a sa sedme zemlje nije bilo nimalo jer je na njoj vatra džehenemska. Kada Melek donese zemlje, Gospodar mu reče: - Zar nije tražila da je zaštitim od tebe? - dalje se navodi spomenuti hadis, osim što u Kutejbijevoj predaji stoji još i: "Zemlja reče: - Gospodaru, stvorio si nebesa i od njih nisi ništa uzeo a mene si stvorio i od mene si uzeo.

Gospodar joj reče: - Moje mi veličine, tebi ću ih sve vratiti, i dobročinitelje i grješnike. - Tvoje ti veličine, onda žestoko kazni svakoga ko ti neposlušan bude.

Potom naredi da mu se donese vode sa dunjaluka: slane, pitke, slatke, gorke, dobre, ustajale te njome poli zemlju od koje je stvoren Adem. Tu mješavinu ostavi četrdeset dana."

Drugi, pak, kažu: Četrdeset godina u Adema ne udahnu dušu. Meleki prolazište pored njega, zastajkujući i gledajući, jedni drugima govoreći: - Zaista Allah nije stvorio ljepše stvorenje od ovoga, zbog nečeg važnog je stvoreno.

Prolazio bi pored njega i Iblis prokleti, udarajući ga rukom i osluškujući kako zvoni poput vrča od pečene gline, govoreći: - Ako bude bolji od mene neću mu se pokoriti a ako budem bolji od njega uništiću ga, ovo je od zemlje a ja sam od vatre.

Neki vele: Onaj koji je donio zemlje je bio Iblis, Allah ga je poslao poslije dva meleka, zemlja zatraži od Allaha da je zaštiti od Iblisa, govoreći: - Molim Uzvišenog Allaha da me sačuva od tebe.

Potom Iblis uze dio zemlje i pope se do svoga Gospodara. On mu reče: - Zar nije tražila Moju zaštitu od tebe?

– Jeste.

Tada Uzvišeni Allah reče: - Moje mi veličine, sigurno ću stvoriti od onoga što su tvoje ruke prikupile stvorenje koje će ti muke zadavati, a Allah najbolje zna.

UZETU DUŠU PRATI POGLED

Ibn Madže od Ummu Seleme bilježi: "Ušao je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, kod Ebu Seleme, čiji je pogled bio ukočen, sklopio mu oči i rekao: - Doista kod smrti, dušu pogled prati."[75] Muslim bilježi još potpuniju predaju koju smo već spomenuli.

– Muslim bilježi od hazreti Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zar ne vidite čovjeka kad umre kako ukoči pogled?

– Vidimo.

[75] Vjerodostojan hadis, Muslim, 920. Ibn Madže, 1454.

– To njegov pogled isprati njegovu dušu. - reče Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem.

– U drugim zbirkama se spominje kako se pogled ukoči prvi put kad ugleda Miradž – stepenice između nebesa i zemlje od najljepšeg zelenog smaragda ikad viđenog - i tada upre pogled u njega."[76]

– U prvom hadisu se spominje *ruh* a u drugom *nefs*, dakle, dvije riječi sa istim značenjem, o čemu ćemo inšaallah govoriti kasnije.

[76] Vjerodostojan hadis, Muslim, 921.

O MEĐUSOBNOM POSJEĆIVANJU UMRLIH I O POTREBI ULJEPŠAVANJA KEFINA ZA TAKVE PRILIKE

Muslim od hazreti Džabira bilježi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada neko od vas umotava u kefine svoga brata, neka mu, koliko je to moguće, uljepša kefine."[77] Hadis bilježi i Ebu Nasr Es Sidžistani od hazreti Džabira da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neka kefini vaših umrlih budu što ljepši, njima će se ponositi i jedni druge će u kaburima posjećivati."[78]

– U hadisu od Ebu Džabira se kaže da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: Uljepšajte kefine vaših umrlih, doista se oni ponose njima i jedni druge posjećuju u kaburima.

Ibn Mubarek kaže: Meni je draže da bude umotan u odjeću u kojoj je namaz obavljao.

[77] Vjerodostojan hadis, Muslim, 943.

[78] Slab hadis, Abdurrazik, 6208. Bejheki, 9228. Ibn Ebi Šejbe, 3/153.

ČETVRTI DIO

DŽENAZA I UKOP

O POŽURIVANJU DŽENNAZE

Buharija od hazreti Ebu Seida Hudrija bilježi kako je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, govorio: "Kada dženaza bude stavljena i ljudi je na ramenima ponesu, ona koja je bila dobra kaže: - Požurite, požurite sa mnom.

A ako nije bila dobra kaže: - Teško meni, gdje me nosite?!

Njen glas čuju svi osim čovjeka, a da čovjek to čuje pao bi u nesvijest."

Već smo spomenuli hadis hazreti Enesa: "O, porodico, o sine ..."[79]

Buharija bilježi od hazreti Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Požurite sa dženazom. Ako je bila dobra time joj činite dobro. A ako nije bila dobra, pa da zlo što prije skinete sa vaših ramena."[80]

Riječ *saika* u hadisu znači smrt, a riječ *el isra'* znači: "požuriti sa nošenjem dženaze do kabura". Neki kažu kako to znači: "požuriti sa opremanjem dženaze kako se ne bi promijenila". Prvo značenje je jače zbog Nesaijeve predaje od

[79] Vjerodostojan hadis, Buhari, 6/13.

[80] Muttefek alejh, Buhari, 1315. Muslim, 944.

Ujejne b. Abdurahmana, koji veli da mu je njegov otac pričao: "Prisustvovao sam dženazi Abdurahmana b Semure, pa je Zijad nosio dženazu na nosiljci. Abdurahmanova porodica i sluge su ga nosili na ramenima i govorili: - Polahko, lakše, Allah vam se smilovao.

Išli smo lagano dok ne stigosmo do hazreti Ebu Bekra na njegovoj mazgi. Kad vidje kako postupaju prema dženazi, upravi mazgu prema njima, diže bič i reče: - Prođite se toga, tako mi Onoga koji je počastio lice Ebu Kasima, bili smo sa Allahovim Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, na dženazi i skoro da smo trčali.

Prisutni to sa olakšanjem prihvatiše."[81]

Ebu Muhammed Abdul Hakk kaže za ovaj hadis da je sahih.

Ebu Davud bilježi od hazreti Ibn Mes'uda: "Pitali smo našeg poslanika, Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, o hodu kod dženaze, pa nam reče: - Ne baš kaskati, ako je dženaza bila dobra požurite je dobru, a ako nije neka su daleko stanovnici vatre."[82]

Ovaj hadis spominje i Ebu Omer Ibn Abdul Berr i kaže: Učenjaci zastupaju mišljenje da treba požuriti, malo više od uobičajenog hoda, žurba im je draža od sporog hoda a mekruh je žuriti toliko da nemoćni ne mogu pratiti dženazu. Ibrahim Nehai kaže: - Požurite malo sa njom i nemojte gmizati poput židova i kršćana.

[81] Vjerodostojan hadis, Nesai, 4/42.43.

[82] Slab hadis, Ebu Davud, 3184.

O STAVLJANJU PLATNA PO KABURU PRILIKOM UKOPA

Ebu Hedbe kaže: "Pričao nam je hazreti Enes da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prisustvovao dženazi. Kad se klanjalo tražio jeplatno, *sevb*, prostro ga po kaburu i rekao: - Ne gledajte mnogo u kabur. On je emanet (odgovornost). Možda ugledate zmiju omotanu oko vrata. Kabur je emanet. Možda začujete zvuk lanca."[83]

Abdurrezak b. Džurejdž bilježi da je Sa'd b. Malik rekao: "Naredio je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, da mu se donese komad platna sa kojim pokri kabur Sa'da b. Muaza. Sa'd veli: - Zaista Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, siđe u kabur Sa'da b. Muaza i prekri kabur prekrivačem. Bio sam od onih koji su pridržali platno."[84]

Po pitanju prekrivanja kabura platnom, ulema se razišla: Abdullah b. Jezid, Šurejh i Ahmed b. Hanbel smatraju pokuđenim stavljanje platna po kaburu muškarcu. Ahmed i Ishak su to odobrili za kabur žene, kao i hanefije kod kojih ne smeta da se to učini i sa kaburom muškarca.

---

[83] Apokrifan hadis, Ibn Dževzi, 3/235.

[84] Slab hadis, Abdurrezzak, 6477.

Ebu Sevr kaže: Ne smeta da se to učini sa kaburom i muškarca i žene. Istog mišljenja je i Imam Šafija. Prekrivanje kabura žene je izvjesnije od prekrivanja kabura muškarca, ovo spominje El Munzir.

Pisac, Allah mu se smilovao, smatra da treba prekriti kabur i muškaraca i žene, zbog razloga spomenutog u hadisu Enesa, slijedeći djelo Allahovog Poslanika o pokrivanju Sa'da b. Muaza, a Allah najbolje zna.

– Pričali su mi pojedini prijatelji kako se čuo zveket lanaca iz kabura. Pričao je Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed Kasimi kako je jednom umrlom u Konstantiniji iskopan kabur. Kad htjedoše umrlog spustiti u kabur ugledaše crnu zmiju u njemu. Uplašiše se i ne htjedoše ga tu ukopati nego iskopaše drugi kabur. Kad u njemu ona ista zmija. Kopanje su ponovili tridesetak puta i svaki put bi im se ispriječila ista zmija. Kad više nisu znali šta im je činiti upitaše: - Šta da radimo?

Bi im rečeno: - Ukopajte ga sa njom.

Molimo Uzvišenog Allaha da nas spasi na dunjaluku i ahiretu.

O UČENJU KUR'ANA KOD KABURA, ZA VRIJEME UKOPA I POSLIJE NJEGA, TE DA NAGRADA ZA PROUČENI KUR'AN, DOVU ISTIGFAR I SADAKU STIŽE DO UMRLOG

Ovo spominje Ebu Hamid el-Gazali u djelu *Ihja* i Muhammed Abdul Hakk u djelu *Akibe*.

Muhammed ibn Ahmed Mervezi kaže: Čuo sam Ahmed b. Hanbela kako kaže: - Kada uđete u mezaristan proučite Fatihu, Ihlas, Felek i Nas i učinite to za stanovnike tih kabura. Doista će to stići do njih.

Ali b. Musa Haddad kaže: - Bio sam na dženazi sa Ahmed b. Hanbelom a Muhammed b. Kudame je učio Kur'an. Kad smo ukopali umrlog došao je slijep čovjek do kabura i počeo učiti Kur'an. Ahmed mu reče: - Šta je to, učenje na kaburu je novotarija?

Kad smo izašli sa mezaristana Muhammed b. Kudame reče Ahmedu: - Ebu Abdullahu, šta misliš o Mubeššir b. Ismailu?

– Pouzdan.

– Jesi li šta zapisao od njega?

– Jesam.

– Pričao mi je Mubeššir b. Ismail od Abdurrahmana b. Hadždžadža, a on od njegovog oca da je ovasijjetio (oporučio) kad se ukopa da mu se kod glave prouči početak i kraj sure Bekare. I čuo sam da je Ibn Omer isto to ovasijjetio.

Ahmed reče: - Vrati se do čovjeka i reci mu neka uči.

– Rekao sam: Dio naše uleme učenje na kaburu temelji hadisom prepolovljene sirove grančice usađene na dva kabura i riječima: "Možda im ovo ublaži patnje prije nego se osuši."[85]

U *Musnedu* Tajalisija stoji: "Stavi na jedan kabur pola a na drugi pola i reče: - Doista će im ovo olakšati sve dok u grančicama bude soka."

Naša ulema kaže: Ovo je dokaz za sađenje biljaka i učenje Kur'ana. Ako im je olakšalo bilje pa kako mu'minima neće olakšati učenje Kur'ana.[86]

Selefi bilježi od hazreti Alije da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko prođe pored kabura i prouči jedanaest puta *Kul huvallahu ehad* i to pokloni umrlim dobiće nagradu koliki je broj umrlih."[87]

Bilježi se od hazreti Enesa, sluge Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kad mu'min prouči *Ajetul kursijju* i pokloni je mrtvima, Uzvišeni Allah u kaburu svakog mu'mina, od istoka do zapada, dadne po četrdeset svjetiljki, proširi im kabure i učaču dadne nagradu šezdeset poslanika i za svakog umrlog mu poveća deredžu. Za svakog umrlog mu upiše deset dobrih djela."

– Hasan kaže za onoga koji uđe u mezaristan i izgovori: - Dragi Allahu, Gospodaru tijela uništenih i kostiju raspalih, ona napustiše ovaj svijet vjerujući u Tebe, vrati im dušu od Tebe i selam im od mene. Allah će mu za svakog umrlog upisati dobro djelo .

[85] Muttefek alejh, Buhari, 218. Muslim, 292.

[86] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud Tajalisi, 2646.

[87] Slab hadis, Rafi'i, 2/389.

Od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, se prenosi da je rekao: "Najbolji ljudi i najbolji koji hodaju zemljom su učitelji (mualimi), njima ukažite visoke počasti, nemojte ih za najamnike sebi uzimati i time im tjeskobu činiti. Svaki mualim kada učeniku kaže: Reci: *Bismillahi rrahmani rrahim*, Allah time oprosti grijehe učeniku i mualimu a roditelje spasi od vatre užarene."[88]

Pisac kaže: Temeljna postavka ovog pitanja je sadaka o kojoj nema spora, kao što nagrada sadake dođe mrtvoma isto tako do njih stigne i učenje Kur'ana, dova, istigfar; jer je to sve sadaka i ona se ne ograničava samo na materijalna davanja.

– Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, upitan o skraćivanju namaza u mirnodopskim uslovima reče: "To je sadaka koju vam je darovao Uzvišeni Allah pa primite njegovu sadaku."[89]

– Alejhi sselam, također veli: "Svaki Salavat na mene je sadaka, svaki Tesbih je sadaka, svako *La ilahe illallah* je sadaka, svaki Tekbir je sadaka, svako *El hamdu lillah* je sadaka, svako naređivanje dobra je sadaka, svako sprečavanje zla je sadaka, a to sve može nadomjestiti dva rekata Duha namaza."[90] Zbog ovoga ulema smatra lijepim posjetu kaburima, jer učenje na kaburima je pomoć umrlim.

– Bilježi se od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Šta je umrli u kaburu do utopljenik koji traži pomoć, čekajući poziv od oca, brata ili prijatelja. Kad mu stigne on mu bude draži od dunjaluka i onoga što je na njemu. Zaista je poklon živih mrtvima dova i istigfar."[91]

---

[88] Apokrifan hadis, Ibn Dževzi, 2/220.

[89] Vjerodostojan hadis, Muslim, 686. Ahmed, 1/25.

[90] Vjerodostojan hadis, Muslim, 720. Ahmed, 5/167.

[91] Apokrifan hadis, Bejheki, 7905.

– Spominje se da je neka žena došla Hasanu Basriji i rekla mu: - Kćerka mi je umrla, voljela bih je vidjeti u snu. Poduči me namazu, ne bih li je vidjela.

On je poduči i ona vidje kćerku obučenu u katran, okov joj na vratu, stege na nogama. Žena se uplaši i rastuži zbog toga, i reče to Hasanu. Ne prođe mnogo Hasan je usni, na džennetskom ležaju sa krunom na glavi. Reče mu: - Šejhu, zar me ne poznaješ?

– Ne.

– Ja sam kći one žene koju si podučio namazu pa me vidjela u snu.

– Šta je razlog tvome stanju?

– Pored naših mezara je prošao čovjek i donio salavat na Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem. U mezarju je petstošezdeset ljudi bilo u patnji. Neko viknu: - Podignite azab sa njih, berićetom salavata tog čovjeka na Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Pričao je jedan: Umro mi brat pa ga vidjeh u snu. Upitah ga: - Kako ti je bilo kad su te stavili u kabur?

– Došao mi je melek sa glavnjom užarenom i da ne bi onog što mi je dovu učio – udario bi me njom.

Mnogo je hikaja dobrih ljudi o ovome. Spominje ih Ebu Muhammed Abdulhakk u djelu pod nazivom *Akibe*. O ovome je pisao i Ibn Kutejbe u djelu *Ujunu-l-ahbar*.

Smatramo korisnim spomenuti ih zbog pouke, opomene, zastrašivanja, upozorenja na smrt i rastanak.

– Prenosi se od Haris b. Nebehana da je rekao: Odlazio sam do mezarja i suosjećao sa umrlim. Razmišljao sam i tražio pouku gledajući ih. Nijeme komšije koje se ne posjećuju! Utroba zemlje im ležaj a njena površina im pokrivač. Dozivao sam ih: - Stanovnici kabura, obrisani su vaši tragovi na dunjaluku ali nije pobrisana vaša odgovornost, stanovaste u Kući kušnje pa vam noge otekoše. Potom bih gorko plakao.Sklonivši se od sunca

ispod kubbeta nad kaburom, zaspao u njegovu hladu. Kaže: Dok sam spavao u blizini kabura osjetih kako kukastim štapom udaraju umrlog u kaburu. Gledao sam ga. Okov na vratu, očiju modrih, crna lica mi reče: - Teško meni, šta bi sa mnom! Kad bi me vidjeli stanovnici dunjaluka ne bi nikada ma'sijet (neposluh) Allahu činili. Allaha mi, tražio sam užitke pa me ti užici prevariše. Činio sam grijehe pa me grijesi potopiše. Ima li iko da se zauzme za mene ili da porodicu moju obavijesti o meni?!

Haris dalje priča: Probudio sam se uplašen, srce htjede da iskoči od žestine onog što sam vidio. Otišao sam kući, prenoćio razmišljajući o onome što sam vidio. Kad sam osvanuo rekoh: Otići ću na isto mjesto, možda sretnem nekoga pa ga obavijestim o onome što sam vidio.

Došao sam na isto mjesto, ne nađoh nikog, zadrijemah i zaspah. Ugledah onog u kaburu kako klizeći na licu govori: - Teško meni, šta bi sa mnom! Moj trud na dunjaluku je bio loš a moj život dug, taman toliko dok se Gospodar nije rasrdio na mene. Teško meni ako mi se moj Gospodar ne smiluje.

Kaže Haris: Probudio sam se a razum je zapamtio šta je vidio i čuo. Otišao sam kući i tamo prenoćio. Vratio sam se sutradan do kabura ne bih li našao nekoga i ispričao mu šta sam vidio. Zaspao sam i vidio onog u kaburu, svezanih nogu kako govori: - Zašto su me zaboravili oni na dunjaluku? Udvostručen mi je azab, nemoćan sam i bespomoćan. Gospodar se rasrdio na mene, vrata mi pozaključavao. Teško meni ako mi se Gospodar Darežljivi i Moćni ne smiluje.

Dalje Haris veli: Probudio sam se preplašen. Htjedoh napustiti to mjesto kad ugledah tri žene kako dolaze. Udaljih se od kabura i ostadoh da poslušam njihov razgovor. Priđe najmlađa pored kabura i reče: - *Esselamu alejkum* oče. Kako tvoj mir u tvome ležaju? Kakav je tvoj položaj u novom odredištu? Otišao si od nas u ljubavi. Ne pitaš za nas! Golema li je naša tuga za tobom!

Potom kaburu pristupiše druge dvije kćerke i rekoše: - Ovo je kabur našeg dragog oca, milostivog prema nama. Allah ti podario društvo meleka, otklonio od tebe patnju i azab. Oče naš, dogodile su se poslije tebe stvari koje nisi mogao ni zamisliti, kad bi ih znao one bi te rastužile. Ljudi su nam otkrili lica koja si ti pokrivao.

Priča Haris dalje: Zaplakao sam kad sam čuo njihove riječi. Pohitao sam im, nazvao im selam i rekao: - Djevojke, doista djela budu primljena ili vraćena onome ko ih radi. Kakvo je bilo djelo vašeg oca u ovom kaburu koje mu je dalo stanje zbog kojeg sam tužan i što me boli? Haris priča : Kad čuše moje riječi , otkriše lica svoja i rekoše: - Dobri čovječe, šta si vidio?

Rekoh im: - Ima tri dana kako obilazim ovaj kabur i čujem zvuk okova i lanaca.

Kad čuše moje riječi rekoše: - Raduje nas vijest o ocu ali nas žalosti njegova patnja, mi dunjaluk uživamo i gradimo a otac nam se u vatri peče. Allaha nam, nećemo ništa drugo odlučiti niti u bilo čemu uživati prije nego Allaha skrušeno zamolimo, ne bi li nam oca oslobodio i vatre ga spasio.

– Haris kaže: Otišao sam kući, prenoćio i sutradan se ponovo kaburu vratio. I opet zaspah. Ugledah vlasnika kabura, lijepog i raspoloženog, na nogama mu papuče od zlata, sa njim hurije i posluga.

Nazvah mu selam i rekoh: - Allah ti se smilovao, ko si ti?

- Ja sam onaj kojeg si vidio, čije te stanje rastužilo i mjesto prestravilo, neka te Allah nagradi svakim dobrom, kako mi je samo valjalo to što si me vidio.

– Kako si sada?

– Kad si vidio moje stanje i o tome kazao mojim kćerima one su se potpuno Allahu predale, lica spuštenog na zemlju, sa mnogo suza su Gospodara molile da mi se smiluje. On mi je oprostio i smilovao mi se, grijehe mi oprostio i iz vatre me izbavio, u Džennet kraj Muhammeda alejhisselam, me smjestio.

Kada vidiš moje kćeri, reci im o meni i onome što je bilo sa mnom, neka ode od njih strah i tuga. Reci im da sam stigao Džennetu, hurijama, mošusu i kafuru, da imam poslugu i ležaje udobne i da mi je Gospodar milostivi oprostio.

Haris kaže: Probudio sam se sretan zbog onoga što sam čuo i vidio, vratio se kući i prenoćio. Rano sljedećeg dana sam otišao do kabura, nađoh djevojke pored kabura, nazvah im selam i rekoh: - Radujte se, vidio sam vam oca u velikom dobru i divnom mjestu, kazao mi je kako je Allah primio vaše dove i vaša nastojanja, oca vam je obasuo Svojom milošću, zahvaljujte Mu na tome.

– Najmlađa reče: - Allahu, Ti koji srca smiruješ i sramote pokrivaš, o Ti koji teškoće otklanjaš i grijehe opraštaš, o Ti koji sve skriveno znaš i do koga sve nade dopiru, Ti dobro znaš šta sam od Tebe iskala, željela i Tebi se u samoći izvinjavala, utočište od poniženja tražila, grijeha se sramila, samo Ti, Moj Allahu, znaš moje želje, samo Tebi su moji nijeti poznati, Ti si gospodar moga života, Ti me vodiš i moj si cilj traženja, moja nada u teškoći, moj razgovor u tišini, Jedini kojem molbe svoje šaljem: ako sam pokazala manjkavost prema onome što si mi naredio ili počinila ono što si mi zabranio, pa Tvojom blagošću sam nošena, Tvojom milošću sam sačuvana, kakvim jezikom da Te spominjem, kakvom zahvalom da Ti zahvalim, o Najmilostiviji, Ti kome sve dove upućujem, Gospodaru Dana sudnjega koji poznaješ sve što u savjesti nosimo i uređuješ poslove malih i velikih, ako si molbu moju i moje zagovorništvo za Tvoga roba primio, Sebi me uzmi, zaista Ti sve možeš.

Potom vrisnu i ovaj dunjaluk napusti, neka je milost Allahova na nju.

Potom ustade druga i zovnu jakim glasom: - Gospodaru moj, oslobodi me patnje i srce mi od sumnje očisti. O, Ti koji si me uspravnom učinio, od posrtanja me spasio, od izgubljenosti me sačuvao i u teškim trenucima mi na pomoći bio, ako si primio moju dovu, ako si potrebu moju riješio i traženju udovoljio sestri mojoj me priključi.

Vrisnu jako i rastade se sa dunjalukom, neka je na nju Allahova milost.

Potom priđe treća i najjače što je mogla viknu: - O Ti Moćni i Silni i Plemeniti, koji znaš i onoga koji šuti i onoga koji govori, Tebi pripada veliko dobro, iskonska vlast i plemenitost, velik je samo onaj koga si Ti uzvisio a prezren je svaki onaj koga si Ti prezrenim učinio, ugledan je samo onaj kome si Ti ugled podario, sretan je samo onaj koga Ti učiniš sretnim, nesretan je onaj koga Ti takvim odrediš, blizak je onaj koga Ti blizu postaviš, dalek je onaj koga Ti udaljiš, ništa nema onaj kome Ti ne dadneš, Dobitnik je samo onaj koga Ti nadariš a gubitnik je onaj koga Ti kazniš. Molim Te Tvojim Uzvišenim imenom i Tvojim licem Plemenitim i znanjem apsolutnim koje je daleko od svakog umnog poimanja, imenom koje si učinio da s njime tamni noć a svijetli dan, da brda uspravno stoje i da se sa njim vjetrovi kreću, da se s njime nebesa uzdižu, glasovi slušaju a meleki sedždu čine; moj Allahu, molim Te, ako si primio moju dovu i na traženju udovoljio, pa njima dvjema me priključi.

Potom jako vrisnu i dunjaluk napusti, neka je Allahova milost na nas i na njih i na sve muslimane. (Kraj hikaje, a hvala Gospodaru svjetova.)

– Od hazreti Enesa se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko dođe do mezarja i prouči suru Jasin , njome Allah olakša stanovnicima kabura a njemu za svaki harf nagradu podari."[92]

Bilježi se od Abdullaha b. Omera ibn Hataba da je naredio da mu se na kaburu uči sura Bekare.

Od Ala' b. Abdurahmana se bilježi da je dozvoljavao učenje na kaburu a Nesai spominje hadis od Ma'kil b. Jesara da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Učite suru

[92] Slaba predaja, *Šerhussudur*, str. 312.

Jasin kod vaših umrlih."Ovaj hadis se može odnositi na učenje prilikom umiranja ali se može odnositi i na učenje na kaburu.[93]

– Ebu Muhammed Abdul Hakk kaže: Umro mi je otac, Allah mu se smilovao, pa mi je pričao čovjek čijim riječima se vjeruje: Posjetio sam kabur tvoga oca i proučio odlomak iz Kur'ana, potom sam rekao: - Tebi ovo poklanjam a šta ti meni poklanjaš? Zapahnu me miris miska i taj miris me obuze i na meni se zadrža sve do polovine puta.

– Ebu Muhammed priča: Čuo sam čovjeka kojem vjerujem da je rekao: Umrla mi je supruga pa sam jedne noći proučio dio Kur'ana i njoj ga poklonio, moleći u dovama i istigfaru Uzvišenog Allaha za nju. Narednog dana, žena koja je poznavala mene i moju suprugu mi je kazala kako je u snu vidjela moju suprugu u prelijepoj kući. Počastila ih je iz posuda prepunih dragog kamenja, rekavši: - Ovo mi je poklonio moj suprug. A suprug o svome poklonu nije nikome govorio.

Pisac kaže: U ovom značenju je i hadis hazreti Enesa kojeg ćemo navesti u poglavlju o onome što slijedi umrlog do kabura. Kaže se: Učač ima nagradu učenja a umrli nagradu slušanja Kur'ana. Zato se na njega spušta Allahova milost. Allah Uzvišeni kaže: "A kada se uči Kur'an, slušajte ga i šutite da bi bili pomilovani."[94]

Smatram da nije daleko od Allahove mudrosti da umrli ima nagradu i učenja i slušanja Kur'ana i onoga što mu se pokloni od proučenog Kur'ana. Bez obzira što on to ne čuje, baš kao i sadake, dove i istigfara, što smo već spominjali. Jer, Kur'an je dova i istigfar i skrušenost i molba. Ničim se oni, Allahu bliski, Njemu ne mogu približiti kao Kur'anom.

– Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Koga učenje Kur'ana zabavi pa ne bude imao kad od Mene tražiti, Ja mu dadnem bolje nego onima koji sami traže."[95] Hadis bilježi

[93] Slab hadis, Ahmed, 5/26. Ebu Davud, 3121. Hakim, 1/565.

[94] A'raf, 204.

[95] Slab hadis, Tirmizi, 2926.

Tirmizi i kaže da je hasen garib. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Kada čovjek umre, prestaju mu njegova djela osim u tri slučaja: Trajna sadaka, nauka kojom se drugi koriste i dova hairli potomka koji se njome za roditelje moli."[96]

Učenje Kur'ana je poput dove i sadake od potomka, supružnika, prijatelja i mu'mina. Dovoljno je ovo što sam spomenuo a samo je sa Allahom uspjeh.

– Ako kažu: Uzvišeni je rekao: "I da je čovjekovo samo ono što je sam uradio."[97] to znači: Neće djela drugih tebi pomoći . U komentaru ovog ajeta su se razišli oni koji su ga tumačili.

Od hazreti Ibn Abasa se bilježi: To je derogirano (dokinuto) riječima Uzvišenog: "Onima koji su vjerovali i za kojima su se djeca njihova u vjerovanju povela priključićemo djecu njihovu."[98] Dijete će biti stavljeno na tas djela oca, Uzvišeni Allah će uvažiti zauzimanje (*šefaat*) roditelja za djecu i zauzimanje djece za roditelje. Na to upućuju riječi Uzvišenog: "Vi ne znate ko vam je bliži, roditelji vaši ili sinovi vaši."[99]

Rebia ibn Enes kaže: Riječi Uzvišenog: "I da je čovjekovo samo ono što sam uradi, i da će se trud njegov sigurno ukazati."- se odnose na nevjernika a vjerniku pripada ono što sobom uradi i ono što drugi za njega urade.

Kažem da mnogi hadisi ukazuju na ovo značenje i govore njemu u prilog. Zaista vjerniku stiže nagrada dobrih djela od drugih ljudi.

U sahih hadisu se kaže: "Ko umre a nije ispunio obavezu posta, neka njegov najbliži za njega isposti."[100]

---

[96] Vjerodostojan hadis, Muslim, 1631. Ebu Davud, 2880. Ahmed, 2/372.

[97] Nedžm, 39.

[98] Tur, 21.

[99] Nisa, 11.

[100] Muttefek alejh, Buhari, 1952. Muslim, 1147.

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže čovjeku koji za drugoga čini hadž prije nego je hadž učinio za sebe: "Obavi hadž prvo za sebe pa tek onda za Šibrimu."[101]

Od hazreti Aiše se bilježi da je bila u i'tikafu za svoga umrlog brata Abdurahmana i da je u njegovo ime roba oslobodila. Sa'd je rekao Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem: Majka mi je umrla, hoću li za nju sadaku podijeliti?

– Da, - reče.

– Koja je sadaka najbolja?

– Napojiti (žednog) vodom.[102]

U Muveta'u se od Abdullaha, b. Ebu Bekra, bilježi da se njegova nana zavjetovala da će pješice otići do džamije Kuba, pa je umrla ne ispunivši taj zavjet. Abdullah ibn Abas je naredio svojoj kćerki da, umjesto nje, ode do džamije pješice.

– Smatram da se riječi Uzvišenog: "I da je čovjekovo samo ono što sam uradi, i da će se trud njegov sigurno ukazati."– odnose samo na loša djela. Dokaz tome je hadis koji se nalazi u Muslimovom Sahihu od hazreti Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Uzvišeni Allah je rekao: - Kada Moj rob odluči da učini kakvo dobro djelo, pa ga ne učini, Ja mu to djelo upišem kao jedno dobro djelo, ako ga učini Ja mu upišem nagradu od deset do sedam stotina puta. Ako Moj rob odluči da učini loše djelo pa ga ne učini, Ja mu ga ne pišem a ako ga učini Ja mu ga pišem kao samo jedno loše djelo."[103]

Kur'an na to upućuje, Uzvišeni Allah veli: "Ko uradi dobro djelo biće deseterostruko nagrađen."[104] "Oni koji imanja svoja troše na Allahovom putu liče na onoga koji posije zrno iz

[101] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud, 1811. Taberani, 12419. Ibn Hibban, 962.

[102] Slab hadis, Ibn Madže, 3684. Hakim, 1/414.

[103] Vjerodostojan hadis, Muslim, 128. Ahmed, 2/242.

[104] En'am, 160.

kojeg nikne sedam klasova i u svakom klasu po stotinu zrna."[105] Sve ovo su počasti od Uzvišenog Allaha i put pravde: "I da je čovjekovo samo ono što sam uradi, i da će se trud njegov sigurno ukazati." Uzvišeni Allah to dobro daje od sebe iako to nije Njegova obaveza, baš kao što je i pisanje nagrade: za jedno dobro djelo deset do sedam stotina do milion dobrih djela.

– Kao što se kaže kako je hazreti Ebu Hurejri rečeno: "Da li si čuo Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: - Zaista će Uzvišeni Allah nagraditi za jedno dobro djelo kao da je urađeno milion dobrih djela?[106] Rekao je: Čuo sam ga kad je rekao: - Zaista će Allah nagraditi za jedno dobro djelo kao da je urađeno dva miliona dobrih djela.

Ovo su počasti od Uzvišenog Allaha Koji je svoje počasti ukazao djeci koja umru prije punoljetstva time što će ih u Džennet uvesti bez učinjenih djela, šta je tek sa djelima vjernika urađenim za samog sebe ili za druge!?

El-Haraiti u svome djelu *Kubur* kaže: Običaj je, u našim krajevima, da, dok nose dženazu, uče suru Bekare.

Ovo poglavlje moglo bi se završiti navođenjem stava uvaženog šejha, kadije Abdulaziza b. Abdusselama, neka je Allahova milost na njega, koji je smatrao da umrlim ne stiže nagrada onoga što im se prouči i pokloni od Kur'ana, temeljeći svoje mišljenje na riječima Uzvišenog: "I da je čovjekovo samo ono što sam uradi, i da će se trud njegov sigurno ukazati."Nakon što je umro, Allah mu se smilovao, usnili su ga neki koji su se sa njim družili, pitali su ga o tome, govoreći mu: - Govorio si kako umrlom ne stiže ono što se prouči i pokloni, kako je to, zbilja?

Rekao im je: - Ja sam zaista to govorio kad sam u dunjalučkoj kući bio, a sad sam od toga odustao, nakon što sam vidio Allahove počasti u tome. To zaista stiže onima kojima je poklonjeno.

---

[105] Bekare, 261.

[106] Slab hadis, Ahmed, 2/296. Ibn Ebi Dunja, 27.

ČOVJEK SE ZAKOPA U ZEMLJU OD KOJE JE STVOREN

Tirmizija bilježi od Metar b. Akamisa koji priča kako je Božiji Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada Allah odredi čovjeku da umre u jednoj zemlji, učini mu kakvu potrebu prema toj zemlji."[107]

Tirmizija veli: Ovaj hadis je garib, nije zabilježeno da je Metar ibn Akamis prenio drugi hadis, osim ovog, od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Od Ebu Izzeta se prenosi da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada Allah odredi svome robu da umre u jednoj zemlji učini mu potrebu prema toj zemlji."[108] Ovaj hadis je hasen sahih, Ebu Izzet je ashab, zvao se Jesar ibn Ubejd.

Tirmizi Hakim bilježi od hazreti Ebu Hurejre da kaže: "Prišao nam je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dok je šetao Medinom, ugleda kabur koji se kopa i reče: - Za koga je ovo?

[107] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 2146.

[108] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 2147.

Rekoše: - Za čovjeka iz Habeša (Abesinija).

– Nema boga osim Allaha, vođen je iz svoje zemlje i ispod svoga neba da bi bio ukopan u zemlju od koje je stvoren."[109]

Od Ibn Mes'uda se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada čovjeku stigne edžel, potreba ga dovede zemlji u kojoj umre, Allah ga uzme sebi a zemlja mu kaže na Danu sudnjem: - Gospodaru, evo koga što si u meni ostavio."[110] Hadis također bilježi i Ibn Madže.

Odlomak: Naša ulema, Allah im se smilovao, kažu: Svrha govora o ovim stvarima je opomena čovjeku da uvijek bude oprezan spram smrti, da se priprema za nju lijepom pokornošću, ostavljanjem zuluma, izmirivanjem duga, ostavljanjem oporuke o svojoj imovini, jer čovjek zasigurno ne zna na kojem dijelu zemlje mu je smrt određena.

U starim kazivanjima se kaže kako je Sulejmanu, alejhis-selam, došao čovjek i rekao: - Nešto mi treba u Indiji, molim te naredi vjetru da me tamo ponese ovog sahata.

Sulejman, alejhis-selam, pogleda prema Meleku smrti i vidje ga nasmijanog. Reče mu: - Čemu osmijeh? - Od čuda, - reče - naređeno mi je da ovom čovjeku, do kraja ovog sahata, dušu u Indiji uzmem, a vidim ga pored tebe. Prenosi se da ga je vjetar u tom momentu u Indiju odnio, i Melek smrti mu tamo dušu uzme.[111]

---

[109] Vjerodostojan hadis, Hakim Tirmizi, 71.

[110] Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 4263.

[111] Hadis slabog lanca prenosilaca, Ahmed u *Zuhdu*, str. 41. Ebu Nu'ajm, 6/60.

SVAKI ČOVJEK BUDE ZAPRAŠEN ZEMLJOM U KOJU ĆE GA ZAKOPATI, O NAFAKI I DUŽINI ŽIVOTA I O ZNAČENJU RIJEČI UZVIŠENOG: "ZATIM OD GRUDE MESA VIDLJIVIH I NEVIDLJIVIH DIJELOVA"[112]

Ebu Nu'ajm bilježi od hazreti Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nema novorođenčeta a da ne bude zaprašeno zemljom svoga kabura (u koju će biti zakopan)."[113]

Ebu Asim Nebil kaže: Nisam našao kod hazreti Ebu Bekra i Omera vrijednosti kao što je ova, jer je njihova zemlja ista zemlja od koje je stvoren Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.

Hadis bilježi Ibn Sirin od hazreti Ebu Hurejre i kaže: Ovaj hadis je garib, jedan od hadisa Avna, nije zabilježen osim od Ebu Asima Nebila a on je jedan od pouzdanih alima Basre.

Bilježi se od hazreti Ibn Mes'uda da melek zadužen za materice uzme kap iz materice, stavi je na dlan i kaže: - Gospodaru, hoće li od nje biti stvorenje ili neće? - ako kaže da će

[112] Hadž, 5.

[113] Dobar hadis, Abdurrezzak, 6532. Ebu Nu'ajm, 2/280.

od nje biti stvorenje, melek upita: - Gospodaru, kakva mu je nafaka, kakav mu je djelovanje? Koliko će živjeti?

Allah Uzvišeni mu kaže: - Pogledaj u Glavnoj knjizi, - ugleda u Levhi Mahfuzu kolika mu je nafaka, u kojoj će zemlji bit ukopan, koliko će živjeti, kakvo mu je djelo zatim uzme prašine u koju će biti zakopan i sve to pomiješa sa kapljicom koju drži.

U tom smislu su i riječi Uzvišenog: "Od zemlje vas stvaramo I u nju vas vraćamo."Hadis bilježi Tirmizija i Ebu Abdullah u djelu *Nevadirul usul*.

Od Alkame se prenosi: Kada kap dospije u matericu melek je stavi na dlan i kaže: - Gospodaru, hoće li od nje biti stvoreno stvorenje?

Ako kaže da neće, materica kap kao krv izbaci. Ako kaže da će biti stvorenje, melek upita:

– Gospodaru, muško ili žensko? Nesretan ili sretan? Koliko dugog života? Kakvog djelovanja? Kakve nafake? U kojoj zemlji će umrijeti?

Tada Allah Uzvišeni kaže meleku: - Idi Glavnoj knjizi, u njoj ćeš naći ovu kap.

Tada melek upita kap: - Ko ti je Gospodar?

– Allah, reći će.

– Ko ti opskrbu daje?

– Allah, reći će.

Potom od kapi bude stvoreno stvorenje, ono proživi svoj životni vijek, pojede svoju nafaku I izvrši svoj zadatak. Kad joj dođe edžel umre i u tu zemlju bude ukopan.

Muhammed ibn Sirin kaže: Kada bih se zakleo, učinio bih to iskreno i bogobojazno, bez sumnje i izuzimanja; Allah je zaista svog Poslanika Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, Ebu Bekra i Omera stvorio od iste zemlje, potom ih je vratio u tu zemlju.

Smatram da je iz te zemlje stvoren i Isa, alejhis-selam, o čemu ćemo govoriti na kraju ove knjige inšaallah.

Ovo poglavlje pojašnjava riječi Uzvišenog: "O ljudi, kako možete sumnjati u oživljenje, - pa, Mi vas stvaramo od zemlje."[114] i riječi: "On vas od zemlje stvara."[115] I riječi: "A potomstvo njegovo stvara od kapi hude tekućine."[116]

U ovome nikakve oprečnosti nema, to smo pojasnili u djelu *El džami'u li ahkamil Kur'an.*

Pojašnjenje svega ovoga se nalazi u Sunetu i ajetima Knjige Mudre, a ovo poglavlje ti sve to objedinjuje, razmisli o tome.

[114] Hadž, 5.

[115] En'am, 2.

[116] Sedžda, 8.

PETI DIO

JEZIK MEZARA

O ONOME ŠTO SLIJEDI ČOVJEKA DO KABURA I POSLIJE NJEGOVE SMRTI I O ONOME ŠTO OSTAJE S NJIM

Prenosi se od hazreti Enesa b. Malika da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Umrlog slijedi troje, dvoje se vrati a ostane jedno, slijede ga porodica, imetak i djela pa se porodica i imetak vrate a sa njim ostanu njegova djela."[117]

Ebu Nu'ajm bilježi od Ebu Katade hadis hazreti Enesa b. Malika da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Sedmorici teku djela i nakon smrti, dok su u kaburu: onome ko je drugoga nauci podučio ili rijeku naveo ili bunar iskopao, ili palmu posadio, ili mesdžid sagradio, ili mushaf u naslijeđe ostavio, ili iza sebe, potomka koji traži oprost, ostavio."[118] Ovaj hadis je garib, bilježi ga i Ibn Madže u svome sunenu.

Ebu Hurejre veli: Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Ono što će robu stići od njegovih dobrih djela je: nauka koju je širio i njome druge educirao, hairli potomak kojeg je ostavio, mushaf kojeg je drugom u naslijeđe ostavio, sagrađena džamija, kuća za musafire, razvođena rijeka, milostinja koju je, zdrav, podijelio iz svog imetka."

[117] Muttefek alejh, Buhari, 3333. Muslim, 2644.

[118] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2960.

Ibn Hedbe kaže: Pričao mi je hazreti Enes b. Malik da je Resulullah, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zaista, sadaku, koju za svog umrlog udijeliš, melek ponese na sahanu od nura (svjetlosti), stane nad kaburom i zovne: - O ti koji nastanjuješ pusti kabur, porodica tvoja ti poklanja ovaj poklon pa ga primi.

Proširi mu se i osvijetli kabur, pa kaže: - Neka Allah Uzvišeni nagradi od mene svakim dobrom moju porodicu.

Umrli iz susjednog kabura, ožalošćen, kaže: - Ja ne ostavih potomka niti ikoga ko bi me se sjetio bilo čime, a prvi se obraduje golemim veseljem sadaki koju je dobio."[119]

Beššar ibn Galib kaže: U snu sam vidio Rabiju Adeviju za koju sam mnogo dova učio. Rekla mi je: - Beššare, tvoja hedija nam stiže na nurli, svilom prekrivenim sahanima.

Tako bude sa primljenim dovama živih za njihove umrle, kaže im se: - Ovo ti je poklon od tog i tog.

Već smo spomenuli, Allahu hvala, ono što je o ovoj temi dovoljno.

Ismail b. Rafia veli: Rođak ne može rodbini učiniti veće dobro od: hadža, slobode zatočenom ili sadake.

---

[119] Slab hadis, *Silsilet daife,* 486.

O STRAHOTAMA SMRTI

Spomenuli smo hadis Džabir b. Abdullaha kojem Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže:

"Nemojte priželjkivati smrt, doista su smrtne muke teške."

Kada je na Omera, radijallahu anhu, izvršen atentat, jedan čovjek mu reče: - Nadam se da ti kožu vatra neće dotaći.

Omer ga pogleda i reče: - Onaj za koga se vi nadate, u opasnosti je, Allaha mi, Kad bih mogao sve što postoji na dunjaluku bih dao samo da smrtne muke izbjegnem.

Ebu Derda, radijallahu anhu, kaže: - Nasmiju me tri stvari a rasplaču me tri stvari. Nasmije me osoba koja se nada dunjaluku a smrt je traži, nasmije me nemarn osoba, nasmije me nasmijana osoba koja ne zna da li je Gospodar njen zadovoljan njom ili je na nju srdit. Rasplače me rastanak sa voljenim Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem, i njegovim društvom, rasplaču me strahote smrti i smrtne muke i rasplače me stajanje pred Gospodarom na Dan kada skriveno postane java i kada se ne bude znalo je li u Džennet ili u vatru užarenu."[120] Hadis bilježi Ibn Mubarek i kaže: Obavijestilo me više ljudi da je

[120] Dobar hadis, Ibn Mubarek, 249.

Muavija govorio: Pričao je Ebu Derda: pa bi naveo spomenutu predaju.

Govorio je: Pričao nam je Muhammed od Enesa b. Malika da je rekao: Hoćete li da vas obavijestim o dva strašna dana i dvije noći, za kakve stvorenja nisu čula: Prvo, dan u kome će ti doći glasnik tvoga Gospodara sa Njegovim zadovoljstvom ili srdžbom i dan kada ćeš knjigu od svoga Gospodara uzeti, u desnu ili u lijevu ruku. Noć u kojoj ćeš se priviknuti na kaburski boravak, a da se nikad ranije pokajao nisi. I noć u čijoj zori će Sudnji dan osvanuti.

KABUR JE PRVO AHIRETSKO BORAVIŠTE, O PLAČU KOD KABURA, PROPISIMA O KABURU I PRIPREMI ZA NJEGA

Ibn Madže bilježi od Hani b. Osmana da je rekao: Osman ibn Afan bi plakao pored kabura toliko dugo da bi mu brada od suza mokra bila. Rečeno mu je: - Prisjećaš se Dženneta i vatre užarene pa ne plačeš, a plačeš od ovoga?

Reče: Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Zaista je kabur prvo ahiretsko boravište, ako se od njega spasiš sve što je poslije njega je lakše od njega samog, a ako se od kabura ne spasiš, sve što nakon toga slijedi je teže."[121]

Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je govorio: "Nisam vidio strahotu a da kabur od nje nije bio još strašniji."[122] Hadis bilježi Tirmizija.

Ibn Madže prenosi od Beraa koji kaže: "Bili smo sa Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, na dženazi. Sjeo je pored kabura, zaplakao i nas sve rasplakao. Toliko je plakao da mu je brada od suza mokra bila. Potom je rekao: - Braćo, za ovo se spremajte."[123]

---

[121] Dobar hadis, Ibn Madže, 4267.

[122] Dobar hadis, Tirmizi, 2308.

[123] Slab hadis, Ibn Madže, 4195.

Odlomak: Postoje razlike o tome ko je prvi načinio kabur. Kažu: Gavran, nakon što je Kabil ubio Habila. Drugi misle kako je to učinio narod Benu Israil, zašto, ipak, nema argumenata. Vele da je Kabil znao za ukop ali je tijelo brata ostavio tamo gdje ga je i ubio, iz čistog prezira prema bratu. Tada Allah posla gavrana da nabaca zemlju na Habila i da ga pokopa. U tim trenucima Kabil reče: "**Teško meni? - Zar i ja ne mogu, kao ovaj gavran, da zakopam mrtvo tijelo brata svoga. I pokaja se.**"[124] tek nakon što se uvjerio u Allahove počasti prema Habilu time što je odredio gavrana da pokopa brata njegovog. Njegovo kajanje nije bilo tevba, nego se kajao zbog gubitka brata a ne zbog čina ubistva.

Ibn Abbas kaže: Da je njegovo kajanje bilo zbog ubistva takvo kajanje bi bilo tevba. Vele da je Kabil nakon ubistva sjeo pored bratove glave i plakao. U tom trenutku dođoše dva gavrana i počeše se biti jedan protiv drugoga. Jedan ubi drugog potom mu kabur iskopa i pokopa ga. Ubica isto učini sa svojim bratom i to posta obavezna praksa Ademovih sinova.

U Kur'anu piše: "**Zatim mu život oduzme i učini da bude sahranjen**",[125] tj. Načini mu kabur u koji se pokopa iz počasti prema čovjeku, ne ostavljajući ga na površini zemlje, prepuštajući ga pticama i zvijerima. Ovo je mišljenje El-Fera'a.

Propis kabura je: Da bude obilježen, malo podignut od površine zemlje, da na njemu ne bude građevina od zemlje, kamenja, maltera ili gipsa, jer je to zabranjeno.

Muslim od Džabira bilježi: Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je zabranio da se kabur gipsom uredi, da se na kaburu sjedi i da se na njemu bilo šta gradi. Isto tako Tirmizija bilježi od Džabira da je: Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zabranio da se kaburi dekorativno gipsom ukrašavaju, da se po njima piše, na

[124] Maida, 31.

[125] Abese, 21.

njima gradi ili po njima gazi.[126] Tirmizija kaže: Ovaj hadis je sahih.

Naši alimi, neka je na njih Allahova milost, kažu: Imam Malik je smatrao mekruhom dekorativno ukrašavanje kabura jer je u tome naglašavanje i uljepšavanje dunjalučkog života, a kabur je ahiretsko boravište i nije njesto ukrašavanja. Svakog umrlog u kaburu mogu ukrasiti jedino njegova djela.

U Muslimovom Sahihu, od hazreti Ebu Hurejre se bilježi kako mu je hazreti Alija rekao: Hoćeš li da te obavijestim o onome o čemu me je obavijestio Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem? Ne ostavi kip a da ga ne srušiš niti visoko sagrađen kabur a da ga ne poravnaš.[127]

Ebu Davud, u djelu *Merasil*, od Asima b. Ebu Saliha bilježi: Vidio sam kabur Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, pedalj ili koliko pedalj, znači visine pedlja.[128]

Naši alimi, kažu: Kabur treba obilježiti kako bi se za njega znalo i kao takvog ga se poštovalo . Ne smije se mnogo u visinu podizati, kao što su to radili u džahilijjetu koji na kaburima visoke građevine gradiše iz obijesti i hvalisanja, i spjevaše :

Vidim vlasnike dvoraca kada usmrćeni budu

Kako nad kabure stijene stavljaju

Odbiše iz obijesti i ponosa silnog

Da s fukarom slični čak i u kaburu budu,
Života ti, kad bi ih prašina otkrila
Ne bi se razlikovao bogat od siromaha,
Niti bi se koža prekrivena vunom razlikovala
Od kože u svilu obučene,
Kad crv pojede ove i one
Koja je prednost bogatih nad siromašnim.

[126] Vjerodostojan hadis, Muslim, 970. Tirmizi, 1052.

[127] Vjerodostojan hadis, Muslim, 969.

[128] Slab hadis, Ebu Davud, 211.

Šta je ovo, gdje je tada ono što si od bogatstva skupio za teškoće i crne dane pripremio! Sa smrću dlanovi ti se potpuno ispazniše. Bogatstvo i ponos ti je poniženjem i siromaštvom zamijenjeno. Kako osvanu zatočeniče svojih grijeha nakon što si od porodice i države otet? Skriven ti bi put pravednog rasuđivanja, nisi vodio računa da poneseš opskrbu, za put daleki. Tvoj položaj je težak, užasan. Uobraženi, zar nisi znao da se otputovati mora, prema Danu patnje goleme. Da ti "čula – kazala" ništa koristiti neće, nego se spremi u naručje meleka strašnog svim što ti ruka dotakne, noga pritisne, jezik izgovori, čula osjete. Ako ti se smiluje, u bašče prelijepe, ako bude ono drugo, pa zna se vatri užarenoj. O nemarni za ove halove! Dokle taj nemar i odlaganje, misliš da je to sitnica?! Misliš da je džehenemskog goriva malo? Misliš da će ti stanje u kojem si sada od koristi biti kada se vrijeme putovanja primakne, ili će te pare i imetak spasiti kada te djela tvoja poklope, ili da će ti kajanje pomoći kada ti noge ispruže, ili da će ti se rodbina smilovati kada te na Mahšeru ugledaju. Nikada, Allaha mi, kako je samo loše ono čemu se nadaš! Moraš shvatiti: Sa najboljim nećeš zadovoljan biti, niti ćeš se harama zasititi, niti ćeš se siline naslušati ni opomene prestrašiti. Okrećeš se tamo gdje te strasti vode, nasumice padaš, diviš se jedino uvećavanju onoga što je tvoje, ne prisjećaš se onoga pred čime si. O usnuli u gafletu, koga udarci bude! Dokle ta nebriga i gaflet? Dokle? Zar stvarno misliš da sutra računa neće biti, ili misliš da se smrt može potplatiti? Nikada, Allaha mi, smrti te spasiti neće ni djeca ni imetak a stanovnicima kabura ništa osim dobrih djela koristiti neće. Blago li onome ko posluša i shvati, postigne ono čemu poziva i dušu od strasti očuva i zna da je pobjednik samo onaj ko se istinski pokaje: "I da je čovjekovo samo ono što sam uradi, i da će se trud njegov sigurno iskazati."Budi oprezan i čuvaj se ovog razdoblja od smrti do proživljenja, neka ti dobra djela budu opskrba za to. Ne očekuj prebivalište čistih dok griješan stojiš na grijesima. Povećaj činjenje dobrih djela i budi svjestan onda kad si sam da te Uzvišeni Allah prati, (jer je On) Gospodar zemlje i nebesa. Neka te ne zavarava nada pa da djela izostaviš. Zar nisi čuo riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, koji je sjedeći

pored kabura govorio: "Braćo za ovo se pripremajte."Zar nisi čuo riječi Onoga koji te stvorio i da ispravno hodiš učinio: "Snabdijte se, a najbolja opskrba je bogobojaznost."[129]

Od Muhammeda Kurešija se prenosi da je čuo svoga šejha kako govori: O ljudi, ja sam vam savjetnik, prema vama milostiv. U tami noći radite za tamu kabura. Postite na vrućini prije dana proživljenja. Obavite hadž ostvarićete velike ciljeve. Udjeljujte sadaku bojeći se Dana teškoga.

Jezid Rekaši je govorio: O zakopani u svome kaburu, o obuzeti kaburskom samoćom, društvo u utrobi zemlje su ti samo tvoja djela. Teško meni, kojim djelima se radujem a kakvom stanju veselim. Potom bi plakao plačem od kojeg bi mu odjeća bila mokra. Govorio je: Radujte se, Allaha mi, dobrim djelima, veselite se, Allaha mi, braći koja vam pomažu u pokornosti Allahu. Kad god bi pogledao u kabur viknuo bih poput vola. Govorićemo o tome da kabur govori čovjeku kad ga u njeg spuste, inšaallah.

[129] Bekare, 197.

O BIRANJU MJESTA ZA UKOP

Ebu Davud et Tajalisi bilježi predaju od Omera, radijallahu anhu, da je čuo Resulullaha, sallallahu alejhi ve sellem, kako je rekao: "Ko posjeti moj kabur,"ili je rekao: "Ko me posjeti, ja ću mu biti svjedok ili zagovornik, a ko umre u mjestu jednog od Dva harema, Allah će ga na Sudnjem danu proživjeti u društvu onih koji će biti sigurni 'aminin'."[130]

Darekutni bilježi od Hatiba da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: Ko me posjeti poslije moje smrti, kao da me posjetio za moga života, a ko umre u blizini Dva harema biće proživljen sa spokojnima na Sudnjem danu.[131]

Buharija i Muslim od Ebu Hurejre bilježe: Melek smrti je bio poslan Musau, alejhis-selam. Kad mu je došao, Musa, alejhis-selam, ga ošamari i oko mu izbi. Melek smrti se vrati Gospodaru i reče: - Poslao si me robu koji ne želi smrt.

Allah mu vrati oko i reče: - Vrati se i reci mu: - Stavi dlan na kožu bika, za svaku dlaku koju dlanom poklopiš dobićeš jednu godinu života.

---

[130] Slab hadis, Ebu Davud Tajalisi, 65.

[131] Slab hadis, Darekutni, 2/278.

Musa, alejhis-selam, reče: - Gospodaru, dobro, šta će biti poslije toga?

- Umriječeš.

- Neka to onda bude odmah, reče Musa, alejhis-selam.

Samo je zamolio Allaha da ga što više približi Blagoslovljenoj zemlji (Palestini). Allahov , sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: - Da sam tamo pokazao bih vam njegov kabur pod crvenim brežuljkom pored puta.[132]

U drugoj predaji stoji: - Dođe Melek smrti Musau, alejhis-selam, i reče mu: - Odazovi se Gospodaru svome pa ga Musa, alejhis-selam, ošamari i oko mu izbi.

Tirmizija bilježi od Ibn Omera da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - Ko može umrijeti u Medini neka u njoj i umre, zaista ću se ja zauzeti za onoga ko je u Medini umro.[133]

Ebu Muhammed Abdul Hakk ovaj hadis smatra sahihom.

U Muveta'u se bilježi dova hazreti Omera: Allahu, podari mi počast šehida na Tvome putu i daj mi smrt u gradu Tvoga Poslanika.[134]

Sa'd ibn ebi Vekkas i Seid ibn Zejd su oporučili da ih nose iz Akika u medinsko mezarje Beki'a i da ih tamo pokopaju. Allah najbolje zna, to su učinili zbog vrijednosti toga mjesta, koga su oni, nesumnjivo, poznavali.

Vrijednost Medine nije upitna niti je nepoznata. Kada u njoj ne bi bilo ništa osim komšiluka dobrih i odabranih šehida, samo to bi bilo dovoljno.

[132] Muttefek alejh, Buhari, 1339. Muslim, 2372.

[133] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 3917. Ibn Hibban, 6/21.

[134] Vjerodostojan hadis, Malik, 1021.

Bilježi se od Ka'b Ahbara da je rekao nekim Egipćanima koji su ga pitali: - Treba li ti nešto? – Treba. - odgovori: - Kesa prašine Mukattama (brdo u Egiptu).

Rekoše mu: - Allah ti se smilovao, šta želiš time?

– Staviti je u svoj kabur. - reče.

– Ti, koji si u Medini, to kažeš, a znaš šta je sve o Bekiji rečeno.

Reče: - Našli smo da je blagoslovljeno sve što je između Kasira i Jahmuma.

Odlomak: Naši alimi, Allah im se smilovao, kažu: Nijedan dio zemlje nikoga neće učiniti svetim niti će ga očistiti, nego će ga uzvisiti i očistiti od prljavštine grijeha njegovo iskreno pokajanje i dobra djela. A što se tiče svetosti određenih djelova zemlje ona se ogleda u tome da dobra djela ljudi u njima budu mnogostruko nagrađena zbog počasti toga mjesta. Djela na takvim mjestima brišu grijehe, jačaju tas dobrih djela i uvode ga u Džennet. Isto se odnosi i na smrt tokom slijeđenja dobrih ljudi. Sve to ne znači da su ta mjesta sama po sebi sveta .

Malik od Hišam b Urve a on od svoga oca prenosi da je rekao: - Ne volim da budem zakopan u Bekijji. Draže mi je da me zakopaju negdje drugo. Objašnjavajući takav stav, veli: - Plašeći se progona kostiju dobrih ljudi ili od susjedstva pokvarenjaka. U tome su jednaka sva mjesta.

Ovo mišljenje ukazuje kako ne postoji konsenzus o mjestu naboljem za ukop. Čini se lijepim da čovjeka pokopaju na mjestu na kojem je pokopana njegova najbliža familija, braća i komšije, zbog te bliskosti a ne zbog prednosti, počasti ili položaja.

Odlomak: Ako bi neko pitao: Kako je bilo dozvoljeno Musau, alejhis-selam, da udari meleka i oko mu izbije? Takvom se može odgovoriti jednim od šest odgovora:

Prvo: To oko nije bilo stvarno, nego imaginarno. Ovo mišljenje je neispravno (*batil*). Takvo mišljenje bi rezultiralo

zaključkom da je sve ono što su poslanici vidjeli o melekima zapravo nestvarno. To je mišljenje salimija.

Drugo: Da je to oko bilo simbolično, da ga je Musa izbio izrečenim neoborivim dokazom (hudžetom). To bi onda bila metafora bez stvarnog uporišta.

Treće: Musa, alejhis-selam, ga nije prepoznao, mislio je kako je on zapravo čovjek koji je bez dozvole ušao u njegovu kuću i htio mu život uzeti pa se Musa, alejhis-selam, branio od njega, udario ga i oko mu izbio, jer je odbrana u ovakvim situacijama, svim raspoloživim sredstvima, nužna.

Ovo mišljenje je dobro jer preferira i oko i izbijanje oka. To je mišljenje Ebu Bekra Huzejme, iako je ono oprečno samom hadisu u kojem se kaže da je Melek smrti, nakon što se vratio Gospodaru, rekao: Gospodaru, poslao si me robu koji ne želi smrt, a da ga Musa nije prepoznao ne bi ove riječi izgovorio Melek smrti.

Četvrto: Musa, alejhis-selam, je bio temperamentan, brzo bi se naljutio i upravo ta brza srdžba je bila uzrokom izbijanja melekovog oka. Ovo je mišljenje Ibn Arebija u djelu *Ahkam*. Ovo je netačno mišljenje, jer su poslanici bili nepogriješivi (me'asum) da bi započinjali ovakve stvari, silom u zadovoljstvu ili srdžbi.

Peto: Mišljenje Ibn Mehdija, Allah mu se smilovao:Ispalo je oko lika kojeg je melek preuzeo, jer se melek mogao prikazivati kako je htio pa kao da ga je Musa as., ošamario, a on je bio u liku druge osobe, a ovo se može dokazati time da mu je Musa as., vidio oko nakon svega.

Šesto: Ispravno mišljenje, inšaallah, je: Musa, alejhis-selam, je bio obaviješten, kako to bilježe Buharija i drugi, o tome da mu Allah neće uzeti dušu prije nego mu ostavi mogućnost izbora života ili smrti. Kada mu je Melek smrti došao na način različit onome kome je Musa, alejhis-selam, bio podučen, Musa odluči svojim dostojanstvom i jakim karakterom, podučiti Meleka smrti. Udario ga je i oko mu izbio, što je bio ispit za Meleka smrti, jer ga nije jasno obavijestio o smrti. Ono što

ukazuje na ispravnost ovog mišljenja je i to da Melek smrti nakon što je ostavio Musau, alejhis-selam, mogućnost izbora života ili smrti, Musa, alejhis-selam, se potpuno preda i odabra smrt, A Allah najbolje zna i najmudriji je u onome što samo On zna (gajb).

Tirmizija spominje hadis Ebu Hurejre od Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: Ljudima je, pred smrt, Melek Smrti, alejhis selam, dolazio u vidljivom (pojavnom) obliku, sve dok nije došao Musau, alejhis-selam, a ovaj ga udario i oko mu izbio. Na kraju hadisa se kaže: Nakon toga ljudima dolazi nevidljiv.[135]

[135] Vjerodostojan hadis, Hakim Tirmizi, 42.

O TOME DA SE UMRLOM ODABIRE DRUŠTVO DOBRIH LJUDI KAKO BI BIO S NJIMA

Ebu Seid Malini u *Mu'telif ve muhtelif* i Ebu Bekr Haraiti u knjizi *Kubur* bilježe, sa lancem prenosilaca, od hazreti Alije da je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nam je naredio da naše umrle ukopavamo među dobre ljude, jer i umrli trpi ezijet lošeg komšije kao što je to slučaj i sa živim."[136]

Od hazreti Ibn Abbasa se bilježi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada vam neko umre, napravite mu što ljepše kefine, požurite da provedete ono što je oporučio, iskopajte mu dubok mezar i nastojte da izbjegnete loš komšiluk.

Upitaše: - Allahov Poslaniče, a da li ima koristi od dobrog komšije na ahiretu?

- Da li je od njega imao koristi na dunjaluku?

- Svakako.

- Tako isto ima koristi i na ahiretu."[137]

Ebu Nu'ajm bilježi predaju sa svojim lancem prenosilaca od hazreti Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem,

[136] Slab hadis, Ibn Hibban, 1/291. Ibn Dževzi, 23713.

[137] Slab hadis, pogledaj *Tenzihuššeri'a*, 2/373.

rekao: "Vaše umrle kopajte među dobre ljude jer umrli biva uznemiravan lošim komšijom."

Odlomak: Naši učenjaci kažu: Pohvalno ti je, da ti se Allah smiluje, da svog umrlog ukopaš među dobre i pobožne umrle, da njegov kabur bude uz njihove, kako bi osjetio blagoslov koji oni imaju i kako bi tražio Allahovu blizinu preko njih, a da svog umrlog udaljiš od onih za koje se bojati da bi mogao imati neprilika zbog njihove blizine i zbog kojih bi tvoj umrli mogao osjećati neprijatnost jer će vidjeti ono čemu su oni izloženi a o čemu se i u hadisu govori.

Bilježi se da je neka žena bila ukopana u mezarje u Kordovi, pa je jedne noći došla u san svojim ukućanima i počela ih ružiti i grditi, govoreći: - Šta je s vama, pa zar mi niste mogli naći bolje mjesto nego me ukopati do upaljene peći?! – Kada je svanulo, ukućani su otišli do njenog mezara i nigdje u blizini nisu vidjeli nijednu upaljenu peć. Raspitivali su se o tome ko je ukopan u njenoj blizini. Rečeno im je da je to Ibn Amirov dželat. Poslije toga su je izvadili iz tog mezara i premjestili na drugo mjesto.

Ovu priču navodi Abdulhakk u svojoj knjizi.

Od A'rabija se bilježi da je jednom pitao svog sina, u snu: - Šta je Allah s tobom uradio?

- Sve mi je dobro, samo mi smeta društvo i blizina toga i toga čovjeka – a bio je griješnik – jer me straši i užasava raznovrsna kazna kojoj je izložen.

Ebu Kasim Hatteli bilježi predaju od Tavusa da je svome društvu rekao da je, kada je išao na hadždž, prošao kroz Ebtah, gdje je bilo mezarje. - Dok sam klanjao, noću, na svom ogrtaču koji sam u Jemenu platio sedamdeset dinara, u blizini jednog, tek iskopanog, mezara, ugledao sam svjetlo kako se približava i u čijoj je pratnji bila džennaza. Iznenada sam začuo glas iz mezara koji je bio blizu tog iskopanog kako govori: - Allahu moj, zaštiti me lošeg komšije. – Učinio sam ruku i sedždu, predao selam i uputio se prema onima koji su pratili džennazu. Nazvao sam im

selam i rekao: - Ne približavajte nam se i ne zaustavljajte se, Allah vam se smilovao!

- Ne možemo tako, već smo iskopali mezar, a nemamo nekog drugog.

- Ko je od vas najbliži umrlom?

- Ovo mu je sin.

- Hoćeš li otići od ovoga mjesta i dati mi taj svoj ogrtač koji je na tebi, a ja ću ti dati svoj koji sam kupio u Jemenu i platio ga sedamdeset dinara, a ovdje je i skuplji? Ako tvoj otac bude imao dugova moći ćeš ih podmiriti, a ako ne bude imao dugova ostaće nasljednicima, a ti postupi nama po volji.

Ljudi su nijekali da neko može imati ogrtač koji je vrijedan sedamdeset dinara, pa sam im odlučio reći ko sam.

– Znate li vi ko je Tavus Jemani?

– Znamo.

– Ja sam taj, i sve što sam rekao o ogrtaču je istina.

Čovjek mi je onda dao svoj ogrtač a uzeo moj i otišao. Tada sam otišao do kabura iz kojeg sam čuo glas, stao nad njim i rekao: – Neće ti biti u komšiluku neko s kime nisi zadovoljan a ja sam u stanju da to spriječim. – Potom sam se vratio svome noćnom namazu.

O TOME DA SE UMRLI POSJEĆUJU U SVOJIM MEZAROVIMA I DA KEFINI ZBOG TOGA TREBAJU BITI LIJEPI

Tirmizi bilježi od hazreti Ebu Seida Hudrija, a i Vaili, sa svojim lancem prenosilaca, od hazreti Džabira b. Abdullaha da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Uljepšavajte kefine svojih umrlih jer se oni posjećuju u svojim mezarovima i hvališu se svojim kefinima." Muslim bilježi od hazreti Džabira da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada neko od vas stavlja u kefine svoga brata, neka ih učini što ljepšim."

O JEZIKU MEZARA I O TOME ŠTA KAŽE ONOME KOGA SPUŠTAJU U MEZAR

Tirmizi bilježi od hazreti Ebu Seida Hudrija da je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je, jedne prilike, došao u džamiju i zatekao ljude kako se smiju, pa im je rekao: - Šta je s vama, kada bi vam na umu bila smrt, ne biste se toliko smijali?!

Što češće se prisjećajte smrti jer ne osvane nijedan dan a da kabur ne progovori i kaže: - Ja sam kuća samoće, tuđinska kuća, kuća prašine i kuća crva.

- Kada se ukopa vjernik, kabur kaže: - Dobro došao. Bio si mi jedan od najdražih koji su po meni hodili, pošto si mi od danas stanovnikom, vidjećeš šta sam ti pripremio.

Tada će mu se proširiti onoliko koliko mu pogled dopire, otvoriće mu se vrata prema Džennetu.

A kada se ukopa griješnik ili nevjernik, kabur mu kaže: - Za tebe nema ni dobrodošlice ni srdačnosti. Bio si mi među najmržim koji su hodali po meni, pošto si mi od danas stanovnikom, vidjećeš šta sam ti pripremio.

Toliko će mu se stijesniti da će mu rebra prolaziti jedno kroz drugo.

Ebu Seid kaže: - Pa je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ukrstio prste ruku kako bi pokazao kako će izgledati to. – i Allah će mu poslati devedeset, ili devedeset i devet tenina (zmijurina), kada bi jedna od njih huknula na zemlju, na zemlji ne bi nikla nijedna biljka do kraja dunjaluka, i te zmije će mu kožu guliti i patiti ga i takav će ostati dok ne ode u propast. – Potom je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - Kabur je ili bašča od džennetskih bašča ili jama od džehennemskih jama."[138]

Hennad b. Siri bilježi od Hasena Džu'fija, a on od Malika b. Megula, a on od Abdullaha b. Ubejda b. Umejra da je rekao: - Allah će dati kaburu mogućnost govora pa će on upitati: - Čovječe, kako si me mogao zaboraviti? Zar nisi znao da sam ja prebivalište crvima, kuća samoće i zapuštenosti?[139]

Bilježi od Veki'a, a on od Malika b. Megula, a on od Abdullaha b. Ubejda b. Umejra da je rekao: - Kabur zaplače i kroz plač kaže: - Ja sam kuća zapuštenosti, kuća samoće i prebivalište crvima.

---

[138] Slab hadis, Tirmizi, 2460.

[139] Vjerodostojna predaja, Ibn Ebi Šejbe, 13/443. Ebu Nuajm, 3/271.

Ibn Abdilberr bilježi svojim lancem prenosilaca od Gudajf b. Harisa da je rekao: - Bejtu-l-makdis sam posjetio s Abdullahom b.Ubejdom b. Umejrom. Sjeli smo kod Abdullaha b. Amra b. Asa i čuo sam ga kako govori: -Kad se čovjek spusti u njega, kabur mu se obrati riječima: - Čovječe, zbog čega si me zaboravljao? Zar nisi znao da sam ja kuća tame i kuća samoće? Zar nisi znao da sam kuća istine? Čovječe, zbog čega si me zaboravljao? Toliko si puta hodao oko mene.

Gudajf priča: - Tada je moj prijatelj, koji je bio stariji od mene, upitao: - A ako je vjernik, šta će se s njim desiti?

Abdullah odgovori: - Njemu će se kabur proširiti i njegovo obitavalište će ozelenjeti, i njegovu dušu će uzdići do nebesa.[140]

Ebu Muhammed Abdulhakk bilježi od Ebu Hadždžadža Semalija da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kabur, kada se čovjek položi u njega, kaže čovjeku: - Teško tebi, čovječe! Šta te od mene odvelo? Zar nisi znao da sam kuća patnje, tame i crva? Šta te obuzimalo od sjećanja na mene, kada si toliko puta po meni i oko mene oholo hodio?

Ako je bio čestit i pobožan, kaburski zastupnik će mu reći: - Zar ne vidiš da je on bio od onih koji su preporučivali dobro i radili ga i koji je zabranjivao i odvraćao od lošeg i sam ga izbjegavao?

Tada će kabur reći: - Ja ću mu za to pripremiti zelenilo i njegova duša će postati svjetlo. Potom će dušu tog čovjeka uzdići do Gospodara svjetova."[141]

Ibn Mubarek navodi od Davud b. Nakida da je Ibn Umejr rekao: - Čuo sam da će umrli, kada se spusti u mezar, biti u stanju da čuje korake onih koji su ga ispratili do kabura. Prvi koji će mu se obratiti biće njegov kabur koji će mu reći: - Teško tebi, čovječe, zar nisi bio upozoravan na mene, na moju tjeskobu,

---

[140] Vjerodostojna predaja, Ibn Abdulberr, 18/145. Ibn Ebi Šejbe, 1/188.

[141] Slab hadis, Ebu Nuajm, 6/90.

tamu, moj smrad i moj užas, sve sam ti to pripremio, a šta si ti pripremio za mene?[142]

Sufjan Sevri kaže: - Ko bude često mislio na kabur i o kaburu, njemu će on biti bašča od džennetskih bašči, a ko bude zanemario misao na kabur, njemu će kabur biti jedna od džehennemskih provalija.

Ahmed b. Harb kaže: Zemlja se jako čudi čovjeku koji namješta i priprema posteljinu na kojoj će prespavati i kaže mu: - Čovječe, zar ti nije na umi dužina boravka u mojoj utrobi, a između mene i tebe neće biti nikakve podloge?!

Jednog pobožnjaka (zahida) su upitali: - Koji je vaz (govor) je najupečatljiviji?

- Gledanje u obitavalište mrtvih. – odgovori on.

Bilježi se od Hasana Basrije da je rekao: - Jednom sam pratio džennazu, pa kada se stiglo do kabura, neka je žena povikala: - O vi koji ste u kaburima, kada biste znali ko vam dolazi, ukazali biste mu veliku čast.

Ja sam čuo glas iz rupe koji je govorio: - Allaha mi, donijet nam je s grijesima kao brdo i dozvoljeno mi je da ga izjedem toliko da od njega samo prah ostane.

Hasan priča: - Na te riječi se umrli stresao na tabutu, a ja sam pao onesviješten.

[142] Vjerodostojna predaja, Ibn Mubarek, 163.

O TOME DA ĆE I DOBAR ČOVJEK BITI IZLOŽEN KABURSKOM STISKU

Nesai bilježi predaju od Ibn Omera da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ovo je taj, radi čije se smrti Arš zatresao, kome su otvorene nebeske kapije, čijoj džennazi je prisustvovalo 70 000 meleka, i njemu se kabur stisnuo, a onda se raširio."[143]

Od Šu'be b. Hadždžadža se bilježi da je hazreti Aiša rekla: Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Kabur ima svoj stisak i kada bi iko bio pošteđen njega, to bi bio Sa'd b. Muaz."[144]

Hennad b. Sirri bilježi da je Ibn Ebu Melike rekao: - Kaburskog stiska nije pošteđen niko, pa čak ni Sa'd b. Muaz, čija je marama vrjednija nego dunjaluk i sve što je na njemu.

Isti bilježi od Nafi'a da je rekao: - Čuo sam da je Sa'dovoj džennazi prisustvovalo 70 000 meleka koji prije toga nikad nisu bili na zemlji.

---

[143] Vjerodostojan hadis, Nesai, 4/100,101. Hakim, 3/206.

[144] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 6/55. Bejheki, 119. Tahavi, 1/207.

A rekao je: - Čuo sam da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vaš prijatelj je u kaburu jako stisnut."

Ibn Ma'bed bilježi od Nafi'a da je rekao: - Došli smo Safiji bint Ebi Ubejd, koja je bila supruga Abdullaha b. Omera i zatekli je preplašenu.

- Šta je s tobom? – upitali smo.

- Došla sam od jedne Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, supruge koja mi je rekla da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - Kada bih i za koga mogao garantovati da će biti pošteđen kaburske patnje, garantovao bih za Sa'da b. Muaza, ali je i on bio izložen njegovom stisku."[145]

Bilježi od Zazana da je Ebu Omer rekao: - Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ukopao svoju kćerku Zejnebu, sjeo je uz njen kabur i vidjeli smo kako mu se lice stužilo, a onda se ozarilo. Njegovi ashabi su ga upitali: - Allahov Poslaniče, vidjeli smo ti lice tužno, a onda ti se ozarilo?

- Na umi mi je bila moja kći i njena slabost, i kaburska patnja, pa sam Allaha zamolio i On ju je oslobodio. Allaha mi, bila je izložena kaburskom stisku od kojeg je kriknula tako da ju je čulo sve što je između istoka i zapada."[146]

Isti bilježi od Ibrahima Ganevija a on od nekog čovjeka da je rekao: - Bio sam kod hazreti Aiše kada je prolazila džennaza malog djeteta, a ona je zaplakala. Upitao sam: - Šta te rasplakalo, Majko vjernika?

- Ovaj dječak, sažalila sam se na njega zbog kaburskog stiska koji ga očekuje.

Kažem: Ova predaja, mada je od hazreti Aiše, to se nije moglo reći na osnovu ličnog razmišljanja.

Omer b. Šibe, govoreći o smrti Fatime b. Esed, majke hazreti Alije, kaže: - Dok je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem,

---

[145] Slab hadis, Hejsemi, 3/47.

[146] Slab hadis, Ibn Dževzi, 2/908.

bio sa svojim ashabima, došao mu je neki čovjek i rekao: - Majka Alije, Džafera i Ukajla, je umrla.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je, tada, rekao: - Hajdemo do moje majke.

Svi smo ustali s takvim mirom, kao da su nam na glavama bile ptice. Kada smo došli do vrata kuće u kojoj je bila Fatima, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je skinuo svoj ogrtač i rekao: - Kada je budete zamotavali u kefine, ogrtač stavite ispod kefina.

Kada su je iznijeli iz kuće, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ju je nosio, a onda bi malo isprednjačio, pa onda malo zaostao iza dženaze, sve dok nismo došli do njenog kabura. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je sišao u kabur, ostao malo, a zatim izašao i rekao: - Spustite je sa imenom Allaha i uz Allahovo ime. – Kada su je zakopali, zastao je nad njenim kaburom i rekao: - Da ti Allah da svako dobro, majko i odgajateljico!

Upitali smo ga zbog čega je skinuo košulju i zašto je silazio u kabur, pa nam je rekao: - Htio sam da je vatra nikad ne dotakne, uz Allahovu pomoć, i da joj se kabur proširi. – I rekao je: - Niko nije pošteđen kaburskog stiska, osim Fatime bint Esed.

Upitali su: - Zar ni Kasim, tvoj sin?

– Ni on ni Ibrahim! – A Ibrahim je bio mlađi od Kasima.

Enes priča: - Kada je umrla Fatima bint Esed, majka hazreti Alije, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je ušao u sobu kod nje, i sjeo joj uz glavu i rekao: - Da ti se Allah smiluje, majčice. Bila si mi majkom poslije moje majke. Gladovala si da bi mene nahranila, oskudijevala u odjeći da bi mene odjenula, sebi si uskraćivala dobar zalogaj i meni ga davala, a sve želeći postići Allahovo zadovoljstvo i ahiretske blagodati.

Potom je naredio da se tri puta okupa, pa kada se došlo do namirisane vode, svojom rukom ju je njome polio, onda je

skinuo svoj ogrtač i njome prekrio kefine u koje je bila umotana. Potom je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, pozvao Usamu b. Zejda, Ebu Ejjuba Ensariju, Omera b. Hattaba i nekog crnog momka da joj iskopaju kabur. Kada su donijeli Fatimu do mezara, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je sišao u mezar i svojom rukom vadio zemlju iz niše u mezaru (lahda). Kada je završio, legao je u kabur i rekao: - Hvala Allahu koji život daje i usmrćuje, a koji je Vječnoživ i ne umire, oprosti mojoj majci Fatimi bint Esed i nadahni je da odgovori ispravno. Proširi joj njen kabur, tako Ti mjesta koje ima Tvoj Vjerovjesnik i vjerovjesnici prije mene, uistinu si Ti Najmilostiviji. – Potom joj je klanjao džennazu i u mezar je spustio s hazreti Abbasom i hazreti Ebu Bekrom.[147]

O TOME DA UMRLI PATI ZBOG PLAČA NJEGOVIH NAJBLIŽIH I ONI SU MU TADA NAJGORI

Ebu Hedbe bilježi od hazreti Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Umrli, kada se spusti u mezar i kad dospije u sjedeći položaj, njegovi bližnji počnu govoriti: - Prvače, plemiću, namjesniče!

Tada mu melek kaže: - Slušaj šta govore; bio si prvak, plemić i namjesnik.

[147] Slab hadis, Ebu Hatim, 1080. Ebu Nu'ajm, 3/121.

Umrli će reći: - Da su bogdo šutili!

Tada će biti izložen stisku od kojeg će mu se rebra ukrstiti."[148]

Odlomak: Naši učenjaci kažu: - Većina smatra da će umrli biti kažnjen zbog plača živih za njim, ako je to bila njegova lična želja, dok je bio živ. Isto tako ako je oporučio da se plače za njim kada umre. Nalazimo, međutim, predaje koje ukazuju na to da će umrli biti kažnjavan za plač živih, čak i ako to nije bio njegov običaj i ako nije oporučio takav postupak. Za osnovu tom mišljenju uzimaju već navedeni hadis od hazreti Enesa i hadis Kajle bint Mahreme. Ona je Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, spomenula svoje dijete koje je umrlo i zaplakala, pa joj je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Zar neko od vas može dozvoliti da na dunjaluku ima nekoga kome čini dobro, pa kada se između njih uplete Onaj ko na toga ima veće pravo, da žali i traži natrag uzeto? — A onda rekao: - Allahu moj, nagradi me za urađeno i pomozi mi u onome što mi predstoji. Tako mi Onoga u čijoj je ruci Muhammedov život, neko od vas plače i zbog toga njegovog umrlog kažnjavaju, Allahovi robovi, ne kažnjavajte i ne patite svoje umrle."

Navodi ga Ibn Ebi Šejbe i dr. Ovaj hadis je poznatog lanca prenosilaca, a sam kontekst i sadržaj hadisa ukazuje na to da je ženin plač nije bio po volji njenog sina, jer je on bio jedan od ashaba Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Niti je ovaj plač bio nalik onome plaču iz predislamskog doba kada je umrli oporučivao da se plače i nariče za njim.

Ibn Abdulberr navodi predaju od hazreti Ebu Muse Eš'arija a on od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Umrli je izvrgnut kažnjavanju zbog plača živih za njim i kada naricateljka kaže: - O potporo! O opskrbo! O pomoći! – umrli bude potegnut i kaže mu se: - Zar si joj ti pomagač? Ti zaštitnik? Ti opskrbljivač?"[149]

[148] Vrlo Slab hadis

[149] Dobar hadis, Ahmed, 4/414. Ibn Madže, 1594. Tirmizi, 1003.

Buhari navodi predaju od hazreti Nu'mana b. Beširа da je rekao: "Jedanput je Abdullah b. Revvaha pao u komu, pa je njegova sestra Amra počela plakati nad njim i govoriti: - O ti koji donosiš zaradu! O ti... nabrajajući nad njim.

Kada je Abdullah došao sebi, rekao je: - Ništa nisi izgovorila a da mi nije prigovoreno: - Zar si ti takav?

Kada je on umro, ona nije zaplakala za njim.

I ovo nije bilo od običaja i prakse Abdullaha b. Revvahe niti je oporučio da se tako postupa. On je mnogo bolji i u vjeri je takav da zasigurno ne bi oporučio takvo nešto.[150]

Ebu Muhammed Abdulgani bilježi od hazreti Imran b. Husajna da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah kažnjava umrlog zbog naricanja njegovih ukućana za njim.

Neko upita: - A ako umre u Horosanu, a nariče se za njim ovdje?

Tada mu Imran reče: - Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao istinu, a ti lažeš."[151]

Pisac kaže: Ako gledamo ovu predaju onakvom kakva jeste, onda se da zaključiti da će umrli biti kažnjen zbog samog naricanja, međutim nije tako nego onako kako smo već spomenuli.

Hasan kaže: - Najgori ljudi prema umrlom su oni njegovi ukućani koji plaču za njim a ne podmiruju njegove dugove.

[150] Vjerodostojan hadis, Buhari, 4267, 4268.

[151] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 4/437. Nesai, 4/15. Taberani, 163, 678.

ŠTA SPAŠAVA OD KABURSKOG STISKA I KUŠNJE

Ebu Nu'ajm bilježi hadis od Abdullaha b. Eš-Šihhira da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko bude učio suru *Kulhuvallahu ehad*, u bolesti od koje će umrijeti, biće pošteđen kušnje u kaburu i biće zaštićen njegovog stiska i meleki će ga na Kijametskom danu nositi u rukama i prenijeti preko Sirata u Džennet."[152]

ŠTA SE KAŽE PRILIKOM POLAGANJA UMRLOG U KABUR I KABURSKU NIŠU

Lahd je niša koja se iskopa u strani kabura ako je zemlja čvrsta i ona je bolja od same rake, a to je Allah izabrao svome Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem. Ibn Madže bilježi od hazreti Ibn Abbasa da je rekao: - Kada su htjeli iskopati mezar Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, poslali su po Ebu Ubejdu,

[152] Apokrifan, Ebu Nuajm, 2/213.

koji je kopao mezare na način na koji su i Mekkelije kopali, i po Ebu Talhu, koji je pravio niše u mezaru, kao što se radilo u Medini. Obojici su poslali po kurira u isto vrijeme, i rekli: - Allahu naš, izaberi za svoga Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, onoga koji je bolji. – Našli su Ebu Talhu i njega su doveli dok Ebu Ubejde nije bio dostupan. Tako je Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, iskopan mezar s lahdom (nišom).[153]

Ebu Davud bilježi od hazreti Ibn Abbasa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Mezar s lahdom je za nas (muslimane) a raka je za ostale."[154]

Ebu Abdullah Tirmizi, u *Nevadiru-l-usul* bilježi predaju od Seid b. Musejjiba da je rekao: - Prisustvovao sam s Ibn Omerom jednoj džennazi, pa kada ju je stavljao u kabursku nišu rekao je: - Sa Allahovim imenom i na Allahovom putu.

بِسْمِ اللهِ وَ فِي سَبِيلِ اللهِ

BISMILLAHI VE FI SEBILILLAHI

Kada je zaravnavao lahd, onda je rekao: - Allahu moj, zaštiti umrlog od šejtana i kaburske patnje!

اللَّهُمَّ أَجِرْهَا مِنَ الشَّيْطَانِ وَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

ALLAHUMME EDŽIRHA MINEŠŠEJTANI VE MIN AZABI-L-KABR

Kada je poravnao zemlju na kaburu, stao je postrance mezara i rekao: - Allahu moj, osuši zemlju sa strana umrlog, uzdigni mu dušu i sretni je zadovoljan njome!

اللَّهُمَّ جَافِ الأَرْضَ عَنْ جَنْبَيْهَا وَ صَعِّدْ رُوحَهَا وَ لَقِّهَا مِنْكَ رِضْوَانًا

ALLAHUMME DŽAFFI-L-ERDA AN DŽENBEJHA VE SA'ID RUHAHA VE LEKKIHA MINKE RIDVANEN

---

[153] Vjerodostojan hadis zbog drugih koji ga potvrđuju, Ibn Madže, 1628.

[154] Dobar hadis, Ebu Davud, 3208. Tirmizi, 1045. Ibn Madže, 1554.

Onda sam upitao Ibn Omera: - Jesi li to čuo od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ili je to tvoj lični govor?

- Onda bih ja bio u stanju da nešto kažem, ne nego sam to čuo od Allahovog Posalnika, sallallahu alejhi ve sellem, - odgovori on.[155]

Ebu Abdullah Tirmizi bilježi od Amra b. Murreta da je rekao: - Običavali su reći (ashabi i tabiini), kada bi spuštali čovjeka u kabur: - Allahu naš, sačuvaj ga i zaštiti od prokletog šejtana.[156]

Bilježi od Sufjana Sevrija da je rekao. – Kada umrli bude upitan: - Ko ti je Gospodar? – šejtan mu se pokaže i, upirući na sebe, kaže: - Uistinu sam ja tvoj gospodar.

Ebu Abdullah kaže: - Ovo je velika kušnja, pa je zbog toga Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, molio za pomoć i potporu i govorio: "Allahu moj, učvrsti mu njegov razum pri odgovaranju na pitanja i otvori nebeske kapije njegovoj duši."[157]

Kada šejtan ne bi imao mogućnost za djelovanje u kaburu, ne bi bilo potrebe da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, traži zašitu za umrlog od prokletog šejtana.

Ovo bi bilo značenje onoga što prenosi Sufjan, a govori o tome u 249. poglavlju.

[155] Slab hadis, Hakim Tirmizi, 323.

[156] Pogledaj prethodni hadis

[157] Pogledaj prethodni hadis

O STAJANJU KOD KABURA NAKON UKOPA I DOVA ZA POTPORU

Muslim bilježi predaju od Ibn Šumase Mihrija da je rekao: - Došli smo Amru b. Asu, u njegovoj smrtnoj bolesti...nastavlja hadis, a onda kaže da je Amr rekao: - Pa kada me ukopate, zatrpajte me zemljom, a onda se zadržite oko mog kabura toliko koliko bi trebalo da se kurban zakolje i podijeli, kako bi mi bilo običnije i lakše, zbog društva s vama i kako bih znao kako da odgovorim na pitanja izaslanika mog Gospodara."[158]

Kaže: - Pričao mi je Jezid b. Ebi Habib da je njemu govorio Abdurrahman b. Šemase i rekao: - i dobro me stegnite u smrtne haljine, jer ću se prepirati, i zagrnite me u potpunosti zemljom, jer moja desna strana nema nimalo veće pravo da bude zagrnuta od lijeve i nipošto u moj kabur ne spuštajte i ne ostavljajte kamena ili drveta. Zadržite se oko mog kabura koliko bi se kurban mogao zaklati i meso podijeliti kako bih se navikao u vašem društvu.[159]

Ebu Davud bilježi od hazreti Osmana b. Affana da je rekao: - Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi, kada bi završio s

---

[158] Vjerodostojan hadis, Muslim, 121.

[159] Vjerodostojna predaja, Ibn Mubarek, 440.

ukopom umrlog, zastao kraj kabura i rekao: "Tražite oprosta za vašeg umrlog i molite za podršku njemu, jer se on sada ispituje."[160]

Tirmizi Hakim bilježi od hazreti Osmana b. Affana da je rekao: - Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi, nakon što ukopa umrlog, zastao nad njegovim kaburom i, nakon što bi molio za potporu, rekao bi: "Sve što vjernika čeka, od ahiretskih strahota, je, u odnosu na kabur i kaburske patnje, blaže i lakše."

Ebu Nu'ajm bilježi od hazreti Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, zastao nad kaburom jednog od svojih ashaba, nakon što ga je zagrnuo zemljom, i rekao: "Uistinu smo svi od Allaha i Njemu se, na kraju, vraćamo. Allahu, moj, spušten je sa Tobom, a Ti si najbolji s kim se može biti spušten, Allahu moj, osuši zemlju sa strana umrlog, otvori nebeska vrata njegovoj duši, primi ga zadovoljan i ojačaj mu i razbistri um prilikom ispitivanja i odgovaranja."

Odlomak: Adžurri kaže: - Lijepo je zadržati se neko vrijeme kod kabura, nakon ukopa, moliti da Allah podrži umrlog, lica okrenutog umrlom, i reći: - Allahu, ovo je Tvoj rob, a Ti ga znaš bolje nego mi, a mi o njemu znamo samo dobro. Alahu moj, naredio Si mu da sjedne ga radi ispitivanja, pa ga podrži čvrstom riječju i na ahiretu kao što si ga njome podržao na dunjaluku. Allahu moj, smiluj mu se i pridruži ga njegovom Poslaniku Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem,, nas ne odvedi u zabludu, poslije njega, i nemoj nam uskratiti nagradu koju njemu dadneš."

Ebu Abdullah Tirmizi kaže: - Stajanje na kaburu umrlog i dova potpore, je pomoć umrlom nakon namaza koji smo mu klanjali, jer je namaz koji mu vjernici klanjaju kao odred vojske koji su došli na vrata vladara i mole za oprost i zagovaraju se za njega. Taj trenutak je težak umrlom jer je on zauzet dočekom kaburskih ispitivača, strahotom njihove pojave i straha od odgovaranja i pitanja.

---

[160] Dobar hadis, Ebu Davud, 3221. Hakim, 1/370.

Odlomak: - Riječi Amra b. Asa: - Pa kada umrem, neka za mnom ne ide ni narikača ni vatra. – su njegova oporuka i zabrana ovih dviju stvari, jer su obe od predislamskih poganih običaja a i Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ih je zabranio.

Naši učenjaci kažu. – Od tih ružnih običaja je i bučno spominjanje Allaha, izgradnja nadgrobnih spomenika, okupljanje u džamijama i mesdžidima kako bi se Kur'an učio za umrle, a isto tako i iskupljanje kod ukućana umrlog, pravljenje hrane, noćenje kod porodice umrlog. Sve su to ostaci paganskih običaja. U to bi mogli ubrojati i običaj spravljanja hrane sedmi dan po ukopu umrlog i okupljanje ljudi kako bi time iskazali svoju samilost prema umrlom. Sve su ovo novotarije koje nisu radili oni prije nas, niti su stvari koje su pohvaljene od naših učenjaka. Muslimani ne bi trebali da se ugledaju na nevjernike i svaki čovjek bi trebao svojim ukućanima zabranjivati odlaženje na ovakva mjesta. Slično i gore od nabrojanog je udaranje po obrazima, čupanje i rasplitanje kose, cijepanje odjeće i naricanje.

Ahmed b. Hambel kaže: - Spravljanje hrane je paganski običaj.

Onda su ga upitali: - A zar Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nije naredio da se za Džaferovu porodicu spremi hrana?

Ahmed je odgovorio: - Nisu Džaferovi ukućani spremali hranu, nego je to spremio neko drugi. Obaveza svakog čovjeka je da spriječi svoje ukućane od uzimanja hrane od porodice umrlog. Onaj ko im to dozvoli, griješi spram Allaha i potpomaže grijeh. Uzvišeni Allah kaže: "Sebe i porodice svoje čuvajte od vatre."[161]

Ibn Madže bilježi od Abdullaha Bedželija da je rekao: "Okupljanje kod porodice umrlog smo ubrajali u naricanje."[162]

Haraiti navodi od Hilal b. Habbaba da je rekao: - Spravljanje hrane za umrlog je paganski običaj.

---

161 Tahrim, 6.

162 Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 1612.

Adžurri bilježi od Ebu Muse da je rekao: - Kada je umrla sestra Ibn Omera, rekao sam svojoj ženi da ode izjaviti saučešće i da noći kod njih, jer između nas i Omerove porodice je bilo što je bilo. Ona se vratila, pa ju je Ebu Musa upitao. – Zar ti nisam rekao da noćiš kod njih?

- Htjela sam, ali je došao Ibn Omer i istjerao nas i rekao: - Izlazite, moju sestru nećete svojim noćenjem odvesti u patnju.

Ebu Bahteri kaže: - Noćenje ljudi kod porodice umrlog nije ništa drugo do paganski običaj.

Pisac kaže: - Sve nabrojane stvari su kod ljudi, sada postale sunnetom, a ostavljanje istih, se smatra bid'atom, novotarijom. Stanje se u potpunosti promijenilo. Hazreti Ibn Abbas je rekao: - Neće proći nijedna godina a da ljudi u njoj neće umrtviti jedan sunnet a oživjeti jednu novotariju, sve dok sunneti ne iščeznu a ostanu novotarije, i neće ostati niko ko će raditi po sunnetu a negirati i osuđivati novotariju osim onaj kome je Allah učinio da bude ravnodušan prema bijesu ljudi. Oni će se ljutiti njegovom opiranju njihovoj želji i odvraćaće ih od onoga na što su se navikli. Onaj ko bude takav, njemu će Allah dati lijepu naknadu za to. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Ništa nećeš ostaviti (u ime Allaha) a da ti Allah neće to zamijeniti i nadoknaditi boljim od toga."[163]

Rekao je još: "U ovom ummetu će stalno biti grupa ljudi koji će se boriti za Allahovu stvar i njima neće nauditi ponižavanje i ismijavanje onih koji to rade niti neprijateljstvo onih koji prema njima neprijateljstvo osjećaju."[164]

Odlomak: Ovdje bi se moglo uvrstiti i ono što prenose Buharija i Muslim od Abdullaha, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ne pripada nama onaj koji se udara po obrazima, koji cijepa odjeću i nariče na džahilijetski način."[165]

---

[163] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 5/78. Bejheki, 5/335.

[164] Slab hadis, Taberani, 19/345.

[165] Muttefek alejh, Buharija, 1294. Muslim, 103.

Oni bilježe predaju od Ebu Berde b. Ebi Muse da je rakao: - Ebu Musa se bio razbolio tako da se onesvijestio. Glava mu je bila u krilu jedne žene od njegove rodbine, pa je žena zajaukala. On joj nije mogao ništa odgovoriti, ali kada se osvijestio, rekao je: - Nemam ništa s onim kojih se Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odrekao, a on je, sallallahu alejhi ve sellem, čist od one koja se udara, jauče, cijepa odjeću i raspliće kosu.[166]

Muslim bilježi od Abdurrahmana b. Jezida i Ebu Berde da su rekli: - Ebu Musa se bio onesvijestio, pa je jedna žena počela naricati. On, kada je došao sebi, joj je rekao: - Zar ne znaš da se Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odrekao one koje plače, mrsi kosu i cijepa odjeću."

Ibn Madže bilježi od Ebu Umame da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prokleo onu koja se udara po licu, koja cijepa svoju odjeću i koja priziva prokletstvo i teškoću.[167]

Hatim Esamm kaže: - Kada vidiš nekoga koga je smrt u porodici pogodila, da cijepa odjeću i ispoljava svoju tugu na pretjeran način, pa mu izjaviš saučešće, onda si njegov saučesnik u grijehu, nego mu trebaš ukazati na njegov prijestup koji čini.

Ebu Seid Belhi kaže: - Onaj koji bude pogođen smrću bližnjeg, pa zbog toga pocijepa odjeću ili se udara po prsima, kao da je uzeo koplje i njime nasrnuo na svoga Uzvišenog Gospodara.

---

[166] Muttefek alejh, Buhari, 1296. Muslim, 104.

[167] Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 1585.

O TOME KAKO UMRLOM GOVORITI ŠEHADET NAKON UKOPA

Ebu Muhammed Abdulhakk bilježi od hazreti Ebu Umame da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada vam neko umre i zagrnete ga zemljom, neka neko od vas stane kod njegove glave i izgovori: - O sine te i te! – umrli ga čuje ali nije u stanju da mu se odazove – i neka i drugi puta kaže: - O sine te i te! – tada će umrli sjesti u svom kaburu, - a onda neka i treći puta kaže: - O sine te i te! – Tada će mu umrli reći: - Pomozi nam, da ti se Allah smiluje! – ali vi niste u stanju da to čujete.

Tada onaj koji je stao kod njegove glave neka kaže: - Sjeti se onoga s čime si napustio ovaj svijet; šehadetom da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Njegov Poslanik, da si zadovoljan Allahom kao Gospodarom, Islamom kao vjerom, Muhammedom, sallallahu alejhi ve sellem,- Vjerovjesnikom i Kur'anom- vodičem.

Tada će Munkir i Nekir zadržavati jedan drugog i govoriti: - Hajdemo odavde, ovdje nemamo šta tražiti kada mu je sve rečeno.

Allah će onda s njima dvojicom završiti, umjesto umrlog."[168] Neki čovjek upita: - Allahov Poslaniče, a šta ako mu ne znamo ime majke?

Onda ga prozovite po imenu njegove pramajke Have.

يَا فُلانُ ابْنُ فُلانَة . (tri puta)

اُذكرْ ما خرَجْتَ عليْهِ منَ الدُنْيا شَهادَةِ أنْ لا إلهَ إلا اللهُ وَ أ نَّ مُحمَّداً رَسولُ اللهِ وَ انَّكَ رَضيتَ

بِاللهِ رَبّاً وَ بِالإسْلام ديناً وَ بِمُحمَّدٍ نَبيًّا وَ بِالقُرْآن إمام

UZKUR MA HAREDŽTE ALEJHI MINEDDUN-JA ŠEHADETI EN LA ILAHE ILLELLAHU VE ENNE MUHAMMEDEN RESULULLAHI VE ENNEKE REDITE BILLAHI RABBEN VE BI-L-ISLAMI DINEN VE BI MUHAMMEDIN SALLELLAHU ALEJHI VE SELLEME NEBIJJEN VE BI-L-KUR'ANI IMAMEN.

Kažem: Ovako to navodi Ebu Muhammed Abdulhakk, ali u knjizi nije, ovu predaju, prispojio nijednom imamu, mada mu je to običaj. Ovu predaju je prenio, a Allah najbolje zna, iz *Ihjaa* od Ebu Hamida Gazalija. Prenio je predaju doslovice kako ju je i našao, ništa joj ne dodajući.

Onda pisac, sa svojim lancem prenosilaca, bilježi ovu predaju od Seida Ezdija da je rekao: "Ušao sam kod Ebu Umame Bahilija, kada je bio na samrti, pa mi je on rekao: - Seide, kada umrem, sa mnom uradite onako kako je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naredio da se radi s našim umrlim. On je rekao: - Kada umre neki od vas, pa ga zakopate, neka jedan od vas ostane kod njegove glave i neka kaže: - O sine te i te! – umrli će čuti, - pa neka i drugi puta kaže: - O sine te i te! – umrli će sjesti, i treći puta neka kaže: - O sine te i te!

Tada će mu umrli reći: - Pomozi nam, da ti se Allah smiluje! – ali vi niste u stanju da to čujete.

[168] Slab hadis, Taberani, 7979.

Tada onaj koji je stao kod njegove glave neka kaže: - Sjeti se onoga s čime si napustio ovaj svijet sa šehadetom da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Njegov rob i Poslanik, da je Smak svijeta neminovan i da će Allah proživjeti one u mezarima.

Tada će Munkir i Nekir uzeti jedan drugoga za ruku i reći: - Šta da radimo s čovjekom kome su dati odgovori?"

Ebu Muhammed Abdulhakk kaže da je Šebib b. Šejbe rekao: - Mati mi je oporučila prije svoje smrti: - Sinak, kada me zakopate, stani kod mog kabura i reci: - Majko Šejbina, reci: - Nema boga osim Allaha, - a onda idi kući.

Kada je pala noć, usnio sam je i ona mi je rekla: - Sinak, umalo nisam nastradala, ali me spasilo *La ilahe illellah*. Sačuvao si moju oporuku i proveo je.

Pisac kaže: - Naš učitelj, Ebu Abbas Ahmed b. Omer Kurtubi kaže: - Umrlog je potrebno uputiti kako da odgovori na pitanja kaburskih ispitivača, i podsjetiti ga na njih, pa mu reći: - Reci: - Moj Gospodar je Allah, Islam mi je vjera, Muhammed mi je Poslanik. – jer će on o tim stvarima biti ispitivan, kao što o tome postoje predaje, a o čemu će biti kasnije riječi.

Mi u Kordovi imamo takav običaj. Kaže se: Reci: - On je Muhammed Allahov Poslanik! – i to onda kada se zagrne zemljom.

Nema nikakve oprečnosti u ovakvom postupku, sa Kur'anskim ajetom u kojem stoji: **"A ti ne možeš one u grobovima dozivati."**[169] **"Ti ne možeš mrtve dozvati."**[170] jer je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dozivao poginule na Bedru i oni su ga čuli. Tada je rekao svojim ashabima: - Ništa vi ne čujete bolje od njih samo što oni ne mogu odgovoriti.[171]

[169] Fatir, 22.

[170] Rum, 52.

[171] Muttefek alejh, Buhari, 1370. Muslim, 2873.

O umrlom je još rekao: "Umrli čuje klepet nanula, a ovo biva u pojedinim stanjima i u pojedinim vremenima."[172]

O ovome će biti više riječi u poglavlju: - Umrli čuje šta se govori.

O ZABORAVU UMRLOG OD STRANE NJEGOVIH NAJBLIŽIH, O NADANJU I NEMARU

Ebu Hudbe prenosi od hazreti Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Oni koji prate džennazu imaju meleka koji je zadužen za njih, pa su oni potišteni i zabrinuti zbog svog umrlog, i takvi su sve dok ga ne spuste u kabur i ne krenu kućama. Tada melek uzme zemlje i baci u njihovom pravcu govoreći: - Vratite se vašim kućama i Allah učinio da zaboravite vašeg umrlog.

Oni zaborave svog umrlog i nastave s svojim poslovima; kupovinom, prodajom i ostalim, kao da taj umrli nikad ni nije bio među njima."[173]

[172] Muttefek alejh, Buhari, 1374. Muslim, 2870.

[173] Vrlo slab hadis, Dejlemi, 908.

Bilježi se da su meleki, kada je Allah iz Ademove kičme izveo njegovo potomstvo, rekli: - Gospodaru, zemlja ih neće moći primiti?

- Ja ću im smrt stvoriti.

- Gospodaru, tada im neće biti prijatno živjeti.

- Stvorit ću im nadu.

Nada je Allahova milost kojom se uređuje život i provode dunjalučke stvari. Njome se pokreće zanatlija u izradi svojih proizvoda, pobožnjak u činjenju ibadeta. Pokuđena nada je ona koja je dugoročna, u tolikoj mjeri da čovjek zaboravlja na ono što ga čeka i zapostavlja činjenje dobrih djela.

Hasan kaže: - Nada i nemar su dvije velike blagodati za čovjeka, jer da nema njih, muslimani ne bi hodali putevima.

Oni bi stalno bili svjesni svoga kraja, ne bi se nadali životu i bili bi u stalnom strahu od smrti, tako da bi zapostavljali svoj dunjalučki život i ono što bi im moglo poboljšati njihovo stanje, tako da bi brzo stradali.

Mutarrif b. Abdullah kaže: - Kada bih znao kada ću umrijeti, pobojao bih se da ću izluditi, ali je Allah ukazao blagodat svojim robovima tako što im je dao da zanemare pomisao na smrt, jer da nema toga, ljudi ne bi uživali u životu niti bi postojao ijedan bazar.

O ALLAHOVOJ MILOSTI PREMA ČOVJEKU KADA BUDE SPUŠTEN U KABUR

Ata Horosani kaže: - Allah je najmilostiviji prema svome robu u onim trenucima kada bude spušten u kabur i kada se sva njegova rodbina i prijatelji raziđu.

Ovo se prenosi od hazreti Ibn Abbasa.

Ebu Galib kaže: - Često sam posjećivao Ebu Umamu Bahilija, dok je bio u Šamu, pa smo jednom posjetili bolesnog mladića, koji je bio njegov komšija, a uz njega je bio njegov amidža. Amidža je grdio tog momka riječima: - Sram te bilo, zar ti nisam govorio da radiš tako i zar te nisam odgovarao od ružnih postupaka?!

Mladić mu reče: - Amidža, da me je Allah ostavio mojoj majci, kako bi ona postupala sa mnom?

- Uvela bi te u Džennet.

- Allah je milostiviji prema meni od moje majke.

Mladić je umro, a ja sam bio taj koji je mladića spustio u kabur, zajedno s njegovim amidžom.

Kada smo ga položili u kabur, mladićev amidža je kriknuo. Upitao sam ga za razlog, a on reče: - Njegov mezar se proširio i ispunio svjetlom.

Ebu Sulejman Darani je u dovi govorio: - O Ti koji se ne vežeš ni za šta što si dugovječnim učinio, niti izbjegavaš ono što je prolazno, o Ti koji si društvo svakom tuđinu u kaburu, smiluj se. Teška li je kabur tuđina, o Ti koji si uvijek uz usamljene !

KADA MELEK SMRTI OSTAVLJA ČOVJEKA

ŠTA ZNAČE ALLAHOVE RIJEČI "I SVAKO ĆE DOĆI, A SNJIM VODIČ I SVJEDOK" I RIJEČI "I VI ĆETE SIGURNO NA SVE TEŽE I TEŽE PRILIKE NAILAZITI"

Ebu Nu'ajm bilježi od Ebu Dža'fera Muhammeda b. Alija da je hazreti Džabir rekao: - Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: - Uistinu je čovjeku nepoznat razlog zbog kojeg ga je Allah stvorio.

Allah, osim kojeg drugog boga nema, kada hoće stvoriti čovjeka, kaže meleku: - Zapiši njegovu opskrbu, njegov uticaj u društvu i njegovu smrt, upiši da li je sretnik ili nesretnik. – Melek, poslije toga ode, a dođe drugi koji pazi na čovjeka sve do punoljetstva.

Onda Allah pošalje dva meleka koji zapisuju njegova dobra i hrđava djela. Kada dođe smrtni tren, tom čovjeku, ta dva meleka odu od njega, a dođe mu Melek smrti i uzme mu dušu. Kada ga spuste u kabur, bude mu vraćena duša u tijelo i dođu dva meleka koji ga ispituju u kaburu, pa i oni odu, kada završe s njim.

Kada nastane Kijametski dan, dođu mu meleki dobrih i loših djela i otvore knjigu njegovih djela koja mu je svezana oko vrata i idu s njim. Jedan od njih je vodič a drugi je svjedok.

Zatim Allah kaže: **"Ti nisi mario za ovo, pa smo ti skinuli koprenu tvoju, danas ti je oštar vid."**[174]

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže da riječi: "...i vi ćete sigurno na sve teže i teže prilike nailaziti."[175] znače: "stanje poslije stanja." Potom je rekao: "Pred vama je teška stvar, pa se pomozite Velikim Allahom."[176]

[174] Kaf, 22.

[175] Inšikak, 19.

[176] Slab hadis, Ebu Nu'ajm, 3/190.

ŠESTI DIO

PITANJA I HALOVI U KABURU

O ISPITIVANJU U KABURU I TRAŽENJU ZAŠTITE OD KABURSKE PATNJE I PATNJE U DŽEHENNEMU

Buharija bilježi od h. Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Čovjeku, kada bude spušten u kabur i kada njegovi bližnji odu svojim kućama, i on čuje bat njihove obuće, dođu dva meleka i postave ga da sjedne. Tada ga pitaju: – Šta si govorio o ovom čovjeku, Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem?

Ako je vjernik, čovjek će reći: – Svjedočim da je on Allahov rob i Poslanik.

Tada će mu biti rečeno: – Pogledaj svoje mjesto u Džehennemu koje ti je Allah zamijenio džennetskim. – Čovjek će, tako, vidjeti i jedno i drugo."

Katade kaže: – Rečeno nam je da će čovjeku biti proširen kabur koliko je četrdeset lakata.

Muslim kaže: – Koliko je sedamdeset lakata i biće ispunjen zelenilom do Kijametskog dana.

Potom nastavlja s Enesovim hadisom: "A ako je čovjek licemjer ili nevjernik, on će reći, na pitanje: – Šta si govorio o ovom čovjeku – Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem?

– Ne znam, govorio sam što i ostali ljudi.

Tada će mu biti rečeno: – Niti znaš niti si čitao.

Biće udaren, nakon toga, maljem među uši i toliko će kriknuti da će njegov krik čuti sve živo, osim ljudi i džina."

Kažem: Ovaj hadis ne navodi Muslim, ali ga navodi Buharija.

Ibn Madže bilježi od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Umrli u kaburu bude postavljen da sjedi pa vjernik sjedi smireno i spokojno. Kada mu se kaže: – Šta si bio?

On odgovori: – Živio sam u islamu.

– Ko je ovaj čovjek?

– Muhammed, Allahov Poslanik, došao nam je s jasnim dokazima od Allaha i mi smo mu povjerovali.

– Jesi li vidio Allaha?

– Nisam, i nikome i nije potrebno da Ga vidi (da bi Ga povjerovao).

Tada će mu se napraviti otvor prema Džehennemu i on će vidjeti njegove strahote pa će mu se reći: – Pogledaj čega te Allah spasio.

Onda će mu se pokazati Džennet, sa svim njegovim blagodatima, i reći će mu se: – Ovo je tvoje mjesto.

Reći će mu se: – Živio si i umro u čvrstom ubjeđenju i tako ćeš, ako Allah hoće, i proživljen biti.

Grješnik, loš čovjek, će biti posađen da sjedi u kaburu i biće užasnut i nemiran. Reći će mu se:

– U čemu si bio?

– Ne znam.

– Ko je ovaj čovjek?

– Čuo sam da ljudi govore o njemu, pa sam i ja ponavljao.

Biće mu otvoren prozorčić prema Džennetu i on će ga vidjeti sa svim njegovim ljepotama, pa će mu se reći: – Pogledaj od čega te Allah uskratio.

Potom će mu se otvoriti prozorčić prema Džehennemu i gledaće njegove strahote pa će mu se reći:

– Ovo je tvoje prebivalište, ne vjerujući si živio, takav umro i u tome ćeš i kao takav biti proživljen, ako Allah da."[1]

Tirmizi bilježi od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada se ukopa umrli (ili je rekao: *jedan od vas*) dođu mu dva meleka, tamnoplavi, jedan od njih se zove Munkir a drugi Nekir i kažu mu: – Šta si govorio o ovome čovjeku?

Čovjek će reći ono što je govorio: – On je Allahov rob i Poslanik, svjedočim da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Njegov rob i Poslanik.

Oni će mu onda reći: – Znali smo da ćeš tako odgovoriti.

Onda će mu se mezar proširiti koliko za sedamdeset lakata i osvijetliti. Onda će mu se reći: – Počivaj!

– Mogu li se vratiti svojim ukućanima i kazati im kako mi je bilo? – upitaće umrli.

– Počivaj kao mladoženja kojeg budi njemu najdraža osoba, – reći će mu.

Tako će ostati sve dok ga Allah ne proživi iz tog njegovog počivališta.

Ako je licemjer, on će na pitanje meleka odgovoriti: – Čuo sam da ljudi nešto pričaju, pa sam govorio kao što i oni govore: – Ne znam.

– Znali smo da ćeš tako odgovoriti.

Tada će se reći zemlji: – Skupi se i stijesni ga.

---

[1] Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 42, 68.

Zemlja će se toliko stijesniti tome umrlom da će mu rebra prolaziti jedno kroz drugo. Ostaće u takvoj patnji sve dok ga Allah ne proživi."[2]

Ebu Davud bilježi od h. Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ušao u palmovik koji je pripadao Benu Nedždžaru i čuo je neke glasove, pa ga je to uzbunilo. Upitao je: – Kome pripadaju ovi kaburi?

– Allahov Poslaniče, to su grobovi onih koji su umrli kao mnogobošci, u predislamsko doba.

– Tražite kod Allaha utočište i zaštitu od kaburske patnje i Deždžalove kušnje.

– A zbog čega to, Allahov Poslaniče?

– Čovjek, kada bude ukopan, dođe mu melek i upita ga: – Šta si obožavao?

Ako bude od onih koji je Allah uputio, on će odgovoriti:

– Robovao sam i obožavao samo Allaha.

– A šta si govorio o ovome čovjeku? – upitaće dalje.

– On je Allahov rob i Poslanik – odgovoriće.

Poslije tog odgovora, neće ga ništa više pitati. Odvešće ga do kuće i prebivališta u Džehennemu i reći mu: – Ovo ti je bila kuća u Džehennemu, ali te Allah zaštitio, smilovao ti se i zamijenio ti je Džennetskom kućom.

On će reći: – Dozvolite mi da odem svojim ukućanima i obradujem ih.

Oni će mu reći: – Smiri se.

A ako bude nevjernik, kada bude u kaburu, doći će mu melek i zgrabiti ga, a onda upitati: – Šta si obožavao?

On će reći: – Ne znam.

---

[2] Dobar hadis, Tirmizi, 1071.

Oni će mu reći: – Niti znaš niti si se trudio da saznaš. Šta si govorio o ovome čovjeku?

On će odgovoriti: – Ne znam, govorio sam kao što su i ostali ljudi govorili.

Poslije toga će biti udaren željeznim maljem, između ušiju, i kriknuće toliko glasno da će ga čuti sva stvorenja osim džina i ljudi."[3]

Ebu Davud bilježi od h. Beraa da je rekao: – Izašli smo s Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, na džennazu jednom Ensariji i dopratili ga do mezara gdje je stavljen u lahd. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je čučnuo a i mi smo oko njega i bili smo tako smireni kao da su nam ptice na glavama. U ruci je držao štapić kojim je šarao po zemlji. Podigao je glavu i rekao: – Tražite zaštitu kod Allaha od kaburske patnje – dva ili tri puta. – Uistinu on čuje bat nanula i obuće onih koji su ga ispratili, kada se okrenu i odu svojim kućama, a on bude upitan: – Ko ti je gospodar? Šta ti je vjera? Ko ti je Poslanik? Dođu mu dva meleka i postave ga da sjedne i upitaju ga: – Ko ti je Gospodar?

On odgovori: – Moj Gospodar je Allah.

– A šta ti je vjera?

– Vjera mi je islam.

– A ko je ovaj čovjek koji vam je poslan?

– On je Allahov Poslanik.

– A kako ti o tome znaš?

– Čitao sam Allahovu Knjigu, potvrdio i povjerovao u ono što piše.

Tada će glas iz neba reći: – Istinu je rekao Moj rob. Prostrite mu džennetsku posteljinu i obucite ga u džennetsku odjeću, i otvorite mu džennetsku kapiju.

---

[3] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud, 4751.

Reče: – Pa će kroz tu kapiju osjetiti džennetski miris i ljepotu. – Kabur će mu se proširiti koliko pogled dopire.

A što se tiče nevjernika... – onda je spomenuo njegovu smrt, i rekao: – Nevjernikova duša će biti vraćena u tijelo, biće posađen da sjedi, a dvojica meleka će ga upitati: – Ko ti je gospodar? – Hah, hah, ne znam – odgovoriće.

– Šta je ovaj Poslanik koji vam je poslan?

- Hah, hah, ne znam – odgovoriće.

Tada će glas iz neba reći: – Slagao je Moj rob. Prostrite mu džehennemsku posteljinu i obucite ga u džehennemsku odjeću, i otvorite mu džehennemsku kapiju.

Kroz tu kapiju će mu doći džehennemska žestina i vrućina. – Njegov mezar će mu se toliko stijesniti da će mu rebra prolaziti jedno kroz drugo."A u hadisu Džerira stoji i dodatak: "i biće za njega zadužen jedan koji je i gluh i slijep, a koji nosi željezni malj kojim, da udari u brdo smrvilo bi se." "Tim će ga maljem udarati i njegove krike će čuti sve što je između istoka i zapada osim čvjeka i džina. Potom će postati prašina, a onda će se duša ponovno u njega vratiti."[4]

(Prvi) odlomak: Ebu Hamid, u knjizi *Kešf ulumi-l-ahire,* navodi predaju od h. Ibn Mes'uda da je pitao Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, – Šta je prvo s čime se sretni umrli u kaburu, Allahov Poslaniče?

– Ibn Mes'ude, niko me prije tebe o tome nije pitao. Prvo s čime će se sresti u kaburu jeste da će ga pozvati melek koji se zove Ruman Jedžus: – Allahov robe, piši svoja djela!

– Nemam ni olovke ni sveske.

– Tvoji kefini su ti sveska, a tinta je tvoja pljuvačka, olovka ti je tvoj prst.

[4] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud, 4753.

Potom će mu otcijepiti komad kefina i dati mu, pa će čovjek pisati svoja djela, makar bio i nepismen na dunjaluku. Taj dan će mu i dobra i loša djela biti kao da ih je počinio odjednom. Onda će melek taj komad kefina smotati u rolu i okačiti mu o vrat."

Potom je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allahove riječi: **'i svakom čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati'**[5] tj. njegova djela, pa kada s tim završi, ući će mu dvojica kaburskih ispitivača, a to su dva crna meleka koji riju zemlju svojim očnjacima, raščupane kose koja im se po zemlji vuče. Njihov glas je poput grmljavine, oči im stalno svjetlucaju, a dah im je kao oluja. Svaki od njih nosi po jedan metalni malj, kada bi se i džini i ljudi sakupili ne bi ga mogli podići, kada bi njime udario jedno brdo, ma koliko ono visoko i veliko bilo, ono bi se u prah pretvorilo. Kada ih duša ugleda, zadrhtaće i pobjeći u nozdrve umrlog. Umrli će oživjeti u prsima i sjesti kao što je bio i u vrijeme kada mu je duša izlazila. Neće se biti ustanju pomjeriti, osim što će biti svjestan onoga što vidi i čuje. Oni će ga grubo uzeti i prodrmati, a umrlom će zemlja biti kao voda, gdjegod da ga pomaknu njemu će biti dublje i stvaraće se rupa. Upitaće ga: – Ko ti je Gospodar? Šta ti je vjera? Ko ti je Poslanik? Šta ti je Kibla?

Ako bude od onih kojima Allah daje podršku i koji su postojanom riječju potpomognuti, umrli će odgovoriti: – A ko je vas zadužio za mene? Ko vas je meni poslao?

Ovakvo nešto će pitati samo učenjaci. Onda će meleki, jedan drugom, kazati: – Istinu je rekao, dosta je s našim zastrašivanjem.

Onda će umrlom napraviti veličanstvenu kupolu i s njegove desne strane će mu otvoriti vrata prema Džennetu, prostrijeće mu džennetsku prostirku, a čovjek će osjetiti sve blagodati Dženneta kroz ta vrata. Njegova dobra djela će mu doći u liku njemu najdraže osobe, pa će pričati s njim i ublažavati mu

[5] Isra, 13.

samoću. Ispuniće mu kabur svjetlošću. On će biti u neprestanom veselju i radosti dokle god je dunjaluka i dok ne nastupi Kijametski dan. Stalno će pitati: – Kad je Kijametski dan? – jer njemu neće biti ništa draže od njegovog nastupanja.

Poslije njega, po položaju, je vjernik koji je činio dobra (djela) ali nije imao puno znanja, niti je poznavao tajne duhovnog življenja. Njegova djela će doći odmah nakon Rumana, lijepo namirisana i obučena, pa će upitati umrlog: – Da li me poznaješ?

Umrli će upitati: – Ko si ti kojim me je Allah počastio u mojoj samoći?

– Ja sam tvoja dobra djela. Ne tuguj i ne žalosti se. Uskoro će ti doći Munkir i Nekir i zapitkivati te, ali se nemoj bojati.

Poslije toga će mu kazati šta treba odgovoriti. Dok oni budu tako u razgovoru, doći će Munkir i Nekir i prihvatiće ga, grubo, i posaditi da sjedne, a onda ga upitati: – Ko ti je Gospodar? – kao što su pitali i onoga prvog. On će odgovoriti: – Moj Gospodar je Allah, Muhammed je moj Vjerovjesnik, Kur'an mi je vodilja, Kaba mi je kibla, Ibrahim mi je praotac a njegov millet je i moj millet, ne brojeći ostale.

Oni će mu reći: – Istinu si kazao.

Uradiće s njim kao i sa prvim, s tim što će njemu, najprije, otvoriti vrata prema Džehennemu i vidjeće sve njegove strahote; zmije i škorpije, okove i lance. Od prizora će se umrli prepasti, ali će mu oni reći: – Ne brini se, ovo ti je mjesto koje je Allah zamijenio ovim mjestom u Džennetu. Počivaj sretan.

Potom će mu zatvoriti džehennemski otvor, a umrli neće biti svjestan prolaska vremena.

Biće i onih ljudi koji će se zbuniti na odgovoru, pa ako im vjerovanje nije bilo ispravno, neće biti u stanju reći: – Allah mi je Gospodar – već će kazati nešto drugo. Oni će ga zbog toga, udarati na takav način da će mu se kabur užariti. Oni će zagasiti

vatru, izvjesno vrijeme, a onda će je ponovno upaliti. Ovako će provesti čitavo vrijeme svog boravka u kaburu.

Biće i onih ljudi kojima će biti teško kazati: – Islam mi je vjera. – zbog sumnji koje je imao, ili zbog kušnje u koju je zapao kada je umirao. Njega će udariti i kabur će mu se ispuniti vatrom kao i onome prvom.

Biće i onih ljudi kojima će biti teško reći: – Kur'an mi je vodilja. – jer je on Kur'an učio ali nije pouke uzimao, niti je radio ono što mu se u Kur'anu zapovijeda, niti je izbjegavao ono što mu je zabranjeno, pa će mu vrijeme u kaburu proći, a da neće vidjeti nikakva dobra. S njim će se postupiti kao i s onom dvojicom prije njega.

Biće i ljudi kojima će se djela prikazati u liku psa i oni će u kaburu patiti shodno težini i veličini svojih grijeha."

U predajama stoji: – Ima i onih ljudi čija će djela biti u liku svinje.

Ima i onih kojima će biti teško reći: – Moj Vjerovjesnik je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem! – jer je zapostavljao njegove sunnete.

Ima i onih kojima će biti teško reći: – Kaba mi je kibla. – jer nije vodio računa o tome gdje se okreće kada namaz klanja, ili nije vodio računa o tome kako se abdesti, ili se okretao u namazu, ili je brzo ustajao sa ruku'a i sedžde. Dovoljno je reći da Allah neće primiti namaz onoga ko ima obavezu klanjati namaz a klanja u odjeći koju je stekao na nedozvoljen način.

Ima ljudi kojima će biti teško reći: – Ibrahim je moj praotac – jer je slušao da ljudi govore kako je Ibrahim bio židov ili kršćanin. Ako je sumnjičav, i s njim će se postupiti kao i s gore navedenim. Ebu Hamid kaže: O svemu ovome smo govorili u *Ihjau*.

Što se tiče grješnika, njega će pitati: – Ko ti je Gospodar?

On će odgovoriti: – Ne znam.

– Niti znaš niti si se trudio da saznaš.

Udariće ga maljem, tako snažno da će propasti do sedmog kata zemlje. Onda će ga zemlja izbaciti u kabur, a oni će ga udarati sedam puta. Nakon toga njihova stanja će biti različita. Nekima će se njegova djela prikazati u liku psa koji će ga klati i ujedati sve do Sudnjeg dana, nekima će se djela javiti u liku svinje i on će, zbog njih, biti kažnjavan, a to su oni koji su sumnjali, i oni se dijele na više vrsta. Osnova je da će čovjek biti kažnjavan u kaburu onim čega se najviše bojao dok je bio na dunjaluku.

Ima ljudi koji se psa boje više nego lava. Ljudi su različiti, a mi molimo Allaha da nas zaštiti i oprosti nam, prije nego se budemo kajali što nismo živjeli kako treba.

(Drugi) odlomak: Buharija i Muslim bilježe hadis da će biti dvojica ispitivača, a Ebu Davud da će biti jedan. Nema nikakve oprečnosti u tome, jer nekome će doći jedan ispitivač a nekome dva. Nekome će doći obojica zajedno i ispitivati kada se ljudi raziđu, kako bi ga pitanjima što više ponizili, kako bi mu kušnja bila što teža, a to shodno grijesima koje je počinio.

Nekima će doći prije nego se ljudi raziđu.

Nekima će doći samo jedan melek, jer je činio mnoga dobra djela, pa ne zaslužuje teško ispitivanje.

Ebu Davudov hadis može imati i drugo tumačenje, a to je da će umrlom doći dva meleka ali će samo jedan ispitivati, pa se prenosilac hadisa ograničio na spomen samo ispitivača bez da spomene i onog drugog koji je kao pratnja. Da je izričito spomenuo jednog meleka, onda bi tumačenja hadisa bilo ono prvo, a Allah najbolje zna.

Ima i onih ljudi kojima neće doći nijedan melek, a o tome će kasnije biti više riječi.

Hadisi različito govore i o načinu ispitivanja, a to shodno različitosti ljudi i njihovih djela; neke će pitati samo o nekim dijelovima vjerovanja, a neke će pitati o svemu.

Drugo tumačenje je da su se pojedini prenosioci ograničili na navod samo pojedinih pitanja, dok su drugi naveli sva pitanja. Tako će čovjek biti pitan o svemu, kao što stoji u hadisu koji prenosi Bera. Allah, opet, najbolje zna.

HADIS BERA B. AZIBA KOJI GOVORI O UMRLOM OD TRENA UZIMANJA DUŠE PA DO TOGA ŠTA IM SE DEŠAVA U KABURU

Ebu Davud Tajalisi i Abd b. Humejd bilježe ovaj hadis. Pored njih, hadis bilježe i Ali b. Ma'bed, Hennad b. Sirri, Ahmed b. Hambel i dr. To je vjerodostojan hadis koji ima mnogobrojne lance prenosilaca.

Ebu Davud bilježi hadis, sa svojim lancem prenosilaca i kaže: "Rekao je h. Bera: – Izašli smo s Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, na dženazu jednom Ensariji. Kada smo ga spustili u kabur Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je čučnuo, a mi oko njega u takvom miru kao da su nam na glavama ptice. On je dizao pogled prema nebu, a zatim ga obarao prema zemlji, a onda rekao: – Utječem se i tražim zaštitu kod Allaha od kaburske patnje. – To je rekao nekoliko puta, a onda rekao: – Čovjek vjernik, kada kreće ahiretu i ostavlja dunjaluk, dođe mu melek i sjedne mu uz glavu i kaže: 'Izlazi dobra dušo, prema Allahovom oprostu i zadovoljstvu!' Njegova duša, tada, izlazi kao što kap klizi iz posude."

Amr, u svojoj verziji kaže, mada to nema u verziji Ebu Avane: – Mada vi to ne vidite. Dođu džennetski meleki svijetlih lica, kao suncem ozarenih, noseći džennetske kefine i posjedaju uz njega. Prekriju svojom brojnošću cijeli horizont. Kada mu Melek smrti uzme dušu, oni je odmah prihvataju od njega i ne dozvoljavaju da se duša zadrži kod njega ni koliko je treptaj oka, i u tom smislu su Allahove riječi: **"Izaslanici Naši mu, bez oklijevanja, dušu uzmu."**[6] Tada mu duša izađe kao najljepši miris koji postoji, a onda se meleki s njom krenu uspinjati i ne naiđu ni na jednu vojsku između nebesa i zemlje a da ne kažu: – Kakva je to duša?

Meleki pratioci kažu: – Taj i taj, – nabrajajući njegova najljepša imena i nadimke, i tako dok ne dođu do kapije zemlji najbližeg neba. Ta mu se kapija otvori i onda mu pratnji pristupe najbolji sa svih katova nebesa. Nastave put sve dok ne dođu do sedmog neba. Tada im bude naređeno: – Zapišite njegova djela u *'Illijjun*. **"A znaš li ti šta je Illijjun? Knjiga ispisana! Nad njom bdiju oni Allahu bliski."**[7] Njegova djela, onda budu zapisana u Illijjun, a onda im bude rečeno: – Vratite ga u zemlju, jer sam im obećao da sam ih od nje stvorio, u nju ću ih povratiti i iz nje ponovno stvoriti.

Tada će biti vraćen u zemlju i duša će mu se vratiti u njegovo tijelo pa će mu doći dva meleka i žestoko ga protresti, posaditi da sjedne i pitati: – Ko ti je Gospodar? Šta ti je vjera? Ko ti je Vjerovjesnik?

On će odgovoriti: – Allah mi je Gospodar, a Islam mi je vjera.

– A šta kažeš o ovome čovjeku koji vam je poslan?

– On je Allahov Poslanik.

– A kako ti to znaš?

---

[6] An'am, 61.

[7] Mutaffifun, 19-21.

– Došao nam je s jasnim dokazima od našeg Gospodara, pa sam povjerovao i potvrdio.

O tome govore Allahove riječi: **"Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na ovom i na onom svijetu."**[8]

Tada će glas iz neba reći: – Istinu je rekao Moj rob, prostrite mu džennetsku prostirku i obucite ga u džennetske haljine i pokažite mu njegovo mjesto u Džennetu.

Onda će mu se kabur proširiti koliko pogled dopire. Njegova djela će se prikazati u liku lijepog čovjeka, lijepo namirisanog i obučenog i reći će mu: – Raduj se onome što ti je Allah pripremio. Raduj se Allahovom zadovoljstvu i džennetskim blagodatima koje nikad neće nestati.

Umrli će mu reći: – Allah te obradovao svakim dobrom, a ko si ti čije je lice ozareno kao lice muštulukdžije?

– Ovo je dan koji ti je obećan. Ja sam tvoja dobra djela, i tako mi Allaha, znam te kao nekoga ko je žurio da čini dobra djela i ibadet Allahu čini, a ko je oklijevao s grijesima. Neka ti Allah da svako dobro.

– Gospodaru moj, učini da nastupi Smak svijeta kako bih se vratio svojoj porodici i imetku.

A ako je grješnik, pa bude okrenut dunjaluku a nezadovoljan ahiretom, njemu će doći melek i sjesti mu uz glavu, a onda reći: – Izlazi pogana dušo, i raduj se Allahovoj srdžbi i gnjevu!

Doći će mrki meleki noseći vatreni pokrov.

Kada Melek smrti uzme dušu, oni će je odmah prihvatiti. Njegova duša će mu se rasuti po tijelu, a melek će je vaditi od čega će mu pucati vene i nervi što je poput mnogostrukog žarača kada se nađe u mokroj vuni. Oko duše će se širiti smrad kao najgora lešina. Neće proći ni kraj jedne grupe meleke, između nebesa i zemlje, a da oni neće upitati: – Kakva je to pogana duša?

[8] Ibrahim, 27.

Ovo je taj i taj, – nabrajajući njegova najgora imena i nadimke.

S njim će ići sve dok ne dođu do zemlji najbližeg neba, ali će im kapija nebesa biti zatvorena, i reći će im se: – Vratite ga u zemlju, jer sam im obećao da sam ih od nje stvorio, u nju ću ih povratiti i iz nje ponovno stvoriti.

Onda će biti bačen s neba. Potom je proučio ajet: **'A onaj ko bude smatrao da Allahu ima iko ravan – biće kao onaj koji je s neba pao i koga su ptice razgrabile, ili kao onaj kojeg je vjetar u daleki predio odnio.'**[9] Biće vraćen na zemlju i duša će mu biti vraćena u tijelo, pa će mu doći dva meleka i žestoko ga protresti, posaditi da sjedne i upitati: – Ko ti je Gospodar? Šta ti je vjera?

On će reći: – Ne znam.

– A šta kažeš o vome čovjeku koji vam je poslan?

On neće znati o kome je riječ, pa će mu se reći: – O Muhammedu.

– Ne znam, čuo sma dav ljudi nešto pričaju o tome.

– Nisi znao.

Kabur će mu se toliko stijesniti da će mu rebra jedno kroz drugo prolaziti i njegova djela će mu se prikazati u liku smrdljivog čovjeka odvratnog izgleda i užasne odjeće, i reći će mu: – Raduj se Allahovoj kazni i srdžbi.

– A ko si ti čije je lice kao lice onoga koji donosi ružne vijesti?

– Ja sam tvoja ružna djela. Allaha mi, ne znam te osim kao nekoga ko ne žuri s ibadetima i ko je vrlo brz u grijesima."[10]

Amr bilježi hadis od Minhala, a on od Zazana, a on od Beraa, a on od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao:

---

[9] Hadždž, 31.

[10] Ebu Davud Tajalisi, 753.

"Za njega će biti zadužen melek koji je i gluh i slijep i koji će nositi željezni malj, kojim da udari brdo, u prah bi se pretvorilo. – Pa će ga njime udariti i umrli će toliko kriknuti da će ga čuti sva stvorenja osim džina i ljudi. Potom će mu duša biti povraćena i onda će biti opet udaren." Ibn Ma'bed dodaje: "Potom će mu se zadužiti melek koji je i gluh i slijep, nosiće metalni malj i udariće ga njime tako da će mu tijelo puknuti od potiljaka do pete. Onda će mu se tijelo povratiti kako je i bilo i on će ponoviti udarac." U nekim predajama Ibn Ma'beda, stoji, kada je riječ o metalnom malju: "Kada bi se svi džini i ljudi okupili ne bi ga bili ustanju podići, i njime će ga udariti, pa će se umrli u prah pretvoriti. Potom će mu se duša vratiti i on će po drugi put biti udaren i toliko će kriknuti da će ga čuti sve što je na zemlji osim džina i ljudi. Onda će biti rečeno: – Prostrite mu dvije vatrene ploče, otvorite mu prolaz u Džehennem.

Tako će i biti urađeno."

Dodaje, kada govori o odlasku sa dunjaluka: "Sići će meleki žestokog izgleda koji će nositi džehennemsku odjeću, i oni će ga nasilu obući, a dušu će mu vaditi kao trnovitu granu iz mokre vune. Dok je budu vadili cijepaće mu se i pucati vene. Kada mu duša izađe proklinjaće ga svaki melek i na nebesima i na zemlji."

Ebu Abdullah Husejn b. Husejn b. Harb, prijatelj Ibn Mubareka, sa svojim lancem prenosilaca, bilježi od h. Abdullaha b. Amra da je rekao: "Čovjek, kada pogine na Allahovom putu, prva kap njegove krvi koja padne na zemlju, je iskupljenje za njegove grijehe, a onda Allah pošalje džennetski plašt u kojeg bude primljena njegova duša pa pošalje i džennetski lik u koji se utjelovi, a onda se uspinje s melekima kao da je jedan od njih. Meleki po krajevima nebesa govore: – Došla nam je plemenita duša sa zemlje u prijatnom društvu.

Neće proći ni pored jednih vrata a da mu se neće otvoriti, niti i pored jednog meleka a da melek neće nazvati selam toj duši, moliti za oprost i pristupiti njenoj pratnji, i tako dok ne

dođu do Premilostivog. Tada će reći: – Gospodaru naš, ovo je Tvoj rob kojeg si usmrtio na Tvome putu.

Potom će taj šehid učiniti sedždu a za njim i meleki. Onda će biti očišćen i oprošteni mu grijesi, a zatim će ga uvesti među ostale šehide. On će ih naći pod svilenim šatorom kako uživaju u plodnim vrtovima, jedući ribu i govedinu. Ribe u rijekama veličaju Allahovo ime. On će probati sve vrste džennetskih plodova. Kada omrkne, bik će ubosti svojim rogom, pa će ga on zaklati i pojesti zajedno s ostalim šehidima a u mesu će osjetiti sve džennetske mirise. Poslije toga će bik biti kao što je i bio i otići će džennetskim prostranstvima, a kada svane doći će mu riba pa će i nju spremiti i pojesti sa ostalim šehidima. U njenom mesu će osjetiti sve džennetske mirise. Onda će se svi zajedno povratiti i razgledati svoja džennetska boravišta moleći Allaha da nastupi Kijametski dan.

Kada umre vjernik Allah mu pošalje dvojicu meleka i džennetski ogrtač i kaže: – Izlazi smirena dušo, izlazi u džennetske mirise i Gospodaru koji nije srdit na tebe!

Duša takvog čovjeka će izaći namirisana najljepšim mirisom koji je čovjek ustanju osjetiti, a meleki na krajevima nebesa će govoriti: – Od zemlje nam dolazi dobra duša u lijepoj pratnji.

Neće doći ni do jednih vrata a da mu se neće otvoriti niti proći pored meleka a da on neće za njega Allaha moliti, i tako dok ne dođu do Milostivog. Tada će meleki pasti na sedždu i reći: – Gospodaru naš, ovo je Tvoj rob, taj i taj, usmrtio si ga a on Ti je robovao i nikada Ti druga nije pripisivao.

Uzvišeni će reći: – Dovedite ga i neka sedždu učini.

Duša će učiniti sedždu, a onda će biti pozvan Mikail i biće mu rečeno: – Odvedi ovu dušu neka bude s ostalim dušama vjernika kako bi znao gdje je kada budem pitao na Kijametskom danu.

Onda će biti naređeno, pa će se kabur tome vjerniku proširiti koliko za sedamdeset lakata. Oko njega će biti

raznovrsni mirisi i biće zastrt svilom. Ako uz njega bude išta od Kur'ana, to će mu biti dovoljno kao svjetlo, a ako ne bude imao, u kabur će mu se postaviti svjetlo jako kao sunčevo. Taj vjernik će biti sličan mladoženji koji počiva i kojeg budi onaj ko mu je najdraži. On će se iz sna probuditi kao neko ko se nije naspavao.

A kada umire grješnik Allah mu pošalje dvojicu meleka i pošalje komad platna koji smrdi više nego išta postojeće i koje je grublje od bilo čega postojećeg pa meleki kažu: – Izlazi pogana dušo! Izlazi u patnju i vatru. Tvoj Gospodar je tobom nezadovoljan i srdit na tebe. Izlazi, a doista je grozno to što si za sebe pripremila.

Izaći će, šireći oko sebe smrad kakav niko ni zamisliti ne može, a meleki na krajevima nebesa će govoriti: – Od zemlje dolazi pogana duša i poganih djela.

Sve nebeske kapije će se zatvarati pred njom. Potom će biti naređeno pa će se kabur tog čovjeka stijesniti i biće mu poslane ogromne zmije koje će mu izjesti meso i ogoliti kosti. Biće mu poslani i meleki koji su i gluhi i slijepi koji će nositi metalne maljeve i njima ga udarati. Oni niti će čuti njegovu viku niti vidjeti njegovu patnju da bi mu se smilovali, a nepogrešivi su prilikom zadavanja udaraca. Svako jutro i svako veče će mu biti izloženo njegovo mjesto u Džehennemu i on će moliti Allaha da odgodi Smak svijeta kako nikad ne bi došao u Džehennem."

Nesai bilježi, sa svojim lancem prenosilaca, od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada umire vjernik, dođu mu meleki milosti noseći bijelu svilu i govoreći: – Izlazi zadovoljna i tobom zadovoljno. Izlazi u zadovoljstvo i uživanje i Allahovo zadovoljstvo.

Duša će izaći kao najljepši miris. Meleki će tu dušu dodavati jedan drugom sve dok ne dođu do nebeske kapije gdje će upitati: – Kakav je ovo miomiris koji s vama dopire od zemlje?

Odvešće ga među ostale duše vjernika i oni će mu se obradovati više nego se neko od vas obraduje nekom svome koji se vraća s dalekog puta.

Oni će ga početi ispitivati. – Šta je s tim i tim? Šta je s tom i tom?

Biće im rečeno: – Ostavite ga, on je bio u dunjalučkim problemima.

A kada kaže: – Nije li vam došao?

Odveden je u Džehennem, – reći će.

A kada umire nevjernik, dođu mu meleki kazne s džehennemskom odjećom i kažu: – Izlazi srdžba je na tebi. Izlazi u kaznu i patnju.

Izaći će kao nešto najsmrdljivije, i tako dok ne dođu do zemaljske kapije, a onda će meleki reći: – Kakav je to smrad?

Onda će biti odvedena, ta duša, među duše ostalih nevjernika."

Ebu Davud Tajalisi bilježi od hazreti Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada vjernik umire dođu mu meleki milosti i nazovu mu selam pa njegova duša iscuri u bijelu svilu. Meleki kažu: – Nismo osjetili ljepšeg mirisa od ovoga.

Onda kažu: – Budite blagi s njim, on je upravo izašao iz dunjalučkih briga.

Vjernici će pitati: – Šta je s tim čovjekom? Šta je s tom ženom?

Što se tiče nevjernika, kada izađe njegova duša, meleki čuvari zemlje će reći: – Nismo osjetili goreg smrada od ovoga.

Onda će ga stropoštati u najdublji kat zemlje."[11]

Odgovor nevjernicima:

Kažem: Slijedi šest poglavlja u kojima je odgovor nevjernicima.

[11] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud Tajalisi, 2389.

PRVO POGLAVLJE

Brate, dobro prouči ovaj hadis a i onaj prije njega, uvidjećeš da su ruh (duša) i nefs (duša), jedno isto i da je to prefinjeno tijelo koje je vrlo slično fizičkom tijelu, da se ona čupa i izlazi, mota se u svoje kefine, uzdiže se na nebo, niti umire niti nestaje. Duša je nešto što ima svoj početak ali nema svoj kraj. Ima dva oka i dvije ruke, oslobađa lijep miris ili pogan. Sve su ovo osobine tjelesa a ne osobine pojmova.

Bilal u hadisu kaže: – Allahov Poslaniče, dušu mi je uzeo Onaj koji je uzeo i tvoju.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mu odgovara, kako stoji u hadisu Zejd b. Eslema: – Ljudi, Allah nam uzima duše i ako hoće vratiće nam ih u neko drugo vrijeme.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je još rekao: "Duša kada izlazi pogled je prati." I rekao je: "To je onda kada njegov pogled prati dušu."[12]

Ovo je najpotpunije tumačenje. Ljudi se o duši najviše razilaze. Najispravnije je ono što smo naveli i to je stav Ehlussunne - da je ona tijelo. Uzvišeni Allah kaže: "Allah uzima duše u času njihove smrti."[13] Tumači kažu da se htjelo ukazati na ruhove, jer kaže: "A zašto vi kad duša do guše dopre.."[14] čime se ukazuje na dušu (*nefs*) kada izlazi iz tijela, što je osobina tijela, ali nije spomenuta u ajetu jer kontekst na nju upućuje.

Svaki koji kaže da duša umire i nestaje je otpadnik od vjere, a svaki onaj koji tvrdi da ima reinkarnacije (da se duša, kada izđe iz našeg tijela seli u neko drugo) je nevjernik. Duša je čuvana od strane Allaha, pa ili uživa u blagodatima ili je izvrgnuta patnji. O tome će kasnije biti više riječi.

---

[12] Mursel, Malik u *Muvettau*, 26.

[13] Zumer, 42.

[14] Vaki'a, 83.

DRUGO POGLAVLJE

Vjerovanje u kaburska iskušenja i patnje je obavezno. Potvrditi i povjerovati je nužno, shodno onome što nam o tome govori onaj koji je istinu govorio, a to je da će Allah oživjeti u kaburu onoga ko je bio zadužen da se pokorava na dunjaluku, tako što će mu vratiti dušu i učiniće da bude onakav kakav je bio i na dunjaluku, tako da će biti kadar shvatiti šta mu se govori, o čemu ga pitaju i kako treba odgovoriti. Biće mu jasno šta mu je pripremljeno u kaburu; da li blagodati ili patnja. O svemu ovome govore hadisi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Ovakav stav imaju učenjaci Ehlussunne.

Ashabi, na čijem je jeziku objavljen Kur'an, su od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, razumjeli ono što smo rekli i ništa drugo. Takav je slučaj i s tabi'inima i onima koji su došli poslije njih, i tako dalje.

Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, govorio o kaburskoj patnji i iskušenjima i o tome da će doći dva kaburska ispitivača, hazreti Omer je upitao: – A hoće li meni biti vraćen i moj razum?

– Hoće – odgovori Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.

– Tada se ne brinem i znam kako ću s njima. Allaha mi, ako me pitaju, pitaću i ja njih, pa ću im reći: – Moj Gopodar je Allah, a ko je Gospodar vama dvojici?

Tirmizi Hakim, u *Nevadiru-l-usul* bilježi hadis hazreti Abdullaha b. Omera da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, jednom pričao o dvojici kaburskih ispitivača, pa je hazreti Omer rekao: – Hoće li nam biti vraćen naš razum, Allahov Poslaniče?

– Svakako, kao što ga i danas imate.

– Onda je u njegovim ustima kamen. – reče Omer.

Sehl b. Ammar priča: – Usnio sam Jezida b. Haruna poslije njegove smrti pa sam ga upitao: – Šta je Allah s tobom uradio?

– Došla su mi dvojica meleka, strašnog izgleda i žestoki, pa su me pitali: – Šta ti je vjera? Ko ti je Gospodar? Ko ti je Vjerovjesnik?

Prihvatio sam se za svoju bijelu bradu i upitao ih: – Zar mene pitati takvo nešto? Ja ljude podučavam osamdeset godina kako da vam odgovore – i njih dvojica su otišli, govoreći: – Jesi li zapisivao od Džerira b. Osmana?

– Jesam.

– On je mrzio hazreti Aliju, pa i da Allah njega zamrzi.

U hadisu hazreti Beraa stoji: "Pa će mu se duša vratiti u tijelo" – i to neka ti bude dovoljno. Kaže se da će pitanje i patnja biti samo duševni a ne tjelesni, ali ono što smo ti već naveli je ispravnije. A Allah najbolje zna.

TREĆE POGLAVLJE

Nevjernici i oni muslimani koji su slijedili filozofe, negiraju kabursku patnju. Njihov dokaz je taj što kažu: – Otkrivali smo kabure i tamo nismo nalazili nikakvog meleka ni slijepog ni gluhog, kako udaraju ljude metalnim maljevima, niti smo u kaburima našli bilo kakvu zmiju, niti upaljenu vatru, a trebalo bi da, u svakoj situaciji, da vidimo da se on izmijenio, međutim, umrli ostaje isti. Kako je moguće da ga se postavi da sjedi, a kada bi stavili živu pred njegove oči vidjeli bismo da niti se miče niti se njegovo stanje mijenja? Kako je moguće njegovo kažnjavanje i širenje kabura koje spominjete? Kad otvorimo kabur nađemo njegov lahd tijesan i vidimo da je kabur onoliko koliki smo i iskopali, pa kako da se kabur proširi toliko da u njemu budu i umrli i meleki koji ga ispituju.

Sve to ukazuje na činjenicu da je duša ta koja je izvrgnuta ispitivanju i patnji, a da tu stvarnost nema šta tražiti.

Odgovor: – Mi vjerujemo u ono što smo naveli, a Allah radi što i kako hoće, kažnjava ili daje blagodati, a našim pogledima to je uskraćeno. Allah je ustanju da radi šta hoće i toj Njegovoj svemoći nije nemoguće da sve to uradi. Mi, kada bi htjeli, mogli bi ukloniti živu između očiju umrlog, mogli bi ga položiti da leži, da sjedi ili stoji, mogli bi proširiti kabur ili ga produbiti. Mogli bi kabur napraviti da bude širok dvjesto lakata umjesto sedamdeset, a Allah je mnogo moćniji od nas i mnogo djelotvorniji. Mnogo bolje od nas svodi račun, a zar nije Njegovo: **"i zaista On može, kada nešto hoće, samo za to rekne: 'Budi!' – i ono bude."**[15] Nema Gospodara nikome ko zaziva Islam, a da mu to nije svojstvo, pa kada mi to otkrijemo, Allah povrati stanje kakvo je i bilo. Da, kada bi umrli bio pred našim očima, nije isključeno da mu dođu meleki i da ga ispituju a da prisutni ne osjete njihovo prisustvo, a da im umrli odgovori na njihova pitanja i da mi ne čujemo nikakvog glasa. Primjer tome su dva spavača od kojih jedan sanja ljepote i uživanja a drugi patnju i teškoće. Niko ko je u njihovom društvu ne zna šta se s njima događa, a kada se probude tek onda kažu kroz šta su prolazili u svome snu.

Neki naši učenjaci kažu: – Ulazak meleka u kabure može se protumačiti tako što ćemo reći da je to njegovo provjeravanje onih koji su u kaburima i umrli znaju za njega bez potrebe da on ulazi unutar kabura. Moguće je i da melek, zbog svog sastava, može da se uvuče u svaki kabur bez toga da rovi rupu, a moguće je i da je uzrovi pa da je Allah vrati kako je i bila bez toga da ljudi to mogu primijetiti.

Moguće je i da melek uđe u kabur ispod zemlje na način koji je nedostupan ljudskom razumijevanju.

Sve u svemu, ono što se dešava s kaburima i umrlim je neuobičajeno za ljudski razum. Ahiretske stvari se ne mogu

---

[15] Jasin, 82.

mjeriti dunjalučkim mjerilima. O ovome nema nikakvog spora, i da nema o tome predaja od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, mi o tome ne bi znali ništa.

Ako oni kažu: – Svaki hadis koji se kosi sa zdravim razumom, kazaćemo da je prenosilac pogriješio. Vidimo čovjeka koji je razapet na krstu, kao takav ostane dugo vremena, a niti mu se duša vraća u njegovo tijelo niti bude ispitivan. Isto je i sa umrlim koji je na svojoj postelji, i njega niti ko ispituje niti se pomiče. Ili onaj kojeg su divlje zvijeri pojele, ptice raskopale i čiji su dijelovi tijela u voljama mnogih ptica ili utrobama riba. Kako je moguće da se njihovo tijelo sastavi? Kako je moguće da ga meleki ispitaju? Ili, kako može kabur, nekog ko je u ovom stanju, rastrgnut, biti džennetska bašča ili džehennemska provalija?

Na ovo je moguće odgovoriti na četiri načina.

Prvi: – Onaj koji je obavijestio o ovome je isti onaj koji je rekao o pet namaza i mi nemamo načina da to shvatimo osim da prihvatimo ono što nam je prenijeto.

Drugi: – Ono što Kadi kaže: – Oni koji su u kaburima su zastrti od pogleda živih, i oni su ispitivani u svojim kaburima. Allah je zaklonio od pogleda svoje meleke, mada ih Njegovi Poslanici mogu vidjeti. Ko to niječe, neka zaniječe i dolazak Džibrila svim Allahovim Poslanicima. Uzvišeni Allah opisujući šejtane kaže: "On vas vidi, on i vojske njegove, odakle vi njih ne vidite."[16]

Treći: Neki učenjaci kažu: – Nije isključeno da život bude vraćen u onoga koji je razapet na krstu, a da mi toga ne budemo svjesni, kao što za onesviještenog mislimo da je mrtav. Isti je slučaj i sa onim ko doživi kliničku smrt, mi čovjeka ukopamo misleći da je mrtav. A nije isključeno ni za onoga čiji su dijelovi tijela rastureni da Allah vrati život u svaki od njih.

[16] A'raf, 27.

Kažem: i vrati čovjeka onakvog kakav je i bio, kao što je slučaj s čovjekom koji je naredio da bude spaljen nakon svoje smrti i da se njegov pepeo raspe na četiri strane svijeta, pa, kako u hadisu stoji: "Allah naredi kopnu i ono sabra ono što je bilo na njemu, i more sabra ono što je bilo u njemu. Onda upita čovjeka: – Šta te nagnalao da učiniš to što si učinio?

– Strah od Tebe. – odgovri čovjek."[17] A u Kur'anu imamo ajet: **"Uzmi četiri ptice..."**[18]

Četvrti: Ebu Meali kaže: – Zadovoljavajući odgovor bi bio da Allah pita određene dijelove tijela, da li je to srce ili nešto drugo, i tome povrati život i uputi pitanje. To nije neshvatljivo. Neki učenjaci kažu: – Ovo nije nimalo teže za shvatiti od činjenice da je Allah izveo duše iz kičme Ademove i pitao ih: – Zar Ja nisam vaš Gospodar? – A sve duše su odgovorile: – Svakako jesi!

ČETVRTO POGLAVLJE

Ako upitaju: – Šta je sa djecom, po vašem mišljenju?

Odgovorićemo: – Oni su kao i odrasli, njihov razum bude upotpunjen kako bi bili svjesni položaja u kojem se nalaze i sreće koja ih je zadesila. Budu nadahnuti ispravnim odgovorom. Ovo se može razumjeti iz predaja koje o tome govore. Spomenuto je da se kabur stisne i djetetu kao što se stisne velikom, a taj smo hadis već spominjali.

Hennad b. Serijj navodi predaju od hazreti Ebu Hurejre da je rekao: "Ako bi se klanjalo nad djetetom koje je disalo, a nije nikad počinilo nikakva grijeha, reći će se: – Gospodaru, sačuvaj ga i zaštiti od kaburske patnje."[19]

---

[17] Muttefek alejh, Buhari, 3478. Muslim, 25/2756.

[18] Bekare, 260.

[19] Vjerodostojna predaja, Hennad u *Zuhdu*, 351.

PETO POGLAVLJE

A ako neko upita: – Kako tumačite hadis: "Kabur je, ili jedna od džehennemskih jama ili bašča od džennetskih bašči."?

Na to ćemo odgovoriti tako što ćemo reći: – To prihvatamo i tumačimo tako kako jeste, bez ikakvog prenesenog značenja i alegorisanja. Kabur vjernika će biti ispunjen zelenilom, i Abdullah b. Amr b. As se izjašnjava o vrsti bilja koje će biti u kaburu vjernika, pa kaže da je to Rejhan (bosiljak, ili neka druga mirisna biljaka), dok će kabur nevjernika (kafira) biti ispunjen dvjema užarenim pločama. O ovome smo već pričali.

Neki od naših učenjaka kažu da je ovaj hadis u prenesenom značenju i da se njime htjelo reći kako će vjerniku biti lahko odgovoriti na pitanja u kaburu, te kako će u njemu ugodno boraviti i biti siguran. Opisan je kao džennetska bašča samo da bi se dočarala blagodat kabura za vjernika, kao kad mi kažemo: 'Taj i taj živi kao u Džennetu' ako živi u udobnosti i blagostanju, tako će i vjernik, u svome kaburu, biti u rahatluku i zadovoljstvu. Allah će vjerniku podići koprenu s očiju pa će biti u stanju da vidi i uživa u prostranstvu koliko mu pogled dopire, kao što o tome postoji predaja.

Poređenjem kabura sa džehennemskom jamom želi se ukazati na kaburski stisak i žestinu ispitivanja, te na užas i stravu kojoj će kafiri biti izloženi u svojim kaburima. Ovim patnjama će biti izloženi i oni koji su činili teške grijehe, a Allah najbolje zna.

Prvo tumačenje je ispravnije jer i Allah i Njegov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, govore istinu i nema ništa nemoguće u rečenom.

ŠESTO POGLAVLJE

Ebu Omer u *Temhidu*, bilježi predaju od hazreti Ibn Abbasa da je rekao: "Čuo sam Omer b. Hattaba da kaže: – Ljudi, doista je kamenovanje (za počinjeni zinaluk, op. prev.) istina i pravda i ne zavaravajte se, u pogledu toga, a ono što ukazuje da je to tako je činjenica da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, provodio kamenovanje, Ebu Bekr je kamenovao, a i mi smo kamenovali poslije njih. Doći će ljudi iz ovoga ummeta koji će negirati kamenovanje, koji će negirati i poricati Dedždžala, koji će negirati izlazak sunca sa zapada, koji će negirati kaburske patnje i iskušenja, koji će poricati šefaat (zagovorništvo) i koji će poricati i negirati izlazak ljudi iz Džehennema, nakon što su gorjeli."[20]

Naši učenjaci govore: – Ti koji negiraju nabrojanu su kaderije i haridžije i svi oni koji slijede njihov put i njihovu ideologiju. O ovome pitanju postoje različita mišljenja, pa Ebu Huzejl i Bišr kažu: – Ako je izašao iz imana, čovjek će biti kažnjen nakon drugog puhanja u rog, a u međuvremenu će biti ispitivan.

Belhi, Džubai i njegov sin potvrđuju i priznaju kaburski azab (patnju), ali su negirali kaburski azab vjernika, nego je on samo za nevjernike i griješnike, po njihovom mišljenju. Većina Mu'tezila smatra da nije dozvoljeno ijednog od Allahovih meleka nazivati imenima kao što su Munkir i Nekir, nego se pod pojmom *munkir* podrazumijeva zamuckivanje, a pod pojmom *nekir* to što će ga meleci grditi.

Salih kaže: – Kaburski azab je moguć, ali će se on odvijati nad tijelima bez toga da se u njih vraća duša i umrli je u stanju znati, osjećati i bolovati. Ovo je stav i jedne grupe Keramija. Jedna grupa Mu'tezila kažu da će Allah kažnjavati umrle u mezarima i uzrokovaće im bolove ali ih oni neće osjećati, a kada budu proživljeni osjetiće sve te vrste bolova, i oni tvrde da je

[20] Ahmed b. Hanbel, I/23, Ibn Abdilberr, 19/69, lanac prenosilaca je slab

način na koji se kažnjavaju umrli sličan načinu pijanog ili onoga koji je bez svijesti, kada bi ih udarali oni ne bi osjećali bolove ali kada se vrate svijesti, onda osjećaju posljedice tih udaraca.

Što se tiče ostalih Mu'tezila: Darar b. Amr, Bišr Merrisi, Jahja b. Kamil i drugi, oni, u osnovi, negiraju kaburski azab i kažu: – Onaj ko je umro mrtav je u svom kaburu sve do Kijametskog dana.

Sva ova mišljenja su odbačena jer Kur'an ih odbacuje: **"Oni će se ujutro i naveče u vatri pržiti."**[21] Navešćemo još neke predaje koje će pojasniti ovo, a u Allaha je podrška.

[21] Mu'min, 46.

KAKVI SU KABURSKI MELEKI I NJIHOVA PITANJA

Već smo navodili predaju iz Tirmizijinog *Sahiha* da su oni crni i plavi, i da se jedan zove Munkir a drugi Nekir. Bilježi se od Ata b. Jesara da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao hazreti Omeru: "Omere, kako ćeš se ponašati kada ti dođu Munkir i Nekir, kad umreš i ljudi te iznesu, izmjere ti tri lakta i pedalj dužine i lakat i pedalj širine (mezar), okupaju te, zamotaju u kefine, namirišu, ponesu i spuste u kabur i zagrnu zemljom? Kada svi odu od tebe, doći će ti dva kaburska mučitelja, njihovi glasovi su kao grmljavina a pogled kao svjetlica, raspuštanih kosa i noseći metalni malj, kada bi se svi zemljani sastali ne bi ga mogli podići?

– Ako ćemo se rastajati, pa i trebamo, ali da li ćemo biti proživljeni sa našim razumom?

– Hoćemo.

– Onda se ja ne brinem i znam kako ću s njima."[22]

Prenosi se predaja od hazreti Ibn Abbasa, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, objašnjavajući Isra, rekao: "Upitao sam: – Džibrile, a ko je to?

– To su Munkir i Nekir, i oni dolaze svakom čovjeku koji bude spušten u kabur i kada ostane sam.

[22] Ranije naveden izvor

- Džibrilu, opiši mi ih?

- Dobro, ali ti neću govoriti o njihovoj visini i širini, pomen na njih je mnogo strašniji od toga; njihov glas je poput grmljavine, a oči su im poput svjetlica, njihovi očnjaci su kao kule na tvrđavi, vatra im suklja iz usta, nozdrva i ušnih školjki, kose im se po zemlji, vuku, zemlju kopaju svojim noktima. Svaki od njih dvojice nosi po jedan željezni stup, kada bi se svi zamljani sabrali da pomaknu, jedan od njih, ne bi to bili ustanju. Oni dolaze čovjeku onda kada bude spušten u kabur i ostane sam (kad se oni koji su prisustvovali džennazi raziđu kućama), vrate mu dušu u tijelo, po Allahovoj dozvoli, i onda ga posade da sjedne u svom kaburu, zatim ga protresu na takav način da će mu kosti se stresti i pucketati, mišići odvojiti od kostiju i čovjek će se onesvijestiti. Ponovno će ga posaditi da sjedne i reći mu: - Ti si u Berzehu, shvati svoje mjesto i stanje u kojem si. - Potom će ga protresti i drugi put i reći mu: - Čovječe, dunjaluk te napustio i došao si na svoje pravo mjesto, pa nam reci ko ti je Gospodar? Šta ti je vjera? Ko ti je Poslanik?

Ako je mu'min (vjernik) Allah će ga nadahnuti odgovorima, pa će odgovoriti: - Allah mi je Gospodar, poslanik mi je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, a vjera mi je Islam. - Tada će ga opet prodrmati u tolikoj mjeri, da će pomisliti da su mu se zglobovi rastavili i žile popucale, i onda će mu reći: - Čovječe, dobro razmisli o onome što govoriš.

Tada će ga Allah učvrstiti postojanom riječju i na dunjaluku i na ahiretu i nadahnuti ga sigurnošću i od njega odagnati strah i paniku, te se neće bojati tih meleka. Kada Allah to uradi sa svojim robom vjernikom, on će se odomaćiti, pa će im se okrenuti s prijekorom i reći im: - Prijetite mi kako bih posumnjao u svog Gospodara i hoćete da uzmem nekoga drugog kao zaštitnika, a ja svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, i On je moj i Gospodar vas dvojice, i Gospodar svega što postoji, a moj poslanik je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, i Islam mi je vjera.

Potom će ga prodrmati i tražiti da to pojasni, a on će reći: – Moj Gospodar Allah, je Stvoritelj nebesa i zemlje i Njemu sam robovao i nikakvog ortaka Mu nisam pripisivao, niti sam ikoga drugog za gospodara uzimao, zar želite da me odvratite od spoznaje mog Gospodara i mog robovanja Njemu? Priznajem, On je Allah osim kojeg drugog boga nema. – Kada to ponovi tri puta, na njihovo traženje, oni će mu se prepustiti u tolikoj mjeri, da će mu biti prijatno u njihovom društvu kako mu nije bilo prijaatno ni s kim na dunjaluku i nasmijaće mu se, pa će mu reći: – Istinu si rekao i zaštitio si se, da te Allah obraduje i učvrsti! Raduj se Džennetu i Allahovoj plemenitosti.

Potom će njegov mezar proširiti u tolikoj mjeri koliko mu pogled dopire. Otvoriće mu vrata na kaburu kroz koja će do njega doprijeti miris Dženneta i džennetska svježina kroz šta će uvidjeti Allahovu plemenitost. Kada sve to vidi, uvjeriće se da je spašen i uspio, pa će na tome zahvaliti Allahu. Oni će mu, onda, prostrijeti džennetsku prostirku i iznad glave mu postaviti svjetlo a tako isto i ispod nogu, što će mu osvjetljavati mezar. Onda će osjetiti drugačiji miris i kada ga udahne zadrijemaće i zaspati. Oni će mu reći: – Spavaj snom mladoženje, raspoložen, nema nikakvog straha za tebe niti ikakve tuge. – Potom će mu prikazati njegova dobra djela u najljepšem mogućem liku i obliku i namirisanim najljepšim mirisom. Taj lik će biti kod njegove glave. Onda će mu meleki reći: – Ovo su sva tvoja dobra djela i riječi koje si uradio i izgovorio, Allah ti ih je pokazao u najljepšem mogućem liku i namirisao najboljim mirisom kako bi ti pravio društvo u mezaru i kako se ne bi osjećao usamljenim. On će od tebe odagnati svaku zemaljsku zvijerku i gmizavca i sve drugo što bi te moglo uznemiriti pa ćeš biti pošteđen bilo kakvih neugodnosti u mezaru, a i na Dan stajanja sve dok u Džennet ne uđeš milošću Allahovom. Spavaj i počivaj sretan, lijepo li ti je mjesto i krasno prebivalište!

Potom će ga poselamiti i odletjeti od njega."

Poslije toga, Ibn Abbas navodi nastavak hadisa i govori o onome što čeka kafira i kakve strahote i patnje, a tebi je dovoljno ono što smo naveli.

Kažem: – Iako u lancu prenosilaca ovoga hadisa ima ljudi o kojima postoje različite ocjene, ovaj hadis je prihvatljiv zbog svega onoga što obuhvata i što je potanko objašnjeno na drugim mjestima.

O RIJEČIMA: "DOĆI ĆE TI KABURSKI MUČITELJI MUNKIR I NEKIR"

Nazvani su mučiteljima zbog toga što će, kroz ispitivanje, mučiti čovjeka, i što svojom pojavom izazivaju strah. Pogledaj u njihova imena; Munkir i Nekir. Ime im je takvo što njihov izgled nije nalik nijednom čovjeku, niti su nalik melekima, niti sliče pticama niti zvijerima, nego su vrsta, Allahova stvorenja, sama za sebe. Ko god ih vidi, osjeća neprijatnost i strah. Allah ih je vjerniku učinio kao počast i oni ga potpomažu i bodre, a razotkrivaju licemjerovo pretvaranje u Berzehu, prije proživljenja, kako bi se mogla nad njim izvršiti kazna. Ovako kaže Ebu Abdullah Tirmizi.

Ako bi neko upitao: – Kako je moguće da dva meleka ispituju sve umrle, a oni su ukopani na različita mjesta, međusobno udaljena i u isto vrijeme? Tijelo ne može biti, u isto vrijeme, na dva mjesta, i kako mogu djela biti pretvorena u osobe, kada su djela nešto što se ne može osjetiti ni opipati?

Na prvo pitanje je odgovor: – U navedenoj predaji se govori o njihovoj pojavi i oni se obraćaju svima umrlim zajedno, ali svaki umrli ima osjećaj da se obraćaju njemu posebno, a Allah priječi da ostali umrli čuju šta drugi umrli odgovaraju, a već smo naveli predaju u kojoj stoji da kaburski azab čuje sve živo, osim džina i ljudi. Allah daje da čuje kome On hoće i On je Svemoćan.

Odgovor na drugo pitanje je: – Uzvišeni Allah od nagrade za dobra ili loša djela, stvara osobe koje su lijepog ili odvratnog izgleda, a ne govori se o tome da nešto neopipljivo postaje opipljivim, jer ne potpada pod takvo nešto. O ovome postoji i hadis u kojem stoji: "Dovešće se smrt u obliku rogatog ovna, postaviti na Sirat i zaklati." Teško je zamisliti da se smrt pretvori u ovna jer je smrt nematerijalna, nego će Allah stvoriti ovna kojeg će nazvati smrt i koji će biti zaklan između Dženneta i Džehennema. Tako, ako naiđeš na nešto slično ovome, onda je tumačenje toga na ovakav način koji sam ti opisao. Allah, opet, sve najbolje zna, a o ovome će biti više riječi, uz Allahovu pomoć.

O TOME DA ĆE ŠIRINA VJERNIKOVOG KABURA ZAVISITI OD NJEGOVIH DJELA

U hadisu koji bilježe Buharija i Muslim stoji da će vjernikov kabur biti širok koliko je sedamdeset lakata, a u Tirmiziji: "sedamdeset sa sedamdeset", a u hadisu koji prenosi Bera: "koliko pogled dopire". Ali b. Ma'bed bilježi od hazreti Muaze da je rekao: "Upitao sam hazreti Aišu: – Zar nam nećeš reći o našim mezarima, kakvi i koliki će biti?

– Ako je vjernik, mezar će mu biti koliko je četrdeset lakata. – odgovori ona."[23]

Kažem: – Ovo je nakon teškog ispitivanja, a što se tiče kafira, njegov mezar će biti tijesan do proživljenja. Molimo Allaha da nam podari oprost i milost, i na dunjaluku i na ahiretu.

Čuo sam jednog od naših učenjaka kako govori o nekom kaburdžiji koji je kopao kabure u jednoj oblasti, pa je, jedne prilike, iskopao tri kabura, i kada je završio, zadrijemao je i zaspao. U snu je vidio dva meleka kako dolaze do jednog od tri mezara i kako jedan drugome kaže: – Piši ferseh dužine i ferseh širine (*ferseh* – oko sedam kilometara). Nad drugim mezarom je rekao: – Ovome piši milju s miljom (*milja* – oko dva kilometra). Nad trećim mezarom je rekao: – Ovdje piši pedalj s pedalj.

[23] Već navođen izvor

Od toga se, kaburdžija probudio, i vidio je ljude kako donose nekog siromaha kojem ne bi niko pridavao nikakvu pažnju i spustili su ga u prvi mezar. Potom su donijeli drugog čovjeka i spustili ga u drugi mezar, a onda su donijeli ženu koju su poznavali svi stanovnici i na čiju su dženazu, došli svi viđeniji ljudi, i ona je spuštena u onaj najmanji mezar.

Da nas Allah sačuva tjeskobe kabura i azaba u njemu.

O ONOME ŠTO SE GOVORI O KABURSKOM AZABU I DA JE ON ISTINA TE RAZNOVRSNOSTI KAZNE KOJA ČEKA KAFIRE U NJIHOVIM KABURIMA I NJIHOVOJ TJESKOBI

Uzvišeni Allah kaže: **"A onaj ko okrene glavu od Knjige Moje, taj će teškim životom živjeti."**[24] Ebu Seid Hudri i Abdullah b. Mes'ud kažu da *teškim* se odnosi na kaburski azab. O riječima Uzvišenog: **"A za sve nasilnike i druga će kazna prije one biti."**[25] kažu da se odnose na kaburski azab jer Allah ovaj ajet navodi, poslije ajeta: **"Zato ih pusti dok se ne suoče s Danom u kome će pomrijeti."**[26] A Dan, spomenut u ovom ajetu, je zadnji dan dunjaluka što ukazuje na to da je patnja, spomenuta u ajetu, kaburska patnja. Također kaže: **"Ali većina njih ne zna."**[27] jer to

[24] Taha, 124.

[25] Tur, 47.

[26] Tur, 45.

[27] Enfal, 34.

je Gajb u koji oni nemaju uvida. I kaže: "**A faraonove ljude zla kob zadesi. Oni će se ujutro i naveče u vatri pržiti.**"[28] Ovo je kaburski azab u Berzehu, a o tome ćemo još govoriti.

Ibn Abbas tumačeći ajet: "**A ne valja tako, saznaćete svakako!**"[29] kaže: Saznaćete šta će i kakva će vas kazna zadesiti u kaburu, "**I još jednom, ne valja tako! saznaćete sigurno!**"[30] na ahiretu kada vas kazna obuzme.

Prvo se odnosi na kaburski azab a drugo na ahiretski, pa je došlo do ponavljanja zbog dvije situacije, kaburske i ahiretske.

Zirr b. Hubejš prenosi od hazreti Alije da je rekao: – Sumnjali smo u kaburski azab sve dok Allah nije objavio ovo sure: "**Zaokuplja vas nastojanje da što imućniji budete sve dok grobove ne naselite. A ne valja tako, saznaćete svakako!**"[31]

Ebu Hurejre kaže: – Kafirski kabur će se toliko stijesniti da će mu rebra prolaziti jedno kroz drugo, i to je "težak život" spomenut u ajetu.[32]

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upitao: "Znate li zbog koga je objavljen ovaj ajet: "**taj će teškim životom živjeti i na Sudnjem danu ćemo ga slijepa oživjeti.**"[33] Znate li šta je težak život?

Prisutni odgovoriše: – Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju.

– Patnja kafira u njegovom kaburu. Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, kafiru će biti dodijeljeno devedeset i devet tenina, a znate li šta je tenin? To su zmije, svaka ima devet glava

[28] Mu'min, 45,46.

[29] Tekasur, 3.

[30] Tekasur, 4.

[31] Tekasur, 1-3.

[32] Predaja je *hasen* a Tirmizi je navodi u *Kitabuttefsir* 3355.

[33] Taha, 124.

i one će mu puhati u tijelo, ujedati ga i daviti, sve do Kijametskog dana, a iz kabura će biti proživljen kao slijepac."[34]

Ebu Bekr b. Ebi Šejbe bilježi predaju od Ebu Seid Hudrija da je rekao: — Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: "Kafiru u kaburu se odredi devedeset i devet tenina koji ga grebu i ugrizaju sve do Kijametskog dana. Jedan, od tenina, kada bi pustio svoj dah na zemlju, ne bi nikla ni zazelenjela se nijedna biljka."[35] A u hadisu od Abdullaha b. Amra b. Asa stoji: "A onda će se narediti, pa će se njegov kabur stisnuti i biće mu poslane zmije velike kao deve, i jesti će njegovo meso tako da će mu ogoliti kosti, a onda će mu biti poslani meleki koji niti vide niti čuju i oni će ga udarati ogromnim maljevima."[36]

Odlomak: Nikako nemoj ni pomišljati, da ti se Allah smiluje, da je navedeno, u suprotnosti sa drugim hadisom u kojem stoji: "biće mu poslan slijep i gluh melek" jer kafiri se razlikuju jedan od drugog, neki od njih je zaslužio da ga kažnjava jedan melek, a drugi su zaslužili da ih kažnjava više meleka. Isto tako, nema nikakve suprotnosti i oprečnosti između ovoga hadisa i onoga u kojem stoji da će im biti poslane zmije koje će im izjesti meso, jer je moguće da bude kažnjen objema ovim kaznama, kao što Uzvišeni Allah kaže: "Evo to je Džehennem koji su grešnici poricali! i između vatre i ključale vode oni će kružiti."[37] Nekada će biti nahranjeni zekkumom, a nekada biti napojeni ključalim olovom, nekada će biti izloženi vatri, a nekada užasnoj hladnoći, da nas Allah zaštiti kaburskog azaba i džehennemske patnje, svojom milošću i plemenitošću. Nekim nevjernicima će se prostrijeti dvije vatrene ploče na kojima će se patiti.

Nekim nevjernicima će biti rečeno: - Spavaj kao onaj kojeg ujedaju.

---

[34] Slab hadis, a bilježi ga Ibn Hibban, 3112

[35] Slab hadis, Imam Ahmed, 3/38, Ibn Ebi Šejbe, 13/175, Ibn Hibban, 3111

[36] Već naveden izvor

[37] Rahman, 43,44.

Ovakvu predaju bilježi Ali b. Ma'bed od Ebu Hazima a ovaj od Ebu Hurejre: "Kada se umrli spusti u kabur, doći će mu izaslanik njegova Gospodara i upitati ga: – Ko ti je gospodar?

Ako je od onih koji su podržani od Allaha, i tada će ostati postojan i reći: – Moj Gospodar je Allah.

– Šta ti je vjera?

– Vjera mi je Islam.

– Ko ti je Poslanik?

– Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem.

Tada će ugledati znak kojem će se obradovati. (Znak uspjeha. op. prev.) Onda će kazati: – Dozvolite mi da se vratim svojoj porodici i obradujem ih.

Biće mu rečeno: – Počivaj radostan, dobićeš društvo koje je kao i ti ali još nisu stigli.

A ako čovjek bude od onih koji neće imati Allahovu podršku zbog toga što nisu živjeli životom istine i islama, kada bude upitan: – Ko ti je Gospodar?

– Šta? – upitaće.

Oni će nasrnuti na njega i udarati ga maljem, a njegovu dreku će čuti sva stvorenja osim džinna i ljudi. Onda će mu se reći:

– Počivaj kao onaj kojeg ujedaju."[38]

Njegovo počivanje će biti takvo da će se povremeno buditi od žestokog bola, a onda spavati kao neko ko je u komi.

[38] Već naveden izvor

O KAŽNJAVANJU KAFIRA U KABURU

Vaili u *Ibani* navodi predaju od Malik b. Megula, ovaj od Nafi'a a on od Ibn Omera (Omerov sin Abdullah) da je rekao: "Dok sam, jedne prilike, hodao obroncima Bedra, iz zemlje je izašao neki čovjek koji je oko vrata imao okove i lanac čiji je kraj držao jedan crnac. Taj čovjek mi reče: – Abdullahu, napoj me!

Ibn Omer nastavlja: – Ne znam da li mi je znao ime ili me je zovnuo po običaju, kao što se kaže Abdullahu (Allahov robe), pa mi je crnac rekao:

– Ne daj mu piti, on je kafir! – potom ga je trgnuo i nestali su u zemlji.

Otišao sam Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i sve mu ispričao, a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, mi reče: – Zar si vidio?! To je Allahov neprijatelj Ebu Džehl b. Hišam i to mu je kazna do Kijametskog dana."[39]

[39] Slab hadis, Hejsemi, 3/57, Taberani u *Evsetu*, Ibn Munde, kao što stoji u *Šerhussudur* str.163.

RAZNOVRSNE KABURSKE PATNJE ZA RAZLIČITE GRJEŠNIKE SHODNO NJIHOVIM GRIJESIMA

Ibn Ebi Šejbe bilježi od Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Najviše kaburske kazne će biti zbog mokraće."[40]

Buharija i Muslim bilježe hadis od Ibn Abbasa da je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je prolazio pored dva kabura i rekao: – Ova dvojica su izloženi patnjama, zbog grijeha (koje vi niste smatrali velikim); jedan od njih je prenosio tuđe riječi, a drugi nije vodio računa o mokraći." Potom je zatražio da mu se donese svjež prut koji je prepolovio, pa je jednu polovinu usadio u jedan kabur a drugu u drugi i rekao: – Biće im lakše od ovoga sve dok se drveće ne osuši."

U drugoj predaji stoji: "Nije se štitio od mokraće". (Muslim) U Ebu Davudovoj zbirci: "Nije iscjeđivao mokraću, nakon mokrenja, iz spolnog organa." U hadisu od Hennad b. Serijja: "Nije se štitio mokraće i čistio od nje." Buharija bilježi: "Nisu veliki grijesi zbog kojih se kažnjavaju, ali su znatni".

Ebu Davud Tajalisi bilježi od Ebu Bekra da je rekao: "Dok sam hodao s Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem, između

[40] Vjerodostojan hadis, Ibn Ebi Šejbe, 1/122, Hakim, 1/183.

mene i još jednog čovjeka, naišli smo na dva kabura, pa je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

– Stanovnici ovih kabura su izloženi patnji, pa koji će mi od vas dvojice donijeti palmin prut?

Požurili smo i ja i prijatelj mi, pa sam prije stigao i donio sam traženi prut. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ga je raspolovio, pa je jednu polovinu stavio na jedan kabur a drugu na drugi i rekao:

– Ovo će im olakšati, sve dok budu trajali, a kažnjavaju se zbog ogovaranja i mokraće."[41]

Ovaj hadis, i onaj prije njega ukazuju na to da se kaburska patnja može ublažiti i svježim prutem sve dok je on takav. Muslim bilježi poduži hadis od Džabira, a u kojem stoji: "Kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, došao do mene, upitao me: – Džabire, jesi li vidio i upamtio gdje sam stajao?

Rekao sam: – Svakako, Allahov Poslaniče!

Otiđi do ona dva drveta i od svakog uzmi po jednu granu i otiđi na mjesto gdje sam bio, pa jednu granu stavi desno a jednu lijevo.

– Otišao sam do kamena, slomio ga, i onda otišao do drveća, odsjekao dvije grane i odvukao ih do mjesta gdje je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, stajao i jednu granu sam stavio desno a jednu lijevo, a onda požurio za Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem. Kada sam ga stigao, rekao sam mu da sam uradio što mi je rečeno. On mi tada reče: – Prošao sam pored dva kabura u kojim su ljudi izloženi patnji, pa sam svojim šefaatom htio da im olakšam patnju sve dok su grane sirove."[42]

U ovom hadisu je spomenut i dodatak na svježinu grana, a to je šefaat Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Ono što vidim iz ova dva hadisa jeste dva slučaja a ne jedan, kao što neki tvrde,

[41] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud Tajalisi, 867.

[42] Vjerodostojan hadis, Muslim, 3012.

a da se radi o dva različita slučaja vidi se i iz samog konteksta hadisa. U hadisu Ibn Abbasa i Ebu Bekra se govori o jednoj grani koja je raspolovljena i koju je on, sallallahu alejhi ve sellem, zasadio svojom rukom, dok hadis Džabira se razlilkuje i u njemu nije spomenut uzrok kažnjavanja.

Ebu Davud Tajalisi bilježi hadis od hazreti Ibn Abbasa u kojem stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, došao do dva kabura i rekao: "Ova dvojica su izložena kažnjavanju, ali ne zbog velikog grijeha koji izvodi iz vjere; jedan od njih je jeo meso ljudi (ogovarao) a drugi je prenosio tuđe riječi.

Potom je rekao da mu se donese grana, pa ju je raspolovio i jednu polovinu stavio na jedan kabur a drugu na drugi i rekao:

Ovo će im koristiti sve dok su grane svježe."

U tumačenju ovog hadisa stoji: – Moguće je da se radilo o kaburima kafira i njegove riječi: *Oni su izloženi patnji ali ne zbog velikog grijeha,* dakle pored njihovog kufra, ovo im je dodato i kazna je pojačana zbog ova dva grijeha. A ako se radi o vjernicima, onda je tumačenje da se oni kažnjavaju zbog grijeha od kojih se nisu pokajali. Da se radi o kafirima, bliže je i ispravnije, i oni se kažnjavaju za ova dva grijeha pored sveg kažnjavanja zbog njihovog nevjerstva i greški. Kada bi se radilo o vjernicima, njihova bi imena bila poznat, jer su muslimani malo prije tog vremena počeli umirati i ukopavati se. Ovako tumači Ibn Burdžan u *Kitabul iršadil hadi ila ettevfiki vessedad.*

Kažem: (pisac) Jasno je da se radi o vjernicima, i to se vidi i iz samih hadisa, a Allah najbolje zna.

Tahavi bilježi hadis od Ibn Mes'uda, a ovaj od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Biće naređeno da, jednom od Allahovih robova, bude udareno stotinu bičeva, u kaburu, ali će on stalno moliti Allaha da mu ublaže sve dok ne svede na jedan udarac. Tada će mu se kabur ispuniti vatrom. Kada se probudi i dođe sebi on će upitati: – Zbog čega me bičujete?

– Zbog toga što si klanjao namaz bez abdesta i što si prolazio pored onoga kome je nepravda učinjena a nisi mu pomoć pružio."[43]

Buharija bilježi hadis od Semure b. Džunduba da je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi, nakon završenog namaza, okretao nam se licem i pitao: – Je li neko od vas imao kakav san, sinoć? – Ako bi neko bio usnio, ispričao bi svoj san, a Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bi rekao: – *Mašaellah*!

Jednom nas je upitao: – Je li neko od vas imao kakav san, sinoć?

Odgovorili smo odrečno, pa on reče:

– Ali sam ja usnio san; vidio saam dva čovjeka kako mi prilaze, uzimaju me za ruke i odveli su me do posvećene zemlje (*erdul mukaddese*), a tamo je bio čovjek koji je sjedio i čovjek koji je stojao i u ruci držao željezne kuke i stavljao je u usta onoga koji je sjedio tako da bi mu ona izlazila na njegov analni otvor pa bi to ponovio s drugom kukom, a usta bi se svaki puta vraćala kakva su i bila. Upitao sam:

– Šta je ovo?

– Krenimo! – rekoše mi pratioci.

Pa smo krenuli dok nismo došli do čovjeka koji je ležao, a iznad glave mu je bio čovjek koji je držao kamen ili stijenu i time razbijao glavu onog drugog, pa kada god bi ga udario, kamen bi se otkotrljao, a on bi otišao da ga uzme i nije ga drugi put, udarao sve dok rana ne bi zacijelila i glava bila kao što je i bila, pa bi ga onda, opet, udario, kao i prvi put.

– Šta je ovo?

– Kreni! – rekli su mi pratioci.

Nastavili smo s našim putem dok nismo došli do peći čije je grlo bilo usko, a postolje široko i pod kojom je gorjela vatra, pa

[43] Vrlo slab hadis, Tahavi, 4/231

kada bi se ljudi u njoj bili približili izlazu, tako da je izgledalo da će izaći, bili bi ponovno vraćeni, a kada bi vatra splahla, ponovno je bila podsticana. U njoj su bili nagi muškarci i žene. Upitao sam: – Šta je ovo?

Moji pratioci su mi rekli: – Kreni!

Pa smo nastavili dok nismo došli do rijeke od krvi u kojoj je stajao neki čovjek, a na obali je bio neki drugi čovjek koji je pred sobom imao kamen. Kada god bi, onaj iz rijeke, pokušao da izađe, onaj s obale ga je pogađao kamenom u usta i on bi se vraćao na svoje mjesto. I to se ponavljalo svaki put kada bi ovaj pokušao izaći. Upitao sam: – Šta je ovo?

Moji pratioci su mi rekli: – Kreni!

Krenuli smo i došli do jednog vrta punog zelenila i tamo naišli na jednog starca oko kojeg je bilo puno djece. Blizu tog drveta je bio jedan čovjek pred kojim je gorjela vatra, pa su me pratioci ispeli na drvo i uveli u kuću od koje ljepše nisam nikad vidio. U kući su bili starci, momci, žene i djeca, potom su me izveli iz te kuće i popeli na drvo i uveli u kuću koja je bila još ljepša nego ona prva, a u njoj su starci i mladići. Okrenuo sam se svojim pratiocima i upitao ih:

Čitavu noć ste me vodali, pa mi kažite šta znači sve ono što sam vidio?

Oni mi odgovoriše: – Što se tiče onoga kojem su usta cijepana, to je lažljivac koji stalno laže i ta se laž prenosi sve dok ne prekrije horizont, i on će tako biti kažnjavan sve do Kijametskog dana; Onaj rascopane glave je onaj kojeg je Allah podučio Kur'anu, a on ga nije noću učio niti je danju radio po njegovim uputstvima. Tako će ga kažnjavati sve do Kijametskog dana. One koje si vidio u peći su bludnici, onaj u rijeci je onaj koji se koristio kamatom. Onaj starac u sjeni drveta je Ibrahim, alejhis-selam, a djeca oko njega su ljudska djeca (umrla prije punoljetstva, op. prev.). Onaj koji loži vatru je Malik – čuvar Džehennema. Prva kuća je za sve vjernike, a druga kuća je za šehide, ja sam Džibril, a ovo je Mikail, podigni glavu.

Kada sam podigao glavu, ugledao sam, iznad sebe, nešto poput oblaka.

Oni mi rekoše: - To je tvoje mjesto.

Pustite me da uđem na svoje mjesto.

- Ostalo ti je još života, pa kada ispuniš svoj život, onda ćeš vidjeti svoje mjesto. - rekoše.[44]

Odlomak: Naši učenjaci kažu: - Ne postoji ništa jasnije što govori o kaburskim patnjama od hadisa kojeg prenosi Buharija, pa iako je san, snovi svih Vjerovjesnika su objava, shodno riječima Ibrahima, alejhis-selam: "O sinko moj, u snu sam vidio da treba da te zakoljem."[45]pa mu je sin odgovorio: "O oče moj, onako kako ti se naređuje postupi."[46]

Što se tiče hadisa kojeg bilježi Tahavija, u njemu nalazimo odgovor Haridžijama i svima onima koji proglašavaju kafirima griješnike. Tahavija kaže: - U hadisu vidimo dokaz da onaj koji ostavi namaz nije kafir, jer onaj koji klanja namaz bez abdesta, ne može se za njega reći da je klanjač, i njegova dova je primljena, a da je kafir, njegova dova ne bi bila ni primljena, jer Uzvišeni Allah kaže: "Molitva nevjernika je stvar izgubljena."[47]

Hadis koji bilježe Buharija i Muslim je takav da ukazuje na nužnost zaštite od mokraće, jer čovjek će biti kažnjen zbog ostavljanja onoga što je obaveza. Isto tako je i sa svim ostalim vrstama nečisti. Ovako smatra većina učenjaka. Tako kaže i Ibn Vehb prenoseći od Imam Malika, pa ko klanja ne vodeći računa o mokraći, kao da je klanjao bez abdesta.

Upozorenje na grešku: Neki od naših ljudi kažu da je kabur u koji je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, posadio granu, kabur Sa'd b. Muaza, što nema nikakve osnove, nego je ispravno da je kabur stisnuo Sa'da, a onda se raširio. Uzrok tome je

---

[44] Vjerodostojan hadis, Buharija, 12/438

[45] Saffat, 102.

[46] Saffat, 102.

[47] Ra'd, 14.

predaja koju bilježi Junus b. Bukejr od Muhammed b. Ishaka da je Umejje b. Abdullah pitao jednog člana Sa'dove porodice: – Šta vi znate o riječima Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, o ovome?

– Nama je rečeno da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio upitan o tome i da je rekao: – Ponekad nije vodio računa o mokraći.[48]

Hennad b. Sirri navodi predaju od Ibn Fudajla, a ovaj od Ebu Sufjana, a on od Hasana da je rekao: – Sa'd je bio ranjen, pa ga je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prepustio jednoj ženi da ga njeguje i liječi, pa je rekao: – Sa'd je umro te noći, pa je Džibril došao Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: – Večeras je među vama, umro čovjek radi kojeg se Arš zatresao, zbog njegove žarke želje za susretom sa Allahom, to je Sa'd b. Muaz.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je ušao u njegov kabur i učio tekbir, izgovarao *La ilahe illellah,* i slavio Allaha. Kada je izašao iz kabura, rekli su mu:

– Allahov Poslaniče, nikad te nismo vidjeli da si nešto slično uradio s bilo kim?!

– Bio je stisnut u kaburu, tako da je došao kao dlaka, pa sam molio Allaha da mu se smiluje, a to zbog toga što nije vodio računa o tome da se zaštiti od mokraće."[49]

Salimi, Ebu Muhammed Abdilgalib, u svojoj knjizi kaže: "Što se tiče predaja koje govore o kaburskom azabu, njih je jako puno, jedna od njih je i hadis koji se prenosi od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao za Sa'd b. Muaza: "Zemlja ga je toliko stisnula da su mu rebra prošla jedno kroz drugo."Ashabi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kažu: – Ne znamo ni za kakav njegov grijeh, osim da je, na nekim od svojih putovanja, slabo vodio računa o mokraći.

[48] Slab hadis, Tirmizi, 160. i Bejheki, 4/40.

[49] Slab hadis, Hennad, 357.

Pisac kaže: – Riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Zatim je oslobođen" ukazuju na to da je on odslužio svoju kaznu zbog te svoje pogreške, a ne da će i dalje biti kažnjavan u svome kaburu.

Ovako nešto može reći samo neko ko sumnja u vrijednost ovog ashaba. Pogledaj samo to da se Arš zatresao zbog njegove smrti i meleki su izašli da dočekaju njegovu dušu radujući se susretu s njom, zar takav neko može biti kažnjavan u kaburu i nakon što je oslobođen?! To može pomisliti samo onaj koji ne zna o njegovoj vrijednosti i njegovim zaslugama ništa, da je Allah zadovoljan s njim a i on s Allahom. Kako se to može i pomisliti a njegove vrjednote su nadaleko poznate. Njih bilježe i Buharija i Muslim, on je taj koji je presudio po Allahovoj volji kada se radilo o Benu Kurejzi, iznad sedmog kata nebesa, a o tome nam kazuje Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kako bilježe i Buharija i Muslim.

POGLAVLJE O OVOME

Bejheki bilježi od Rebi' b. Enesa, a ovaj od Ebu Alije, a ovaj od Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, o ajetu: **"Hvaljen neka je Onaj koji je u jednom času noći preveo svoga roba iz Hrama svetog..."**[50] rekao da mu je bio doveden konj na kojeg je posađen, pa kaže: – Svaki njegov korak je završavao ondje dokle mu pogled dopire, a s nama je išao i Džibril, pa smo došli do skupine ljudi koji siju i žanju za isti dan, pa kada bi god požnjeli, sve bi se vratilo kao što je i bilo. Upitao je: – Džibrile, ko su ovi ljudi?

– To su oni koji su hidžru učinili na Allahovom putu, i njihova se djela nagrađuju, za jedno dobro djelo do sedam stotina

---

[50] Isra, 1.

puta: **"Što god vi udijelite, On će to nadoknaditi, On najbolje opskrbljuje."**[51]

Potom smo došli do ljudi čije su glave razbijali kamenjem i kad god bi se glava sastavila kako je i bila, ponavljali su udarce i nikad im to nije dojadilo.

Upitao je: – Džibrile, ko su ovi?

– To su oni kojima je teško ustati i namaz obaviti.

Potom je došao do ljudi koji su i na prsima i na leđima imali ploču, koji su bili raspuštani kao stoka i napasani gnojem, zekkumom i džehennemskim usijanim kamenjem.

Upitao sam: – Ko su ovi, Džibrilu?

– To su oni koji nisu davali zekat i čistili svoj imetak, a Allah im nije učinio nepravdu i Allah sigurno ne čini nepravdu svojim robovima.

Potom je došao do ljudi pred kojima je bilo zdravo meso, a u drugoj posudi je bilo truhlo i pokvareno, pa su oni uzimali truhlo i pokvareno meso i jeli ga, a ostavljali zdravo.

– Ko su ovi, Džibrilu?

– To su oni ljudi koji su imali zakonite supruge, ali su odlazili prostitutkama i ženama lošeg morala i s njima provodili noći.

Potom su naišli na drvo koje je bilo na putu, i ništa nije moglo proći pored njega a da ga ono nije udarilo.

– Šta ovo znači, Džibrilu?

– Uzvišeni Allah kaže: **"I ne postavljajte zasjede na ispravnom putu."**[52]

Potom su došli do čovjeka koji je imao veliki zavežljaj koji nije mogao ponijeti, ali je svejedno dodavao na njega.

---

[51] Sebe', 39.

[52] A'raf, 86.

– Ko je ovo, Džibrilu?

– To je onaj čovjek, iz tvoga ummeta, koji nije mogao provesti zadani i preuzeti emanet, ali je svejedno dodavao tome.

Potom je došao do ljudi kojima su usne kidane željeznim kliještima i kada god bi im otkinuli usne, one su se vraćale kako su i bile i to se stalno ponavljalo, s tim da nikad nijednom, sa željeznim kliještima, nije dosađivalo to što radi.

– Ko su ovi, Džibrilu?

– To su oni koji su, svojim govorima, nerede izazivali.

Potom je došao do malog kamena iz kojeg je izašao veliki bik, pa se bik htio vratiti odakle je i izašao ali nije mogao.

– Džibrilu, šta ovo znači?

– To je čovjek koji kaže nešto, pa se pokaje zbog toga i nastoji povratiti rečeno, ali ne može." I nastavlja dalje s hadisom.[53]

Isti bilježi od Ebu Haruna Abdija, a ovaj od Ebu Seida Hudrija, a on od Poslanika savs. da su ga ashabi zamolili:

- Allahov Poslaniče, reci nam o onome što ti se događalo za vrijeme tvog noćnog putovanja (israa). On je pričao, i između ostalog rekao: "Džibril i ja smo počeli s uspinjanjem i došli smo do meleka koji se zove Ismail i koji je zadužen za, zemlji najbliže, nebo. Pred njim je bilo 70 000 meleka, a svaki od tih meleka je imao zapovjedništvo nad 100 000 meleka. Tada je rekao: – Uzvišeni Allah kaže: **"A vojske Gospodara tvoga samo On zna."**[54]

Džibril je zatražio prolaz. Dozvoljeno je i ja sam došao pred Adema, alejhis-selam, a on je izgledao kao i onda kada ga je Allah stvorio u njegovom suretu i pred njim su bile izložene duše vjernika iz njegova potomstva i on bi govorio:

---

[53] Slab hadis, Bejheki, 2/397-403.

[54] Muddessir, 31.

- Dobra duša i dobar čovjek, njegovu dušu stavite u Illijjun.

Potom bi mu bile pokazane duše onih koji nisu vjerovali iz njegova potomstva, pa bi on govorio:

- Pogana duša i pogana osoba, dušu mu smjestite u sidždžin.

Nije prošlo malo vremena, a bio sam doveden pred postavljenu sofru na kojoj je bilo raznog mesa ali joj se niko nije primicao. Vidio sam i drugu sofru na kojoj je bilo pokvareno i truhlo meso i oko koje je bilo mnogo ljudi koji su jeli to meso. Upitao sam Džibrila:

- Ko su ovi?

- Ovo su oni iz tvoga ummeta koji ostavljaju halal (dozvoljeno) a koriste se haramom (zabranjenim).

Nakon malo, sam došao do ljudi čiji su trbusi bili poput građevina, pa kada bi neki od njih htio ustati, padao bi i govorio: - Allahu moj, neka Kijamet još ne nastane!

Oni su bili na putu faraonovoj grupaciji, pa kada bi oni došli do njih, izgazili bi ih. - Čuo sam ih kako kriče, Allahu se obraćajaću.

- Ko su ovi, Džibrilu?

- To su oni, iz tvoga ummeta: "**Oni koji se kamatom bave dići će se kao što će se dići onaj koga je dodirom šejtan izbezumio.**"(Bekare, 275.)

Poslije toga sam došao do skupine čije su usne bile poput devijih, pa su im otvarali usta i punili ih žeravicom koja im je izlazila na analne otvore. Čuo sam ih kako se kričeći obraćaju Allahu, pa sam upitao:

- Džibrilu, koji su ovi?

– To su oni iz tvoga ummeta: **"Oni koji bez ikakva prava jedu imetke siročadi – doista jedu ono što će ih u vatru dovesti[55] i oni će u ognju gorjeti."** (Nisa, 10.)

Potom sam došao do žena koje su bile objesene za dojke i čuo sam ih kako vrišteći se obraćaju Allahu, pa sam upitao:

– Džibrilu, koje su ove?

– To su one koje su zinalučile, iz tvoga ummeta.

Potom sam vidio ljude od čijih se bokova odsijeca meso i daje im se da jedu, uz riječi: – Jedite ono što ste jeli od svoje braće.

Upitao sam: – Džibrilu, ko su ovi?

– To su oni, iz tvoga ummeta, koji su se izigravali i ismijavali s drugim ljudima."[56]

Ebu Davud bilježi hadis od Enes b. Malika da je Poslanik savs. rekao: "Kada sam bio na Miradžu, bio sam proveden pored ljudi koji su imali bakarne nokte i njima su gulili svoja lica i prsa. Upitao sam:

– Ko su ovi, Džibrilu?

– To su oni koji su jeli meso drugih ljudi i napadali na njihovu čast i obraz."[57]

---

[55] Doslovni prijevod bi bio: Oni ne jedu ništa osim vatre. op.prev.

[56] Slab hadis, Bejheki, 2/290.

[57] Vjerodostojan hadis hadis, Ebu Davud, 4878. Ahmed, 3/224

O RADOSNOJ VIJESTI VJERNIKU U KABURU

Ka'b Ahbar kaže: – Kada dobrog čovjeka spuste u kabur, okruže ga njegova dobra djela i kada dođu meleki kazne, iz pravca nogu, namaz kaže: – Bježite od njega!

Onda meleki krenu s glave, a post kaže: – Ne možete do njega jer nemate razloga za to! On je na dunjaluku žeđ trpio želeći Allahovo zadovoljstvo.

Onda će mu pristupiti sprijeda, pa će hadždž i džihad reći: - Bježite od njega, on je umarao svoje tijelo i dušu, obavio je hadždž i borio se da Allahova riječ bude gornja, ne možete ga uzeti!

Onda će mu krenuti s ruku, ali će sadaka reći: – Bježite od moga vlasnika, koliko li je samo sadake izašlo iz ovih ruku i palo u Allahov rahmet, a sve želeći Njegovo zadovoljstvo, stoga ne možete do njega!

Tada će mu biti rečeno: – Počivaj spokojno, bio si dobar za života i uživaj nakon smrti!

Kažem: Ovo je za onoga koji svoja djela čini samo radi Allaha i koji potvrđuje istinitost Allahovih riječi i koji je svoje, i javne i tajne namjere, iskreno usmjerio Allahu i za sticanje Njegova zadovoljstva. Ovakav čovjek će imati svoja djela kao

zaštitnike. Nema nikakve oprečnosti između ovoga hadisa i već navedenih hadisa. Ljudi se razlikuju po svojoj iskrenosti i predanosti, te po svojim djelima i njihovoj čistoći i želji da ona budu primljena kod Allaha, a Allah najbolje zna.

O PREDAJAMA ZA ZAŠTITU OD KABURSKOG AZABA

Nesai bilježi od hazreti Aiše da je rekla: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je ušao kod mene, a tu je već bila jedna židovka, pa je ona rekla: – Vi ćete biti izvrgnuti patnjama i kušnjama u kaburu!

Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, se tome usprotivi riječima: – Ne, nego će Židovi biti kažnjavani!

Hazreti Aiša kaže: – Poslije toga je prošlo nekoliko noći, i Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, upita:

Jesi li osjetila da mi je objavljeno da ćemo i mi biti izloženi kaburskoj patnji?

Poslije toga sam često čula Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da traži zaštitu od kaburskog azaba.[58]

Imami bilježe od h. Esme, a ona od Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da je rekao: "Objavljeno mi je da ćete biti izloženi kušnjama u kaburu, u vrlo bliskom vremenu, a možda vam dođe i kušnja Dedždžalom, ne znam koje je od toga dvoga?

[58] Vjerodostojan hadis, Nesai, 4/104. i 105.

H. Esma nastavlja, pa kaže: – Doći će se nekome od vas i biće upitan: – Šta znaš o ovome čovjeku? Vjernik, ili onaj koji je potpunog uvjerenja i ubjeđenja će reći: – To je Muhammed, Allahov Poslanik, i on nam je došao s jasnim dokazima i uputom, pa smo mu se odazvali i poslušali.

To će se ponoviti do tri puta, pa će mu se reći: – Znali smo da si povjerovao u njega, pa počivaj spokojno.

Što se tiče munafika ili onoga koji nije bio u potpunosti ubijeđen, on će, na pitanje odgovoriti: – Ne znam šta da kažem o njemu.

H. Esma kaže: – On će odgovoriti: – Ne znam, čuo sam ljude da nešto govore, pa sam i ja govorio."[59]

Buharija bilježi od h. Ebu Hurejre da je rekao: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je učio dovu: – Allahu moj, utičem Ti se i tražim zaštitu, kod Tebe, od kaburskog azaba, od džehennemskog azaba. Tražim zaštitu od životnih i smrtnih iskušenja i od smutnje Mesiha Dedždžala."[60]

Hadisi, u ovome značenju, su mnogobrojni i njih bilježe pouzdani prenosioci.

[59] Vjerodostojan hadis, Imam Ahmed, 6/345 i Nesai, 4/104.

[60] Vjerodostojan hadis, Buharija, 1377.

I ŽIVOTINJE ČUJU KABURSKI AZAB

Muslim bilježi hadis od Zejd b. Sabita u kojemn stoji: "Dok je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, bio u bašti Benu Nedždžara, jašući na svojoj mazgi, pratili smo ga, pa se mazga uzjogunila, tako da ga je zamalo zbacila sa svojih leđa. Vidjeli smo, u blizini, pet–šest kaburova, pa je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, upitao: – Da li neko poznaje one koji su u ovim kaburima?

Neki čovjek je rekao: – Ja ih poznajem.

Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, upita: – Kada su ovi poumirali?

– Poumirali su prije islama.

Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, tada reče: – Ovaj ummet će biti izložen kaburskim patnjama, i kada vi ne bi odustali od ukopavanja, ja bih zamolio Allaha da vam da mogućnost da čujete kaburski azab onako kako ga ja čujem."[61]

On bilježi od hazreti Aiše da je rekla: "Ušla sam kod dvije židovske starice, koje su stanovale u Medini, i one rekoše: – Svi koji su u kaburu su izloženi kažnjavanju!

[61] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2867.

Ja nisam mogla to da prihvatim i rekla sam im da ne govore istinu. Njih dvije su otišle, a došao mi je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, pa sam mu rekla:

- Allahov Poslaniče, dvije židovske starice su mi rekle da se stanovnici kabura kažnjavaju u svojim kaburima.

Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, reče: – Istinu su rekle njih dvije, i kabursku patnju čuju životinje.

Hazreti Aiša nastavlja: – Poslije toga ga nisam vidjela ni u jednom namazu a da nije tražio zaštitu od kaburskog azaba."I Buharija bilježi ovaj hadis s dodatkom: "Čuju ga sve životinje."[62]

Henad Serijj u *Zuhdu*, lancem prenosilaca, od hazreti Aiše, bilježi da je rekla: "Došla sam kod židovke i ona je spomenula kabursku patnju, pa sam joj rekla da ne govori istinu, pa kad je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, došao kod mene, spomenula sam mu taj slučaj, a on mi je rekao:

- Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, doista su oni izloženi kaburskoj patnji, u tolikoj mjeri da životinje čuju njihove glasove."[63]

Odlomak: Naši učenjaci kažu: – Mazga se uzjogunila zbog toga što je ona čula kaburski azab, a to ne mogu čuti oni koji su razumom obdareni, bilo da se radi o džinnima ili ljudima, shodno riječima Poslanika, sallallahu aleji ve sellem: "I kada ne biste odustali od ukopavanja". Uzvišeni Allah je od nas sakrio kaburski azab kako bi se mi ukopavali, jer bi, u suprotnom, odustali od toga zbog velikog straha koji bi osjetili kada bi to čuli, te se ne bi približavali kaburu od velike vike ili bi prisutni pomrli od velikog užasa. Niko ne bi mogao podnijeti da čuje kaburski azab ko god je na dunjaluku. Pogledaj samo koliko ljudi strada kada čuje grom ili kada zemljotres nastupi, koliko ljudi, od straha, umre. A šta je i grom i zemljotres u poređenju sa glasom koji se čuje kada onaj u kaburu bude izložen udarcima

[62] Muttefek alejh, Buharija, 6366, i Muslim, 586.

[63] Vjerodostojan hadis, Hennad, 347. i 348.

željeznog malja, koji čuje svako, osim čovjeka i džina?! Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, kaže o dženazi: "Kada bi čovjek čuo ono što je u kaburu, pao bi kao pokošen."

Kažem: – Ovo je, kada se radi o čovjeku koji nije izložen teškoćama, a šta je tek s onima koji su izloženi pojačanoj kazni?! Da nas Allah zaštiti svojom milošću i blagošću!

Jedan od učenih i pobožnih je bio ukopan u blizini Sevilje, pa kad su ga zakopali, sjeli su u blizini tog mjesta da malo odahnu i popričaju, a neka je životinja bila tu i pasla, pa je otišla do kabura i prislonila uho na kabur kao da osluškuje, a onda pobjegla od tog mjesta, pa se ponovno povratila, i tako nekoliko puta. Ebu Hakem je na to rekao: – Naumpale su mi kaburske patnje i riječi Poslanika, sallallahu aleji ve sellem: "Oni su izloženi patnji koju i životinje čuju." A Allah najbolje zna šta je taj čovjek radio. Ovu nam je priču ispričao dok je jedan od nas čitao ovaj hadis o kaburskom azabu i dok smo slušali hadise iz Muslimove zbirke.

O TOME DA UMRLI ČUJE ŠTA SE PRIČA

Muslim bilježi od Enes b. Malika da je hazreti Omer pričao o učesnicima Bedra i da je rekao: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, nam je, kao jučer, pokazivao mjesto pogibije učesnika Bedra i govorio: - Ovo je mjesto pogibije, toga i toga, sutra, ako Allah da.

Omer je rekao: - Tako mi Onoga koji ga je poslao Istinom kao Vjerovjesnika, nijedan koji je poginuo na Bedru nije mašio svoje mjesto koje mu je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, odredio. Svi su ukopani u jednu jamu, jedan preko drugog, pa je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, otišao do njih i rekao:

- O taj i taj, jeste li našli istinitim ono što vam je obećao Allah i Njegov Poslanik, jer ja sam, uistinu, našao istinitim ono što mi je obećao moj Gospodar?!

Omer je upitao: - Allahov Poslaniče, kako se možeš obraćati tjelesima koja duše nemaju?

– Ništa vi bolje ne čujete od njih moje riječi, samo što oni nisu u stanju da išta odgovore. – reče Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem."[64]

U drugoj predaji stoji da ih je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, ostavio tri dana, a onda otišao do mjesta na kojem su ukopani (stradali mušrici na Bedru) i pozvao ih: "Ebu Džehle - sine Hišamov, Umejje - sine Halefov, Utba - sine Rebiin, Šejbe - sine Rebiin! Zar niste našli istinitim ono što vam je obećao vaš Gospodar? Ja sam zaista vidio istinitim obećanje moga Gospodara!

Omer je čuo riječi Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, pa je u čudu upitao: – Allahov Poslaniče, kako oni da čuju?! Na koji način da odgovore, kada su lešine?!

– Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, ništa vi bolje ne čujete moje riječi od njih, samo što oni nisu u stanju da odgovore, – odgovori Poslanik, sallallahu aleji ve sellem.

Potom je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, naredio, pa su odvučeni u bunar Bedra i tamo zagrnuti zemljom."[65]

Znaj da hazreti Aiša negira ovo značenje i za dokaz uzima riječi Uzvišenog Allaha u kojima stoji: **"Ti ne možeš mrtve dozvati."**[66] **"A ti ne možeš one u grobovima dozvati."**[67]

Nema nikakve oprečnosti u tome, jer je moguće da umrli čuju u jednom vremenu, ili u određenoj situaciji. Moguće je i da se općenitost teksta specificira. Ovdje to imamo kroz spomenute hadise a isto tako i u riječima Poslanika, sallallahu aleji ve sellem: "A umrli čuje klepet njihovih nanula (onih koji su mu klanjali dženazu)", a i kroz pitanja meleka u kaburu i njegovo odgovaranje njima, i mnoge druge predaje, što se ne može zanemariti.

---

[64] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2873.

[65] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2874.

[66] Rum, 52.

[67] Fatir, 22.

Ibn Abdilberr u *Temhidu* i *Istizkaru* navodi predaju od h. Ibn Abbsa da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Niko od vas ne prođe pored kabura svoga brata muslimana, kojeg je poznavao na dunjaluku, i nazove mu selam, a da ga umrli neće prepoznati i odgovoriti mu na selam."

O ALLAHOVIM RIJEČIMA: "ALLAH ĆE VJERNIKE POSTOJANOM RIJEČJU UČVRSTITI I NA OVOM SVIJETU" (IBRAHIM, 27.)

Muslim bilježi od h. Bera b. Aziba da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "ALLAH ĆE VJERNIKE POSTOJANOM RIJEČJU UČVRSTITI I NA OVOM SVIJETU" da su objavljene povodom kaburskog azaba, kada će se čovjeku reći: – Ko je tvoj Gospodar?

Čovjek će odgovoriti: – Allah je moj Gospodar, a moj Vjerovjesnik je Muhammed. I na taj odgovor se odnosi ovaj ajet: **"ALLAH ĆE VJERNIKE POSTOJANOM RIJEČJU UČVRSTITI I NA OVOM SVIJETU"**[68], a u drugoj predaji stoji da su to riječi Bera i nije spomenut Allahov Poslanik.[69]

[68] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2871.

[69] Ibid

Kažem: – Ova predaja, makar se direktno, i ne vezala za Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, spada u onu vrstu predaja koje se ne mogu reći na osnovu razuma, pa je prije, za povjerovati, da je onako kako je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao u prvoj predaji. Kao što su to zabilježili Nesai, Ibn Madže i Buharija. Sljedeći hadis je kod Buharije:

Pričao nam je Dža'fer b. Omer, a on prenosi od Šu'be, a ovaj od Alkame b. Merseda, a on od Sa'd b. Ubejde, a on od Berra b. Aziba da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Kada se čovjek vjernik, posadi da sjedne u svom kaburu, dođu mu meleki ispitivači i on posvjedoči da nema drugog boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov Poslanik, i na to se odnose Allahove riječi: – Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti." Ovaj hadis bilježi i Ebu Davud u svom *Sunenu*, pa kaže: "Od Bera b. Aziba stoji da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: – Musliman, kada bude pitan, u svom mezaru, i posvjedoči da nema boga osim Allaha i da je Muhammed Allahov Poslanik, na to se odnose Allahove riječi: "Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti."[70]

Ovaj hadis prenose Ebu Hurejre, Ibn Mes'ud, Ibn Abbas i Ebu Seid Hudri. Ebu Seid Hudri kaže: "Bili smo na dženazi, sa Poslanikom, sallallahu aleji ve sellem, pa je on rekao:

– Ljudi, ovaj će ummet biti izložen kušnjama u kaburu. Kada se čovjek zagrne zemljom i raziđu se oni koji su ga pratili, doći će mu melek koji će nositi malj, i posadiće ga da sjedne, a onda će ga upitati:

– Šta kažeš o ovome čovjeku?

Ako bude vjernik, on će odgovoriti: – Svjedočim da nema drugog boga osim Allaha, Jedinog, koji nema ortaka, i isto tako svjedočim da je Muhammed Njegov rob i Poslanik.

Tada će mu melek reći: – Istinu si rekao.

---

[70] Vjerodostojan hadis, Buharija, 1369. Nesai, 4/101. Ibn Madže, 4269. i Ebu Davud, 4750.

Potom će mu otvoriti vrata koja gledaju u Džehennem i reći mu: – Ovo bi ti bilo mjesto da si zanijekao svoga Gospodara.

Što se tiče munafika i nevjernika, njima će reći: – Šta kažeš o ovom čovjeku?

On će odgovoriti: – Ne znam.

Tada će mu melek reći: – Ne znaš niti si htio da saznaš.

Potom će mu otvoriti vrata koja gledaju u Džennet i reći mu se: – Ovo bi ti bilo boravište da si povjerovao u svog Gospodara, ali, pošto si zanijekao, Allah te vječno osuđuje na ovo.

Zatim će mu otvoriti džehennemska vrata i udariti ga onim maljem od čega će on kriknuti, da će njegov krik čuti sve što postoji, osim čovjeka i džina."[71]

Neki, od ashaba, Allahovog Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: – Nema nijednog čovjeka, kada mu dođe melek s maljem i stane mu iznad glave, a da neće osjetiti užas, pa je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, proučio ajet: – Allah će vjernike postojanom riječju učvrstititi i na ovom i na onom svijetu, a nevjernike će u zabludi ostaviti; Allah radi što hoće."[72]

Odlomak: Predaje koje govore o kaburskoj patnji su vjerodostojne i nema onih koji sumnjaju u njih ili ih niječu, a u predajama, koje smo već spomenuli, stoji da će kafir biti ispitivan u svom kaburu, ponižavan i kažnjavan. Ebu Muhammed Abdulhakk kaže: – Znaj da kaburski azab nije samo za kafire i munafike, nego će ga osjetiti i jedna grupa vjernika, a svako shodno svome stanju i grijesima koje je počinio, mada su prethodne predaje govorile o kafirima i munaficima.

Ebu Omer Abdulberr u knjizi *Temhid,* kaže: - Postojane predaje govore i ukazuju na to da će kabursko iskušenje biti za

---

[71] Sahih ligajrihi (vjerodostojan hadis na osnovu drugih predaja) Ahmed, 3/3, Ibn Ebi Asim, 865. Bejheki, 41

[72] Ibrahim, 27.

vjernika ili munafika koji se smatrao od onih koji se Kibli okreću i koji je islam za svoju vjeru uzimao, čiji je život zaštićen izgovorom šehadeta, a što se tiče nevjernika, taj neće biti pitan ni o svojoj vjeri, ni o svome gospodaru a ni o svome poslaniku. O ovim stvarima će biti pitan samo musliman, a Allah najbolje zna.

Allah će postojanom riječju učvrstiti one koji vjeruju, dok će munafici biti nesigurni. Ibn Abdulberr kaže: – U hadisu koji se prenosi od Zejd b. Sabita stoji da će ovaj ummet biti izložen kušnjama u kaburima, a u drugoj predaji da će biti pitan, pa se da zaključiti, shodno ovim predajama, da se to odnosi samo na ovaj ummet, mada se ne može sa sigurnošću tvrditi, a Allah najbolje zna.[73]

Ebu Abdullah Tirmizi u *Nevadirul usul* kaže: – Ispitivanje umrlog u kaburu, se naročito odnosi na ovaj ummet, jer prijašnji narodi su imali svoje poslanike koji su im dolazili s poslanicom, pa ako bi odbili da slijede svoje Poslanike, oni bi ih ostavili i onda je kazna stizala te narode. Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, je poslan kao milost i sigurnost svim stvorenjima, jer Allah kaže: **"A tebe smo kao milost svjetovima poslali."** (Enbija', 107.), pa je od stvorenja uzdignuta trenutna kazna, ali je ovaj ummet dobio mogućnost oružane borbe, da bi islam primio ko će ga primiti i iz straha od sablje, a zatim se islam učvrsti u njegovom srcu. Iz ovoga se izrodilo licemjerje (*munafikluk*), koji su u potaji, bili nevjernici, a javno su iskazivali svoju pripadnost islamu, pa kada umru, Allah će im poslati meleke koji će ih u kaburu, ispitivati i tada će oni pokazati svoje pravo lice i izdvojiće se dobar od lošeg, i Allah će postojanom riječju podržati vjernika i na dunjaluku i na ahiretu, a u zabludi će ostaviti onoga koji je prema sebi nepravdu nanio.[74]

Kažem: – Ono što govori Ebu Muhammed Abdulhakk je ispravnije, a Allah najbolje zna, jer hadisi koje smo naveli

[73] Temhid, 22/252.

[74] Nevadirul usul, str. 403.

ukazuju na sljedeće: - Kafira će ispitivati dvojica meleka, provjeravati i udarati maljem, a Allah najbolje zna.

O TOME ŠTA ĆE VJERNIKA SPASITI OD KABURSKE PATNJE

Spasiće ga pet stvari: straža (iščekivanje neprijatelja), ubistvo (pogibija), riječ, trbuh (nutrina) i vrijeme.

Prvo: Muslim prenosi od h. Selmana da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da kaže:

- Bdijenje (stražaranje), samo jedne noći i dana je bolje od dnevnog posta i noćnog bdijenja od mjesec dana. Ako bi u tome umro, nastavljaju mu se dobra djela koje je do tada radio da mu se opskrba za to i biće siguran od kaburske kušnje."[75]

Straža je najbolje dobro djelo za koje nagrada teče i nakon smrti čovjeka, kao što o tome govori i hadis koji se prenosi od Alla' b. Abdurrahmana, a ovaj od svoga oca, a on od Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Kada čovjek umre, prestanu njegova dobra djela, osim u tri slučaja..." Ovaj smo hadis već navodili, i on je vjerodostojan, a Muslim je jedini koji ga bilježi. Slične ovoj su predaje koje bilježe Ibn Madže i Ebu Nuajm o tome šta će pratiti umrlog nakon smrti. To je ono što prestaje s prestankom djela, tako nagrada za trajnu sadaku

[75] Vjerodostojan hadis, Muslim, 1913.

prestaje s prestankom i dokidanjem te sadake, nagrada za nauku prestaje s nestankom nauke, nagrada za dobro dijete, prestaje smrću tog djeteta, nagrada za posađenu palmu prestaje kad palma bude posječena, i ostale stvari koje su spomenute, dok će za bdijenje (na Allahovom putu) čovjek biti trajno nagrađivan do Kijametskog dana, shodno riječima Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "I ako umre, njemu će se pisati nagrada." Opširnije i jasnije se o tome govori u Tirmiziji, od Fedale b. Ubejda, da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Svakom umrlom se pečate njegova djela, osim onome koji je umro stražareći na Allahovom putu. Njemu se njegova djela umnožavaju sve do Kijametskog dana i on će biti zaštićen od kaburske kušnje." Tirmizi o ovome hadisu kaže da je *hasenun sahih*.

Ebu Davud bilježi hadis sličan ovome, u kojem stoji: "Biće siguran od kaburskih ispitivača (mučitelja)"[76] Umnožavanje nema drugo značenje, nego stalni porast koji nije vezan za neki uzrok zbog čijeg nestanka će prestati taj porast i umnožavanje. To je trajna Allahova blagodat, jer dobra djela se mogu raditi samo u sigurnosti od neprijatelja i čuvanjem vjere i provođenja vjerskih propisa. Ovo djelo je nagrada za njegova dobročinstva koja je počinio.

Ibn Madže, sa vjerodostojnim lancem prenosilaca, bilježi od hazreti Ebu Hurejre, da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko umre stražareći na Allahovom putu, Allah ga nagradi za sva njegova dobra djela koja je počinio i to učini trajnim, zaštiti ga od kaburske kušnje i proživi ga sigurnog i zaštićenog od Velikog užasa."[77]

Ebu Nu'ajm bilježi od Džubejr b. Bukejra, od Kubejr b. Murreta i Amra b. Esveda, a oni od Irbad b. Sarije da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Svako djelo se prekida sa smrću čovjeka, osim stražara na Allahovom putu, njemu će se djela

[76] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 1621. Ebu Davud, 2500.

[77] Lanac prenosilaca Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 2767.

množiti i povećavati sve do Dana polaganja računa."[78] U ovome hadisu ima jedan uslov, kao što je i u hadisu Fedale b. Ubejda, a to je smrt za vrijeme bdijenja ili stražarenja, a Allah najbolje zna.

Od h. Osman b. Affana se bilježi da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da kaže:

- Ko jednu noć probdije (kao stražar) na Allahovom putu, ima nagradu kao da je hiljadu dana proveo posteći a isto toliko noći u ibadetu ne spavajući."[79]

Bilježi se od Ubej b. Ka'ba da je rekao: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: – Uistinu je jedan dan bdijenja na Allahovom putu, čuvajući i štiteći imetak i obraz muslimana, izvan mjeseca ramazana, bolji i vrjedniji nego stotinu godina ibadeta, da se svaki dan posti i svaka noć u ibadetu provodi. A jedan dan bdijenja na Allahovom putu, čuvajući i štiteći imetak i obraz muslimana, u mjesecu ramazanu, bolji je i vrjedniji kod Allaha od ovoga prvog.

Vidim ga kako kaže: – Od hiljadugodišnjeg ibadeta uz dnevni post i noći u ibadetu, pa ako ga Allah vrati njegovoj porodici zdravog i čitavog, neće mu upisivati grijeha za hiljadu godina, a pisaće mu svako njegovo dobro djelo, i pisaće mu se nagrada za stražarenje i bdijenje do Kijametskog dana."[80] Iz ove predaje se vidi da nagrada za jednodnevno bdijenje u mjesecu ramazanu, jeste trajna, makar čovjek i ne umro na tome poslu, a Allah najbolje zna.

Pitanje bdijenja (*ribata*): - To je ustrajnost na Allahovom putu, termin potječe od *vezanja konja*, a onda se ustalio kao pojam kojim se označava *budnost čuvanja muslimanskih položaja*, svejedno da li čovjek bio konjanik ili pješak. Jezičko značenje ove riječi i ovoga pojma je promatranje i budno čuvanje nekog mjesta određeno vrijeme, a što se tiče osmatrača u mjestima

[78] Vjerodostojan hadis, Ebu Nuajm, 5/157.

[79] Hasen, dobar za dokaz, hadis; Nesai, 6/40. Ahmed, 1/61. i 65. i Hakim, 2/81.

[80] Primijetni su znaci apokrifnosti u ovome hadisu. Bilježi ga Ibn Madže, 2768.

stalnog boravka, makar oni bili čuvarima, ne mogu se nazvati murabitinima (onima koji tu dužnost obavljaju na vojnim pohodima). Ovako kažu naši učenjaci a mi smo to objasnili u *Džami' li ahkamil kur'ani.*

Drugo: Nesai bilježi od Rašid b. Sa'da da je neki ashab upitao: "Allahov Poslaniče, zašto su šehidi pošteđeni kaburske kušnje?

– Svjetlucanje i sijevanje sablji iznad njihovih glava je dovoljna kušnja za njih. – odgovori Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem.."[81]

Ibn Madže, Tirmizi i drugi, bilježe hadis od Mikdad b. Ma'di Keriba da je rekao: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: – Šehid kod Allaha ima šest pogodnosti: Oprašta mu s prilikom prvog liptaja, vidi svoje mjesto u Džennetu, zaštićen je kaburskog kažnjavanja, osiguran od Velikog užasa, jedan rubin s tog tadža je bolji i vrjedniji nego dunjaluk sa svim što je na njemu, biće oženjen sa sedamdeset i dvije hurije i imaće pravo zagovrništva za sedamdeset članova svoje familije."Ovako prenosi Tirmizi i kaže: – Hadis hasen sahih garib.

Dok Ibn Madže, ovaj hadis bilježi sa dodatkom: "opraštaju mu se svi grijesi sa prvim izljevom krvi, i zaodjenu ga odjećom Imana" umjesto "na glavu mu se stavi Tadž dostojanstvenosti".[82]

Kažem: – U svim primjercima Ibn Madžine i Tirmizijine zbirke stoji "šest pogodnosti", mada se u samom hadisu nabraja sedam i ako se tome doda "i zaodjenu ga odjećom Imana", onda ih je osam, a toliko ih je zabilježio i Ebu Bekr Ahmed b. Selman Nedždžad, sa svojim lancem prenosilaca, od Mikdad b. Ma'di Keriba, u kojoj stoji da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Šehid kod Allaha ima osam pogodnosti."

Treće: Tirmizi bilježi od h. Ibn Abbasa da je rekao: "Jedan od ashaba je razastro svoj ogrtač po kaburu, ne znajući da je to

[81] Vjerodostojan hadis, Nesai, 4/99.

[82] Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 2799. i Tirmizi, 1663.

kabur, i iznenada začuo čovjeka kao uči suru Tebareke, i učio ju je sve do kraja, pa je došao, taj ashab, Poslaniku, sallallahu aleji ve sellem, i rekao: – Allahov Poslaniče, bio sam prostro svoj ogrtač na kabur, ne znajući da je to kabur, i onda sam začuo čovjeka iz kabura kako uči suru *tebareke* do njenog kraja!

Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, mu reče: – Ta sura odgoni, i ta ga sura spašava od kaburskog azaba."[83]

Također se bilježi od Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da je rekao: "Onaj ko prouči ovu suru svaku noć, ona će doći i zauzimaće se za onoga ko ju je učio."[84] A bilježi se da će onaj koji je bude učio svaku noć, biti zaštićen od kaburskih sualdžija.

Pisac, svojim lancem prenosilaca, bilježi od h. Ibn Abbasa da je rekao nekom čovjeku: "Hoćeš li da te iznenadim jednim hadisom kojem ćeš se vrlo obradovati?

Svakako da hoću, Ibn Abbase, i neka ti se Allah smiluje.

Ibn Abbas mu reče: – Uči suru Tebareke (Mulk), potrudi se da je naučiš napamet i njoj podučí svoju porodicu, ukućane i komšije, jer ona je ta koja spašava i koja će se zagovarati, na Kijametskom danu, kod svoga Gospodara, za onoga koji je bude učio, i koja će tražiti kod svoga Gospodara, ako bude u prsima svoga učača, da ga spasi džehennemskog azaba, a Allah će onoga koji je bude učio spasiti kaburskog azaba. Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: "Volio bih da je ona u srcu svakog čovjeka iz moga ummeta."[85]

Već ranije je navedena predaja u kojoj stoji da onaj koji uči suru *ihlas* u smrtnoj bolesti, da će ga ona spasiti od kaburskog azaba.

Četvrto: Ibn Madže bilježi od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko umre u bolesti,

---

[83] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 2890.

[84] Vjerodostojan hadis, Darimi, 3413, Hakim, 2/498.

[85] Slab hadis, Bejheki, 2507. Taberani, 11616.

umro je kao šehid, zaštićen je od kaburskog azaba i svakodnevno će dobivati opskrbu iz Dženneta."[86]

Nesai bilježi od Džami' b. Šeddada da je rekao: "Čuo sam Abdullaha b. Jesara da kaže: – Sjedio sam kod Selmana b. Sarda i Halida b. Arfeta, pa im je rečeno da je neki čovjek umro od trbušne bolesti, te su poželjeli da prisustvuju njegovoj džennazi. Jedan od njih reče drugome:

Zar Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, nije rekao: – Koga ubije njegova nutrina, neće biti kažnjen u mezaru."

Ebu Davud Tajalisi bilježi ovu predaju s dodatkom"Pa je drugi odgovorio: – Svakako da je tako rekao."[87]

Peto: Tirmizi bilježi od Rebia' b. Sejf, a on od Abdullaha b. Amra da je rekao: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: – Nema nijednog muslimana koji je umro u petak ili noć uoči petka a da ga Allah nije zaštitio od kaburskog iskušenja."[88]

Kažem: Ovaj hadis bilježi Ebu Abdullah Tirmizi u *Nevadiru-l-usuli* sa spojenim lancem prenosilaca od Rebia' b. Sejfa Iskenderija, a on od Ijada b. Ukbe Fihrije, a on od Abdullaha b. Amra da je rekao: "Čuo sam Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da kaže: – Ko umre u petak ili uoči petka, Allah ga sačuva kaburske kušnje."

Bilježi ovaj hadis, i Ali b. Ma'bed od Abdullaha b. Amra da je rekao: "Čuo sam Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da kaže: – Ko umre u petak ili uoči petka, Allah ga sačuva kaburske kušnje."

Ebu Nuajm ga bilježi od Muhammed b. Munkedira a on od Džabir b. Abdullaha da je rekao: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: – Ko umre uoči petka ili u petak, biće zaštićen

---

[86] Daif, Ibn Madže, 1615.

[87] Vjerodostojan hadis, Nesai,4/98. i Ebu Davud Tajalisi, 1288.

[88] Sahih ligajrihi (Vjerodostojan hadis zbog drugih hadisa koji ga uzdižu na stepen vjerodostojnosti. op.prev.) Tirmizi, 1074.

od kaburskog azaba i na Kijametskom danu biće proživljen s obilježjem šehida."[89]

Odlomak: Pogledaj, da ti se Allah smiluje, da se ovo poglavlje ne suprotstavlja prethodnim poglavljima, nego ih određuje pobliže i ukazuje na one koji neće biti ispitivani u svojim mezarima i na one koji neće biti izloženi kaburskim kušnjama. Sve navedeno se ne može objasniti niti tu ima mjesta za razumno objašnjenje, nego su to stvari koje treba prihvatiti takvim kakve jesu i povinovati se riječima onoga koji istinu govori i koji je opisan kao takav, sallallahu alejhi ve sellem.

Ibn Madže u svom *Sunenu* bilježi od Džabir b. Abdullaha, a on od Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da je rekao: "Kada umrli uđe u svoj kabur, njemu se sunce ukaže kao da je na zalasku, pa on sjedne, potare svoje oči i kaže: – Pustite me da klanjam!"[90] Pa možda je i ovo stvar koja spašava od kaburskog azaba, i tu nema nikakvih nejasnoća i suprotnosti s ostalim predajama i neka je hvala Allahu.

Odlomak: Poslanikove, sallallahu aleji ve sellem, riječi o šehidu: "Dovoljno mu je kao kušnja svjetlucanje i bljeskanje sablji iznad njegove glave" su u značenju da, ako bi bio od munafika, kada bi se sukobile dvije skupine, pobjegao bi s bojnog polja, jer osobina munafika je da širi strah i da bježi s bojnog polja, dok vjernik ostaje na svome položaju i Allahu predaje svoju dušu, ostajući postojano i time želeći uzdići Allahovu riječ. Njegova pogibija ukazuje na njegovu iskrenost, pa zbog čega bi bio ponovno izložen ispitivanju u kaburu? Ovakvo tumačenje nudi Tirmizi Hakim.

Kažem: – Ako šehid neće biti izvrgnut ispitivanju u kaburu, onda je *siddik* – iskreno predani, preči tome od njega jer ga Allah spominje prije šehida u ajetu: "Biće u društvu vjerovjesnika, i pravednika, i šehida..."[91] a o murabitu – onome

---

[89] Vjerodostojan hadis, pogledaj prethodni izvor.

[90] Lanac prenosilaca je dobar, Ibn Madže, 4272.

[91] Nisa, 69.

koji bdije, postoji predaja, mada je on na stepenu nižem od šehida, da neće biti izložen kaburskoj kušnji, pa kako da njoj bude izvrgnut neko ko je, po stepenu, veći od šehida?! A Allah najbolje zna.

Odlomak: Riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Ko umre u bolesti, umro je kao šehid", odnose se na sve bolesti, ali drugi hadis ograničava na unutarnje bolesti, kada kaže: "Koga ubije njegova utroba" i o tome postoje dva mišljenja:

Prvo: – Ako ga zadesi proliv koji se ne može zaustaviti i kojem nema lijeka, i ako mu se želudac pokvari.

Drugo: – Bilo koja unutarnja bolest od koje čovjek umre bivši pri svijesti i zdravoj pameti sve do smrti. Ovo mišljenje je ispravnije.

Smrt ovakvih ljudi nije kao smrt onih koji umiru iznenada ili otrovani ili oni koji umiru bez svijesti ili u komi od teških bolova, nego se ovaj hadis odnosi na onoga koji umre svjestan. A Allah najbolje zna.

Ebu Nuajm, sa svojim lancem prenosilaca bilježi od Ibn Mes'uda da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko umre u toku ramazana, ući će u Džennet, ko umre u toku Dana Arefata, ući će u Džennet i ko umre dok daje sadaku, ući će u Džennet."[92]

---

[92] Vrlo slab, Ebu Nuajm, 5/23.

O TOME DA SE UMRLOM PREDOČAVA NJEGOVO BORAVIŠTE UJUTRO I NAVEČER

Buharija i Muslim bilježe od Ibn Omera da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Bilo koji od vas, kada umre, biće mu izloženo njegovo boravište ujutro i naveče, pa ako je Džennetlija, onda Džennetsko, a ako je Džehennemlija onda džehennemsko, i reći će mu se: – Ovo je tvoje boravište koje će ti Allah dati na Kijametskom danu."[93]

Odlomak: Riječi: "Biće mu predočeno njegovo boravište" naši učenjaci tumače: – Ovo je primjer velikog iskušenja i mučenja, a tome možemo naći primjer i na dunjaluku, a to kao da nekoga izložimo prijetnji ubistvom ili teškom mučenju, ili nekome prijetimo bez toga da mu pokažemo sredstvo prijetnje. Da nas Allah sačuva svoje kazne, svojom milošću i plemenitošću. U Kur'anu, kada se govori o kafirima, stoji: **"Oni će se ujutro i navečer u vatri pržiti."**[94] Pa Allah nas obavještava da će nevjernici biti izloženi vatri, kao što će i vjernici biti izloženi Džennetu, kao što o tome ima vjerodostojna predaja.

Da li će svaki vjernik biti izložen Džennetu?

[93] Muttefek alejh, Buharija, 1379. Muslim, 2866.

[94] Mu'min, 46.

Kaže se da se to odnosi samo na vjernika čije je vjerovanje upotpunjeno, onoga koga Allah želi sačuvati od Džehennema, dok onaj koji bude imao i loših i dobrih djela, on će vidjeti i džehennemsko i džennetsko boravište, baš kao što će svoja djela vidjeti kao dvije osobe, jedna će biti lijepa i zdrava, njegova dobra djela, dok će druga biti odvratna i pogana, njegova loša djela i grijesi. Moguće je da se pod Džennetlijama misli na one koji će ući u Džennet bez obzira na to kakvi su, a Allah najbolje zna.

Kaže se da će ovo izlaganje biti samo ruhu – duši, i možda jednom dijelu tijela. Drugi kažu da će biti izloženo kompletnom tijelu u koje će biti povraćena duša kao što se dešava prilikom kaburskog ispitivanja kada ga posade da sjedne i kada mu se kaže: – Pogledaj svoje mjesto u Džehennemu, Allah ti ga je zamijenio Džennetskim. – Kako god da je, kaburski azab je osjetan i bolovi postoje. Neki učenjaci objašnjavaju izlaganje duše bolovima, tako što to porede sa stanjem spavača, kada duša uživa ili pati dok tijelo ništa ne osjeća. Abdullah b. Mes'ud kaže: "Duše faraonove porodice i sljedbenika su u utrobama crnih ptica i oni budu izloženi vatri, svaki dan, dva puta i kaže im se:

– Ovo je vaše boravište.

To je značenje Allahovih riječi: "Oni će se ujutro i navečer u vatri pržiti." Od njega se bilježi i ovo: "Njihove su duše u utrobama crnih ptica koje ujutro odu do Džehennema i isto tako navečer, svaki dan dva puta, i to je to izlaganje."

Šu'be bilježi od Ja'la b. Ata da je rekao: "Čuo sam Mejmuna b. Mejsere da kaže: – Ebu Hurejre je svako jutro, kada osvane, govorio: – Osvanuli smo i neka je apsolutna hvala Allahu, a faraonovi sljedbenici su izloženi vatri!

Niko nije bio, ko je čuo te njegove riječi, a da nije zatražio zaštitu, kod Allaha, od Džehennema.

Kaže se da su njihove duše u crnim kamenicama koje su u voljama crnih ptica, i da je to pod sedmim katom zemlje, na ivici Džehennema. Jutro i veče je shodno našem računanju vremena, jer na ahiretu nema ni jutra ni večeri, a ako neko kaže: –

Uzvišeni Allah kaže: **"I u njima će ujutro i navečer opskrbljeni biti."**[95] Odgovor na ova dva pitanja je jedan, a o tome će biti više riječi u poglavlja o opisima Dženneta, ako Allah da.

[95] Merjem, 62.

SEDMI DIO

DUŠE ŠEHIDA

O TOME DA SU DUŠE ŠEHIDA NA ZASEBNOM MJESTU U DŽENNETU

Na to ukazuju riječi Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, u hadisu koji prenosi Ibn Omer: "Ovo je tvoje mjesto sve dok ti ga Allah ne da na Kijametskom danu." I ovo je stanje svih osim šehida.

U Muslimovom *Sahihu* je predaja od Mesruka, da su pitali Abdullaha b. Mes'uda o ajetu:

"Nikako ne smatraj mrtvima one koji su na Allahovu putu izginuli! Ne, oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga."[96] pa je rekao:

- Njihove duše su u utrobama zelenih ptica, koje imaju svjetiljke okačene za Arš i one po Džennetu hodaju i lete kuda hoće. Allah će ih pitati:

- Ima li šta što bi željeli?

- Šta da želimo kada po Džennetu idemo kuda hoćemo.

On će ponoviti to s njima do tri puta, pa kada vide da će i dalje biti pitani, reći će:

[96] Ali Imran, 169.

– Gospodaru, želimo da nam povratiš duše u naša tijela kako bi, na Tvome putu, ponovno bili ubijeni.

Pošto ne budu imali druge želje, Allah će ih ostaviti u stanju u kojem jesu."[97]

Odlomak: Ovdje se može postaviti pet pitanja:

Prvo: – Kako tumačite hadis u kojem stoji: "Nema nikog ko prođe kraj kabura brata muslimana kojeg je poznavao na dunjaluku i nazove mu selam, a da ga umrli neće prepoznati i odgovoriti mu na selam."

Odgovorićemo da je to uopćeni hadis i odnosi se na one koje smo spomenuli, a ne na šehide.

Drugo: Ako se kaže: – Malik bilježi od Ibn Šihaba, a on od Abdurrahmana b. Ka'ba b. Malika Ensarije da mu je rekao kako je njegov otac Ka'b b. Malik govorio da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vjernikova duša je okačena ptica i hrani se." A prenosi se: "Biće okačena o Džennetsko drvo i tako će ostati sve dok je Allah ne povrati u njegovo tijelo na Dan proživljenja."[98]

Ovo se odnosi na duše šehida, a ne na ostale, shodno prethodno navedenom hadisu, i riječima Uzvišenog: **"Ne, oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga"**,[99] a u obilju može uživati samo neko ko je živ, a uživanje blagodati, prije Kijametskog dana je dato samo šehidima, i to je stav sve uleme ummeta. Ovako tumači Kadi Ebu Bekr ibn Arebi u *Siradžu-l-muridin* dok će vjernici, koji nisu šehidi, imati kabure ispunjene zelenilom, i njihovi kaburi će im se prostorno, raširiti. Riječi: "duša vjernika" se odnose na duše vjernika šehida, na što ukazuju i riječi na kraju hadisa: "sve dok je Allah ne povrati u njegovo tijelo na Dan proživljenja."

[97] Vjerodostojan hadis, Muslim, 1887.

[98] Malik, 49.

[99] Ali Imran, 169.

Treće: Ako se kaže: – Duše se susreću na nebesima, a Džennet je na nebesima, na šta ukazuje hadis: "Kada nastupi ramazan, otvore se nebeske kapije."[100] a drugoj predaji: "Džennetske kapije."

Na to kažemo: – Ne mora sretanje duša na nebesima, nužno značiti da su one u Džennetu, nego su vjerničke duše nekada na zemlji, u blizini svojih kabura, a nekada su na nebesima, a ne u Džennetu. Kaže se da duše vjernika posjećuju svaki petak svoje kabure, pa je stoga preporučeno posjećivanje mezara uoči petka, u petak i ujutro u subotu, kako to naši učenjaci kažu. A Allah najbolje zna.

Ibn Arebi kaže: Hadis o grani, ukazuje ljudima da su duše u kaburima izložene uživanju ili patnji i taj hadis je mnogo jasniji od hadisa Ibn Omera: "Kada neko od vas umre, izlaže mu se njegovo mjesto, ujutro i navečer" jer u izlaganju mjesta se ne ukazuje na ono kakvo će ono biti, dok hadis o grani jasno ukazuje na činjenicu da se kažnjavaju u kaburu. Isto je i sa hadisom židovke.

Kažem: Moguće je, shodno onome što smo naveli, a Allah najbolje zna, da su riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "Nema nikog ko prođe kraj kabura brata muslimana kojeg je poznavao na dunjaluku i nazove mu selam, a da ga umrli neće prepoznati i odgovoriti mu na selam" da bi se izbjegla kontradiktornost među predajama. A Allah najbolje zna.

Četvrto: Ako se kaže: – Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: "Tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, kada bi čovjek poginuo na Allahovom putu, potom bio oživljen, pa opet ubijen, pa opet oživljen, ako bi imao duga, ne bi ušao u Džennet dok se taj dug ne podmiri."[101] Ovo ukazuje na to da neki šehidi neće u Džennet nakon pogibije niti će njihove duše biti u utrobama ptica, niti će biti u kaburima, pa gdje su im, onda duše?

[100] Muttefek alejh, Buharija, 1899. i Muslim, 1079.

[101] Hasen hadis, Nesai, 7/315, Hakim, 2/25.

Odgovaramo: – Ibn Vehb, sa svojim lancem prenosilaca bilježi od h. Ibn Abbasa da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Šehidi su na obali rijeke, pred džennetskom kapijom, i daje im se opskrba iz Dženneta, ujutro i navečer."[102] Vjerovatno se ovaj hadis odnosi na ovu vrstu šehida ili na one koji su spriječeni ulaska u Džennet zbog obaveza koje imaju prema ljudima, jer dug nije samo materijalni, kako ćemo kasnije objasniti. Zbog toga naši učenjaci kažu da su šehidi stepenovani, ali svi oni imaju opskrbu iz Dženneta. Već smo navodili hadis: "Ko umre u bolesti, umro je kao šehid i zaštićen je od kaburskog azaba I svakodnevno će dobivati opskrbu iz Dženneta." Ovo je jasan dokaz o tome da su šehidi stepenovani i raznovrsni, a kasnije će biti riječi o tome koliko je vrsta šehida i ko se sve smatra šehidom, ako Allah da.

Peto: Pa ako se kaže: "Ibn Madže prenosi od Ebi Umame da je rekao: – Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da kaže: – Zasigurno je šehid na moru kao dva šehida na kopnu, a onaj koji se utopio u moru je kao onaj obliven krvlju na kopnu. Između dva talasa mora (ploviti) je kao robovati Allahu putujući kopnom. Allah je prepustio Meleku smrti da uzima duše svima, osim onom ko je kao šehid pao na moru, njemu Allah uzima dušu. Šehidu kopna praštaju se svi grijesi osim duga, dok šehidu mora se praštaju svi grijesi, pa čak i dug."[103]

Mi kažemo (Kurtubi): "Dug, ako ga je čovjek uzeo zato što mu je potrebno ili iz nužde, a nije ostavio ništa čime bi se dug mogao podmiriti, Allah ga neće zbog toga udaljiti od Dženneta, ako hoće, svejedno bio on šehid ili neko drugi, jer vladar ima obavezu da podmiri njegove dugove. Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, kaže: "Ko ostavi dug ili nešto drugo, to će podmiriti Allah i Njegov Poslanik, a ko ostavi imetak, to pripada njegovim nasljednicima. Ako vladar ne bi podmirio njegov dug, onda će

[102] Hasen hadis, Ahmed, 1/226. Taberani, 10825. Hakim, 2/74.

[103] Apokrifan hadis, Ibn Madže, 2778.

Allah podmiriti za njega i zadovoljiti zajmodavca (onog koji dug traži)."[104]

Dokaz tome je ono što Ibn Madže bilježi u svom "Sunenu"od Abdullaha b. Amra da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Dug će se na Kijametskom danu podmirivati od dužnika, ako je umro a nije ga podmirio, osim onih koji su se zadužili u jednoj od tri situacije: čovjek koji je malaksao na Allahovom putu pa se zaduži da bi povratio snagu protiv neprijatelja Allahovog i svog, čovjek kod koga umre jedan musliman a on nema drugog načina da ga opremi i ukopa osim uzimanjem duga i čovjek koji se boji za svoju vjeru ako ostane neženja pa se zaduži i oženi. Takvima će Allah podmiriti njihove dugove na Kijametskom danu."[105]

Što se tiče onog koji se zaduži da bi sredstva trošio na besposlicu ili uživanje, pa umre ne podmirivši dug ili ne oporučivši podmirivanje duga, ili bio je u stanju da ga podmiri, ali nije biće mu uskraćen Džennet sve dok se dug ne podmiri dobrim ili lošim djelima. Moguće je i da se Poslanikove, sallallahu aleji ve sellem, riječe izgovorene o šehidu mora, odnose na sve podjednako, jer tu nije napravljena razlika među dužnicima, a mogu se odnositi i na onoga koji se zadužio ne pretjerujući i imajući namjeru da dug vrati a ne da sredstva upropasti. Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, kaže: "Ko od ljudi uzima novac želeći im vratiti uzeto, Allah će za njega podmiriti, a ko pozajmi želeći uništiti imetak ljudi, Allah će njega uništiti."[106]

Hadis Ebu Umame je slab u svom senedu, a čvršći i jači hadis je onaj kojeg prenosi Muslim od h. Abdullaha b. Amra da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Pogibija na Allahovom putu potire sve grijehe osim duga."[107] U ovom hadisu

[104] Vjerodostojan hadis, Buhari, 1/229, Muslim, 1619. Ibn Madže, 45. Tirmizi, 2090.

[105] Slab hadis, Ibn Madže, 2435.

[106] Vjerodostojan hadis, Buhari, 2387.

[107] Vjerodostojan hadis, Muslim, 1886.

nije napravljena razlika između kopna i mora. Ebu Katade prenosi da je neki čovjek upitao: "Allahov Poslaniče, ako bih poginuo na Allahovom putu, da li bi mi Allah oprostio moje greške?

Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, mu je odgovorio: – Da, pod uslovom da pogineš na Allahovom putu bivši ustrajan, računajući na nagradu, boreći se i ne bježeći.

Potom je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, priupitao: – Kako ono ti reče?

Čovjek ponovi: – Ako poginem na Allahovom putu, da li će mi Allah oprostiti moje greške? Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, reče: – Da, ako budeš ustrajan, računaš na nagradu, boreći se i ne bježeći, osim duga. Džibril mi je tako rekao."[108]

Hafiz Ebu Nu'ajm, sa svojim senedom, bilježi od basrijskog kadije Šurejha, a on od Abdurrahmana b. Ebi Bekra Siddika da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Doista će Allah na Kijametskom danu zovnuti onoga koji ima dugova i reći mu: – Sine Ademov, u šta si protraćio prava ostalih ljudi? U šta si potrošio njihov imetak?

Čovjek će reći: – Gospodaru, nisam ga protraćio i upropastio, nego sam bio zahvaćen ili poplavom ili požarom.

Tada će Uzvišeni Gospodar reći: – Ja Sam najpreči da ti danas podmirim tvoje dugove. – Tada će biti naređeno i on će biti sproveden u Džennet." Ovaj hadis ima nekoliko predaja. Jezid b. Harun u svojoj predaji kaže: "Allah će narediti da se nešto donese i stavi na vagu i ona će otežati (biće teža dobra od loših djela. op.prev.)"[109]

Ja kažem: – Ovo nam je dokaz o Allahovom podmirivanju dugova koji nisu uzeti da bi se njima nered činio ili da bi se proćerdali i neka je hvala Allahu koji daje podršku i koji je jezikom Svoga Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, objasnio sve

[108] Vjerodostojan hadis, Muslim, 1885.

[109] Slab hadis, Ebu Nu'ajm, 4/141.

ono što nam je bilo nejasno. Jedan od učenjaka kaže: "Duše svih vjernika su u *Džennetu-l-me'va*. Kaže se *me'va* jer je on utočište svih duša vjernika, a nalazi se ispod Arša. Vjernici će uživati blagodati toga Dženneta, udisati njegov prijatni miris i okupljati se oko nuranskih kandilja koji su ispod Arša." Mislim da je ono što smo prvo naveli ispravnije, a Allah najbolje zna.

Ibn Mubarek, sa senedom do Abdullaha b. Amra, bilježi da je rekao: "Duše vjernika su u utrobama ptica nalik čvorcima, koje se međusobno poznaju i hrane se iz Dženneta."[110] Ibn Luhi'a nam je rekao: "Pričao nam je Jezid b. Ebi Habib da mu je Mensur b. Ebi Mensur rekao: – Pitao sam Abdullaha b. Amra b. Asa: – Možeš li nam kazati o dušama vjernika, gdje one borave nakon smrti?

On reče: – Šta vi, Iračani, mislite o tome?

Rekoh: – Ne znam.

On reče: – Duše vjernika su u voljama bijelih ptica, u hladovini Arša, dok su duše nevjernika u sedmom katu zemlje..."[111] Poslije toga je naveo hadis u cijelosti.

Kažem: – Ovo je dokaz onima koji kažu da su sve vjerničke duše u Džennetu, ali Allah najbolje zna, jer je moguće da je pitac svojim pitanjem htio da zna o dušama šehida, pa je dobio ovakav odgovor, a Allah najbolje zna.

Ibn Ujejne bilježi od Ubejdullaha b. Ebi Jezida da je čuo h. Ibn Abbasa da kaže: "Duše šehida borave u utrobama zelenih ptica."[112]

Odlomak: U hadisu h. Ibn Mes'uda stoji: "Njihove duše su u utrobama zelenih ptica"; u hadisu h. Malika: "Vjernikova duša je lepršava." A'meš od Abdullaha b. Murre bilježi da je rekao: "Abdullah b. Mes'ud je bio upitan o dušama šehida i njihovom boravištu, pa je rekao: – Duše šehida su kod Allaha poput zelenih

[110] Vjerodostojna predaja, Ibn Mubarek, 446.

[111] Dobar hadis, Ibn Mubarek, 164.

[112] Vjerodostojna predaja, Ibn Ebi Šejbe, 8/90. Abdurrezzak, 9557.

ptica koje borave u kandiljima ispod Arša, hodaju po Džennetu kuda i kako hoće, a onda se vraćaju u svoje kandilje." Potom je hadis naveo u cijelosti. Ibn Šihab bilježi od Ibn Ka'ba b. Malika a ovaj od svoga oca da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Duše šehida su ptice koje borave na Džennetskom drveću."

Sve ove predaje se slažu s predajom Malika i ona je sama vjerodostojnija od one u kojoj stoji da su duše šehida u voljama zelenih ptica. Ovako kaže Ebu Omer u "*Istizkaru*" Ebu Hasan Kabisi kaže: – Ulema odbacuje stav onih koji kažu da su duše u voljama ptica jer je to predaja koja nije najvjerodostojnija, a ako bi i bilo tako, onda bi dušama bilo ograničeno njihovo obitavalište i bilo bi im tijesno."

Ja kažem da je predaja vjerodostojna jer se nalazi u Muslimovom "Sahihu", ali je moguće da se željelo reći "**iznad ptičijih volja**" kao što i Uzvišeni Allah kaže: "**I po stablima palmi vas razapeti.**"[113] Jezik podnosi da se leđa nazovu utrobom, jer ona obuhvataju utrobu. Ebu Muhammed Abdulhakk kaže: "To je vrlo dobro tumačenje."

Šebib b. Ibrahim u svojoj knjizi "*El-ifsahu-l-mun'imu*" navodi o dušama različite stavove: da su to ptice koje obitavaju na džennetskom drveću, da obitavaju u voljama zelenih ptica, da konače u kandiljima ispod Arša, da su u utrobama bijelih ptica, da su u utrobama ptica koje su nalik čvorcima, da su u džennetskom obliku, da su u odjeći koja je shodno njihovim djelima, da posjećuju svoja tijela, da presreću duše umrlih a one koje nisu takve da su pod neposrednom paskom Mikaila. Neke duše su pod paskom Adema, alejhis-selam, neke pod paskom Ibrahima, alejhis-selam. Sve ovo navedeno je dobro tumačenje jer obuhvata sve moguće predaje tako da nema nikakve nesuglasice među njima, no Allah najbolje zna ono što je *gajb* (sakriveno) od nas.

---

[113] Taha, 71.

O TOME KOLIKO JE ŠEHIDA? ZBOG ČEGA SE TAKO ZOVU? ŠTA ZNAČI "ŠEHADA"?

Adžurri i drugi bilježe od Ebu Malika Ešdžeija da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko krene da bi se borio na Allahovom putu (da bi Allahova riječ bila gornja) pa umre ili pogine, on je šehid; na koga se ritne njegov konj ili magarac pa od toga umre, i on je šehid; koga ugrize zmija ili umre na svojoj postelji nekom iznenadnom vrstom smrti i on je šehid, i svakom od ovih pripada Džennet."[114] Tirmizi, od hazreti Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Pet kategorija je šehida: ko umre od neke trbušne bolesti, ko umre od kuge, utopljenik, zatrpan ruševinom i onaj ko dadne svoj život na Allahovom putu (da bi Njegova riječ bila gornja. op.prev.)"[115]

Nesai bilježi od h. Džabira da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Sedam je kategorija šehida, osim onog ko je poginuo na Allahovom putu: onaj koji je umro od kuge, neke trbušne bolesti (*mebtun*), utopljenik, stradao u požaru, ko umre

[114] Lanac prenosilaca slab, Ebu Davud, 2499. Ibn Ebi Šejbe, 4/465.

[115] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 1063.

od porebrice (upale pluća), ko umre pod ruševinama i žena koja umre na porodu."[116] *Temutu bidžem* može značiti: ona koja umre na porodu, koja umre posljedicom trudnoće, koja umre zbog pobačaja, ona koja je umrla prije nego je dobila prvu mjesečnicu...

Tirmizi, Ebu Davud i Nesai, bilježe od h. Seida b. Zejd da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da kaže: – Ko pogine braneći svoj imetak, on je šehid, onaj ko pogine braneći svoj život i on je šehid, ko pogine braneći svoj obraz i on je šehid a i onaj ko pogine braneći svoju porodicu, i on je šehid."[117] Nesai bilježi od Suvejd b. Mukarrina da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko pogine braneći se od nepravde, on je šehid."[118]

Ibn Madže od h. Ibn Abbasa bilježi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko umre u tuđini, on je šehid."[119] Darekutni bilježi ovaj hadis ali: "Smrt tuđina je šehidska."[120] Također, ovaj hadis bilježi od h. Ibn Omera i kaže da je vjerodostojan. Ebu Bekr Haraiti bilježi, sličan ovom, hadis od h. Enes b. Malika, a u kojem stoji: "Ko umre u tuđini, umro je kao šehid." Također ga bilježi i od Muhammed b. Sirina a ovaj od Ebu Hurejre, da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko umre kao stranac u nekoj zemlji umro je kao šehid."[121] Već prije smo navodili hadis u kojem Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Ko umre kao bolesnik, umro je kao šehid."

Tirmizi bilježi od h. Ma'kil b. Jesara da je rekao: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: – Ko kaže kada osvane, tri puta: – Tražim utočište kod Allaha koji sve čuje i Sveznajućeg od prokletog šejtana i prouči zadnja tri ajeta sure Hašr, Allah zaduži

---

[116] Vjerodostojan hadis, Nesai, 414.

[117] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 1421. Ebu Davud, 4772. Nesai, 7/116.

[118] Dobar hadis, Nesai, 7/117.

[119] Vrlo slab lanac prenosilaca, Ibn Madže, 1613.

[120] Slab hadis, *Telhisu-l-habir*, 2/141.

[121] Vrlo slab hadis, Ibn Madže, 1615.

sedamdeset hiljada meleka da na njega salavat čine sve dok ne omrkne, pa ako umre taj dan, umrijeće kao šehid. Ista je stvar i sa onim koji ovo prouči kada omrkne."[122] Sa'lebi navodi od Jezida Rekkašija a on od h. Enesa da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko prouči (uvečer) ajete sure Hašr, od riječi "**A da ovaj Kur'an brdu objavimo...**" pa do kraja sure i umre te noći, umrijeće smrću šehida."

Adžurri bilježi od h. Enes b. Malika da mu je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Enese, ako možeš da trajno budeš pod abdestom, onda učini tako, jer Melek smrti kada dođe po dušu i zatekne čovjeka da je pod abdestom, upiše mu se da je umro kao šehid."[123] Ša'bi bilježi od h. Ibn Omera da je Vjerovjesnik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko redovno klanja *duha–namaz*, posti od svakog (hidžretskog) mjeseca tri dana i ko nije ostavio *vitr–namaz*, bio putnik ili u stalnom mjestu boravka, njemu će biti upisana šehidska nagrada."[124] Isti bilježi od h. Ebu Hurejre i h. Ebu Zerra da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ako dođe smrtni trenutak onome koji traži znanje i on umre u takvom stanju, on će umrijeti kao šehid." Neki spominju i dodatak ovome hadisu u kojem stoji: "Između njega i Vjerovjesnika je samo jedan stepen razlike."[125] Muslim bilježi od h. Enesa da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko iskreno žudi za deredžom šehida, zadobiće ga, makar i ne morao poginuti kao šehid."[126] Od Sehl b. Hunejfa se bilježi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko iskreno od Allaha traži i žudi stepen šehida, Allah će mu to i dati, makar on umro u svojoj postelji."[127]

Tirmizi Hakim bilježi od h. Ibn Omera da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Nema čovjeka a da u svom

[122] Slab hadis, Tirmizi, 2922.

[123] Slab hadis, Taberani, 2/20. Akili, 1/119.

[124] Slab hadis, Ebu Nu'jm, 4/332. Hejsemi, 2/241

[125] Vrlo slab hadis, Ibn Abdulberr, 1/25,96.

[126] Vjerodostojan hadis, Muslim, 1908

[127] Vjerodostojan hadis, Muslim, 1909.

imetku nema najdražu životinju koju on ne da zaklati. Tako Allah među svojim robovima ima onih koje ne dozvoljava da budu ubijeni: njima učini da umru u svojim posteljama, a dodijeli im nagradu šehida."[128]

Odlomak: Šehid je onaj koji izgubi život na Allahovom putu a zove se tako zbog toga što mu je zagarantovan Džennet. A kaže se da se zove šehidom i zbog toga što meleki prisustvuju njegovoj pogibiji, zbog toga što njihove duše nastanjuju Džennet, dok to nije slučaj sa dušama ostalih, zbog toga što je svoju dušu zavjetovao Allahu i ispunio svoj zavjet koji se spominje u riječima Uzvišenog Allaha: "Allah je od vjernika kupio živote njihove i imetke njihove u zamjenu za Džennet koji će im dati."[129] Tako je *šehada* (svjedodžba) čovjeka povezana sa *šehadom* (smrću) šehida. Zbog toga Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, kaže: "Allah najbolje zna koga će uzeti na Svom putu." I kaže za šehide Uhuda: "Ja ću za njih svjedočiti"[130] zbog njihove požrtvovanosti i čvrste ubijeđenosti u istinitost onoga sa čime je on, sallallahu aleji ve sellem, došao od Allaha. Ovo je, što se tiče *šehida*, a što se tiče *šehade*; to je svojstvo čiji se nosilac naziva *šehidom*. Šehada ima tri uvjeta koja mora zadovoljiti da bi bila ispravna i potpuna; prisustvo, svijest i provedba. Što se tiče prisustva to je da šehid vidi i bude viđen na mjestu. Svijest – da tačno zna s čime se susreće i šta može očekivati. Provedba: to je postizanje šehade na mjestu gdje se ukaže potreba za njom. Ovo je značenje šehade, a potpuna šehada, ona pripada samo Uzvišenom Allahu, tj. On jedini zna ko je koliko stvarni šehid. Svi ostali svjedoci će morati svoja svjedočanstva predočiti Njemu. Uzvišeni Allah kaže: **"Vjerovjesnici i svjedoci će se dovesti, i po pravdi će im se svima presuditi."**[131] Svjedoci su iskreni i pravedni, a pravednici na dunjaluku i ahiretu su oni koji sprovode ono čime ih je Allah zadužio, na dunjaluku.

---

[128] Slab hadis, Hakim Tirmizi, 431.

[129] Tevba, 111.

[130] Vjerodostojan hadis, Buhari, 4079.

[131] Zumer, 69.

POGLAVLJE O OVOME

Nesai bilježi od h. Irbad b. Sarije da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Šehidi i oni koji su umrli u svojim posteljama će se žaliti našem Gospodaru na one koji su umrli od kuge. Šehidi će reći: – Nisu ubijeni kao što smo mi ubijeni?!

Oni koji su umrli na svojim posteljama će reći: – Naša braća su umrli na svojim posteljama kao što smo i mi umrli?!

Naš Uzvišeni Gospodar će reći: – Pogledajte njihove rane, pa ako su one nalik ranama onih koji su ubijeni, onda ih računajte među njih. – Kada pogledaju njihove rane, naći će ih nalik ranama onih koji su ubijeni."[132]

Hazreti Aiša prenosi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Kraj mom ummetu je kroz ubistva i kugu.[133]

Ona reče: – Što se tiče ubistva, ono nam je poznato, ali šta je kuga?

On odgovori: – To su gute slične devijim gutama i one izlaze na kožu i ispod pazuha, ko umre od toga, umro je kao šehid."

[132] Dobar hadis, Nesai, 6/37,38.

[133] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 6/133,145,255. Taberani, 2/315.

O TOME DA ĆE LJUDSKO TIJELO U POTPUNOSTI PROPASTI I DA ĆE GA ZEMLJA IZJESTI OSIM REPNJAČE

Muslim i Ibn Madže bilježe od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Od čovjeka neće ostati nijedan dio koji neće biti uništen osim jedne kosti, a to je repnjača i iz nje će ponovno biti stvoren na Kijametskom danu."[134] Od h. Ebu Hurejre se, isto tako, prenosi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Čovjeka će u potpunosti izjesti zemlja osim kosti repnjače od koje će biti stvoren i formiran."[135]

Odlomak: Kaže se da je to nježna koščica u korijenu kičme. A stoji i da je to vrh trtične kosti, kao što to bilježi Ebu Davud u poglavlju *"El-ba's"* od h. Ebu Seida Hudrije da je rečeno Poslaniku, sallallahu aleji ve sellem: "Allahov Poslaniče, a šta je to?

On odgovori: – To vam je slično zrnu gorušice i iz toga ćete biti proživljeni."[136] Tumačenje riječi: *"Iz nje ste stvoreni i ponovno ćete biti formirani"* jeste, da je prvo što je stvoreno od čovjeka bila ta kost i Allah će je ostaviti čitavu kako bi iz nje formirao ljude kada bude drugo stvaranje.

[134] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2955 Ibn Madže, 4266.

[135] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2955.

[136] Dobar hadis, Ahmed, 3/28. Ebu Davud, *Ba's ve nušur*, 17. Ebu Ja'la, 1382. Ibn Hibban, 2573. Hakim, 4/609.

O TOME DA ZEMLJA NE IZJEDA TIJELA POSLANIKA I ŠEHIDA I ONI SU ŽIVI

Uzvišeni Allah kaže: "**Ne, oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga.**"[137] Zbog toga se oni ne kupaju niti im se klanja džennaza. To je potvrđeno u vjerodostojnim hadisima o šehidima Uhuda a i drugim. Ovo nije mjesto da se priča o tome.

Malik b. Abdurrahman b. Ebi Sa'sa'ah prenosi da su mu kazali o tome da je vodena bujica otkopala mezarove h. Amr b. Džemuha i Abdullaha b. Amra dvojice Ensarija Sulemija. Oni su bili u jednom mezaru. Bili su od onih koji su poginuli na Uhudu. Izvađeni su iz mezara kako ih ne bi vodena bujica više odgrtala, i da bi bili premješteni na drugo mjesto. Našli su njihova tijela tako očuvana kao da su ukopani prethodnog dana. Jedan od njih je bio ranjen i ruku je bio postavio na ranu, kada su mu sklonili ruku sa rane, krv je potekla, pa su je ponovo vratili na isto mjesto. Između bitke na Uhudu i dana kada su bili otkopani je bilo prošlo četrdeset i šest godina.

Kažem: – Ovo se odnosi i ovakvo je stanje i onih koji su poginuli kao šehidi a pripadali su prijašnjim ummetima, ili su bili ubijeni nepravedno, kao što su njihovi poslanici. Tirmizija

[137] Ali Imran, 169.

bilježi priču o onima koji su kopali rovove (*ashabi l-uhud*), pa kaže: "Momčić kojeg je kralj bio ubio je zakopan."I kaže dalje: – Bio je otkopan iz zemlje u vrijeme h. Omera a njegov prst je bio na sljepočnici kao i na dan njegova pogubljenja.[138] Ovaj hadis je dobar. Prenosi ga pojedinac, a slučaj *rovova* je zabilježen i kod Muslima. Ovi ljudi koje je njihov vladar nepravedno poubijao, bili su u Nedžranu u vremenu između Isaa, alejhis-selam i Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem.[139] Ovu pripovijest smo u cijelosti naveli u tumačenju sure Burudž u knjizi "*El-džami'u li ahkami-l-Kur'ani*". U predajama stoji, da kada je Muavija iskopao bunar u središtu mezarluka, naredio je ljudima da premjeste svoje umrle i zakopane. To je bilo za vrijeme njegovog hilafeta, a mnogo godina nakon bitke na Uhudu, skoro pedeset. Našli su one koji su bili poginuli na Uhudu nimalo promijenjene i svi su bili svjedocima da je, kada je lopatom bila očešana noga h. Hamze, potekla krv. Džabir, kada je izvadio svog oca Abdullaha b. Harama, bio je tako očuvan kao da je jučer ukopan. Ovo je toliko poznato o ovim šehidima da nema potrebe više o tome pričati. Svi stanovnici Medine prenose događaj da, kada se urušio mezar Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, za vrijeme hilafeta Velid b. Abdulmelika b. Mervana a za vrijeme namjesništva nad Medinom h. Omera b. Abdulaziza, se ukazalo stopalo, pa su se bili pobojali da je to stopalo Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, ali im je h. Seid b. Musejjib rekao da tijela Poslanika u zemlji ostaju četrdeset dana a onda bivaju uzdignuta. Došao je bio i Salim b. Abdullah b. Omer i prepoznao stopalo svoga djeda h. Omera koji je bio poginuo kao šehid. Prenosi se od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Mujezin koji se nada Allahovoj nagradi je kao onaj koji je poginuo obliven krvlju, pa i ako umre, neće ga izjesti crvi u njegovom mezaru."[140] Iz ovoga se može zaključiti da zemlja neće izjesti ni pravog vjernika koji se nada i računa na Allahovu

[138] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 3340.

[139] Vjerodostojan hadis, Muslim, 3005.

[140] Slab hadis, Taberani, 13554.

nagradu. Ebu Davud i Ibn Madže, u svojim "Sunenima" bilježe od h. Evs b. Evsa da je rekao: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: – Najbolji i najvrjedniji vam je dan petak. U tom danu je stvoren Adem, alejhis-selam, i u tom danu mu je uzeta duša. Tog dana će biti puhnuto u sur i tog dana će nastupiti Smak. Stoga što više salavata na mene učite u tome danu jer vaši salavati na mene budu mi predočeni.

Upitaše: – Allahov Poslaniče, kako naši salavati mogu biti predočeni tebi kad si ti istruhnuo? – Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, reče: – Allah je zemlji zabranio da jede tijela Poslanika."[141]

Kažem: – Ibn Madže bilježi ovaj hadis, sa svojim lancem prenosilaca, od h. Ebu Derdaa, da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Petkom činite što više salavata na mene, jer oni se pišu i svjedoče od strane meleka. Niko neće donijeti salavat na mene a da mi njegov salavat neće biti predočen sve dok ga ne završi.

Ebu Derda priča: – Pa sam upitao: – Zar i poslije smrti?

On odgovori: – I poslije smrti, jer je Allah zabranio zemlji da jede tijela Vjerovjesnika. Allahov Vjerovjesnik, sallallahu aleji ve sellem, je živ i blagodatima okružen."[142]

---

[141] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud, 1047. Ibn Madže, 1085.

[142] Hadis prekinutog seneda (*munkati'*), Ibn Madže, 1637.

OSMI DIO

SMAK SVIJETA

O NESTANKU OVOG SVIJETA, PUHANJU U ROG SMAKU SVIJETA I VREMENU IZMEĐU DVA PUHANJA TE O PROŽIVLJENJU, OKUPLJANJU I DŽEHENNEMU

Muslim bilježi od h. Abdullaha b. Amra da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Dedždžal će se pojaviti u mome ummetu i ostaće među njima četrdeset dana – ili neznam, četrdeset dana, mjeseci ili godina – pa će onda Allah poslati Isaa, sina Merjemina koji je najviše sličan Urvetu b. Mes'udu, pa će ga on tražiti i goniti i na kraju ubiti. Potom će ljudi živjeti sedam godina a da niko ni prema kome neće neprijateljstva osjećati. Potom će Allah poslati hladni vjetar iz pravca sjevera, i na zemlji neće ostati nijedan čovjek u čijem srcu bude koliko i trun dobra ili vjere a da neće umrijeti od toga vjetra, tako da kada bi neko od vas ušao u samo brdo kako bi se zaštitio od tog vjetra, on bi ga slijedio i usmrtio. Tako će na zemlji ostati najgori ljudi koji žive poput ptica i zvjerinja i koji neće znati razlikovati dobro od lošeg. Šejtan će im doći u liku čovjeka i upitati ih: – Zar se nećete odazvati? – Oni će upitati: – A šta nam zapovijedaš? On će im preporučiti da obožavaju kipove, pored sveg njihovog uživanja i lijepog života. Tada će biti puhnuto u *sur* (rog) i ko god ga bude čuo nakriviće i podići vrat. Prvi koji će ga čuti biće onaj koji bude zidao pojilo za svoje deve i pašće kao pokošen, a onda će smrt zadesiti i ostale ljude. Potom će Allah spustiti ili poslati kišu rosulju poslije koje će proklijati ljudska tijela.

"Poslije će se u rog drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati."[143]

Potom će biti rečeno: – Ljudi, pohitite vašem Gospodaru! **"I zaustavite ih, oni će biti pitani"**[144]

Potom će se reći: – Izdvojite one koji su za Džehennem!

Upitaće se: – Koliko?

Reći će se: – Od svake hiljade devetsto devedest i devet! – to je Dan kada će djeca posijediti i to je Dan kada će Sila biti otkrivena i pokazana."[145]

Muslim bilježi od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Između dva puhanja u sur će proteći četrdeset." Upitali su: – Ebu Hurejre, dali četrdeset dana?

– Ne znam.

– Četrdeset mjeseci?

– Ne znam.

– Četrdeset godina? –

– Ne znam. Potom će Allah spustiti kišu sa nebesa i ljudi će niknuti kao što bilje niče. I nema čovjeka koji neće nestati (istruhnuti) kompletan osim jedne koščice (u drugoj predaji stoji *osim repnjače*) iz koje će ljudi biti stvoreni na Kijametskom danu."

Odlomak: Ova dva hadisa, svojom vjerodostojnošću nam na krajnje jasan način kazuju o onome o čemu smo govorili. O Dedždžalu ćemo naročito govoriti kada bude riječi o Predznacima, uz Allahovu pomoć. Što se tiče Ebu Hurejrinih riječi "*ne znam*" može se dvojako protumačiti: u značenju *ustežem se da vam objasnim značenje toga izraza* i ako se ovako prihvati, onda znači da je znao to od Poslanika, sallallahu aleji ve sellem.

---

143 Zumer, 68.

144 Saffat, 24.

145 Vjerodostojan hadis, Muslim, 2940.

Drugo značenje može biti *ustegao sam se od toga da o tome pitam Poslanika, sallallahu aleji ve sellem,* i shodno ovom shvatanju i tumačenju ćemo reći da ni sam Ebu Hurejre nije o tome ništa znao.

Prvo nam se tumačenje čini prihvatljivijim. Nije objasnio šta znači izraz "četrdeset" spomenut u hadisu jer nije vidio nikakve potrebe da ga rastumači, jer ne spada u one stvari koje su mu naređene da ih ispravno i u potpunosti dostavi. Buharija bilježi od h. Ebu Hurejre da je rekao: "Upamtio sam dvije posude znanja. Što se tiče jedne posude, nju sam izlio, a što se tiče druge, kada bih o tome kazivao, zasigurno bih bez glave ostao."[146] U drugim predajama se navodi da je između dva puhanja u *sur* vremenska razlika od četrdeset godina. Hennad b. Sirri kaže: "Veki' nam je prenio od Sufjana da mu je Serijj rekao: - Pitao sam Seid b. Džubejra o značenju ajeta: **"On zna budućnost našu i prošlost našu i ono što je između toga"**[147] pa mi nije odgovorio, a čuli smo da *između toga* znači između dva puhanja. A Allah najbolje zna.

[146] Vjerodostojan hadis, Buhari, 120.

[147] Merjem, 64.

O ALLAHOVIM RIJEČIMA: "I U ROG ĆE SE PUHNUTI I UMRIJEĆE ONI NA NEBESIMA I ONI NA ZEMLJI, OSTAĆE SAMO ONI KOJE BUDE ALLAH ODABRAO" (Zumer, 68.)

To su možda meleki, šehidi, vjerovjesnici, nosači Arša, Džibril, Mikail ili Melek smrti. Bilježi se od h. Ebu Hurejre da je neki židov vikao po ulicama Medine: - Tako mi Onoga koji je Musaa odlikovao nad ostalim ljudima.

Jedan od Ensarija je to čuo i ošamario ga, govoreći mu: – Govoriš nešto takvo a među nama je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi e sellem!

Ispričao sam o tome Poslaniku, sallallahu aleji ve sellem, a on reče: "**Uzvišeni Allah je rekao: – I u rog će se puhnuti, i umrijeće oni na nebesima i oni na zemlji, ostaće samo oni koje Allah bude odabrao; poslije će se u rog drugi puta puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati.**"[148] Biću prvi od onih koji će dignuti glavu i kada podignem pogled vidjeću Musaa, alejhis-selam kako drži jedan od stubova Arša, pa ne znam da li je on glavu digao prije mene ili je bio od onih koje je Allah izdvojio, a onaj koji kaže: – Ja sam bolji od Junus b. Mettaa, taj zasigurno laže."[149]

---

[148] Zumer, 68.

[149] Vjerodostojan hadis, Buhari, 2411. Muslim, 2373. Ebu Davud, 4671. Ibn Madže, 4274.

Odlomak: Učenjaci se razilaze po pitanju toga ko je onaj koji će biti pošteđen strahote prvog puhanja u sur? Pa se kaže da su to meleki, kaže se Vjerovjesnici, šehidi, i Hulejmi daje prednost tome mišljenju i kaže: "To se prenosi od h. Ibn Abbasa da je izdvajanje u ovome ajetu samo za šehide, jer Uzvišeni Allah kaže: "**Oni su živi i u obilju su kod Gospodara svoga.**"

Drugi su naveli mnogo više podataka o tome od njega ali naš učitelj Ebu Abbas kaže: "Ispravno je to da se o onima koji su izdvojeni u ovom ajetu ne nalazi nijedna vjerodostojna predaja, i sve je moguće."

Kažem: – Postoji hadis Ebu Hurejre da su to šehidi i taj hadis je vjerodostojan, ali o tome će biti naknadno riječi. Nehas, sa svojim lancem prenosilaca bilježi od Seid b. Džubejra, da je rekao o Allahovim riječima: "**Ostaće samo oni koje Allah bude odabrao**" da su to šehidi koji će biti opasani sabljama i koji će biti oko Arša." Hasan kaže: "To je jedna grupa meleka koji će smrt iskusiti u vremenu između dva puhanja u rog."

Jahja b. Selam u svome tefsiru kaže: "Doprlo je do mene da će posljednji koji će ostati od meleka biti Džibril, Mikail i Melek smrti. Potom će umrijeti Džibril, Mikail, Israfil, a onda će Allah reći Meleku smrti: – Umri! – i on će umrijeti."

Isto ovo se navodi i u podugom hadisu od h. Ebu Hurejre a koji ćemo kasnije navesti. Isto tako se kaže da su to meleki nosači Arša, Džibril, Mikail i Melek smrti. Hulejmi kaže: "Ko kaže da je izuzeće u ovom ajetu radi Nosača Arša ili Džibrila ili Mikaila ili Meleka smrti ili tvrdi da je to zbog Džennetskih hurija i ostale posluge ili tvrdi da je to zbog Musaa, alejhis-selam, takvom ćemo reći da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: 'Ja sam prvi nad kojim će se zemlja rascijepiti i kada podignem glavu vidjeću Musaa kako dodiruje jedan od stubova Arša. Ne znam da li je bio proživljen prije mene ili je od onih koje je Allah izuzeo u ovome ajetu.'[150] Od nabrojanog nije ništa tačno."

[150] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 3/31. Ebu Davud, 4668.

Prvo: – Nosači Arša nisu stanovnici ni nebesa ni zemlje jer je Arš iznad nebesa, pa kako onda da njegovi nosači budu na nebesima? Što se tiče Džibrila, Mikaila i Meleka smrti, oni su okolo Arša, pa ako je Arš iznad nebesa, onda redanje meleka oko njega ne može biti na nebesima.

Tako je i sa drugom tvrdnjom, jer su hurije i džennetska posluga u Džennetu, pa iako je Džennet i njegovi vrtovi višeslojan (višespratan) opet je Džennet iznad nebesa a ispod Arša. Džennet, sam za sebe je stvoren da bi trajao i nesumnjivo je da je on izvan onih stvorenja koja su stvorena da bi nestala.

Usmjeravanje na Musa, alejhis-selam, također, nema osnove, jer je on u stvarnosti napustio dunjalučki život i neće ga napuštati po drugi put kad se bude u rog puhalo. Zbog toga se i ne ubraja u raspravama onih koji tumače ove riječi, nego oni kažu: (osim onih koje Allah bude odabrao) da su to svi oni koji su bili umrli prije nego je puhnuto u sur. Izuzimanje može zahvatiti samo one koji se mogu podvesti pod rečenicu i njeno značenje, a onaj ko se ne može podvesti pod rečenicu i njeno značenje nema nikakve svrhe ga izuzimati iz same rečenice. Oni koji su umrli prije nego bude puhnuto u rog, nisu od onih koje će zadesiti stravična i iznenadna smrt i nema nikakve koristi od toga da budu izuzeti.

Sve navedeno se odnosi i na Musaa pa tako nema svrhe ni njega izuzimati. Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, u hadisu govori o Musau ono što je oprečno prvoj predaji, a to su riječi: "Ljudi će biti usmrćeni na Kijametskom danu i biću prvi koji će se probuditi. Kada podignem glavu vidjeću Musaa kako se drži za jedan od stubova Arša, pa nisam siguran da li je on taj koji se probudio prije mene ili je ona *sa'ika* (šok i nesvjestica) na Turu, mu bila ubrojana, pa je pošteđen ove druge."

Jasno se vidi iz ovoga hadisa da se pod *sa'ika* podrazumijeva nesvjestica na Kijametskom danu a ne misli se na iznenadnu smrt koja će biti posljedica puhanja u rog.

Spominjanjem Kijametskog dana, misli se na sami njegov početak, pa kao da je rekao: – Rog, netom kad se u njega drugi put puhne, ja ću biti prvi koji će podići glavu i zateći ću Musaa kako se drži za jedan od stubova Arša i ne znam da li se probudio prije mene ili ga je njegova saika na Turu poštedjela ove druge na Kijametskom danu, tj. ne znam da li je proživljen prije mene zbog njegovih zasluga i odlika, kao što je na dunjaluku bio odlikovan time što mu se Allah izravno obratio, ili mu je to naknada zbog padanja u nesvijest na Turu. Znači, njegovo proživljenje je prethodilo proživljenju ostalih poslanika onoliko koliko je bio u nesvjesti na Turu onda kada se njegov Gospodar pojavio i otkrio brdu i kada se on srušio, pa dok se nije osvijestio, kako bi mu to bila nadoknada za taj dan i trenutak. Sve što ne spada u ovo nabrojano, ne može se potvrditi. Naš učitelj Ahmed b. Omer kaže: "Jasno se vidi iz Poslanikovog, sallallahu aleji ve sellem, hadisa da će se to sve odvijati nakon drugog puhanja, Puhanja proživljenja, dok kur'anski tekst upućuje na to da će se izuzimanje odnositi i provesti za vrijeme prvog puhanja." Pošto je ovo ovako, onda neki od učenjaka kažu: "Moguće je za Musaa, alejhis-selam, da je od onih poslanika koji nisu umrli, što nema osnove, uobzirujući ono što smo naveli o njegovoj smrti." Kadi Ijad kaže: – Moguće je da se pod ovim misli na *sa'iku* straha, nakon okupljanja, kada se budu rascijepili nebesa i zemlja. Tada bi i ajet i hadis imali posve samostalna značenja koja bi bila neovisna jedna od drugih.. A Allah najbolje zna.

Naš učitelj Ebu Abbas kaže: "Ovo negira hadis u kojem stoji da će Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kada izađe iz kabura zateći Musaa, alejhis-selam, kako dodiruje Arš. Ovo će se desiti kad bude puhnuto u rog radi proživljenja."

Opet, Ahmed b. Omer kaže: "Ono što će otkloniti ove nejasnoće, uz Allahovu pomoć, jeste to što smrt ne znači potpuno nestajanje, nego je to samo seljenje iz jednog stanja u drugo. Ovo potvrđuje i činjenica da su šehidi nakon svoje pogibije i dunjalučke smrti, živi kod svoga Gospodara i uživaju Njegove blagodati, radosni i radosno iščekujući dolazak sličnih njima. Ovo su sve osobine živih na dunjaluku, pa ako se ovo dešava sa

šehidima, onda su poslanici priznatiji i preči da budu takvi. Mada je potvrđeno i od Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da je zemlji zabranjeno da izjede tijela poslanika. Imamo i hadis u kojem stoji da se Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, sastao sa ostalim poslanicima u noći Israa u Bejtu-l-makdisu, te na nebesima. Naročito je upečatljiv njegov susret sa Musaom, alejhis-selam.

U hadisu stoji i to da Allah povrati dušu Poslaniku, sallallahu aleji ve sellem, kako bi mogao odgovoriti na selam onome ko njega poselami. I mnogi drugi dokazi koji nam ukazuju na to da je smrt poslanika samo u tome što su oni odsutni od nas na taj način da ih ne možemo osjetiti, mada su stvarno živi, slično melekima koji su živi i postoje, ali ih niko od naše vrste ne može vidjeti osim onaj koga je Allah odlikovao kerametom od Svojih evlija. Ako prihvatimo činjenicu da su oni živi, onda kada se puhne u rog prvi puta, da bi sve živo pomrlo, sve što je i na nebesima i na zemlji će umrijeti, osim koga Allah bude odabrao. Što se tiče sa'ike stvorenja na taj dan ona će biti u smislu stvarne smrti, a sa'ika Poslanika, biće nesvjestica. Kada bude puhnuto drugi puta u rog radi proživljenja, onaj ko je bio mrtav će oživjeti, a onaj ko je bio onesviješten će doći sebi. O tome kaže i Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, u hadisu koji bilježe i Buharija i Muslim: "I biću prvi koji će doći sebi." Naš Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, će biti prvi koji će izaći iz svog kabura, prije svih ljudi i prije svih poslanika, osim Musaa, jer o njemu se ni Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, ne izražava sa sigurnošću, da li je došao svijesti prije njega ili je ostao u svjesnom stanju kao što je bio i prije puhanja u rog, kao naknada za njegovu nesvjesticu na Turu. Ovo je velika počast za Musaa ali počast u jednom od dva slučaja o kojima ne postoji jasan stav, ne znači da je Musa, alejhis-selam, odlikovaniji od Muhammeda, sallallahu aleji ve sellem, u svemu, jer djelomična stvar ne može odrediti cjelinu, a Allah najbolje zna."

Kažem: – Ono što je rekao naš učitelj je i stav Hulejmja što vidimo iz njegovih riječi: – Pa ako o tome nađemo hadis, onda je to tako. Hulejmi kaže: "Što se tiče meleka koje smo spomenuli,

mi ne negiramo njihovu smrt, niti je potvrđujemo, nego samo hoćemo da ukažemo na to da ne mogu oni biti izuzeti u ovom ajetu na način koji smo prije naveli. Zatim, postoje predaje u kojima stoji da će Allah usmrtiti nosače Arša, Meleka smrti, Mikaila a onda, zadnjeg kojeg će usmrtiti Džibrila i oživiti ga na mjestu i potom oživiti i ostale spomenute meleke, a što se tiče Džennetlija, o njima ne postoje nikakve predaje. Očito je to da je Džennet Kuća vječnosti. Onaj ko uđe u Džennet neće nikad umrijeti, mada je njegova smrt moguća, a ono što je već stvoreno za Dženneta je preče da ne umire. Isto tako, smrt je da bi se potčinili oni koji imaju zaduženja i obaveze, i da bi se preselili iz jednog boravišta u drugo, a nigdje nismo našli da stanovnici Dženneta imaju bilo kakva zaduženja, pa da budu pošteđeni smrti kao što su pošteđeni zaduženja, uopšte ne izgleda nemoguće.

Ako se kaže: "Uzvišeni Allah veli: **'Sve će, osim Njega, propasti!'**"[151] i to upućuje na činjenicu da će i sam Džennet propasti a potom ponovno biti stvoren na Dan nagrađivanja, zašto onda negirate da će hurije i džennetski mladići biti usmrćeni a potom ponovno proživljeni?

Odgovor: – Moguće je da Allahove riječi: **"Sve će, osim Njega, propasti"** znače – Nema ništa što nije podložno smrti i nestanku, i propašće ako to Allah htjedne, osim Njega samoga, jer On je Bespočetni i Vječni i nemoguće je da nestane, a sve osim Njega je stvoreno, a ono što je stvoreno može vječno trajati ako to hoće onaj koji ga je stvorio, a ako mu se odredi rok trajanja, bezuslovno će propasti. Nismo čuli nijedne vjerodostojne a ni slabe predaje u kojoj stoji da će Arš nestati i biti uništen, pa neka se i o Džennetu govori na sličan način.

Odlomak: Poslanikove, sallallahu aleji ve sellem, riječi: "A onaj koji kaže da sam ja bolji od Junusa b. Mettaa, taj je slagao" učenjaci su protumačili na razne načine. Najljepše i najbolje tumačenje je ono koje navodi Kadi Ebu Bekr b. Arebi: "Čuo sam

[151] Kasas, 88.

od više učenjaka da je Imam Haremejn Džuvejni bio upitan: – Da li naš Stvoritelj ima stranu?

Pa je odgovorio: – Ne, On je uzvišen od toga.

– A koji ti je dokaz za takvu tvrdnju?

– Dokaz tome je hadis Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, u kojem stoji: "Nemojte me odlikovati nad Junusom b. Mettaom."

– Gdje je dokaz u tom hadisu?

– Neću odgovoriti sve dok ovaj moj gost ne uzme hiljadu dinara i njima ne podmiri svoje dugove.

Dvojica ljudi ustadoše i rekoše: – Mi ćemo to odraditi.

– Ne mogu ići dvojica jer bi to bilo teško tom čovjeku.

Onda jedan od dvojice reče: – Ja ću to odraditi.

Tada Džuvejni reče: – Kada se Junus b. Metta bacio u more i kada ga je progutala velika riba i kada je u morskim dubinama ostao sam, u trostrukoj tmini, on je zavapio: "**Nema boga, osim Tebe, hvaljen neka si! a ja sam se zaista ogriješio prema sebi!**"[152] kao što Allah o tome kaže. Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, kad je sjeo na Refrefa i uspeo se na njemu do mjesta gdje je čuo škripu pera i gdje je vodio munadžat sa svojim Gospodarom onako kako ga je vodio i kada mu je objavljeno ono što mu je objavljeno, nije bio ništa bliži Allahu od Junusa koji je bio u morskim dubinama."

Kažem: – Uzvišeni Allah je blizu svojih robova i čuje njihove vapaje i dove i nije Mu sakriveno njihovo stanje i njihovo ponašanje bez toga da se kaže da je blizu njih ili daleko. On čuje i vidi bat nogu crnog mrava na crnoj stijeni u tamnoj noći pod zemljom na isti način kao što čuje i vidi Nosače Arša kako tespih čine iznad sedmog kata nebesa. Slavljen neka je On, osim kojeg drugog boga nema i koji poznaje i javno i tajno, koji sve svojim znanjem obuhvata, koji svakoj stvari zna broj i svrhu.

[152] Enbija', 87.

O TOME DA ĆE SVI ROBOVI NESTATI A DA ĆE APSOLUTNA VLAST OSTATI SAMO ALLAHU

Buharija i Muslim bilježe hadis od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Allah će uzeti zemlju na Kijametskom danu i smotaće nebesa u Svoju desnicu pa će reći: – Ja sam vladar, gdje su sada zemaljski vladari?"[153]

Od Abdullaha b. Omera se bilježi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Allah će smotati nebesa na Kijametskom danu i primiti ih u svoju desnicu a onda reći: – Ja sam Vladar, pa gdje su silnici? Gdje su oholi? Potom će zemlju smotati i primiti je Svojom ljevicom, a onda reći: – Ja sam Vladar, gdje su silnici? Gdje su oholi?"[154]

Od Ubejda b. Mukassema se bilježi da je rekao: "Gledao sam u Ibn Omera kako oponaša Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, govoreći: – Allah će uzeti nebesa i zemlju u svoje ruke i reći: – Ja sam Allah, – priljubivši i raširivši prste – Ja sam Vladar.

[153] Muttefek alejh, Buhari, 7382. Muslim, 2787.

[154] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2788.

Gledao sam u mimber Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, koji se tada zatresao iz temelja i pomislio sam: – Srušiće se zajedno s Poslanikom, sallallahu alejhi ve sellem."

Odlomak: Svi ovi hadisi ukazuju na to da će Allah uništiti sva stvorenja, kao što je bilo riječi, a onda će reći: "Čija je vlast danas?"– i onda odgovoriti: **"Allahova, Jedinog i Svemoćnog!"**[155] U drugoj predaji stoji da će biti rečeno na dan kada budu proživljena sva stvorenja na bijeloj zemlji, poput srebra, na kojoj se nikada nije zgriješilo Allahu: "Čija je vlast danas?" pa će robovi odgovoriti: "Allahova, Jedinog i Svemoćnog!" Ovu predaju bilježi Ebu Vail od h. Ibn Mes'uda.

Kažem: – Prvo tumačenje je prihvatljivije, jer se želi pokazati i dokazati Njegova Jednost i apsolutna vlast, onda kad bude nestala vlast onih koji su je zazivali i sebi prisvajali, jer tada će biti uništen svaki vladar i njegova vlast i svaki silnik, oholi i njihova vlast. Biće uništeno ono što su svojatali. Ovaj stav zagovaraju i Hasan i Muhammed b. Ka'b, a što se jasno da vidjeti i iz riječi: "Ja sam Vladar, gdje su zemaljski vladari?"

U hadisu od h. Ebu Hurejre stoji: "Potom će Allah narediti Israfilu da puhne u rog puhanjem saike (da sve živo pomre) i pomrijeće sve i na nebesima i na zemlji, osim onih koje Allah bude htio. Kada budu svi umrli, doći će Melek smrti kod Silnog vladara i reći: – Umrli su i oni na nebesima i oni na zemlji, osim onih koje Si Ti htio da poštediš.

Uzvišeni Allah će upitati, mada On najbolje zna: – Ko je ostao?

– Gospodaru, ostao si Ti, Vječno živi koji ne umire, nosači Arša, Džibril, Mikail, Israfil i ja. Uzvišeni Allah će reći: – Neka umru Džibril i Mikail!

Allah će omogućiti Aršu da progovori, pa će Arš reći: – Gospodaru, zar ćeš usmrtiti Džibrila i Mikaila?

---

[155] Mu'min, 16.

On će reći: – Ušuti, smrt sam propisao onima koji su pod Mojim Aršom, i oni moraju umrijeti.

Potom će Melek smrti ponovno doći i reći: – Gospodaru, umrli su Džibril i Mikail.

Uzvišeni će upitati, mada najbolje zna: – Ko je ostao?

– Gospodaru, ostao si Ti Vječno živi koji ne umire, nosači Tvoga Arša i ja.

On će reći: – Neka umru nosači Arša!

Oni će umrijeti, a Aršu će biti naređeno da prihvati rog Israfila, a onda će On reći: – Neka umre Israfil!

I on će umrijeti, a onda će doći Melek smrti i reći: – Gospodaru, umrli su i nosači Tvog Arša.

On će upitati, mada najbolje zna: – Ko je ostao?

– Ostao si Ti, Vječno živi koji ne umire, i ja.

Allah će reći: – Ti si jedno od stvorenja i stvorio Sam te radi čega Sam te stvorio. Umri! I on će umrijeti. Tako neće ostati ništa osim Allaha, Silnog, Jedinog, Koji je utočište svakome, Koji nije uzeo ni suprugu ni dijete, Nije rodio i rođen nije i niko Mu ravan nije, i ostaće kao što je i bio prije stvaranja i smotaće nebesa kao list knjige, a onda će reći: – Ja sam Silni, čija je danas vlast?

Neće Mu niko moći odgovoriti, a onda će On reći, da Mu je svaka slava i pohvala: – Allahova, Jedinog i Silnog!"[156]

U hadisu od Lekit b. Amira stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Potom ćete ostati koliko ćete ostati, a onda će se začuti krik od kojeg će, tako mi tvog Gospodara, sve na zemlji pomrijeti, i meleki tvog Gospodara, pa će tvoj Gospodar ostati sam i sve zemlje i prostranstva će biti prazne pred Njim."[157]

---

[156] Slab hadis, Ibn Ebi Dun-ja, 55. Bejheki, 906. Taberi, 20/13.

[157] Slab hadis, Abdullah b. Ahmed, 4/13. Hakim, 4/561.

Ovaj hadis je opširan a bilježi ga Ebu Davud Tajalisi u svom "Musnedu". Kada nestane dunjalučko računanje vremena, poslije toga će biti proživljenje, okupljanje i sabiranje, a što se tiče uništavanja Džehennema i Dženneta, onda kada budu uništena sva stvorenja, o tome postoje dva mišljenja. Jedno od njih je da će i njih uništiti i neće ostati ništa osim Njega, što bi bilo značenje Njegovih riječi: **"On je Prvi i Posljednji."**[158] Drugo mišljenje je da oni neće nestati i da će trajati koliko Allah bude htio. Allah najbolje zna o svemu. A kaže se da će glas povikati: "Čija je vlast danas?" pa će Džennetlije odgovoriti: "Allahova, Jedinog i Silnog!"

O TUMAČENJU HADISA U KOJEM SE SPOMINJE RUKA I PRST

Ako neko kaže: – Kako vi tumačite izraz *'jed'* (ruka) a zna se da ruka označava dio čovjekovog tijela, kojim se nešto prihvata i uzima? Njome će se *prihvatiti zemlja i smotati nebesa*.

Mi ćemo odgovoriti na to tako što ćemo reći: – Izraz "ljevica"je još problematičniji, a takvo nešto reći za Allaha je nemoguće.

[158] Hadid, 3.

Odgovor: Izraz *'jed'* u arapskom jeziku se može upotrijebiti u pet značenja: može biti u značenju *snage* što možemo naći u Allahovim riječima: **"I sjeti se roba Našeg Davuda, *čvrstog* u vjeri..."**[159] A može biti u značenju *vlasti* i *moći*, spomenuto u Allahovim riječima: **"Reci: – Blagodat je samo u Allahovoj ruci, On je daruje kome hoće."**[160] Može biti i u značenju dobročinstva, pa Arapi kažu: "Koliko je samo mojih ruku kod tog čovjeka" htijući time kazati: – *Koliko sam mu samo puta pomogao.* Može biti i u značenju *veze*, pa Allah kaže: **"Da Mi sami zbog njih stoku stvaramo."**[161] I još Uzvišeni kaže: **"...ili ako se ne odrekne onaj koji odlučuje o sklapanju braka."**[162] A može biti i u značenju *organa*, pa Uzvišeni kaže: **"I uzmi rukom svojom snop i njime udari, samo zakletvu ne prekrši!"**[163]

Što se tiče izraza u hadisu u kojem stoji (svojom rukom) to je izraz kojim se želi ukazati na moć i sveobuhvatnost, nad svim Njegovim robovima. Kaže se: – *Taj i taj je u mojoj šaci.* A u stvari se želi reći da neko nad nekim ima vlast.

Ljudi kažu: – Sve je u Allahovoj ruci. a u stvari žele reći da je sve u Njegovoj vlasti i pod Njegovom kontrolom. Nekada se stisak i obuhvatanje može upotrijebiti i u značenju nestanka nečega i njegovo ukidanje. Uzvišeni Allah kaže: **"a čitava Zemlja će na Sudnjem danu u Njegovoj vlasti biti."**[164] Ovdje se može protumačiti da će kompletna zemlja biti uništena i nestati na Kijametskom danu, a kada kaže: **"a nebesa će u moći Njegovoj smotana ostati."** Ne misli se na stvarno motanje, nego se želi ukazati na nestanak i propadanje. Kaže se: – Smotalo se ono u čemu smo bili a došlo nam je drugo. Ili: – Vrijeme nas je smotalo u značenju – prošlo nas je.

---

[159] Sad, 17.

[160] Ali Imran, 73.

[161] Ja sin, 71.

[162] Bekare, 237.

[163] Sad, 44.

[164] Zumer, 67.

A ako se postavi pitanje: – U hadisu se spominje "Skupljaće i širiti svoje prste", a prsti su stvarni organi. Mi ćemo na to odgovoriti tako što ćemo reći da su to tlapnje židova i antropomorfista (onih koji Bogu daju ljudske osobine) a Uzvišeni Allah je daleko od toga, nego u hadisu je ashab govorio o skupljanju i širenju prsta Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, a nije bilo govora o dijelu tijela koji ima i prste. Hatabi kaže: – Govor o prstima se ne može naći ni u Kitabu ni u hadisu, pa da se kaže da je predaja o tome potpuno tačna.

Ako se kaže: – Navodi o prstima postoje i u drugim osim navedenog hadisa, pa kako na to odgovarate?

Buharija i Muslim navode hadis u kojem stoji: "Neki čovjek od sljedbenika Kitaba je došao Poslaniku, sallallahu aleji ve sellem, i rekao: – Ebu Kasime, došao sam da ti kažem da Allah drži sva nebesa na jednom prstu, svih sedam zemalja na jednom prstu, sva drveća na jednom prstu, životinje na jednom i sve ljude na jednom prstu. Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, se na ove riječi nasmijao da su mu se zubi ugledali, a onda je Allah objavio: "**Oni ne veličaju Allaha onako kako Ga treba veličati; a čitava zemlja će na Sudnjem danu u vlasti Njegovoj biti, a nebesa će u moći Njegovoj smotana ostati.**""[165]

Bilježi se od Abdullaha b. Amra da je čuo Allahovog Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da kaže: "Srca kompletnog čovječanstva su među dva od Rahmanovih prstiju, kao jedno srce i On njima upravlja kako hoće."[166] Potom je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Gospodaru, koji upravljaš svim srcima, upravi naša srca na pokornost Tebi!"I mnogi drugi njemu slični hadisi. Tada će se reći: – znaj da riječ prst ponekad ima značenje dijela tijela, a Allah je uzvišen od toga da mu se pripisuje ljudska osobina, a može imati značenje kontrolisanja nečega i lahkog upravljanja nečim, kao što neko ko je ovladao nečim kaže onome kome taj isti posao teško ide: – Ja to obavljam jednim prstom, ili

[165] Zumer, 67. Muttefek alejh, Buhari, 4811. Muslim, 4786.

[166] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2654. Ahmed, 2/168.

kao što se kaže za pokoravanje: – To nosim na očima i radim glavom. – ako se time hoće izraziti dobrovoljna poslušnost nekome, i slični izrazi. Nekad se može izgovoriti u njegovom osnovnom značenju, a nekada u prenesenom, kao što kaže i Antare (veliki arapski pjesnik):

Kopljem ni šaku svoju ne mogu ispuniti
a ako se iskrivi ne naginjem se za njim.

On ovim stihom hoće da kaže da se ne zamara time da sklopi šaku oko koplja nego ga drži vrhovima prstiju jer je to toliko lahko za njega. Rekao je i: – Čvrsto sjedim na leđima konja i ne škodi mi ako izgubim nešto od svojih stvari, niti ako sedlo nije po volji konjanika. Ovim riječima on opisuje sebe kao vrsnog konjanika i ratnika. Kako su nebesa i zemlja nešto najveće i najobimnije što je stvoreno, ona su, u odnosu na Uzvišenog Allaha, poput nečega čime se možemo poigravati prstima, čime možemo slobodno raspolagati, i na to ukazuju njegove riječi 'potom je skupio i raširio svoje prste' i riječi 'potom ih protrese' navedene u Muslimovoj predaji, kojima kao da se hoće reći: – I nebesa i zemlje su u odnosu na Allahovu svemoć poput zrna u rukama nekog od nas, koje se s lahkoćom može prihvatiti i kojim se može upravljati po želji. Niko od nas u tome ne bi našao nikakve teškoće niti smetnje.Riječ prst u arapskom jeziku nekada može značiti blagodat, kao što to nalazimo u riječima Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, "Srca Ademovih potomaka su između dva od Rahmanovih prstiju."tj. između dvije blagodati. Kaže se u arapskom jeziku: – Taj i taj je stavio prst na mene. – ako mu je učinio neku blagodat ili uslugu. Ili : – Čoban nad svojim stadom ima prst. – ako se lijepo ophodi sa svojim stadom.

Ako se kaže: – Kako je moguće za Allaha reći da ima ljevicu, a to podrazumijeva manjkavost?

Reći će se da je ovaj hadis u kojem je spomenute ljevica jedinstven i nema mu sličnog, njega prenosi samo Omer b. Hamza od Salima, dok svi ostali prenosioci ne spominju ljevicu.

Bejheki kaže: Bilježi se još jedan hadis u kojem je spomenuta ljevica, ali ne u ovom kontekstu i taj hadis je slab do krajnjih granica. Kako može biti vjerodostojno da Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, spomene nešto takvo, kada se zna za vjerodostojnu predaju u kojoj Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, kaže da su obadvije ruke Gospodara desnice? Onaj koji govori i zagovara gore navedeni stav, uzeo je sebi običaj Arapa da spomenu i ljevicu kada govore o desnici.

Hatabi kaže: – Od onoga što se dodaje Uzvišenom Allahu kao Njegovo svojstvo, zasigurno nije ljevica, jer lijeva strana označava mahanu i slabost. Bilježi se hadis u kojem stoji: "Obadvije Njegove ruke su desne." Pod pojmom "*jed*" mi ne označavamo dio tijela, nego se radi o svojstvu koje je kao takvo došlo u šerijatskom izvoru pa kada se ovakvo nešto izgovori, podrazumijeva se ono značenje bez ograničavanja i konkretizovanja. Staćemo i zadovoljićemo se onim što nam o tome kazuje Kitab i sunnet, i to je pravac Ehlussunne. Nekad se desnica u govoru Arapa može upotrijebiti da bi se označila moć i vlast pa Allah kaže: **"ili eto vam onih koje posjedujete."**[167] I kaže: **"Mi bismo ga za desnu ruku uhvatili"**,[168] tj. snažno i moćno, oduzeli bi mu svu moć i snagu. Kažem: – Shodno ovome tumačenju ćemo uzimati Kur' an i hadis, a Allah najbolje zna. Nekada se desnica u arapskom jeziku upotrebljava u značenju veličanja i iskazivanja poštovanja, pa se kaže: – Taj i taj je kod nas desna ruka – želeći ukazati na njegovo mjesto i položaj.

Što se tiče njegovih riječi "*Obje Njegove ruke su desne*" želi se time reći Savršenstvo, jer su Arapi voljeli i isticali desnu stranu a mrzili su davanje prednosti lijevoj strani, shodno mahanama koje nosi lijeva strana i odlikama desne strane. Ako se postavi pitanje: – Gdje će biti ljudi kad budu smotani nebesa i zemlja? – Odgovorićemo: – Biće na siratu, a o tome ćemo kasnije govoriti, uz Allahovu pomoć.

---

[167] Nisa, 3.

[168] Hakka, 45.

DEVETI DIO

BERZEH I PROŽIVLJENJE

BERZEH

Hennad b. Serijj prenosi od Muhammed b. Fudajla i Veki' od Fitra da je rekao: – Pitao sam Mudžahida o značenju Allahovih riječi: "**pred njima će prepreka biti sve do Dana kada će oživljeni biti.**"[169] On odgovori: – To je stanje između smrti i proživljenja.

Kada je Ša'biju bilo rečeno: – Umro je taj i taj.

On je odgovorio: – On nije ni na dunjaluku ni na ahiretu, on je u Berzehu.

A Berzeh u arapskom jeziku označava pregradu između dvije stvari. O tome govore i Allahove riječi: "**a između njih je pregradu i nevidljivu branu postavio.**"[170]

Na isto se misli i u ajetu o vremenu između smrti i proživljenja, tako onaj koji umre ulazi u Berzeh.

[169] Mu'minun, 100.

[170] Furkan, 53.

O DRUGOM PUHANJU U SUR I PROŽIVLJENJU

Način na koji će biti proživljavanje, prvi nad kojim će se zemlja rascijepiti, prvi koji će biti proživljen od svih stvorenja, godine u kojima će ljudi biti proživljeni iz svojih kabura, o jeziku kojim će govoriti i tumačenje Allahovih riječi: **"I izbaci ono što je u noj i potpuno se isprazni."**[171] Uzvišeni Allah kaže: **"Na Dan kad se u rog duhne; On zna nevidljivi i vidljivi svijet."**[172] I kaže: **"Pa kad se u rog puhne, tada rodbinskih veza među njima neće biti i jedni druge neće ništa pitati."**[173] I kaže: **"Poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati."**[174] I kaže: **"Dan kada će se u rog puhnuti, pa ćete vi, sve skupina po skupina, dolaziti."**[175] A Allah taj isti rog (*sur*) zove i *nakurom*, u riječima: "**A kada se u rog puhne**."[176]

Tumači Kur'ana (*mufessiri*) kažu: – U sur će se puhnuti prvi puta kako bi sva stvorenja pomrla. Uzvišeni Allah, govoreći o

[171] Inšikak, 4.

[172] En'am, 73.

[173] Mu'minun,101.

[174] Zumer, 68.

[175] Nebe', 18.

[176] Muddessir, 8.

Kurejšijama kaže: "**A ne čekaju...**"[177] oni koji ne vjeruju iz ovoga ummeta i koji će doći pred Kijametski dan, a koji slijede ideologiju Ebu Džehla i njegovih istomišljenika, "**...do strašan glas...**" prvo puhanje u kojem će biti njihova propast "**koji će ih dok se budu jedni s drugima prepirali, obuzeti.**"[178] prepirući se na pijacama i želeći da podmire svoje potrebe. Allah kaže: "**Sasvim neočekivano će vam doći.**"[179] "**pa neće moći ništa oporučiti, niti se čeljadi svojoj vratiti.**"[180] odande gdje su bili otišli i gdje su se zatekli. "**Samo bi se začuo jedan užasan krik, i oni bi odjednom svi pomrli.**"[181] "**I puhnuće se u rog, pa će oni iz grobova...**"[182] Puhanje u ovom ajetu je drugo puhanje kojim će početi proživljenje. Sur je rog od svjetlosti u kojem će biti zadržane duše, a kaže se da na tom rogu ima rupica onoliko koliko ima stvorenja. Mudžahid kaže da je on izgledom na trubu, i to i Buharija bilježi. Pa kada onaj koji je zadužen za puhanje u sur, puhne u njega drugi put, svaka duša će, iz roga, otići u tijelo u kojem je boravila dok je bila na dunjaluku "**...prema Gospodaru svome pohrliti.**"[183] U jednoj predaji stoji da je vrijeme između dva puhanja u rog u trajanju od četrdeset godina. Buharija bilježi od h. Ibn Abbasa da je rekao, tumačeći izraz (*radžifeh*) da je to prvo puhanje a da je (*radifeh*) drugo puhanje.

Bilježi se od Mudžahida da je rekao: – Kafire će uhvatiti pospanost neposredno prije Kijametskog dana, i oni će osjetiti san, pa onda kada se pozovu stanovnici kabura, oni će unezvjereni ustati i iščekivaće šta će se desiti s njima, shodno Allahovim riječima: "**poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati.**"

[177] Ja sin, 49.

[178] Ja sin, 49.

[179] A'raf, 187.

[180] Ja sin, 50.

[181] Ja sin, 29.

[182] Ja sin, 51.

[183] Ja sin, 51.

Uzvišeni Allah kaže da će kafiri govoriti: **"Teško nama, ko nas iz grobova naših oživi?"**[184] Pa će im meleki ili vjernici, shodno koji mufessir govori, reći: **"Eto, ostvaruje se prijetnja Milostivog, poslanici su istinu govorili."**[185] A stoji da će kafiri sami reći (ostvaruje se prijetnja Milostivog) a to stoga, kada budu proživljeni, reći će jedni drugima: – Teško nama, ko nas probudi iz grobova naših? – i tada će povjerovati poslanicima kada vide da je istina ono što su im oni govorili, a potom će reći: – Uistinu se ostvaruje prijetnja Milostivog i poslanici su istinu govorili, a mi smo ih u laž utjerivali. – tada će povjerovati i potvrditi istinitost njihovih riječi, ali im to potvrđivanje neće ništa koristiti. Zatim će biti izdata naredba za okupljanje na mjestu gdje će se konačan račun polagati.

Ikrime veli: – Oni koji su se udavili u moru, njihovo meso će pojesti ribe i od njihovih tijela neće ostati ništa drugo osim kostiju, koje će morski talasi izbaciti na obale i kao takve ostaće izvjesno vrijeme, a onda će prašinom postati. Pored tih kostiju, koje su natorile zemlju i iz njih trava nikla, naići će deve i pojesti tu travu, a onda je kao baljegu iz sebe izbaciti, a onda će doći neki putnici u tu oblast i deviju baljegu uzeti i od nje vatru naložiti. Kada utrne ta vatra, naići će vjetar i otpuhati taj pepeo, a kada se drugi put u rog puhne, i ti koji su na takav način pepeo postali a i oni koji su u svojim mezarovima boravili, će na jednak način i u isto vrijeme proživljeni biti. **"Biće to samo jedan glas i oni će se svi pred Nama obreti."**[186]

Naši učenjaci kažu: – Puhanje u rog (*sur*) je uzrokom za proživljenje onih u mezarovima i svih ostalih umrlih. Allah će sve posmrtne ostatke, svejedno bili oni u moru, utrobama zvijeri ili na nekom drugom mjestu, ponovo povratiti i biće onakvi kakvi su bili prije smrti, a onda će u ta tjelesa udahnuti dušu i svi će živjeti, čak i pobačeno dijete.

[184] Ja sin, 52.

[185] Ja sin, 52.

[186] Ja sin, 53.

Polanik, sallallahu aleji ve sellem, kaže: "Nedonošče će biti na vratima Dženneta i biće mu rečeno: – Uđi! – a ono će reći: – Neću sve dok ne uđu i moji roditelji."[187] Nedonošče u ovome hadisu je ono u koje je bio udahnut ruh i koje je bilo poprimilo oblik. Uzvišeni Allah kaže: **"I kada živa sahranjena djevojčica bude upitana."**[188] Ovaj ajet jasno ukazuje na to, da će i živa sahranjena djevojčica biti proživljena i pitana, a ono nedonošče u koje nije bio udahnut ruh, biće jednako ostalim neživim stvorenjima. Ovakav stav zastupa Hulejmi u svojoj knjizi "Minhadžuddin". U stvari, proživljenje stvorenja će biti na poziv Stvoritelja. Uzvišeni Allah kaže: **"Biće onog dana kad vas On pozove, i odazvaćete se, hvaleći Ga..."**[189] A u drugom ajetu kaže: **"I svima će se po pravdi presuditi i reći će se: – Hvaljen neka je Allah, Gospodar svjetova!"**[190]

Ibn Madže sa svojim senedom bilježi od Ebu Seid Hudrije da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Dvojica koji drže sur svojim rukama, neprestano iščekuju naredbu da u njega puhnu."[191]

Tirmizi bilježi od Abdullaha b. Amra da je rekao: "Neki Arapin je došao Poslaniku, sallallahu aleji ve sellem, i upitao: – Šta je to sur?

Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, mu reče: – To je rog u koji će se puhnuti."[192]

Od Ebu Seida Hudrija se bilježi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Kako da se prepustim uživanju, a onaj koji ima sur ga je prihvatio i iščekuje naredbu da puhne u njega? – To kao da je bilo teško njegovim ashabima, pa im je on rekao:

---

[187] Slab hadis, Ukajli, 3/253.

[188] Tekvir, 8.

[189] Isra, 52.

[190] Zumer, 75.

[191] Slab hadis, Ibn Madže, 4273.

[192] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 2430.

– Govorite što češće: **'Dovoljan je nama Allah i divan je On Gospodar!'**"[193]

Od Ebu Hurejre se bilježi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Onaj kome je naređeno da puhne u sur, nije trepnuo otkako je dobio to zaduženje, i on je ispod Arša. Nije trepnuo bojeći se da naredba ne bude izdata prije nego oči otvori, i njegove su oči poput sjajnih zvijezdi."[194]

Ibn Mubarek, Muemmil b. Ismail i Ali b. Ma'bed, bilježe od Ibn Mes'uda hadis u kojem stoji: "Potom će melek kome je povjeren sur, stati između nebesa i zemlje i puhnuće u njega. Sur je rog. Neće ostati nijedno Allahovo stvorenje ni na nebesima ni na zemlji a da neće umrijeti, osim onih koje tvoj Gospodar htjedne poštediti. Između dva puhanja u rog će proći onoliko vremena koliko Allah htjedne. Od svih potomaka Ademovih ima jedan dio koji je u zemlji." Muemmil b. Ismail dodaje: – Sufjan Sevri kaže da je taj dio repnjača. A onda će Allah spustiti vodu ispod Arša, koja će biti poput ljudske sperme i ljudi će se pojaviti u svom liku i obliku, baš kao što zemlja zazeleni." Potom je Abdullah proučio ajet: **"Allah šalje vjetrove koji pokreću oblake, a Mi ih onda u mrtve predjele upravljamo i njima zemlju oživljavamo, koja je mrtva bila; takvo će biti i oživljenje."**[195] Potom će melek koji je zadužen za sur, ustati između nebesa i zemlje, i onda će svaka duša pohitati svome tijelu i ući u njega, a ljudi će ustati i odazvati se kao jedan, slušajući Gospodara svjetova. Ibn Mubarek i Muemmil kažu: – Potom će ustati i pozdraviti jednoglasnim pozdravom."[196]

Ebu Ubejd Kasim, navodi predaju od Ibn Mes'uda da je rekao: "I ustaće i pozdraviće svi kao jedan, odazivajući se Gospodaru svjetova." Ovaj pozdrav će biti u jednoj od dvije

---

[193] Ali Imran, 173, Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 2431. Ahmed, 3/7. Ibn Mubarek, 1597.

[194] Vjerodostojan hadis, Ibn Ebi Dun-ja, 46. Hakim, 4/59.

[195] Fatir, 9.

[196] Slab hadis, Ibn Ebi Dun-ja, 80. Ibn Džerir, 22/79.

situacije. Jedna od njih je da će postaviti ruke na koljena, u stojećem stavu i to je značenje spomenutog hadisa u kojem stoji: (Stojeći pred Gospodarom svjetova), a drugo stanje je da će pasti na lica svoja, i to je poznato svim ljudima, a to je došlo na osnovu tumačenja riječi: (I pašće na sedždu Gospodaru svjetova.)

Ali b. Ma'bed prenosi od Ebu Hurejre da je rekao: - Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, nam je naveo hadis u cijelosti, sve dok nije došao do riječi Uzvišenog: "**Allahu Jedinom i Silnom**"[197] onda "**na Dan kad zemlja bude zamijenjena drugom zemljom, a i nebesa.**"[198] i kad je bude prostro i razastro kao što razastru kožu na Ukazu "**ni udubina ni uzvisina na zemlji nećeš vidjeti.**"[199] Potom će Allah jedinim pozivom stvorenja pozvati, i svi će se okupiti na ovakvoj izmijenjenoj zemlji i onakvi kakvi su na dunjaluku bili: onaj ko bude u njenoj utrobi, i ostaće u njoj, a onaj ko bude na površini, na površini će se i naći. Potom će Allah na vas spustiti vodu ispod Arša koja se zove "*hajevan*" i na vas će kiša padati četrdeset godina, sve dok nivo vode ne bude iznad vas za dvanaest lakata.

Potom će Allah narediti i tijela će proklijati kao što klija pečurka i kao što bilje klija, pa kada se tijela formiraju kao što su i bila, Uzvišeni Allah će reći: – Neka ožive Nosači Arša! – i oni će oživjeti.

Potom će reći: – Neka ožive Džibril, Mikail i Israfil! – potom će narediti Israfilu da uzme sur, a onda će narediti dušama da dođu i one će doći. Duše vjernika će odisati svjetlošću, dok će ostale duše biti tamne. Allah će ih uzeti i baciti u sur, a onda reći Israfilu: – Puhni puhanjem proživljenja!

Israfil će puhnuti i duše će izaći poput pčela i ispuniće prostor između nebesa i zemlje, a onda će Allah reći: – Tako Mi Moje veličine i Veličanstvenosti, neka se svaka duša vrati svome tijelu.

---

[197] Mu'min, 16.

[198] Ibrahim, 48.

[199] Ta ha, 107.

Duše će se vratiti u zemlju i svaka će naći svoje tijelo. Potom će ući u vaša tijela kroz nozdrve i popuniće vaša tijela kao što otrov ispunjava onog koga je zmija ujela, a onda će se zemlja razdvojiti nad vama. Ja ću biti prvi nad kojim će se zemlja raspuknuti, vi ćete svi iz zemlje izaći kao mladići u dobi od trideset i tri godine, a toga dana će se govoriti Sirskim jezikom, i hrlićete Gospodaru svome. **"I, netremice gledajući u glasnika i žureći, nevjernici će govoriti: – Ovo je težak dan!"**[200] **"To će biti Dan oživljenja."**[201] **"A njih smo već skupili, nijednog nismo izostavili."**[202] Na tome ćete mjestu postajati, goli bosi i neobrezani koliko je sedamdeset godina, i znojiti se sve dok znoj ne dopre do njihovih brada. Biće zauzdani i povikaće: – Ko će nam biti zagovornik kod našeg Gospodara?" Potom je nastavio s hadisom o šefa'atu koji se nalazi u Muslimu, a mi ćemo ga kasnije navesti. Hatellli u svojoj knjizi "*Dibadž*" i sa svojim prenosiocima, bilježi od Ibn Omera da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao o Allahovim riječima: **"Kada se nebo rascijepi i posluša Gospodara svoga – a ono će to dužno biti."**[203]– Ja sam prvi nad kojim će se zemlja rascijepiti i sjediću u svome mezaru. Otvoriće mi se vrata iznad moje glave i vidjeću Arš, potom će mi se otvoriti vrata ispod mene i vidjeću sedmi kat zemlje i ono što je ispod zemlje, potom će mi se otvoriti vrata s moje desne strane i vidjeću Džennet i mjesta mojih ashaba u njemu. Zemlja će se poda mnom pomaknuti pa ću je ja upitati:

– Šta je s tobom, zemljo?

Ona će reći: – Moj Gospodar mi je naredio da izbacim ono što u njedrima svojim držim i da se ispraznim pa da budem kao na onaj dan kada u meni ništa nije bilo. – To je značenje Allahovih riječi: **"I kada se zemlja rastegne i izbaci ono što je u njoj, i potpuno se isprazni"**[204] tj. kada posluša i pokori se a i

[200] Kamer, 8.

[201] Kaf, 42.

[202] Kehf, 47.

[203] Inšikak, 1,2.

[204] Inšikak, 4,5.

dužna je da posluša i pokori se **"O čovječe!"**[205] Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: – Ja sam taj čovjek."[206]

Bilježi se u tumačenju Allahovih riječi: **"A ti, o dušo smirena, vrati se Gospodaru svome zadovoljna a i On tobom zadovoljan."**[207] da je ovo obraćanje dušama da se povrate u svoja tijela. (Gospodaru svome) tj. svome vlasniku, kao što kažeš: – Gospodar kuće, gospodar životinje isl. (**pa uđi među robove Moje**) tj. u njihova tijela kroz njihove nozdrve, kao što je u prethodnoj predaji spomenuto. Prenosi se da je Allah stvorio sur nakon nebesa i zemlje i da je njegov obim kao obim nebesa i zemlje.

U hadisu od Ebu Hurejre: "Tako mi Onoga u čijoj je moći moja duša, doista je otvor na ustima tog sura kao što su nebesa i zemlja." O ovome će kasnije biti više riječi. A govori se da on ima dvije glave, jednu na istoku a jednu na zapadu, a Allah najbolje zna.

Odlomak: ***Sur*** je rog u koji će se puhnuti da bi sve živo pomrlo i ljudi će u takvom stanju ostati četrdeset godina, potom će Allah spustiti vodu koja će biti kao ljudska sperma, od koje će se formirati tijela Allahovom svemoći, i Allah će ih učiniti ljudima, kao što stoji u predaji o onima koji će izaći iz Džehennema, a koji će biti ugljenisani, pa će se okupati u rijeci koja je ispred Džennetske kapije i proklijaće kao što biljka proklije u sasušenom koritu rijeke, i na to se misli u navedenom hadisu Ebu Hurejre, da će proklijati kao što bilje klija. Kada se tijela pripreme i upotpune, onda će se po drugi put puhnuti u rog i to će biti za proživljenje. Prvi glas će biti sličan grmljavini i od njega će duše izaći iz tijela dok će se drugim puhanjem duše vraćati u svoja tijela, kroz rupice na suru. Kada se puhne drugi puta u sur, duše će napustiti svoja boravišta i svaka će pronaći svoje tijelo koje je nastanjivala, pa će Allah oživjeti tijela, a sve će

[205] Infitar, 6.

[206] Vrlo slab, Hakim, 2/465.

[207] Fedžr, 27,28.

se to desiti u jednom trenutku, kao što o tome Allah govori: "**i oni će, odjednom, ustati i čekati.**" "**Stvoriti sve vas i sve vas oživjeti isto je kao i stvoriti i oživjeti jednog čovjeka.**"[208] Ehlussunne smatra da će se ta dunjalučka tijela povratiti onakva kakva su uistinu i bila bez ikakve razlike. Jedni kažu: shodno osobinama, pa će se i osobine povratiti kao što će se povratiti tijelo i boja. Kadi Ibnul-Arebi kaže: – Sve je to moguće i lahko za Allaha, ali o povratu osobina ne postoji nikakva predaja.

Ja kažem: – O tome postoje mnoge predaje koje ćemo navesti u poglavlju poslije ovoga.

Sur nije došao kao množina od riječi (*sure* – slika) pa da tumačenje bude da će se puhnuti u likove (slike) ljudi nego je to rog. Ovaj stav da je sur množina od riječi lik (sure) zastupa Ebu Ubejde Ma'mer b. Musenna, ali on je neprihvatljiv zbog svega onoga što smo naveli. Također, u sur se neće puhati dva puta radi proživljenja, nego samo jednom, i Israfil će puhnuti u sur koji znači rog, a Allah će oživjeti likove i u njih udahnuti dušu, kao što se o tome kaže: "**A Mi smo udahnuli u nju život.**"[209] "**I život u nj udahnem.**"[210]

Ibn Zejd kaže: – Allah će ljude stvoriti na zemlji po drugi puta, a onda će nebesima narediti da izliju kišu na njih i to će trajati četrdeset dana, i oni će ponići iz nje, sve dok se zemlja nad njima ne raspukne kao što se raspuca iznad bilja. Zemlja će taj dan biti nalik onoj koja ima porođajne bolove i koja iščekuje Allahovo naređenje pa da iz svoje utrobe na površinu izbaci sve ljude, pa kad dođe to drugo puhanje u sur, ona će izbaciti sve na svoju površinu. Naši učenjaci kažu: – Svi narodi se slažu u činjenici da je onaj koji će puhnuti u sur Israfil as.

Ja kažem: – Postoji hadis koji ukazuje na to da onaj koji će puhnuti u sur nije Israfil. Taj hadis bilježi Ebu Nua'jm, sa svojim senedom od Abdullaha b. Harisa da je rekao: "Bio sam kod h.

---

[208] Lukman, 28.

[209] Tahrim, 12.

[210] Sad, 72.

Aiše, a kod nje u posjeti je bio i Ka'b Ahbar, pa je Ka'b spomenuo Israfila, a hazreti Aiša mu reče: – Ka'be, pričaj mi o njemu. – On joj je rekao: – Vjerovatno o njemu znate? – Ona reče : – Dakako, ali mi ipak reci šta imaš. – On joj reče: – On ima četiri krila i dva krila su podignuta u zraku, a jedno krilo na prsima a drugo na plećima. I Arš je na njegovim plećima, dok mu je kalem za uhom. Kada dolazi objava, kalem piše, a onda meleki proučavaju napisano. Melek koji je zadužen za sur je naslonjen na jedno svoje koljeno dok drugo drži uspravnim, čvrsto držeći sur i pognutih leđa, pogleda uprtog u Israfila. Njemu je naređeno da, kada vidi da je Israfil skupio svoja krila, tada puhne u sur. – Tada h. Aiša reče: – Tačno sam ovako čula Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da kaže."

Odlomak: Ja kažem: – Hadis koji bilježi Tirmizi a i drugi koji bilježe hadise u kojima se spominje da je onaj koji je zadužen za sur Israfil i da je on jedini koji će u njega puhnuti, stoji naspram hadisa Ebu Abdullaha Muhammeda b. Jezida b. Madže u kojem se spominje da ima i drugi melek koji će također puhnuti u sur. Ebu Bekr Bezzar u svom *Musnedu* a i Ebu Davud u poglavlju *huruf* svog "Sunena" bilježe hadis od Ebu Seid Hudrije da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, spomenuo onoga koji je zadužen za sur, pa je rekao: "S desne strane mu je Džibril, a s lijeve Mikail."[211] pa je vjerovatno da jedan od njih ima drugi rog u koji će puhnuti, a Allah najbolje zna.

Ebu Serijj Hennad b. Serijj et-Tejmi el-Kufi, sa svojim senedom, bilježi od Abdurrahmana b. Ebi Amre da je rekao: "Ne svane ni jedno jutro a da dva meleka ne poviču: – O ti koji tražiš dobro, kreni, i ti koji tražiš zlo, stani!

A dva zadužena meleka govore: – Gospodaru naš, podaj onome koji dijeli mnogostruko, a onome koji ne udjeljuje ubrzaj propast!

Druga dva meleka govore: – Neka je slavljen Vladar, Čist od svake mahane!

---

[211] Slab hadis, Ebu Davud, 3999. Ibn Ebi Dun-ja, 49.

A još dva meleka su zadužena za sur."[212]

Dok u istom hadisu, ali koji se bilježi od Ka'ba stoji i dodatak: "I dva meleka koji su zaduženi za sur i iščekuju naredbu, pa da u njega puhnu."[213]

Učenjaci se razilaze po pitanju broja puhanja u sur. Jedni kažu da će biti tri puta - puhanje od kojega će se smrtno prestraviti, shodno Allahovim riječima: **"A na Dan kad se u rog puhne pa se smrtno istrave i oni na nebesima i oni na zemlji, izuzev onih koje Allah poštedi, svi će Mu ponizno doći."**;[214] puhanje od kojeg će sve živo pomrijeti, i puhanje od kojeg će sve mrtvo oživjeti, shodno Allahovim riječima: **"I u rog će se puhnuti, i umrijeće oni na nebesima i oni na zemlji, ostaće samo oni koje Allah bude odabrao; poslije će se u rog po drugi put puhnuti i oni će, odjednom, ustati i čekati."**[215] Ovo je stav Ibnu-l-Arebija i još nekih, o čemu će biti kasnije riječi.

Govori se i da će biti dva puhanja, i ovi koji zagovaraju ovo, kažu da je puhanje zastrašivanja u stvari puhanje kada će sve živo pomrijeti, jer obadvije će se stvari dogoditi istovremeno, tj, kada se prestrave i umrijeće u toj stravi. Sunnet ukazuje na to da će biti samo dva puhanja i to je, ako Allah hoće, ispravno. Uzvišeni Allah kaže: **"I u rog će se puhnuti, i umrijeće oni na nebesima i oni na zemlji, ostaće samo oni koje Allah bude odabrao"**i u ovom ajetu je napravljeno izuzeće kao i u ajetu koji govori o smrtnom strahu, što jasno ukazuje da je to jedno te isto puhanje. Ibn Mubarek od Hasana bilježi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Između dva puhanja će proći četrdeset godina; prvim puhanjem će Allah usmrtiti sve živo, drugim će Allah oživjeti sve mrtvo."[216]

---

[212] Vjerodostojna predaja, Hennad, 624.

[213] Slab hadis, Hennad, 625.

[214] Neml, 87.

[215] Zumer, 68.

[216] Slab hadis, Sujuti, *Durru-l-mensur*, 5/337.

Hulejmi kaže: – Sve predaje se slažu da će između dva puhanja proći četrdeset godina, a to nakon što Allah sakupi tijela ljudi iz utroba zvijeri, morskih životinja i utrobe zemlje, one koji su izgorili u požaru, koji su se udavili u vodi, kosti onih koje je sunce isušilo, onih čiju je prašinu vjetar raznio, pa kada sakupi sva tjelesa i formira ih onakve kavi su bili na dunjaluku i ne ostane ništa drugo osim da im se duša udahne, Allah će sabrati sve duše i smjestiti ih u sur, a onda će narediti Israfilu da puhne u sur, i on će ih svojim puhanjem istjerati iz sura i svaka će se vratiti svom tijelu, uz Allahovu odredbu.U nekim od predaja stoji da će oni koji su u utrobama ptica ili divljih zvijeri, biti proživljeni iz njihovih utroba. To bilježi Zuhri od h. Enesa da je rekao: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je prolazio pored h. Hamze na Dan Uhuda, a on je bio iskasapljen i istrganih udova, pa je rekao: – Da nije Safijinog bola i tuge, ostavio bih ga (u ovakvom stanju) pa da ga Allah na Kijametskom danu proživi iz utroba ptica i divljih zvijeri."[217]

Neki zabludjeli negiraju podatak da je sur rog. Ebu Hejsem ovakvima kaže: – Ko negira da je sur rog, isti je kao onaj koji negira Arš, sirat i Mizan i pokušava to protumačiti.

[217] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 3/128. Ebu Davud, 3136. Tirmizi, 1016. Hakim, 1/356.

O TOME KAKVO ĆE BITI PROŽIVLJENJE, DOKAZ O TOME NA DUNJALUKU I PRVO ŠTO ĆE BITI STVORENO OD ČOVJEKA JESTE NJEGOVA GLAVA

Uzvišeni Allah kaže: **"On je taj koji šalje vjetrove kao radosnu vijest milosti svoje; a kad oni pokrenu teške oblake, Mi ih prema mrtvom predjelu potjeramo, pa na njeg kišu spustimo i učinimo da uz njenu pomoć rastu plodovi svakovrsni; isto tako ćemo mrtve oživjeti, opametite se!"**[218] I još kaže: **"Allah je taj koji vjetrove šalje, pa oni oblake tjeraju i On ih po nebu, kako On hoće, rasprostire i na komade dijeli, pa ti vidiš kišu kako iz njih pada, i kad je On na robove Svoje na koje želi prolije, oni se odjednom radošću ispune, iako su bili očajni prije nego što se spustila na njih. Zato pogledaj tragove Allahove milosti – kako On oživi zemlju nakon mrtvila njezina! On će uistinu i mrtve oživjeti, On sve može."**[219] I kaže: **"Allah šalje vjetrove koji pokreću oblake, a Mi ih onda u mrtve predjele upravljamo i njima zemlju oživljavamo, koja je mrtva bila; takvo će biti i oživljenje."**[220]

---

[218] A'raf, 57.

[219] Rum, 47-50.

[220] Fatir, 9.

Ebu Davud Tajalisi, Bejheki i drugi, bilježe da je Ebu Rezin rekao: "Allahov Poslaniče, kako će Allah ponovo stvoriti stvorenja? Ima li nekakav dokaz za to na dunjaluku?

On upita: – Jesi li prolazio pored njiva svojih saplemenika u sušnom periodu, a onda ih nakon kiše vidio ozelenjela i puna bilja?

Rekoh: – Jesam.

On reče: – To je Allahov dokaz među Njegovim stvorenjima."[221]

U hadisu od Lekit b. Amira stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah će narediti nebesima pa će ona izliti obilnu kišu, koja će poticati ispod Arša, i tako mi tvog Gospodara, neće ostaviti nikoga na zemlji, svejedno poginulog ili ukopanog, a da se njegov mezar neće iznad njega rascijepiti i on biti stvoren ponovno, počinjući stvaranje od glave."

[221] Dobar hadis, Ebu Davud, Tajalisi, 1089. Ibn Ebi Dun-ja, 81. Ahmed, 4/11.

O TOME DA ĆE SVAKI ČOVJEK BITI PROŽIVLJEN U STANJU U KOJEM JE I UMRO

Muslim bilježi od h. Džabir b. Abdullaha da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da kaže: – Svaki čovjek će biti proživljen u onome stanju u kojem je i umro."[222] Od Abdullaha b. Omera se bilježi da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da kaže: – Kada Allah hoće da kazni neku zajednicu, kazni sve njene pripadnike, a onda ih proživi shodno njihovim namjerama."[223] Ovaj hadis bilježi i Buharija ali u njegovoj predaji stoji: - Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: "Kada Allah spusti svoju kaznu na neku zajednicu, njome obuhvati sve njene pripadnike, a onda ih proživi prema njihovim djelima."

Malik od h. Ebu Hurejre bilježi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Tako mi Onoga u čijoj je moći moja duša, neće niko poginuti ili biti izranjavan na Allahovom putu, a Allah zna ko je takav, a da neće na Kijametski dan doći s ranom koja će krvariti i odakle će izlaziti krv boje krvi ali mirisna kao misk."[224] /Buhari i Muslim/

Ebu Davud bilježi od h. Abdullaha b. Amra da je rekao: "Allahov Poslaniče, kaži mi nešto o džihadu i borbi.

---

[222] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2878.

[223] Muttefek alejh, Buhari, 7108. Muslim, 2879.

[224] Muttefek alejh, Buhari, 2803. Muslim, 1876/105.

Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, mu reče: – Abdullahu, ako pogineš bivši ustrajan i nadajući se Allahovoj nagradi, bićeš proživljen ustrajnim nadajući se Allahovoj nagradi, a ako pogineš da bi se pred drugima dokazao i da bi se obogatio ratnim plijenom, bićeš proživljen dokazujući se drugima i težeći za ratnim plijenom. U svakom slučaju, s kakvom god se namjerom borio ili poginuo, u takvom ćeš stanju biti i proživljen."[225]

Ebu Hedbe Ibrahim b. Hedbe prenosi od h. Enes b. Malika da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Ko umre pijan, taj će se sa Melekom smrti sresti pijan, Munkira i Nekira će sresti pijan i na Kijametskom danu će biti proživljen kao pijan i biće bačen u kanal koji se nalazi u sredini Džehennema koji se zove Sekran u kojem je izvor iz kojeg izvire krv i takav čovjek neće imati nikakvog drugog ni jela ni pića osim te krvi iz tog izvora."[226]

Muslim bilježi od h. Ibn Abbasa da je neki čovjek bio s Poslanikom, sallallahu aleji ve sellem, obučen u ihrame, pa se deva ritnula i usmrtila ga. Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: "Okupajte ga vodom i lotosom i zamotajte ga u njegovu odjeću. Nemojte ga mirisati, niti mu pokrivajte glavu, jer će on na Kijametskom danu biti proživljen kao onaj koji uči telbiju."[227]

Abbad b. Kesir od Zubejra, a ovaj od Džabira prenosi da je rekao: "Mujezini i hadžije (oni koji su učili telbiju) će na Kijametskom danu izaći iz svojih mezarova tako što će mujezin učiti ezan a hadžija telbiju."

Ebu Kasim Hatelli, u svojoj knjizi *Dibadž* navodi predaju od h. Ibn Abbasa i Ali b. Husejna da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Džibril me je obavijestio da je *LA ILAHE ILLELLAH* sudrug čovjeku na njegovoj smrtnoj postelji, u mezaru, a i onda kada bude proživljen iz mezara. Muhammede, da ih samo vidiš na Dan kada budu izlazili iz svojih kaburova,

[225] Dobar hadis, Ebu Davud, 2519.

[226] Vrlo slab hadis, Dejlemi, 5578.

[227] Muttefek alejh, Buhari, 1265-1268. Muslim, 1206.

otresajući prašinu sa svojih glava, pa ovaj poviče: – *LA ILAHE ILLELLAH VEL HAMDU LILLAH* – i lice mu postane svijetlo, a drugi izađe iz svog mezara i kaže: – Teško meni za sve moje propuste prema Allahu počinjene! – i njegovo lice potamni."[228] I bilježi sa lancem prenosilaca od h. Ibn Omera da je rekao: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: – Oni koji su govorili i živjeli *LA ILAHE ILLELLAH*, neće osjetiti nikakvu tjeskobu ni u smrtnom času a ni u svojim mezarovima, niti na Dan proživljenja. Kao da gledam one koji su govorili i živjeli *LA ILAHE ILLELLAH* kako izlaze iz svojih mezarova, otresaju prašinu sa svojih glava i govore: – Hvala Allahu koji je od nas odagnao svaku tugu i potištenost."[229]

Nesai od Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, bilježi da je rekao: "Naricateljka će na Kijametskom danu biti proživljena gola i bosa, prekrivena Allahovim prokletstvom i imajući oklop od vatre. Svoju ruku će držati na glavi i naricaće: – Teško meni!"

Hadis sličnog sadržaja bilježi i Muslim i Ibn Madže od Ebu Malika Eš'arija: "Poslanik savs, je rekao: – Naricanje je paganski (*džahilijjetski*) običaj, i naricateljka kada umre, Allah joj pripremi odjeću od vatre, a njen oklop će biti od plamena."[230] Ovako stoji kod Ibn Madže, dok kod Muslima stoji: "Na Kijametskom danu će biti proživljena sa košuljom od katrana i prslukom od šuge."[231]

Sa'lebi u svom *Tefsiru* od h. Ebu Hurejre bilježi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Naricateljke će na Kijametskom danu biti proživljene u dva reda, red s desne i red s lijeve strane i lajaće kao što psi laju u danu koji će trajati koliko pedeset hiljada godina, a onda će biti naređeno da ih bace u vatru."[232]

---

[228] Apokrifan hadis, *Mizanu-l-i'tidal*, 3/268.

[229] Slab hadis, Ibn Ebi Dun-ja, 222. Bejheki, 100. Hatib, 10/265.

[230] Vjerodostojan hadis ligajrihi, Ibn Madže, 1582.

[231] Vjerodostojan hadis, Muslim, 934.

[232] Vrlo slab hadis, Taberani, kao što je u *Medžme'u*, 3/14.

Ebu Muhammed Abdulvehhab Šehr b. Revvah i Ali b. Hibetullah Šafii, sa senedom, prenose od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Narikače će na Kijametskom danu biti podijeljene u dva reda u Džehennemu, jedne će biti s desne strane a druge s lijeve strane i one će lajati na ostale Džehennemlije kao što psi laju." Enes kaže: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je rekao: – Narikača će iz svog mezara izaći raščupane kose i prašnjiva, a lice će joj biti potamnjelo, plavih i izbuljenih očiju, nosiće ogrtač od Allahovog prokletstva i prsluk od Allahove srdžbe. Jednom rukom će stezati svoj vrat a drugom će pritisnuti glavu i dozivaće: – Teško meni! Jadna li sam! A melek, iza nje, će govoriti : – Amin, amin!"

Ibn Madže bilježi od h. Ibn Abbasa da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Naricanje za umrlim je jedan od paganskih običaja, a narikača, ako se ne pokaje prije svoje smrti, biće proživljena na Kijametskom danu sa odjećom od uzavrelog katrana a zatim će joj se ustaći prsluk od džehennemskog plamena."

Uzvišeni Allah kaže: "Oni koji se kamatom bave dići će se kao što će se dići onaj koga je dodirom šejtan izbezumio."[233]

Tumači kažu: – Neće ustati iz svojih mezarova. – Ovo zastupaju Ibn Abbas, Mudžahid, Ibn Džubejr, Katade, Rebi', Sudi, Dahhak, Ibn Zejd i dr. Drugi opet kažu da će se zadužiti šejtan koji će ga neprestano daviti. Svi su složni u tome da će takav biti proživljen kao davljenik a sve to kao kazna za njegov grijeh, i da bi ga svi koji budu okupljeni na Mahšeru mogli proklinjati. Allah je učinio ovo za one koji su se koristili kamatom, a to stoga što su oni tu kamatu unijeli u svoje stomake i otežali ih i kada budu ustajali iz svojih kaburova, posrtaće zbog težine njihovih trbušina, da nas Allah zaštiti i zakloni i na dunjaluku i na ahiretu. Uzvišeni Allah kaže: "A onaj ko nešto utaji – donijeće na Sudnji dan to što je utajio."[234]

[233] Bekare, 275.

[234] Ali Imran, 161.

Prenosi se od Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da je rekao: "Na kom stepenu čovjek umre, na tom će biti i proživljen."[235]

O PROŽIVLJENJU POSLANIKA, sallallahu alejhi ve sellem

Ibn Mubarek sa senedom bilježi da je Ka'b došao kod hazreti Aiše i spomenuo se Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, pa je K'ab rekao: "Ne osvane nijedno jutro a da se ne spusti sedamdeset hiljada meleka do kabura Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, okruže ga i prekriju svojim krilima stalno učeći salavate na njega i tako sve do mraka a onda siđe drugih sedamdeset hiljada meleka i okruže Poslanikov, sallallahu aleji ve sellem, kabur, prekriju ga svojim krilima i salavat na njega uče. Tako na Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, salavat uči sedamdeset hiljada meleka danju i isto toliko noću. Kada se nad njim zemlja rascijepi radi proživljenja, pratiće ga sedamdeset hiljada meleka koji će mu ukazivati punu pažnju i poštovanje." Predaje ukazuju na to da će svi ljudi biti proživljeni goli i da će se takvi i na okupljalištu zateći. Tirmizi Hakim u *Nevadiru-l-usul* od Ibn Omera bilježi predaju da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, jedne prilike izašao, i s desne strane mu je bio h. Ebu Bekr, a s lijeve h. Omer, pa je rekao: "Ovako ćemo biti proživljni na Kijametskom danu."[236]

---

[235] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 6/19. Hakim, 2/144.

[236] Slab hadis, Tirmizi, 3669. Ibn Madže, 99. Hakim, 3/68.

O TOME KAKO ĆE BITI PROŽIVLJENI NOĆI I DANI I POSEBNO PETAK

Od h. Ebu Musa Ešarija se bilježi da je Poslanik savs rekao: "Allah će na Kijametskom danu proživiti dane onakve kakvi jesu, a petak će proživiti kao namirisanog i sjajnog, oni koji su ga provodili biće okupljeni oko njega kao što su svatovi okupljeni oko mlade i on će im osvjetljavati put. Biće bijel poput snijega, imaće miris miska. Svi koji su provodili petak biće zaronjeni u brdo kamfora. Sva stvorenja će ih u čudu gledati i svi će ući u Džennet, a društvo će im praviti samo mujezini koji su tu službu obavljali nadajući se Allahovoj nagradi."[237]

Ebu Imran Džuni kaže: "Ne omrkne nijedna noć a da taj dan ne poviče: – Radi u meni koliko možeš, jer ja vam se neću vratiti na Kijametskom danu."[238]

[237] Vjerodostojan hadis, Hakim, 1/277.

[238] Vjerodostojna predaja, Ebu Nu'ajm, 2/310.

O TOME DA ĆE VJERNIK BITI PROŽIVLJEN NA KIJAMETSKOM DANU SA SVOJIM DJELIMA I DVOJICOM MELEKA KOJI SU BILI ZADUŽENI NA DUNJALUKU ZA NJEGOVU PRATNJU

Već smo spominjali hadis od Džabira u kojem stoji: "Pa kada nastupi Kijametski dan, nad čovjeka će se spustiti melek koji je vodio računa o njegovim dobrim djelima i onaj koji je vodio računa o njegovim lošim djelima i uzeće knjigu njegovih djela koja će biti privezana za njegov vrat, a potom će pristupiti zajedno s njim na mjesto polaganja računa, jedan kao vodič a drugi kao svjedok."

Ebu Nu'ajm, bilježi od Sabita Bennanija da je učio Hamim sedžde *Fusssilet* i kada je došao do ajeta: **"Onima koji govore: – Gospodar naš je Allah! – pa poslije ostanu pri tome, dolaze meleki"**[239] zastao je na tome ajetu, a onda rekao: "Čuli smo da će vjernik, kada bude proživljen iz svog kabura, biti dočekan od strane svojih meleka koji su bili zaduženi za njega na dunjaluku, i oni će mu reći: – Ne strahuj i ne žalosti se, nego se raduj Džennetu koji ti je obećan! Allah će ga poštedjeti straha i oko mu radošću ispuniti, tako i pored sve strahote koja će se nadviti nad ljude na Kijametskom danu, vjernikovo oko će biti radosno zbog onoga na šta ga je Allah uputio i zbog onoga što je na dunjaluku ostvario."

[239] Fussilet, 30.

Amr b. Kajs Melaj kaže: "Vjernik kada izađe iz svoga mezara, dočekaće ga njegova dobra djela u najljepšem obliku i sa najugodnijim mirisom i upitaće ga: - Možeš li me poznati? Čovjek će reći: - Ne mogu, osim ako te Allah nije uljepšao i namirisao.

Tada će se reći: - Takav si ti bio na dunjaluku, ja sam tvoja dobra djela, dugo je prošlo otkako sam te jahao na dunjaluku, sada ti mene zajaši, i tada će proučiti ajet: **"Onoga dana kada čestite kao uzvanike pred Milostivim sakupimo."**"[240]

A kafira će njegova djela dočekati u najgorem mogućem obliku i sa najodvratnijim smradom i upitaće ga: - Da li me poznaješ?

On će odgovoriti: - Ne, osim ako te Allah nije unakazio i takav ti smrad dao.

Tada će njegova djela reći: - Takav si ti bio na dunjaluku, ja sam tvoje nedjelo, dugo je prošlo otkako si me jahao na dunjaluku, danas ću ja tebe pojahati, a onda će proučiti: **"i grijehe svoje će na leđima svojim nositi, a užasno je ono što će uprtiti."**"[241]

---

[240] Merjem, 85.

[241] An'am, 31.

O TOME GDJE ĆE BITI LJUDI "NA DAN KAD ZEMLJA BUDE ZAMIJENJENA DRUGOM ZEMLJOM, A I NEBESA" (Ibrahim, 48.)

Muslim bilježi od Sevbana, sluge Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, da je rekao: "Bio sam kod Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, kada je došao jedan od židovskih sveštenika i rekao: – Esselamu alejke, Muhammede... a onda je upitao: – Gdje će biti ljudi na Dan kada zemlja bude zamijenjena drugom zemljom a i nebesa?

Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, odgovori: – Oni će biti u hladovini ispod mosta."[242] Kompletan hadis ćemo navesti malo kasnije.

I Muslim i Ibn Madže, sa senedima, bilježe od hazreti Aiše da je rekla: "Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je bio upitan o značenju Allahovih riječi: **'Na Dan kad zemlja bude zamijenjena drugom zemljom, a i nebesa'**[243] i pitali su: – Gdje će ljudi tada biti?

[242] Vjerodostojan hadis, Muslim, 315.

[243] Ibrahim, 48.

On odgovori: – Biće na siratu."[244]

Tirmizi bilježi od hazreti Aiše da je rekla: "Allahov Poslaniče, '**A čitava zemlja će na Sudnjem danu u vlasti Njegovoj biti, a nebesa će u moći Njegovoj smotana ostati.**'[245] pa gdje će vjernici biti toga Dana?

On reče: – Na siratu, Aiša."[246]

Bilježi i od Mudžahida da je rekao: - Ibn Abbas je pitao: – Znaš li koliki je Džehennem? Odgovorio sam: – Ne znam.

On reče: – Dakako, Allaha mi, ne možeš ni znati. Aiša mi je pričala da je pitala Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, o Allahovim riječima: "**A čitava zemlja će na Sudnjem danu u vlasti Njegovoj biti, a nebesa će u moći Njegovoj smotana ostati.**" pa gdje će ljudi tada biti, Allahov Poslaniče?

On reče: – Na mostu iznad Džehennema.

Odlomak: Ovi hadisi ukazuju na to da će nebesa i zemlja biti promijenjeni i da će Allah stvoriti drugu zemlju na kojoj će ljudi biti nakon što su bili na mostu (*sirat*), a nije kao što mnogi smatraju da promjena zemlje u ovom ajetu znači promjenu njenih svojstava i poravnanje njenih ispupčenja i rušenje njenih brda. Ovakav hadis prenosi h. Ibn Mes'ud, a njega ćemo navesti u poglavlju o Predznacima, uz Allahovu pomoć.

Ibn Mubarek bilježi od Šehr b. Havšeba da je rekao: – Pričao nam je Ibn Abbas: "Na Kijametskom danu će se zemlja rasprostrti kao što se raprostre uštavljena koža i povećaće se njena površina za toliko i toliko."

Ebu Hurejre prenosi da je Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, rekao: "Zemlja će biti promijenjena drugom zemljom i biće raširena kao što se širi uštavljena koža."

---

[244] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2791. Ibn Madže, 4279.

[245] Zumer, 67.

[246] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 3121.

Ali b. Husejn prenosi: "Kada nastupi Kijametski dan, Allah će rasprostrijeti zemlju kao što se rasprostire uštavljena koža i čovjeku neće ostati prostora osim koliko mu je dovoljno za njegova stopala."[247]

Ovo navodi Maverdi, ali ono što smo na početku naveli je ispravnije jer to je pouzdano preneseno od Poslanika, sallallahu aleji ve sellem, pa ako neko kaže: – Zamjena u arapskom jeziku znači i promjenu stvari, što možemo vidjeti i u Allahovim riječima: **"Kad im se kože ispeku, zamijenićemo im ih drugim kožama."**[248] I kaže: **"Onda su oni koji su bili nepravedni zamijenili drugom riječ koja im je bila rečena."**[249]

A sve ovo ne mora podrazumijevati totalnu promjenu, nego može značiti i promjenu nekog od svojstava, jer da se htjelo reći da će se u potpunosti zamijeniti drugom zemljom onda bi se upotrijebio drugi izraz. Takvom će se reći ono što sam naveo i na početku i to je ispravno, jer postoji način učenja Allahovih riječi: **"Gospodar naš nam može bolju od nje dati"** i na jedan i na drugi način a značenje se ne mijenja. Uzvišeni Allah kaže: **"I da će im sigurno strah bezbjednošću zamijeniti."**[250] I kaže: **"Allah će njihova rđava djela u dobra promijeniti."**[251] Tako navodi Ebu Nasr Dževheri, pa stvar može biti zamijenjena drugom, pa je Allah zamijenio strah sigurnošću, a može doći i u značenju promjene nekog svojstva. Arapski jezik ukazuje na to da promjena i izmjena mogu doći u jednom značenju. Poslanik, sallallahu aleji ve sellem, je protumačio jedno od dva značenja i to je najprihvatljivije i poslije njegovog nema drugog govora.

Ibn Mes'ud i Ibn Abbas kažu da će zemlja biti zamijenjena drugom zemljom koja će biti bijela kao srebro, na kojoj nikad

---

[247] Slaba predaja, Ibn Mubarek, 375. Hakim, 4/570.

[248] Nisa, 56.

[249] Bekare, 59.

[250] Nur, 55.

[251] Furkan, 70.

nije prolivena krv niti je ikada počinjen ikakav grijeh.[252] Ibn Mes'ud također kaže da će zemlja biti zamijenjena vatrom, a Džennet će biti iza nje i vidjeće se hurije Džennetske.

Ebu Džild Hajlan b. Ferve kaže: – U knjigama koje sam do sada čitao sam našao da će zemlja na Kijametskom danu vatrom plamtjeti.

Hazreti Alija kaže: – Zemlja će biti promijenjena u srebro a nebesa u zlato.

Džabir kaže: – Pitao sam Ebu Dža'fera Muhammeda b. Aliju o značenju Allahovih riječi: **"Na Dan kad zemlja bude zamijenjena drugom zemljom, a i nebesa"** pa mi je rekao: – Biće zamijenjena hljebom koji će stvorenja jesti na Kijametskom danu. Zatim je proučio: **"Mi ih nismo stvarali kao bića koja žive bez hrane."**[253] Seid b. Džubejr i Muhammed b. Ka'b kažu: – Zemlja će biti promijenjena u hljeb koji će vjernici jesti ispod svojih nogu.

Kažem: – Značenje koje zastupa Seid b. Džubejr i Muhammed b. Ka'b se bilježi u vjerodostojnim predajama, a isto zastupa i Ibn Burdžan u svom *Iršadu* i to da će vjernik se hraniti toga dana onim što mu bude ispod nogu, a pojiće se sa Havda. Svi ovi stavovi ashaba i tabiina upućuju na ono što smo već naveli.

Što se tiče promjene nebesa, o tome se kaže: Potamnjenje sunca i mjeseca i rasprskavanje zvijezda. Ovaj stav zastupa Ibn Abbas. Kaže se i to da će promjena nebesa biti takva da će u jednom trenutku biti kao rastopljeno olovo a u drugome kao uzavreli zejtin. Ovo smatra Ibn Enbari. Ka'b kaže: – Nebesa će se pretvoriti u dim a mora u vatru. Još se kaže da promjena nebesa jeste u značenju da će se smotati kao listovi knjige. Ebu Hasan Šebib b. Ibrahim b. Hajdere u svojoj knizi *Ifsah* kaže: "Nema nikakve nesuglasice između svih ovih predaja i zemlja i nebesa

[252] Vjerodostojna predaja, Ibn Mubarek, 389.

[253] Enbija', 8.

će se dva puta mijenjati; prvi puta će biti kada ona promijeni svoja svojstva i kada se njene zvijezde rasture, a to će biti prije prvog puhanja u sur. Tada će i sunce i mjesec sjaj svoj izgubiti i postaće nebo kao rastopljeno olovo i oguliće glave ljudima, potom će brda se smrviti i zemlja ustalasati, a mora vatrom ispuniti. Onda će se zemlja s kraja na kraj rascijepiti i neće biti u svom uobičajenom obliku i građi. Kada se puhne u rog da bi sva živa bića pomrla, tada će se nebesa smotati kao listovi u knjizi, a zemlja će ravnom postati i nebesa će biti zamijenja drugim nebesima. O tome govore Allahove riječi: **"I Zemlja će svjetlošću Gospodara svoga zasijati."**[254] Zemlja će se promijeniti na taj način što će se raširiti kao što se širi uštavljena koža na pijaci u Ukazu i biće kao što je i bila sa svojim mezarovima, a ljudi će biti na njenoj površini i u utrobi. Isto tako će imati i drugu promjenu, a to onda kada ljudi budu stajali na *Mahšeru* (okupljalištu), tada će im se zemlja promijeniti i ime će joj biti Sahire. Ljudi će sjediti na njoj. Biće bijela i od srebra i na njoj nikad nije prosuta krv niti ikada nepravda počinjena, i tada će ljudi krenuti prema Siratu koji neće biti dovoljan da primi sve ljude, mada se prenosi da je njegov uspon koliko hiljadu godina hoda, njegova ravan isto toliko i njegov silaz isto toliko. Tada će biti ljudi više nego što može stati na taj most, pa će oni koji nisu mogli stati na most hodati po površini Džehennema koji će biti kao stvrdnuto pješčano tlo i to je zemlja za koju Abdullah kaže: - To je zemljište od vatre na kojem će se ljudi znojiti.

Kada se položi račun na toj zemlji koja se zove Sahire i ljudi pređu Sirat i Džennetlije učinu iza Sirata, a Džehennemlije smjeste u Džehennem i ljudi krenu da se napiju sa izvora svojih poslanika, tada će se zemlja promijeniti i postati kao čista lepina i ljudi će jesti ispod svojih nogu. Prilikom njihovog ulaska u Džennet ona će postati kao jedna lepina i svi koji će ući u Džennet, će jesti od toga. Umak će im biti od jetre bika i jetre Nuna, o čemu će biti riječi.

---

[254] Zumer, 69.

DESETI DIO

SUDNJI DAN

DOGAĐAJI KOJI ĆE SE ZBITI PRIJE SUDNJEG DANA

Ali b. Ma'bed prenosi od h. Ebu Hurejre da je ovaj rekao: "Kazivao nam je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dok smo bili u skupini njegovih ashaba, pa je rekao: - Kada je Uzvišeni Allah završio stvaranje nebesa i zemlje stvorio je sur (rog) kojeg je dao Israfilu, koji je sur stavio na usta, pogleda uprtog u Arš i iščekujući naredbu (da puhne).

Ebu Hurejre dalje priča: Upitao sam: - O Allahov Poslaniče, šta je sur?

Poslanik odgovori: - Rog.

Upitah: - Kakav je on?

- On je ogroman, tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, zaista je veličina njegovog kruga kao širina nebesa i zemlje. U njega će se puhnuti tri puta: prvo puhanje će izazvati paniku, drugo - smrt, a treće će označiti ustajanje pred Gospodarom svijetova.

Uzvišeni Allah će narediti Israfilu da puhne pa će se uplašiti stanovnici nebesa i Zemlje osim onih koje Allah poštedi. Potom će narediti Israfilu pa će on nastaviti puhanje". Uzvišeni Allah kaže: "**A i ovi ne čekaju do jedan zvuk roga koji neće biti potrebno ponoviti.**" Tj. on se neće prekidati. Zbit će se u petak, polovinom mjeseca Ramazana. Allah, dželle šanuhu, će potom pokrenuti brda i ona će promicati kao što oblaci promiču. Zatim

će iščeznuti, a Zemlja će se velikim potresom zatresti, o čemu Uzvišeni Allah kaže: **"Na dan kada se Zemlja potresom zatrese, za kojim će slijediti sljedeći, srca toga dana bit će uznemirena."** Zemlja će biti poput lađe koju valovi njišu, a ljudi će se klatiti na njenoj površini, dojenčadi će biti zanemareni, trudnice pobaciti a novorođenčad osijediti. Šejtani će uplašeni bježati dok ne dođu u područje gdje će ih meleki presresti uplašene i udarat će ih po licima njihovim. Ljudi će uzmičući bježati i jedni druge dozivati, a to je ono za što je Uzvišeni Allah rekao: "Na Dan kada jedni druge budete dozivali, Na Dan kada budete uzmičući bježali kada vas od Allaha neće moći niko odbraniti" Zemlja će se, tada, dio po dio razdvajati, te će ljudi vidjeti golemu stvar kojoj ništa slično prije nisu vidjeli. Zbog toga će ih obuzeti veliki strah, koliki, samo Allah zna. Zatim će oni pogledati u nebo, kad ono - poput ucvrčalog zejtina, sunce i mjesec rascijepljeni i ugašeni a zvijezde popadane (oborene, iščezle?). A onda će nebo biti uklonjeno. Allahov Poslanik je rekao: "Umrli o tome neće ništa znati."

Upitao sam o tome koga će Uzvišeni Allah izuzeti kada je rekao: "Pa se smrtno istrave i oni na nebesima i oni na Zemlji, izuzev onih koje Allah poštedi." Allahov Poslanik je odgovorio: "To su šehidi, kod Gospodara svoga oskrbljeni. Panika će obuzeti žive, a Allah će njih sačuvati i sigurnim učiniti toga dana. Kaznu će dati najgorim stvorenjima. O tome Allah Uzvišeni kaže: **"O ljudi, Gospodara svoga se bojte! Zaista će potres kada Smak svijeta nastupi, veliki događaj biti!"**, tj. bit će žestok i ostat ćete tako koliko Allah htjedne, ali će im se činiti dug poput najdužeg dana. Zatim će Allah narediti Israfilu pa će on puhnuti za usmrćivanje. — Hadis je podugačak, njegovu sredinu smo već citirali a ovo je njegov kraj.

Odlomak: Ovaj hadis navode Taberi, Sa'lebi a Ibn Arebi drži da je vjerodostojan (sahih). On to kaže u djelu *Siradžu-l-muridin* u kome još veli da će se Dan potresa koji je dvanesto ime za taj Dan, dogoditi prilikom prvog puhanja u sur, prema ovom vjerodostojnom hadisu prenesenom u samo jednoj predaji.

Budući da nas je Poslanik izvjestio o Danu potresa koji će se zbiti prilikom prvog puhanja on je isto tako, spomenuo i golemi strah na taj Dan kojeg Allah opisuje: "**veliki događaj biti**". Taj veliki strah duše ljudske neće moći podnijeti, a to su Allahove Riječi Ademu "Ademe, izdvoj džehennemlije." Ovo će se zbiti tokom toga Dana.

To ne podrazumijeva da će to biti zajedno s prvim puhanjem kada će novorođenčad osijediti, trudnice pobaciti a dojenčad zanemarena biti. Ovdje su moguće dvije stvari:

Prva: Da je kraj govora povezan ili zavisan o njegovom početka koji je ispušten. Ademu, alejhis-selam, je rečeno: "Ademe, izdvoj Džehennemlije na Dan kada će djeca osijediti, novorođenčad zanemarena biti a trudnice pobaciti."

Druga: Da će se rečeno zbilja dogoditi prilikom prvog puhanja. Prema ovoj drugoj mogućnosti navedene stvari su svojstva koja izvješćuju o težini toga Dana, iako se ne navodi nešto mimo toga, jer ovo je način izražavanja Arapa.

Ono što je spomenuo Ibn Arebi o vjerodostojnosti ovog hadisa i njegovo mišljenje o tome, nije bez mahane, a što smo, upravo, spomenuli. Ebu Muhammed Abduhakk u svojoj knjizi *'Akibe* veli: - O ovoj temi postoji hadis koji je munkati', koji nije vjerodostojan, a Taberi ga navodi od Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "U sur će se tri puta puhnuti. A prvo puhanje će izazvati paniku" i navodi u cijelosti, a u poglavlju o tumačenju sure Jasin.

Smatram da će puhanje biti dva puta a ne tri, kako govori vjerodostojan hadis. Hadis koje prenosi Muslim o Allahovim Riječima Ademu, alejhis-selam. "O Ademe...." govori da će to biti poslije proživljavanja na Sudnjem danu. Puhanje koje izaziva strah je, ustvari, puhanje za usmrćivanje, kako je i rečeno. Jer ukoliko puhanje koje izaziva strah nije puhanje za usmrćivanje, onda bi to značilo da će ljudi poslije njega biti živi onoliko koliko Allah, dželle šanuhu, htjedne. I dalje će postojati dan i noć sve dok se ne dogodi puhanje za usmrćivanje koje će

usmrtiti sva stvorenja koja ga čuju, kako se to navodi u hadisu od Abdullaha b. Amra b. 'Asa. Prema ovome Allahove Riječi upućene Ademu, alejhis-selam, neće se izreći na Dan kada se dogodi puhanje užasa - kako to misli Ibn Arebi. A Allah najbolje zna.

Nije nužno da se potres Zemlje dogodi samo zbog puhanja, jer mi vidimo kako se Zemlja pokreće i ljulja one koji se na njoj i ono što je na njoj od planina i voda, poput lađe na uzburkanom moru, bez ikakva puhanja. Taj potres je jedan od predznaka Sudnjeg dana kao i ostali predznaci.

Alkame i Ša'bi kažu da je potres Zemlje jedan od predznaka Sudnjeg Dana na ovom svijetu. Tako isto misle Enes b. Malik i Hasan Basri.

Kušejri Ebu Nasr Abdurrahim b. Abdulkerim u svome tefsiru kaže: "Pod pojmom puhanja koje izaziva strah misli se na drugo puhanje tj. kada će oni oživljeni biti i preplašeni govoriti: 'Ko nas iz naših grobova oživi?' Oni će osjećati i svojim očima gledati ono što će ih prestrašiti i prestraviti. A Allah najbolje zna! Ovog je mišljenja i el-Maverdi.

Navodi se da će ovaj potres Zemlje biti prije Sudnjeg dana, i to polovinom mjeseca Ramazana, nakon kojeg će sunce izaći sa Zapada. A Allah najbolje zna!

O Allahovim Riječima: "Na Dan kada ga vidite vi " gdje se lična zamjenica u akuzativu/terevneha odnosi na potres ili Sudnji dan, imamo dva mišljenja. Prema prvom potres će biti na ovom svijetu prije puhanja za usmrćivanje, zbog strahote tog potresa i jačine pokretanja Zemlje, jer na Sudnjem danu nema dojenja niti trudnoće. I ljudi pijani od straha.

A prema drugom mišljenju imamo dva stava:

Prvi: To je primjer čije je značenje da će to biti Dan kada će svako voditi računa samo o sebi. Trudnica će pobaciti kao što trudnice pobacuje od strašnog glasa. A tada će biti veliki užas.

Drugi: To će biti u pravom smislu riječi, dakle stvarno

onako kako se navodi, a ne radi se o primjeru. A značenje toga je da će majka sa dojenčetom, kad vidi strahote toga Dana, zanemariti ono što je rodila. Dok će trudnice kada budu proživljene pobaciti od straha Sudnjega dana: plod trudnice koja bude živa umrijeće na način kako su umirale njihove žive majke, a neće umrijeti od pobačaja. Jer, plod u utrobi neće kušati smrt dva puta. Na Sudnjem danu nema smrti jer je to Dan života, a trudnice će pobaciti svoj plod. Moguće je da će Allah, dželle šanuhu, oživjeti ono što je začeto, a čije je stvaranje bilo upotpunjeno i duša udahnuta i lik formiran. Majke će ga zaboraviti, zanemariti, a i kad ga ne bi zanemarile ona tada nije u mogućnosti da ga doji jer za njega nema hrane niti mlijeka. To je Dan sviđanja računa, u njemu nema nikakve isprike ili opravdanja, pa kako će se majka zabaviti dijetetom kad i ona račun treba polagati. Plod u koji nije duša udahnuta, a pobačen je, biće sa ostalim životinjama, postaće prašina, a Dan je proživljenja, pa onaj ko nije umro na dunjaluku, neće biti proživljen na ahiretu, veli Hulejmi u djelu *Minhadžu-d-din*.

Hasan o Allahovim Riječima: "I ti ćeš vidjeti ljude pijane" kaže da se misli pijane od kazne i straha, "a oni neće pijani biti," tj. od pića.

Ono što objašnjava ovo je da je Iblis rekao: "Daj mi vremena do dana njihova oživljenja" Iblis je, znači, tražio vrijeme i odgodu do Dana proživljenja tražeći time da ne umre jer na Dan proživljenja nema smrti niti poslije njega. Allah, dželle šanuhu, je rekao: "Daje ti se rok do dana već određenog".

Ibn Abbas, Suddi i drugi kažu da mu je Uzvišeni Allahdao roka do prvog puhanja kada će sva stvorenja umrijeti, a on je (Iblis) tražio rok do Drugog puhanja, ali mu je to Allah odbio.

Ono što se u hadisu navodi o rascijepljenju neba, padanju zvijezda i pomračenju Sunca i mjeseca objašnjava Muhasibi i drugi tvrdeći da će to biti poslije sakupljanja ljudi na jednom mjestu. Isto se prenosi od Ibn Abbasa, što će uslijediti. To je i mišljenje Hulejmija u knjizi *Minhadžu-ddin.*

Odlomak: Što se tiče stanja Sudnjeg dana prije polaganja računa, o tome Allah, dželle šanuhu, kaže: "O ljudi, Gospodara svoga se bojte! Zaista je potres Smaka svijeta stvar velika!" pa do riječi: "Kazna Allahova će žestoka biti." Allah, dželle šanuhu, također kaže: "Kada se Zemlja najžešćim potresom svojim zatrese," pa do kraja sure.

Ono što potvrđuje kontekst ovih ajeta jeste da će se ovaj potres zbiti poslije proživljavanja ljudi iz njihovih kabura. Ovim se ajetima hoće ukazati na zastrašivanje ljudi pa i treba da ga dočekaju i dožive kako bi se uplašili od njega. Oni ga ne bi mogli vidjeti ako budu mrtvi. Zbog toga Uzvišeni kaže: "I toga Dana će ona vijesti svoja kazivati" tj. izvjestiti o onome što se na njoj činilo od dobra i zla. To upućuje na to da će se ovaj potres dogoditi kad ljudi budu živi, a to je na dan nagrađivanja ili kažnjavanja. Allah, dželle šanuhu, kaže: "A kad se jednom u rog puhne" tj. na Ahiretu "Pa se Zemlja i brda dignu...." pa do kraja 18-tog ajeta "i nijedna vaša tajna neće skrivena ostati". Ovi ajeti ukazuju da će se Zemlja i brda podignuti i zdrobiti poslije proživljavanja. Također oni upućuju da će se to zbiti poslije drugog oživljavanja. A Allah najbolje zna.

O Allahovim Riječima: "Na Dan kada jedni druge budete dozivali...." komentatori Hasan i Katade vele da je to Dan kada će stanovnici Dženneta dozivati stanovnike Džehennema riječima: "Mi smo našli da je istinito ono što nam je naš Gospodar obećao". A stanovnici Džehennema će dovikivati stanovnike Dženneta riječima: "Prolijte na nas vode!"

Allahove riječi: **"na Dan kada budete uzmičući bježali"** podrazumjevaju bježanje od vatre, tj. bez mogućnosti tog bježanja i uzmicanja, kako se navodi u tefsiru od Mudžahida.

Navodi se da je to Dan kada će stanovnici Džehennema biti dozivani patnji i nesreći te će uzmičući bježati od teške kazne.

Rečeno je da će tim povikom ljudi dozivati jedni druge na Mahšeru i da će izmičući bježati kada vide pramenove vatre.

Katade kaže da je dio ajeta: "na Dan kada budete uzmičući bježali", znače odvođenje u Džehenem. Neće imati zaštitu od Allaha, dželle šanuhu, tj. niko to neće spriječiti. Ukoliko se pak kaže, Allah, dželle šanuhu, je rekao: "Na dan kada se Zemlja potresom zatrese, za kojim će slijediti sljedeći", pa do Riječi: "A biće to samo povik jedan," a ove riječi po vanjskom značenju podrazumijevaju da će to biti tri. Odgovorit će se da nije tako. Jer po riječima *zedžreh* (povik) misli se na drugo puhanje na koje će stvorenja izaći iz svojih kabura. Ovako misle Ibn Abbas, Mudžahid 'Ata, Ibn Zejd i drugi.

Mudžahid kaže: "Dogodit će se dva užasna krika (*sajhatani*). Na prvi će sve umrijeti, Allahovom dozvolom, a na drugi će sve oživjeti, Allahovom dozvolom."

Muhadžid također kaže da će slijediti sljedeći (potres) kada se nebo raspukne, a zemlja i brda pomjere i zdrobe.

A 'Ata veli da radžifeh (prvi potres) znači Kijametski Dan a radifeh (potres koji slijedi) Dan proživljenja.

Ibn Zejd smatra da je radžifeh smrt dok je radifeh smak Svijeta.

Ovo objašnjava ono što smo već rekli da je zedžreh (povik) drugo puhanje. Allah najbolje zna!

Učenjaci se razilaze po pitanju riječi es-sahireh (Zemlja). Ibn Abbas kaže da je to Zemlja od bijelog srebra na kojoj se nikad nije bilo neposlušno prema Allahu, dželle šanuhu. Allah će je tada stvoriti, kako je On rekao: "Na Dan kada Zemlja bude zamijenjena drugom zemljom".

Neki kažu da je *es-sahireh* ime za Sedmu Zemlju na kojoj će doći Allah, dželle šanuhu, i na kojoj će svidati račune stvorenjima, a to će biti kada Zemlja bude zamjenjena drugom zemljom. Katade veli da je *es-sahireh* Džehennem tj. kada nevjernici uđu u nj. Rečeno je da je to i pustinja na rubu Džehennema. Sevri misli da je es-ssahireh Zemlja Šam, a navodi se i mimo toga.

A nazvana je tako jer oni na njoj tada neće spavati. A značenje ajeta: "I evo njih na Zemlji", tj. na Zemlji nakon što su bili u njenoj utrobi.

Arapi riječju *es-sahireh* nazivaju prostranu bezvodnu pustinju i površinu Zemlje.

O PROŽIVLJENJU U ZNAČENJU SAKUPLJANJA

Ono je četvorostruko: dva progonstva/sakupljanja na dunjaluku i dva sakupljanja na Ahiretu.

Uzvišeni Allah govori o onima na dunjaluku: **"On je prilikom prvog progonstva iz domova njihovih protjerao one sljedbenike Knjige koji nisu vjerovali."** Zuhri kaže da su oni bili jevrejsko pleme koje se nije bili iselilo, pa im je Allah propisao iseljenje, jer u protivnom, kaznio bi ih na dunjaluku. Dakle, prvo okupljanje je bilo na dunjaluku radi odlaska u Šam. Ibn Abbas kaže da ko nije siguran da je to bilo u Šam, neka prouči ovaj ajet, jer im je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

- Izađite!

- A gdje? - upitaše oni.

- U zemlju okupljanja, - odgovori Poslanik.

Kadate veli da je ovo prvo sakupljanje.

Muslim prenosi od Ebu Hurejre da je Vjerovjesnik kazao: "Ljudi će se okupljati u tri grupe, uplašeni (koji bježe) i podstaknuti (koji se nadaju). Dolaziće po dvoje na jednoj jahalici, i po troje će biti na jednoj jahalici. A ostali će se okupiti bježeći od vatre, ali s njom će zanoćivati, pričati, svanjivati i noći dočekivati." Citira ga i Buhari. Katade kaže da je drugo sakupljanje - vatra, koja će ih skupiti od Istoka do Zapada. S njom će zanoćivati, govoriti, a ona će spaljivati one iza sebe.

Kadi Ijad kaže da je ovo sakupljanje na dunjaluku prije Smaka svijeta i ono je posljednji njegov predznak, kako napominje Muslim nakon ovog hadisa u poglavlju o znacima Smaka svijeta.

U drugom hadisu se navodi da je to vatra koja će planuti iz uvale 'Adn i tjerati ljude. A u drugom rivajetu /predaji/ stoji da će ona goniti ljude ka njihovim sakupljalištima. U jednom drugom hadisu se kaže da Smak svijeta neće nastupiti dok se ne pojavi vatra iz Hidžaza. Na to ukazuju Poslanikove, sallallahu alejhi ve sellem, riječi "biće s njima gdje budu odmarali, zanoćivati i svanjivati". A u nekim drugim predajama koje ne navodi Muslim stoji: "Kada čujete za nju (vatru) iselite se u Šam!" Ovo kao da je događaj koji će joj prethoditi prije nego što ih počne progoniti. Ovaj hadis spominje i Hulejmi u svom djelu *Minhadžu-d-din* prenoseći ga od Ibn Abbasa. A veli da će to biti na Ahiretu. On još veli da je moguće da Poslanikove riječi: "Ljudi će biti sakupljeni u tri grupe", aludiraju na - čestite, iskrene i nevjernike. Čestiti su oni koji hrle ka Uzvišenom Allahu, dželle šanuhu,zbog onoga što im je On pripremio od Svoje nagrade. Uplašeni su između straha i nade. Čestiti će biti dovedeni pred najbolje dijelove Dženneta, kao što se navodi u hadisu kojeg ćemo kasnije navesti u ovoj temi. Ostali su oni koje se spominju u navedenom hadisu, oni će biti nošeni na devama.

Što se tiče grješnika oni će biti sakupljeni vatrom pa će im Allah, dželle šanuhu, poslati meleke da vatru usmjeravaju i tako ih vode.

U ovome hadisu se spominju samo deve... To su džennetske deve ili pak one koje će biti proživljene i skupljene na Sudnjem danu. Ovdje nije slijedilo pojašnjenje, ali najlogičnije je da to nisu od džennetskih deva. Onaj ko nije od onih čestitih bit će u skupini vjernika koji su u stanju straha i nade, jer među njima ima onih kojima će Uzvišeni Allah oprostiti grijehe i uvesti u Džennet. Među njima ima i onih koje je Allah, dželle šanuhu, kaznio vatrom, zatim ih izveo iz nje i uveo u Džennet. Ukoliko je tako sa njima onda nije prilično da se pojave na mjestu polaganja računa na džennetskim jahalicama pa da neke od njih Allah, dželle šanuhu, spusti u Džehennem. Jer koga Allah, dželle šanuhu, počasti Džennetom poslije njega mu je zabranjen Džehennem.

U drugom hadisu od Ebu Hurejre stoji: "Ljudi će biti proživljeni", i slijedi hadis, na čijem se kraju navodi: "njihova lica će biti izložena svakoj izbočini i trnu". Ukoliko se prihvati da je ovaj hadis merfu', onda su jahači oni koji su čestiti i bogobojazni i kojima je Allah oprostio, prilikom polaganja računa, s tim da će čestiti jahati na džennetskim jahalicama a ostali na nekim drugim.

Druga grupa su oni koje će Allah, dželle šanuhu, kazniti zbog njihovih grijeha, zatim će biti iz Džehennema prebačeni u Džennet. Ovi su oni koji će pješačiti svojim nogama. Moguće je da će neko vrijeme ići pješice a zatim jahati, ili će biti jahači pa kada se približe Mahšeru sjahat će i ići pješice, i na taj način se dva hadisa usaglašavaju.

Treća skupina će ići pješice na svojim licima, a to su nevjernici. A moguće je da će biti tri skupine: jedna skupina muslimana koja će jahati, i dvije skupine nevjernika, od kojih prvu sačinjavaju oholi i velikani kufra. Ova skupina će biti proživljena na svojim licima, a drugu skupinu predstavljaju sljedbenici ovih, i oni će ići na svojim nogama.

Ovo je mišljenje i Ebu Hamida koje iznosi u svojoj knjizi *Kešfu 'ilm-l-ahireh* kada govori o hadisu u kojem se kaže da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, upitan kako će sakupljani ljudi biti proživljeni. On je odgovorio:

"Po dvoje na jednoj jahalici, po petero na jednoj jahalici, po desetero na jednoj jahalici".

A značenje ovog hadisa je - Allah najbolje zna da će se narodi sjediniti u islamu Allahovom milošću. Allah će njima stvoriti od njihovih djela devu na kojoj će oni jahati. Ovo su umnogostručena djela jer u njima svi oni učestvuju, kao npr. kada ljudi odu na dalek put i niko od njih nije u stanju da kupi jahaću životinju kako bi došao do cilja. Pa se udruže dvojica ili trojica i kupe je. Zatim, tokom puta, je naizmjenično jašu.Deva je dovoljna za deetoricu. Stoga, Allah te uputio, čini ona djela od kojih ćeš imati vlastitu devu i koju ni s kim nećeš dijeliti!

A bogobojazni će biti uzvanici Milostivog, kao što Allah, dželle šanuhu, kaže: **"Onog Dana kada čestite kao uzvanike pred Milostivim sakupimo."** U jednom garib hadisu veli se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, jednog dana rekao svojim ashabima:

- Bijaše jedan od sinova Israilovih koji je činio toliko dobra tako da će biti proživljen među vama.

- A šta to on činjaše? - upitaše prisutni.

Poslanik reče: - Od svoga oca je naslijedio mnogo imetka, pa je kupio nekakvu baščù i zavještao je siromasima govoreći: - Ovo je moja bašča kod Allaha, dželle šanuhu. Mnoge dinare je podijelio nemoćnima, pritom govoreći: - Ovim kupujem robinje i robove kod Allaha, dželle šanuhu.

Oslobodio je veliki broj robova govoreći: - Ovo su moje sluge kod Allaha, dželle šanuhu. Jednog dana je obišao nekog čovjeka slijepca te ga vidio kako spotiče u hodu i posrće pa mu je kupio jahalicu kako bi mu olakšao, govoreći: - Ovo je moja jahalica kod Allaha, dželle šanuhu, koju ću jahati.

Tako mi Onoga u čijoj je ruci Muhammedova duša, kao da gledam kako na njoj osedlanoj i zauzdanoj ide na mjesto skupa."

Ono što je spomenu Kadi Ijad da će to biti na dunjaluku očitije je, a Allah najbolje zna, pošto je u istom hadisu navedeno zanoćivanje, svanjivanje i popodnevno odmaranje. A toga nema na Ahiretu.

Tirmizi od Ebu Hurejre navodi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ljudi će, na Kijametskom danu, biti sakupljeni u tri grupe: grupa onih koji će ići pješice, grupa onih koji će jahati i grupa onih koji će ići na svojim licima".

Prisutni rekoše: - Allahov Poslaniče, a kako će oni ići/hodati na svojim licima?

– Onaj koji je dao da oni hodaju svojim nogama moćan je da učini da hodaju na svojim licima. Svojim licima će udarati na svaku izbočinu i trn." Tirmizi kaže da je ovaj hadis hasen.

Poslanikove riječi da će licima udarati na izbočine i trnje upućuju da će to biti na dunjaluku, jer na Ahiretu nema toga, kako će uslijediti, kada budemo govorili o svojstvima Zemlje sakupljanja/*Mahšera*.

Nesai bilježi od h. Ebu Zerra da je rekao: "Istiniti mi je rekao da će ljudi biti proživljeni u tri skupine: skupina jahača, sitih i opremljenih, skupina koje će meleki vući licem po zemlji, i proživiće se jedna skupina koji će ići i trčati, a Allah će im na leđima nabaciti grbu, koja će im ostati i kada bi čovjek davao baštu za to da mu se skine, ne bi se moglo."

Omer b. Šejbe u knjizi *Kitabu-l-medineti 'ala sakiniha es-selam* spominje da je Ebu Hurejre rekao: "Posljednji koji će biti sakupljeni su dvojica ljudi. Jedan je iz plemena Džuhejne a drugi iz plemena Muzejne. Njih dvojica će upitati: - Gdje su ljudi?!

Zatim će otići do grada i neće ništa vidjeti osim jednu lisicu. Doće im dvojica meleka koji će ih tegliti/vući licima po

zemlji dok ih ne priključe drugim ljudima. Sve ovo ukazuje da će se to zbiti na dunjaluku, kao što kaže Kadi Ijad.

A i na Ahiretu će se razlikovati stanja ljudi. Navest ćemo dovoljno toga u poglavlju koje slijedi iza ovoga.

Treće sakupljanje je sakupljanje na mjestu skupa, čije će objašnjenje uslijediti, ako Bog da, u sljedećem poglavlju. Allah, dželle šanuhu, kaže: "A njih smo već sakupili nijednog nismo izostavili".

Četvrto sakupljanje je sakupljanje u Dženetu ili Džehenemu. Allah, dželle šanuhu, je rekao: **"Onoga dana kada čestite kao uzvanike pred Milostivim skupimo"** tj. oni će jahati na jahalicama, rečeno je i na svojim djelima kako je već navedeno.

O tome se navodi i predaja koju kazuje Nu'man b. Sa'd od Alije, radijallahu anhu, da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, o ovome ajetu kazao: "Oni neće stizati pješice, niti će ih voditi, nego će im dati džennetske deve kakve stvorenja nisu vidjela, sa zlatnim sedlima i uzdama od topaza, koje će oni jahati dok ne stignu pred džennetska vrata".

Čestiti su nazvani uzvanicima ili delegacijom jer će oni prednjačiti nad ostalim svijetom kada budu pozvani pred Milostivog. Oni neće zaostajati, već će požurivati, meleki će ih dočekivati s radosnim vijestima, kao što kaže Uzvišeni Allah, dželle šanuhu, kaže: "Meleki će ih dočekivati: - Evo ovo je vaš dan, vama obećan!" A to bodrenje će ih još više požurivati. Oni i zaslužuju prednost jer su i na dunjaluku prednjačili u pokornosti. "I kad u Džehenem žedne grješnike potjeramo." tj. oni će biti žedni. Uzvišeni je rekao: "Toga dana ćemo nevjernike modre sakupiti." Također je rekao: "Mi ćemo ih, na Sudnjem danu, sakupiti, licem zemlji okrenute, slijepe, nijeme i gluhe." Rekao je i ovo: "Oni koji budu, lica okrenuti zemlji u Džehennem vučeni bit će u najgorem položaju i u najvećoj nevolji"

Muslim prenosi od Enesa da je neki čovjek upitao

Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "O Allahov Poslaniče oni koji budu lica okrenuti zemlji, hoće li to nevjernici tako biti sakupljeni?! Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovori: "Zar Onaj koji je dao da hode na dvije noge nije moćan da učini da hode na licima svojim na Sudnjem danu!"

Katade, kada je prenosio ovaj hadis je rekao: - Svakako da jeste, tako mi moći našeg Gospodara.

Ebu Hamid kaže: - U ljudskoj prirodi je da negira ono čemu se nije osvjedočio. Da čovjek nije vidio zmiju koja gmiže na trbuhu, negirao bi mogućnost kretanja bez nogu. Svi oni koji se nisu osvjedočili u mogućnost hodanja i kretanja bez nogu, teško prihvataju da je to moguće. Dobro se čuvaj da negiraš nešto od stvari koje će se dešavati na Kijametskom danu, ma koliko se to kosilo sa dunjalučkim mjerilima.

Da se nisi uvjerio u dunjalučka čuda, a ona ti se izložila i opisala, prije nego ih vidiš, ti bi ih još žešće odbijao prihvatiti. Predstavi sebi prizor samoga sebe kako stojiš go, ponižen, unezvjeren i ustrašen i iščekuješ presudu, sretan ili nesretan.

KAKVO JE OKUPLJALIŠTE?
NA KAKVOJ I KOJOJ ZEMLJI?

Spominjanje stijene i riječi Uzvišenog: **"I osluškuj! Dan kada će glasnik pozvati iz mjesta koje je blizu."**

Ebu Nu'ajm prenosi od svoga oca, on od Ishaka, ovaj od Muhammeda, a on od Abdurrezaka koga je obavijestio Munzir b. Nu'man kako je on čuo da je Vehb. b. Munebbeh govorio: - Uzvišeni Allah je rekao stijeni kod Mesdžidu-l-Aksaa: "Sigurno ću postaviti na tebi Svoj Arš, oko tebe ću sakupiti Svoja stvorenja, i tada će ti doći Davud jašući na jahalici."

Neki učenjaci o ajetu: "**I osluškuj! Dan kada će glasnik pozvati iz mjesta koje je blizu**", tvrde da se govori o meleku koji će stajati na stijeni kod Mesžidu-l-Aksaa i koji će pozivati: "O istruhle kosti i razjedinjeni zglobovi, o prolazna odijela i srca uplašena, o tijela iskvarena i oči uplakane, ustanite Gospodaru svjetova."

Katade kaže da je ovdje glasnik melek Israfil, koji će pozivati sa stijene kod Medžidu-l-Aksaa.

Ka'b veli da je ta stijena mjesto gdje je Zemlja najbliže nebu, i to 18 milja, a tvrdi se i da je to 12 milja, kako navodi Kušejri. Prvo mišljenje navodi i Maverdi.

Rečeno je da je glasnik Džibril, alejhis-selam, - a Allah najbolje zna.

Ikrime kaže da će pozvati glasnik Milostivog, i on će pozvati a ljudi će svojim ušima na taj dan uistinu čuti glas, tj. puhanje u rog: "**A na Dan kada će nad njima zemlja pucati oni će žurno izaći**" (prema) Israfilu alejhisselam do Mesdžidu-l-Aksaa Zemlje okupljanja. "**Bit će to oživljenje za Nas lahko.**"

Ukoliko se postavi pitanje: ako je to glas (povik) za proživljavanje kako će ga čuti stvorenja a ona mrtva?

Odgovorit će se: Puhanje za oživljavanje će se nastaviti i produljiti toliko da će njegov početak biti za žive a poslije toga će oni koji su bili u kaburima početi izlaziti iz kabura tako da oni neće čuti povik za žive, nego će čuti povik za izlaženje. A moguće je da će se taj povik oduljiti i ljudi će, jedan po jedan, od njega biti oživljeni, i ko god oživi čut će kako se oživljuje drugi, poslije njega, sve dok se svi ne izađu. Već je rečeno da će duše biti u rogu. I kada se puhne u njega drugi puta svaka duša će otići svojem tijelu pa će oni iz grobova prema Gospodaru svome pohrliti. Ovo ti je objašnjenje za ono što smo spomenuli. A Allah nam daje pomoć! Muhammed b. Ka'b Kurezi kaže: "Ljudi će biti sakupljani na Sudnjem danu u tmini, nebesa će se smotati, zvijezde popadati, sunce i mjesec nestati, i glasnik će pozvati a ljudi će tada slijediti glas. Na to se odnose Allahove riječi: "**Toga Dana će se oni glasniku odazvati, morat će ga slijediti.**" Uzvišeni Allah je rekao: "**Kada se nebo rascijepi, i kada** zvijezde popadaju, i kada se mora jedna u drugu uliju." Ulit će se pitka mora u slana, slana u pitka kako stoji u tefsiru od Katade. "I kada se grobovi ispreturaju" tj. izbace iz njih umrle.

Uzvišeni je još rekao: "**Kada se nebo rascijepi i posluša Gospodara svoga**" tj. čuje odredbu i pokori joj se "**...a ono će to dužno biti.**" tj. ono će biti dužno da se pokori Allahovoj odredbi.

"I kada se Zemlja rastegne", tj. rasprostre se i kada bude zamijenjena zemljom bijelom poput srebra na kojoj nikad nije počinjen grijeh pa izbaci ono što je u njoj, od umrlih te se oni pojave na njenoj površini.

Muslim prenosi od Sehla b. Sa'da da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ljudi će se sakupiti, na Sudnjem danu, na bijeloj zemlji, poput čistog tankog hljeba i na njoj neće biti putokaza ni za koga."

Ebu Bekr Ahmed b. Ali Hatib prenosi od Abdullaha b. Mes'uda da će ljudi na Sudnjem danu biti gladni kako nikad dotad nisu bili i žedni kako nikad nisu bili, bit će goli kako nikad nisu bili, bit će umorni kako nikad nisu bili. Ko je nekoga nahranio u ime Allaha - On će nahraniti njega, ko je nekoga napojio u ime Allaha - On će napojiti njega, ko je nekoga obukao u ime Allaha - On će obući njega, ko je radio u ime Allaha, dovoljno mu je to, a ko je Allaha pomogao Allah će ga odmoriti toga Dana.

Od Muza b. Džebela se prenosi: "Upitao sam Allahovog Poslanika o riječima Uzvišenog Allaha: **'Dan kada će se u rog puhnuti, pa ćete vi sve skupina po skupina dolaziti'**, na šta je Poslanik dgovorio: – O Muaze, upitao si me o golemoj stvari, – zatim su, priča Muaz, Poslanikove oči zasuzile, pa je rekao:

– Biće proživljeno deset odvojenih skupina moga Ummeta koje će Uzvišeni Allah odvojiti od skupina muslimana. On će izmijeniti njihove likove, pa će jedni od njih imati lik majmuna, drugi lik svinje, treći će biti okrenuti nogu naopačke vučeni za lica svoja, četvrti će biti slijepi koji će tumarati, peti gluhi i nijemi bez pameti, šesti će žvakati svoje jezike ispružene do stomaka i iz njihovih usta će teći slina, a to će biti odvratno ostalim okupljenim, sedmi će imati isječene ruke i noge, osmi će biti razapeti na džehenemskim stablima, deveti će zaudarati gore nego lešine, a deseti će oblačiti haljine od katrana.

Što se tiče onih koji će imati likove majmuna to su oni koji su prenosili tuđe riječi.

A oni koji će imati likove svinja to su oni koji su nepravedno sticali imetak i činili nepravdu u kupoprodaji.

Oni čija će lica i noge biti obrnuti odnosi se na one koji su jeli kamatu.

Slijepi će biti oni koji su bili nepravedni u vlasti.

Gluhi i nijemi biti će oni kojima su se dopadala njihova djela. Oni koji će žvakati svoje jezike su učenjaci i kazivači koji su jedno govorili a drugo radili.

Ispresijecane noge i ruke imat će oni koji su uznemiravali komšije.

Razapeti na džehennemskim stablima bit će oni koji su vlastima klevetali druge ljude.

Oni koji će zaudarati gore od lešine su oni koji su se odavali strastima i uživali u njima i nisu davali propisani iznos iz svoga imetka.

Oholi, ponosni i umišljeni bit će oni koji će oblačiti haljine od katrana."

Ebu Hamid u knjizi *Kešfu 'ulumi-l-ahireh* veli: "Neki ljudi će biti proživljeni sa onim, čijem iskušenju su podlegli dok su bili na dunjaluku. Tako, onaj koji je svoj vijek provodio uz neki od muzičkih instrumenata, kada ustane iz kabura u desnici će imati taj instrument, pa će ga on baciti i reći: - Dalje od mene, ti si me odvraćao od sjećanja na Uzvišenog Allaha!

A on će mu se vratiti i reći: - Ja ću ti biti pratilac sve dok nam Allah ne presudi, a On je presuditelj najbolji.

Tako, isto, pijanica će biti proživljen u pripitom stanju, muzičar u svome stanju, i svaki će biti proživljen prema stanju koje ga je priječilo od Allahovog puta.

Primjer za to je i hadis koji je vjerodostojan, u kojem stoji da će pijanica biti proživljen sa vrčem o vratu i čašom u ruci, da će zaudarati više nego bilo koja lešina i da će ga proklinjati svi oni koji naiđu pored njega.

Ebu Hamid, u istoj knjizi, kaže da, kada svako nakon proživljenja bude sjedio na svome kaburu, a bit će tu i onih obučenih i onih golih i onih crnih i onih bijelih i onih koji će imati svijetlo poput slabe svjetiljke i onih koji će imati svjetlo poput sunca koje će neprestano sijati. Svi će oni biti oborenih glava te će tako provesti hiljadu godina - dok se sa zapada ne pojavi, uz jak šum, vatra. Prema njoj će sa zaprepaštenjem podići glave ljudi, džinni, ptice i životinje. Tada će svakom od stvorenja doći njegovo djelo i reći mu: "Ustani i kreni na mjesto skupa (*Mahšer*)!" Onima koji budu imali dobra djela ta djela će se pojaviti u liku jahalice, nekima u liku magarca, nekima u liku ovna koje će ih čas nositi a čas zbacivati. Svaki će imati ispred sebe i sa svoje desne strane svjetlo, a slično će biti ispred njih u pomrčini. Na to se odnosi riječi Uzvišenog: **"Svjetlo njihovo ići će ispred njih i s njihove desne strane."**

Sa svoje lijeve strane neće imati svjetlo, već gustu, pogledom neprobojnu tamu, u kojoj će tumarati i lutati nevjernici i oni koji su sumnjali u Istinu. Vjernik će gledati u taj gusti mrak i zastrašujući tminu pa će zahvaljivati Allahu na svjetlu koje mu je dao, koje će ga ispred i zdesna voditi kroz tu tešku tamu jer Allah, dželle šanuhu, vjerniku kojem je darovao blagodat, otkriva stanja paćenika i nesretnika kako bi mu još jasnije ukazao na ono u čemu je korist, kao što to čini i sa stanovnicima Džehennema, kad kaže: **"I on će pogledati i usred Džehennema ga ugledati"** kao i: **"A kada im pogledi skrenu prema stanovnicima Džehennema uzviknuće: Gospodaru naš ne daj nam da budemo sa narodom mračnjačkim."**

Vrijednost četiri stvari najbolje znaju četvorica: vrijednost života najbolje zna umrli, vrijednost bogatstva najbolje zna siromašni, vrijednost zdravlja najbolje zna bolesni, i vrijednost mladosti najbolje zna ostarjeli.

A u jednom rukopisu još stoji da vrijednost Dženneta najbolje zna Džehennemlija. Bie i onih vjernika koji će ići pješice, na vrhovima prstiju, imat će svjetlo koje se čas paliti a čas gasiti. Jačina tog svjetla bit će prema jačini njihovog imana.

U prošlom poglavlju već je rečeno da će svaki čovjek biti proživljen sa onim sa čim je umro, i o tome je dovoljno rečeno. Neka je hvala Uzvišenom Allahu!

OBJAŠNJENJE KUR'ANSKIH AJETA KOJI GOVORE O SAKUPLJANJU LJUDI A ČIJI VANJSKI SMISAO UKAZUJE NA PROTURJEČNOST

Takvi kur'anski ajeti su sljedeći: "**A na Dan kada ih On sakupi učiniće im se da su boravili samo jedan čas u danu i jedni druge će prepoznati.**" "**Mi ćemo ih, na Sudnjem danu sakupiti, licem zemlji okrenute, slijepe, nijeme i gluhe**", a u trećem ajetu se veli da će oni govoriti: "**Ko nas iz naših grobova oživi?**" Ova njihova pitanja su govor, a govor je suprotan nijemosti. Prepoznavanje, spomenuto u ajetu, je obraćanje a to je suprotno gluhoći i nijemosti. Uzvišeni je rekao: "**A sigurno Mi ćemo pitati, one kojima smo slali poslanike, a pitat ćemo i poslanike**" Ispitivanje podrazumijeva slušanje i razgovaranje kako bi se dobio odgovor. Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Toga dana ćemo nevjernike modre sakupiti**", također: "**Pa će oni iz grobova prema Gospodaru svome pohrliti.**" Isto tako, Uzvišeni Allah kaže: "**Dan u kome će žurno kao kad kumirima hrle iz grobova izaći.**" Hrljenje i požurivanje su u proturječju sa sakupljanjem na pomenuti način.

Odgovor, onomu ko na taj način postavlja stvari, sastoji se u tome da će ljudi biti proživljeni i podignuti iz kaburova na različite načine, sa različitih mjesta i različitih stupnjeva. Oni će imati mjesta i stanja o kojima imamo različite predaje s obzirom na različitost njihovih mjesta i stanja. Ukupno, uzevši, imamo pet stanja:

Prvo: stanje proživljenja iz kabura

Drugo: stanje vođenja na mjesto polaganja računa

Treće: stanje polaganja računa

Četvrto: stanje odvođenja u Džennet ili Džehennem i

Peto: stanje stupnjeva u Džennetu ili Džehennemu.

U stanju proživljenja iz kaburova nevjernici će imati cjelovite organe tijela i osjećaje, shodno Allahovim Riječima: "**I jedni druge će prepoznati**", kao i "**I jedni drugima će tiho govoriti: Niste ostali više od deset dana**", zatim: "**A koliko ste godina na Zemlji proveli? - upitaće On**" pa do riječi: "**I da Nam se hoće povratiti.**"

I u stanju požurivanja na mjesto polaganja računa nevjernici će imati potpune osjećaje, što se da zaključiti iz ajeta: "**Sakupite nevjernike, i one koji su se s njima družili i one kojima su se klanjali mimo Allaha i pokažite im put koji u Džehennem vodi i zaustavite ih, oni će biti pitani.**" Značenje ovoga "**i pokažite im**" govori da nema ukazivanja slijepom i gluhom, kao što nema ni pitanja za nijemog. Ovim se potvrđuje da će oni imati vid, sluh i govor.

U trećem stanju tj. stanju polaganja računa također oni će imati potpune osjećaje kako bi čuli ono što će im se govoriti i kako bi mogli čitati knjige svoje koje će im kazivati o njihovim djelima, a i njihovi organi će svjedočiti protiv njih o zlodjelima koja su počinili. Uzvišeni Allah nas je izvjestio da će oni govoriti: "**Kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala?**" Također, Allah nas izvještava, da će oni govoriti svojim kožama: "**Zašto svjedočite protiv nas?**"

Oni će vidjeti onosvjetska stanja i ono što su negirali na dunjaluku, strahote i raznovrsna stanja ljudi.

Prilikom četvrtog stanja odvođenja u Džehennem, njima će biti oduzet sluh, vid i govor, prema Allahovim Riječima: "**Mi ćemo ih, na Sudnjem danu, sakupiti, licem zemlji okrenute, slijepe, nijeme i gluhe, boravište njihovo biće Džehennem.**" A moguće je da se na to odnose i Njegove Riječi: "**A griješnici će se** po biljezima svojim poznati, pa će za kike i za noge ščepani **biti.**" Ovaj ajet aludira na gubljenje vida, sluha i govora koje će oni doživjeti.

Peto stanje - stanje boravka u Džehennemu ima dvije etape: početnu i završnu. Početna se ogleda u tome da će oni, kada budu, slijepi, gluhi i nijemi, prelaziti razdaljinu između mjesta polaganja računa i džehennemske jame, kako bi bili poniženi i kako bi se razlikovali od ostalih, a potom će im osjetila biti vraćena kako bi vidjeli vatru i ono što im je Uzvišeni Allah pripremio od patnje. Gledat će svojim očima meleke zadužene za patnju i sve ono što su negirali na Dunjaluku. Nastaniće Džehennem u kojem će govoriti, slušati i gledati. Zbog toga Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Vidjećeš kako ih ponižene i klonule vatri izlažu, a oni je ispod oka gledaju.**" Allah dželleša'nuhu je rekao: "**A da ti je vidjeti kako će, kada pred vatrom budu zadržani, reći: - Da nam je da povraćeni budemo, pa da dokaze Gospodara našeg ne poričemo i da vjernici postanemo**". Također je Uzvišeni rekao: "**I kad god neki narod uđe, proklinjaće onaj za kojim se u nevjerovanju poveo. A kad se svi u njemu iskupe, tad će običan puk reći o glavešinama svojim: 'Gospodaru naš, oni su nas u zabludu odveli, zato im podaj dvostruku patnju u vatri!' 'Za sve će biti dvostruka!', reći će On, 'ali vi ne znate'. A glavešine će reći** običnom puku: 'Pa vi nemate nikakve prednosti pred nama!' **Zato iskusite patnju za ono što ste radili.**" Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Kad god se koja gomila u nj baci, stražari u njemu će je upitati: – Zar nije niko dolazio da vas opominje? – Jest, dolazio nam je onaj koji nas je opominjao, odgovoriće – mi smo poricali i govorili: – Allah nije objavio ništa...!**"

Allah, dželle šanuhu, je, isto tako, izvjestio da će nevjernici dozivati stanovnike Dženneta riječima: "**Prolijte na nas vode ili nešto od onoga čime vas je Allah obdario**", a da će Džennetlije uzvraćati riječima: "**Mi smo našli da je istinito ono što nam je Gospodar naš obećao da li ste i vi našli da je istinito ono čime vam je Gospodar vaš prijetio? -Jesmo, odgovoriće, te će nevjernici dozivati: – O Malik, neka Gospodar tvoj učini da umremo! a On će im reći: – Vi ćete tu vječno ostati!**", **također** će nevjernici govoriti čuvarima Džehennema: "**Zamolite Gospodara svoga da nam bar jedan dan patnju ublaži!**" a oni će im odgovoriti: "**A zar vam poslanici vaši nisu jasne dokaze** donosili?, upitaće oni, – Jesu!, odgovoriće. – Molite onda vi!, reći **će oni. Ali će molba onih koji nisu vjerovali uzaludna biti.**"

A što se tiče njihovog konačnog boravišta, oni će govoriti: "**Gospodaru naš, izbavi nas iz nje, ako bismo ponovo zlo radili,** sami bismo sebi nepravdu učinili." a Allah, dželle šanuhu, će odgovoriti: "**Ostanite u njoj prezreni i ništa Mi ne govorite!**" Allah je njima propisao vječnost primjerom kojeg će im pokazati: dovest će se rogat ovan čije će ime biti *mevt* (smrt) pa će biti zaklan na Sirat-ćupriji, između Dženneta i Džehennema. Tada će se povikati: - O Džennetlije - vječnost! Nema umiranja! Džehennemlije! Vječnost! Nema smrti!"

U tom momentu nevjernici će izgubiti sluh. Dozvoljeno je to smatrati i za vid i govor, ali je gubitak sluha pouzdan shodno Allahovim riječima: "**U njemu će prigušeno uzdisati, u njemu ništa radosno neće čuti.**" A kada im se oduzme moć sluha oni će prigušeno uzdisati i jecati. Moguće je da je mudrost toga što će im prvo biti oduzet sluh, u tome što su čuli poziv Uzvišenog Gospodara jezikom Njegovih poslanika, ali im se nisu odazvali nego su ih poricali i u laž ugonili, nakon što su im ispravne dokaze predočili. Budući da je sluh ili slušanje bio Allahov dokaz protiv njih na Dunjaluku, na Ahiretu ih je On zbog njihova nevjerstva kaznio oduzimanjem sluha, a ovo se objašnjava govorom kojim su se nevjernici obraćali Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem: "**I mi smo gluhi zato, a**

između nas i tebe je pregrada..." Oni su također govorili: "Ne slušajte ovaj Kur'an, **nego pravite buku...**" Nuhov, alejhisselam, narod se pokrivao haljinama svojim skrivajući se da ih on ne vidi i da ne čuju njegove riječi. Allah, dželle šanuhu, nas je obavjestio da su nevjernici to isto činili i u vrijeme našeg Poslanika, Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem : "**Eto, oni grudi svoje** okreću sa željom da se od Njega sakriju. A i kad se u ruho svoje **umotavaju...**" A vid će im biti oduzet zbog toga što su gledali ali pouke nisu izvlačili. Isto tako i govorom će im biti oduzet, jer su njime bili obdareni pa su opet poricali. Ovo je jedan od načina usklađivanja ajeta prema mišljenju naših alima.

O SAKUPLJANJU BOSIH, GOLIH I NEOBREZANIH LJUDI PRED UZVIŠENOG ALLAHA; O ONOME KOJI ĆE SE OD NJIH PRVI OBUĆI I O DIJELOVIMA TIJELA KOJI ĆE PROGOVORITI

Muslim od Ibn Abbasa prenosi da je rekao: - Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nam je kazao: "Vi ćete biti sakupljeni pred Allahom bosi, goli i neobrezani, '**onako kako smo** prvi puta iz ništa stvorili, tako ćemo ponovo iz ništa stvoriti **- to je obećanje Naše, Mi smo doista kadri to učiniti**'. A prvi od ljudi koji će na Sudnjem danu biti obučen je Ibrahim, alejhisselam. Doći će se s ljudima iz moga Ummeta koji će biti postavljeni na lijevu stranu. Ja ću tada reći: - Gospodaru moj, to su moji ashabi!

On će, Uzvišeni, odgovoriti: - Ti ne znaš kakve su oni novotarije uveli poslije tebe. Ja ću opet kazati, kao što je rekao dobri rob: - **I ja sam nad njima bdio dok sam među njima bio, a kad si mi Ti dušu uzeo, Ti si ih jedini nadzirao: Ti nad svim bdiš. Ako ih kazniš robovi su Tvoji, a ako im oprostiš silan i mudar Ti si.** Odgovorit će se: - Oni nisu prestajali da se odmeću i vraćaju ranijem ponašanju otkako si ih ostavio." (Hadis navodi Buhari i Tirmizi)

Prenosi se od Muavije b. Hajde da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, u hadisu, kojega on spominje, rekao: "Tamo, tamo! (pokazujući rukom u pravcu Šama). Tamo ćete biti sakupljeni na jahalicama jašući i pješice idući. Bit ćete vučeni na vašim licima, na Sudnjem danu a na vašim ustima bit će stavljene krpice. Doći ćete među sedamdeset ummeta pred Allahom kao najodabraniji i najpočašćeniji. Prvo što od vas progovori, bit će stegno!" A u drugoj predaji koju navodi Ibn Ebi Šejbe stoji: "Prvo što će od čovjeka progovoriti bit će njegovo i šaka!"

Odlomak: Ebu Ubejde kaže da ljudi tada neće moći govoriti dok ne progovore njihova stegna. U hadisu je spomenuto da će Ibrahim, alejhis-selam, biti prvi obučen od ljudi. To je velika počast njemu, kao što će i Musa alejhisselam, biti počastvovan time što će ga Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, vidjeti oslonjenog na stub Arša, mada je naš Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, prvi nad kojim će se zemlja razdvojiti. Ovo ne znači da je on u svemu bolji od Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, nego je on najbolji koji je zaslužio da bude na tom mjestu, a o tome će biti riječi u hadisima o šefaatu i hvale vrijednom mjestu, ako Allah da.

Naš šejh Ebu'l-Abbas Ahmed b. Omer u svojoj knjizi kaže: - Moguće je da se pod pojmom ljudi misli na sve osim njega (Muhammeda, alejhis-selam - op.pr.), te da on lično ne potpada pod spomenute riječi."

Ovo mišljenje je dobro ali da nije onoga što se navodi u drugim predajama. Ibn Mubarek prenosi u svome *Rekaiku* da je

izvjestio Sufjan od Omera b. Kajsa, ovaj od Minhala b. Amra on od Abdullaha b. Harisa a ovaj da je Alija rekao: "Prvi koji će biti obučen je Allahov prijatelj Ibrahim, alejhis-selam, i to u dva bijela lanena platna, zatim će biti Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, obučen u crni ogrtač desne strane Arša". Ovu predaju spominje i Bejheki.

Abbad b. Kesir prenosi od Ebu Zubejra da je Džabir rekao: "Mujezini i hadžije će biti proživljeni iz svojih kaburova na Sudnjem danu u stanju učenja ezana i učenja telbije. Prvi koji će biti obučen u džennetsku odjeću je Ibrahim, alejhisselam Allahov prijatelj, zatim Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, pa onda ostali vjerovjesnici i poslanici. Potom će biti obučeni mujezini koje će meleki susretati na crvenim jahalicama, čije će uzde biti od zelenog kamenja, a sedla od zlata. Pratiće ih sedamdeset hiljada meleka od njihovih kabura do mjesta polaganja računa."

Ovu predaju navodi i Hulejmi u djelu *Minhadžud-din*.

Ebu Nu'ajm navodi hadis od Esveda, Alkame i Ebi Vaila, a on od Abdullaha b. Mesuda da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Prvi koji će biti obučen je Ibrahim, alejhis-selam.

Gospodar će reći: - Obucite moga prijatelja!

Pa će biti donesene dvije bijele tanke haljine koje će mu se obući. Zatim će on sjesti naspram Arša. Potom će biti donesene moje haljine, ja ću ih obući i onda ću stati s desne strane Arša, niko osim mene nema pravo na njega. Zbog toga će mi se diviti oni prvi i potonji."

Bejheki navodi u knjizi *Kitabu-l-esmai ve sifati* hadis, sa njegovim senedom, od Ibn Abbasa da je Allahov Poslanik rekao: "Vi ćete biti proživljeni bosi i goli. Prvi ko će obući džennetsku odjeću biće Ibrahim, alejhis-selam. Donijet će mu se stolica koja će biti stavljena s desne strane Arša. Bit će donesena i moja odjeća pa ću i ja obući džennetsku odjeću kojoj ljudi nisu vidjeli slične. Zatim će biti donesena i moja stolica koja će se staviti na

stub Arša." Ovo izričito ukazuje na činjenicu da će Ibrahim biti prvi koji će se odjenuti, a onda naš Vjerovjesnik Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem. Blago onom, blago onom ko bude tada obučen u džennetsku odjeću. Jer ko bude njome obučen taj je obučen ogrtačem zaštite koji će ga štiti od neugodnosti skupa, njegova znoja, toplote sunca i drugih strahota."

Odlomak: Učenjaci su raspravljali o mudrosti toga što će Ibrahim, alejhis-selam, biti prvi obučen. Preneseno je da među prvim i potonjim generacijama Allahovih robova nije bilo nikoga ko se više bojao Allaha, dželle šanuhu, od Ibrahima alejhisselam. Tako će se požuriti s oblačenjem njegove odjeće da bi ga se zaštitilo i da bi mu se srce smirilo. A moguće je da je zato što je on, kako se navodi u jednom hadisu, bio prvi kojem je naređeno oblačenje gaća prilikom klanjanja kako bi njegovi sramotni dijelovi bili što manje otkriveni, pa je on izvršio ono što mu je naređeno, a nagrada za to bit će da će se on prvi pokriti na Sudnjem danu.

Moguće je da je Ibrahim, alejhis-selam, počastvovan zbog toga što su oni koji su ga bacili u vatru skinuli njegovu odjeću pred ljudima, kako su to inače činili sa onima koje su namjeravali pogubiti. Ono što ga je pogodilo bilo je radi Allaha, dželle šanuhu, a on se strpio i oslonio na Allaha, dželleša'nuhu. On je otklonio od njega neugodnosti vatre na Dunjaluku i na Ahiretu. Nadoknada za tu njegovu, dunjalučku, golotinju, jeste da će biti prvi čovjek čija će golotinja biti pokrivena na Ahiretu, pred svim ostalim svjedocima. A ovo je i najprikladnije objašnjenje - Allah najbolje zna!

Započet će se sa oblačenjem Ibrahima, alejhis-selam, a nastaviti sa oblačenjem Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem. Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem, bit će donesena odjeća koju neće obući niko od ljudi. Tako će izgledati da je on obučen zajedno sa Ibrahimom, alejhis-selam, mišljenje je Hulejmija.

OBJAŠNJENJE ALLAHOVIH RIJEČI: "TOGA DANA ĆE SE SVAKI ČOVJEK SAMO O SEBI BRINUTI"

Muslim prenosi od hazreti Aiše da je rekla: "Čula sam kako je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - Na Sudnjem danu će ljudi biti okupljeni bosi, goli i neobrezani!

Upitala sam: - Allahov Poslaniče, zar će ljudi i žene biti zajedno i jedni druge gledati? Poslanik je odgovorio: - Aiša, ljudi će biti zauzeti prečim stvarima od toga da gledaju jedni u druge."

Tirmizi prenosi od Ibn Abbasa da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao: - Bit ćete okupljeni bosi, goli i neobrezani.

Pa je neka žena pitala: - Zar ćemo jedni drugima gledati, ili vidjeti stidna mjesta?

On je odgovorio: - Toga dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti." Tirmizi kaže da je ovaj hadis hasenun sahih.

Odlomak: Ovi hadisi i oni prije spomenuti ukazuju na činjenicu da će ljudi biti proživljeni bosi, goli i neobrezani, "onako kako smo prvi put iz ništa stvorili, tako ćemo ponovo iz ništa stvoriti".

Učenjaci kažu da će čovjek biti proživljen sa udovima (organima) koje je imao na dan svojega rođenja. Onaj ko je, pak, izgubio neki organ on će mu biti vraćen na Sudnjem danu, čak i onaj koji je bio obrezan, vratiće se u prvobitno stanje (neobrezanost). Međutim, ovo je u suprotnosti sa onim što prenosi Ebu Davud u svome *Sunenu*, od Ebu Se'ida Hudrija, koji je, kada mu se približavala smrt, zatražio novu odjeću koju je obukao, govoreći: "Čuo sam Allahovog Poslanika kako je rekao: Umrli će biti proživljen u odjeći u kojoj je ukopan".

Ebu Omer b. Abdulberr veli: "Ovim se hadisom dokazuje stav onih koji kažu da će umrli biti proživljeni sa onim sa čime su ukopani". Većina uleme je ovaj hadis protumačila da se on odnosi na šehida, u smislu naredbe da se on zamota u svoju odjeću i u njoj ukopa, da se njegova krv ne sapire niti da se bilo šta izmjeni od njegovog stanja u momentu šehidske smrti. Oni to dokazuju hadisom od Ibnu Abbasa i Aiše te kažu da je moguće da je Ebu Se'id čuo hadis o šehidu pa ga je protumačio u općem smislu. A Allah najbolje zna!!

Ono što ukazuje na stav većine i potvrđuje riječi h. Ibn Abbasa i hazreti Aiše, jesu riječi Uzvišenog: **"A doći ćete Nam pojedinačno, onakvi kakve smo vas prvi put stvorili"**. Također je Uzvišeni rekao: **"Kao što vas je iz ničega stvorio, tako će vas ponovo oživjeti"**. Odjeća je na dunjaluku imetak, a na ahiretu nema imetka. Smrću čovjeka prestaje vlasništvo a imetak ostaje na dunjaluku. A toga dana (Sudnji dan) će svakog čovjeka od neugodnosti štititi njegova dobra djela ili Allahova milost. Za odjećom tada čovjek neće imati potrebe osim za džennetskom odjećom, kako smo to naveli u prethodnom poglavlju.

Ebu Hamid u knjizi *Kešf ulumi-l-ahireti* navodi hadis kojega prenosi Ebu Se'id Hudri da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neka kefini vaših umrlih budu bogati! Moj ummet će biti proživljen u kefinima, a ostali ummeti neodjeveni" (Prenosi Ebu Sufjan).

Ja nisam naišao na ovaj hadis, a Allah najbolje zna da li je on vjerodostojan. Ukoliko jeste, onda se njegovo značenje odnosi

na šehide iz ummeta, dakle oni će biti proživljeni sa kefinima. Na taj način se izbjegava kondtradikcija, a Allah najbolje zna!

Ovo što smo iznijeli u ovom odlomku ne proturječi onom što smo naveli na početku ove knjige, tj. da se umrli međusobno posjećuju u svojim kaburima obučeni u kefine. To se odnosi na berzeh, a kada budu proživljeni biti će neodjeveni, osim šehida. Allah najbolje zna!

PROŽIVLENJE ALLAHOVOG POSLANIKA IZMEĐU HAZRETI EBU BEKRA I HAZRETI OMERA

Ebu Bekr Ahmed b. Ali navodi od Abdullaha b. Ibrahima b. Ebu Amra Gaffarija da je rekao: "Pripovjedao nam je Malik b. Enes od Nafi'a, ovaj od Ibn Omera da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - Na Sudnjem danu bit ću proživljen između hazreti Ebu Bekra i hazreti Omera, dok se zadržim između dva Harema kako bi došli i Mekkelije i Medinelije."

Ovaj hadis je garib od Malika, jer ga od njega prenosi samo Abdullah b. Ibrahim. Tvrdi se da ga niko ne prenosi od Gaffarija izuzev Abdulaziza b. Abdullaha Hašimija Bagdadija.

O POSLANIKOVIM RIJEČIMA: "KO SE RADUJE DA ME VIDI NA SUDNJEM DANU NEKA UČI SURE: *TEKVIR, INFITAR* I *INŠIKAK*"

O IMENIMA SUDNJEG DANA

Tirmizi prenosi od Ibn Omera da je Allahov Poslanik rekao: "Ko se raduje da me vidi na Sudnjem danu neka uči sure: Tekvir, Infitar i Inšikak". Tirmizi veli da je hadis hasen. **Odlomak:** Ove tri sure posebno ističu Sudnji dan i ono što ga prati: cijepanje nebesa, potamnjenje sunca, padanje zvijezda i slične strahote, zatim proživljenje ljudi iz njihovih kabura i njihov odlazak do određenih boravišta - dvorova ili tamnica, nakon što se njihovi listovi raširе a Knjige iščitaju, i nakon što im budu date u njihove desnice, ljevice ili iza leđa, tamo gdje budu okupljeni, o čemu će biti riječi. Allah, dželle šanuhu, kaže: **"Kada se nebo rascijepi"**, i **"Kada se nebo raspukne"**. A također je rekao: **"A na Dan kada se nebo rastvori i samo tanak oblak pojavi..."** Znači nebo će biti krhko, raspuknuto i rascijepljeno, kao što kaže Uzvišeni: **"nebo će se otvoriti i mnogo kapija imati"**, a oblak će biti sakriven između neba i Zemlje. Rečeno je da je prijedlog *ba* u ajetu u značenju prijedloga *an*, tako da bi značenje bilo: *Kada se nebo razdvoji od bijelog oblaka.* Tvrdi se da će se njegovo raspuknuće desiti zbog vreline Džehennema. To će biti kada se vode zgasnu a vatre pojave.

Nebo će postati rumeno poput ucvrkanog zejtina, a raspuknut će se kako bi Allah, dželleša'nuhu uništio ovaj svijet i uzdigao ga. Rečeno je i da će nebo izmjeniti boju pa će postati žuto, zatim crveno ili rumeno, ili rumeno pa žuto, poput deve čija boja u proljeće poprima tonove žute boje, u vrelijim danima crvene, a zatim boju pustinjske prašine, kako veli Hulejmi.

Allah dželle ša'nuhu kaže: "Kada Sunce sjaj izgubi". Ibn Abbas kaže da njegovo gubljenje znači njegovo uvođenje u Arš. Misli se da to znači i gubljenje njegove svjetlosti. Tako misle Hasan i Katade, a prenosi se da je to mišljenje Ibn Abbasa i Mudžahida.

"I kada zvijezde popadaju", tj. kada popadaju i razaspu se. Rečeno je da će one ispasti iz ruku meleka, jer će oni pomrijeti. U jednoj se predaji navodi da su one (zvijezde) prikačene, između neba i Zemlje, sindžirima za ruke meleka. Ibn Abbas kaže da će se one izmijeniti. Osnov riječi inkidar (rasipanje, padanje) je insibab (razljevanje, slijevanje). One će popadati u mora pa kada vode presuše postat će vatra.

"I kada se planine pokrenu", slično Njegovim Riječima: "A na Dan kada planine uklonimo", tj. kada se one promijene i postanu prašina odnosno rastresiti pijesak, i budu kao vuna šarena i prašina razasuta, te poput fatamorgane u kojoj nema ništa. Tumači se da će planine kada se zdrobe od djelovanja džehennemske vreline biti kao kao šarena vuna, kao što će i nebesa od te vreline biti kao talog od zejtina. Hulejmi objašnjava da će se to desiti kada se zemaljske vode pregrade između nebesa i Zemlje, i kada se one povećaju a Džehennem usija to će uzrokovati navedene promjene na nebesima i na Zemlji, a Allah najbolje zna.

"I kada steone kamile bez pastira ostanu", tj. kada ih ostave njihovi vlasnici i kada ljudi ne budu imali vremena da o njima vode brigu. Riječ *el-'išar* (*steone kamile*) prevodi se preciznije kao '*steone kamile u desetom mjesecu*'. Ovdje su posebno istaknute takve kamile jer su bile nešto najvrjednije što su Arapi mogli posjedovati. Uzvišeni nas obavještava da će one na

Sudnjem danu ostati bez pastira. Znači, kada ljudi budu proživljeni iz svojih kaburova, osim što će vidjeti jedni druge vidjet će okupljene divlje i ostale životinje a među njima i steone kamile, koje su nekada bile njihov najdragocjeniji imetak, a koji ih tada neće zanimati. Postoji i tumačenje da će toga dana Allah dželle šanuhu uništiti vlast ljudi nad onim što su posjedovali na dunjaluku. Njihovi vlasnici (vlasnici kamila) će ih vidjeti ali do njih neće moći doći. Rečeno je i da riječ *išar* označava oblake koji će ostati bez onoga što je u njima tj. vode, te neće moći kišiti. Ipak, prvo mišljenje je poznatije i raširenije i njega prihvaća većina učenjaka.

"**I kada se divlje životinje saberu**", tj. sakupe, o čemu je već bilo riječi.

"**I kada se mora vatrom napune**", tj. zapale i postanu vatra, kako prenosi Dahhak od Ibn Abbasa. Katade kaže: "Morska voda će ponirati i nestati". Hasan i Dahhak kažu da će se mora razliti. Ibn Ebi Zemenejn veli da riječ *sudždžiret* znači kada se (mora) napune pa se preliju jedna u druga i postanu jedno. Ovo je mišljenje i Hasana. Rečeno je da će se sunce smotati a potom u mora strovaliti i od njega će se ona usijati i preobraziti u vatru. Hulejmi kaže: "Moguće je, ukoliko se ovo ovako prihvati, a shodno mišljenju onih mufessira koji su riječ *tesdžir* protumačili u značenju napunjenosti (*imtila'*), da će tada biti mnogo više vatre jer je Sunce mnogo puta veće od Zemlje, pa kada se ono smota i strovali u more postat će vatra koja će povećati njihovu punoću (napunjenost?).

"**I kada se duše spoje**". Hasan ovo tumači da će se svaka skupina pridružiti svojoj skupini, jevreji jevrejima, kršćani kršćanima, medžusije medžusijama. Svi oni koji budu obožavali nešto drugo mimo Allaha pridružit će se jedni drugima. Munafici će se pridružiti munaficima, a vjernici vjernicima.

Ikrime kaže da će se duše pripojiti tijelima tj. povratiti u njih. Veli se da će se onaj koji je bio u zabludi pridružiti onome koga je odveo u zabludu, bio to šejtan ili čovjek. A rečeno je da će se vjernici pridružiti hurijama a nevjernici šejtanima.

"I kada živa sahranjena djevojčica bude upitana zbog kakve krivice je umorena"! Arapi su u predislamskom dobu svoje kćeri žive zakopavali pravdajući to na dva načina:

-jedni su tvrdili da su meleki Allahove kćeri, pa su zakopavanje djevojčica pravdali kao vraćanje kćeri Njemu,

-drugi su se plašili oskudice i siromaštva.

Ovako živa sahranjena djevojčica će biti upitana zašto je umorena kako bi se uputila prijetnja njenom ubici, baš kao kad se upita dijete kojeg je neko istukao: "Zašto te je udario? Šta je tvoj grijeh?"

Hasan kaže da ovim Allah, dželleša'nuhu, želi da pripriјeti njenom ubici, jer je ona ubijena bez ikakvog grijeha. Neki ovaj ajet čitaju u značenju: **"I kada živa sahranjena** djevojčica upita", tj. objesit će se o svoga oca i pitati ga: "Zbog kojeg grijeha si me ubio?" A kaže se da će o njoj raspitivati, i da je to rečeno na način kao što je Uzvišeni rekao: **"Jer će se za** obavezu, zaista, pitati"

"I kada se listovi raširе", tj. Zbog radi polaganja računa, kako ćemo objasniti.

"I kada se nebo ukloni". Rečeno je da to znači kada se ono smota, kao što je Allah, dželle šanuhu, rekao: **"Onoga Dana kad smotamo nebesa kao što se smota list papira za pisanje"**

"I kada se Džehennem raspali", tj. zapali i ražari.

"I kada se Džennet približi", tj. svojim stanovnicima.

"Svako će saznati ono što je pripremio", od svojih dijela, kao što je Uzvišeni rekao: **"Svako će saznati šta je pripremio, a šta propustio"**. Ili kao što je rekao: **"Toga dana čovjek će o onome što je pripremio, a što propustio obaviješten biti"**.

A taj Dan je Dan cijepanja (*inšikak*), Dan rascjepljenja (*infitar*), Dan prestanka sjaja (*tekvir*), Dan opadanja (*inkidar*), Dan rasipanja (*intisar*), Dan pomjeranja/pokretanja (*tesjir*), jer

Uzvišeni veli: **"I kada se planine pokrenu"** - **"i na dan kada planine uklonimo"**. To je Dan zanemarivanja (*ta'til*), Dan prelijevanja (*tesžir*), Dan pražnjenja (*tefdžir*), Dan uklanjanja i smotavanja (*mešt* i *tajj*), Dan izduživanja (*mudd*) - **"I kada se Zemlja rastegne"** - i druga imena Dana oživljenja. To je Dan već određen. Zbog njegove veličine i važnosti mnogi su ljudi zapitkivali Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, o njemu dok nije objavljen ajet. **"Pitaju te o Smaku Svijeta kada će se zbiti. Reci: -To zna jedino Gospodar moj, On će ga u njegovo vrijeme otkriti, a težak će biti nebesima i Zemlji, sasvim neočekivano će vam doći'."**

A sve što je značajno ima više svojstava i mnoštvo imena, kako je to običaj u arapskom jeziku. Zar ne vidiš da u arapskom jeziku riječ *sejf* (sablja), budući da kod Arapa ima značajno ulogu i korist, ima pet stotina imena! Tako je i Sudnji dan ili Smak svijeta, Uzvišeni Allah u svojoj Knjizi nazvao brojnim imenima i opisao ga mnoštvom svojstava budući da se radi o golemom događaju kojeg će pratiti brojne strahote. Neka od imena koja se nalaze u ove tri pomenute sure već smo spomenuli.

Rečeno je da će Uzvišeni Allah na Smak Svijeta dati dane onakvim kakvi su bili, dani će zastati pred Uzvišenim Allahom, a među njima će petak svijetliti tako da će ga stvorenja prepoznati. Sudnji dan je Dan koji obujmljuje sve dane te će se svako stanje (*hal*) imenovati Danom. Tako je rečeno: "Dan kada **će se u rog puhnuti"**, zatim: "**Toga Dana će ljudi biti kao leptiri raštrkani,**" a potom: "**Na Dan u kome će čovjek djela ruku svojih vidjeti**" ovo je dakle drugo stanje. Također je rečeno: "**Tada ćete ispitivani biti**", zatim: "**Tog Dana ljudi će** se odvojeno pojaviti" ovo su, prema tome, različita stanja.

Sudnji dan će trajati tokom ovih stanja i svako stanje će biti kao novi dan. Iz tog razloga imamo ponavljanje u Allahovim riječima: "**A znaš li šta je Sudnji Dan, i još jednom znaš li ti šta je Sudnji dan**?" To je, dakle Dan a i ono što dolazi poslije njega je Dan. Taj veliki Dan sadrži sve ostale dane. Za Allaha taj Dan, je jedan dan, a za stvorenja to su dani.

Ti dani će se razaznavati u Njegovom Danu, iako će nestati obdanice i noći.

Od imena Sudnjeg dana je i Čas oživljenja (*essa'ah*). Uzvišeni je rekao: **"Na Dan kad nastupi Čas, mnogobošci će svaku nadu izgubiti"** Također je Allah, dželle šanuhu, rekao: **"A kada nastupi čas: -Uvedite faraonove ljude u patnju najtežu."**

Ovakvih primjera u Kur'anu je mnogo. *Es-sa'ah* u arapskom jeziku označava dio vremena koje nije ograničeno. Obično se njime označava dio od dvadeset i četiri dijela dana i noći a oba ova pojma su osnova za računanje vremena. Arapi kažu: " Uradiću to odmah (*es-sa'ah*)" i pojam *es-sa'ahu* ovom slučaju označava vrijeme u kojem se nalaziš a ono koje ga slijedi je blizu.

Stvarno značenje riječi *es-sa'h* (čas), sa određenim članom, jeste da ona iskazuje vrijeme u kojem se ti nalaziš, a koje se imenuje sa riječju *el-an* (sada).

Sudnji Dan je nazvan tim imenom zbog njegove blizine, jer sve što dolazi blizu je! Ili je, pak, nazvan tim imenom kako bi se upozorilo na strahote dešavanja toga Dana, koji će kože spaliti a kosti polomiti.

Tvrdi se se je Sudnji Dan nazvan tim imenom jer dolazi iznenadno, u jednom času. Također je rečeno da je Sudnji Dan nazvan tim imenom jer će Uzvišeni Allah narediti nebu da kiši vodom života sve dok ne izniknu tijela iz svojih kaburova ili mjesta u kojima su bila, na moru ili kopnu. Ona će se podići i pokrenuti tom kišom, ali u njima neće biti duša. Zatim će se pozvati duše vjernika, i one će svijetliti a duše nevjernika će plamtjeti tminom. I kada se duše pozovu stavit će se u sur a Israfilu će biti naređeno da puhne u nj. Kada Israfil puhne u sur duše će iz njega izaći i bit će im naređeno da se pripoje tijelima. One će to učiniti za časak vremena.

Dalje se veli da je Sudnji dan nazvan imenom *sa'ah* zbog žurbe duša ka tijelima, one će hitati i s tijelima se spojiti u jednome času. Druge stvari su opisane da se izvršavaju kao

treptaj oka a Smak je brži i od treptaja oka. Ovo je mišljenje Tirmizi Hakima. Ebu Nu'ajm navodi svojim senedom od Vehba b. Munebbeha da je rekao: "Kada se dogodi Čas kamenje će zacviliti kao što žene zacvile a iz kostiju će krv prokapati".

Od imena Sudnjeg dana je i Dan ustajanja (*el-kijame*). Uzvišeni kaže: "Kunem se Danom kada Smak svijeta nastupi".

Riječ *el-kijame* je infinitiv glagola kame jekumu (ustati, dignuti se, uspraviti se, zaustaviti se...), ženskog je roda, što doprinosi preuveličavanju, kako to običavaju iskazivati Arapi. Imamo četiri mišljenja o tome zašto je Sudnji dan nazvan imenom *el-kijame*.

Prvo glasi da je to zbog stvari koje će se dogoditi na taj Dan.

Drugo mišljenje je da je tako nazvan zbog ustajanja ljudi iz njihovih kabura. Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Dan u kome će žurno iz grobova izići**".

Treće mišljenje se zasniva na objašnjenju da je to zbog stajanja ljudi pred Gospodarem svjetova, kao što Muslim prenosi od Ibn Omera da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "**Na Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići**" a to je Dan kada će neki od vas stajati u znoju do ušiju". Ibn Omer je rekao da će oni stajati stotinu godina.

Od Ka'ba se prenosi da je rekao tri stotine godina.

Četvrto mišljenje kaže da je Sudnji dan tako nazvan zbog stajanja Ruha (Džibrila) i meleka u redovima na taj Dan: "**Na dan kada Džibril i meleki budu u redove poredani**".

Islamski učenjaci kažu da svako ko umre već doživi svoj kijamet. Međutim, postoji mali i veliki kijamet. Mali kijamet je onaj koji se posebno dogodi svakom čovjeku: odlazak njegove duše, rastanak sa porodicom, prekidanje sa činjenjem dijela i zadobivanje dobra ako mu je djelo dobro ili zla ako mu je djelo zlo! Veliki kijamet je onaj koji se odnosi na sve ljude i zahvatit će ih odjednom. Dokaz za ono što kažu islamski učenjaci je hadis

Vjerovjesnika alejhisselam, povodom interesovanja nekih beduina koji su ga upitali kada će biti Sudnji dan pa je on pogledao u najmlađeg od njih, rekavši: "Ovaj neće ni doživjeti duboku starost a vama će se dogoditi vaš Čas".

Jedno od imena Sudnjeg Dana je i Dan puhanja (*nefhah*). Allah, dželle šanuhu, kaže: **"Dan kada će se u rog puhnuti"**. O tome smo već govorili.

Njegova imena su također i Dan zemljotresa (*zelzeleh*) i Dan potresa (*radžifeh*). Uzvišeni je rekao: **"Na Dan kada se Zemlja potresom zatrese, za kojim će slijediti sljedeći"**. I o tome je bilo riječi.

Zatim imamo i naziv Dan roga (*nakur*), kao što je Uzvišeni rekao: "A kada se u rog puhne". Naprijed je bilo i o tome govora.

Potom imamo i naziv kataklizma (*el-kari'ah*), jer će srca toga dana biti uznemirena strahotama i teškoćama koje će se dogoditi.

Sudnji Dan je nazvan i Dan buđenja (*ba's*). Značenje riječi *el-ba's* je objelodanjivanje nečega i pokretanje iz mirovanja. O ovom značenju i njegovim atributima već je bilo govora.

Zatim imamo ime Dan oživljenja (*nušur*). Riječ nušur je izraz za oživljenje. Allah, dželle šanuhu, kaže: **"A pogledaj i kosti - vidi kako ih sastavljamo"**, tj. kako ih oživljujemo. Nekada ova riječ znači i rastavljanje (*tefrik*).

Jedno od imena je i Dan izlaženja (*hurudž*). Uzvišeni veli: **"Dan u kome će žurno iz grobova izići"**. Početak toga je izlaženje iz kabura a završetak je izlaženje vjernika iz vatre, i nakon toga nema izlaženja niti ulaženja,što će biti objašnjeno kasnije.

Ime Sudnjeg Dana je i dan progonstva (*hašr*) a u značenju okupljanja (*džem'*). Ponekad, sa glagolom, ova riječ nosi značenje prisile. Uzvišeni je rekao: **"A pošalji u gradove one koji će sakupljati..."** tj. one koji će čarobnjake prisilno dovesti.

Naprijed smo naveli riječi koje odgovaraju značenju izraza *hašr*.

Postoji i ime Dan izlaganja (*'ard*). Allah dželle ša'nuhu kaže: "**Tada ćete ispitivani biti, i nijedna tajna vaša neće skrivena ostati**". Također je rekao: "**Pred Gospodarom tvojim biće oni u redove poredani**". Značenje riječi *'ard* je spoznaja nečega jednim od osjetila da bi se znalo kakvo je njegovo stanje, krajnji cilj je spoznaja čulom i vidom. Stvorenja će neprestano stajati u danu čija dužina traje pedeset hiljada godina, i stajaće tako koliko Uzvišeni Allah htjedne da stoje, sve dok ne budu nadahnuti ili dok im ne naumpadne, da kažu: "Mi smo na dunjaluku tražili zauzimanje (*šefa'at*)". Hajdemo tražiti nekoga ko će se za nas zauzeti kod našeg Gospodara. Jedni će reći: - Idite Ademu, alejhis-selam.... (hadis kojeg ćemo kasnije navesti).

Ibnu Arebi kaže da postoje mnogi hadisi o tome kakvo će izlaganje (ređanje) biti, oslanjajući se na devet hadisa u devet vremena:

Prvi hadis koji je poznat i vjerodostojan, a prenose ga h. Ebu Hurejre i h. Ebu Sei'd Hudri, glasi: "Neki ljudi su Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, upitali: - Allahov Poslaniče, hoćemo li vidjeti našeg Gospodara na Sudnjem danu?

-Da li jasno vidite Sunce u podne za vedra dana bez oblaka?

– Da li jasno vidite Mjesec u noći uštapa kada nema oblaka?

– Da, Allahov Poslaniče, odgovoriše oni.

–Jasno ćete vidjeti Uzvišenog Allaha na Sudnjem danu kao što jasno gledate u ovo dvoje. Kada dođe Sudnji dan glasnik će povikati da svaki ummet slijedi ono što je obožavao. Svako onaj ko bude obožavao kipove ili idole ili nešto drugo mimo Allaha dželle ša'nuhu, bit će strovaljen u Džehennem, izuzev dobročinitelja, grješnika i preostalih ehli-kitabija, koji su Allaha obožavali. Bit će pozvani Jevreji i upitani:

- Koga ste obožavali?

Odgovorit će: - Obožavali smo Uzejra, sina Allahovog.

Reći će im se: - Lažete, Allah sebi nije uzeo ženu niti sina! Šta želite?

- Gospodaru naš - kazat će oni - ožednjeli smo, napoji nas.

– A zar se ne želite vratiti? - kazat će im se.

Zatim će biti sakupljeni pred Džhennemom koji će izgledati poput priviđenja koje lomi samo sebe, pa će se svi strovaliti u nj.

Potom će biti pozvani kršćani: - Koga ste vi obožavali?

Odgovorit će: - Mi smo obožavali Mesiha, sina Allahovog.

– Lažete, Allah sebi nije uzeo ženu niti dijete. A šta vi želite?

Ožednjeli smo, Gospodaru naš, napoji nas - odgovorit će.

-A zar se ne želite vratiti?

Onda će i oni biti sakupljeni pred Džehennemom koji će izgledati poput priviđenja koje lomi samo sebe, pa će se svi strovaliti u nj.

Tako će se raditi sa svima, sve dok ne ostanu pobožni i grješnici, koji su samo Allaha obožavali. U tom će im doći Gospodar svjetova u najmanjem liku kojeg su oni vidjeli. On će im reći:

-Šta vi čekate? Svaki ummet je otišao s onim što je obožavao.

-Gospodaru naš - odgovorit će oni - odvajali smo se od njih na Dunjaluku iako smo od njih zavisni, i nismo se s njima družili.

Gospodar svjetova će reći: - Ja sam vaš Gospodar!

Oni će odgovoriti: - Allahu se utječemo od tebe, mi Njemu ništa ravnim nismo smatrali.

To će kazati tri puta, sve dok neki od njih umalo da

promijeni mišljenje. Gospodar će kazati:

-Imate li kakav dokaz između Njega i vas, pa da ga po njemu raspoznate?

-Imamo - odgovorit će.

Zatim će Uzvišeni Allah oktriti Svoju Nogu i svi oni koji su rado činili sedždu Allahu, dželle šanuhu, Allah će im tada dozvoliti da mu učine sedždu. A oni koji su mu činili sedždu iz licemjerstva i da bi ih drugi ljudi vidjeli Allah će ukočiti njihova leđa i kada god pokušaju da učine sedždu strovaliti će se na svoje zatiljke. Onda će podignuti svoje glave i vidjet će Gospodara u liku drugačijem nego su Ga vidjeli prvi puta.

On će reći: - Ja sam vaš Gospodar.

Oni će kazati: - Da, Ti si naš Gospodar.

Potom će se staviti most preko Džehennema a oni će zazivati šefa'at: - Bože, spasi nas, spasi nas..." Ovaj ćemo hadis kasnije, ako Bog da, upotpuniti.

Drugi hadis koji je vjerodostojan prenosi se od Aiše radijallahu anha da je ona kazala: "Čula sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, gdje kaže: - Kome se bude tražilo da polaže račun bit će kažnjen.

Upitala sam: - Božiji Poslaniče, zar nije Uzvišeni Allah rekao: "**Lahko će račun položiti!**" Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, odgovori: - To nije polaganje računa već izlaganje ispitivanju."

Treći hadis prenosi Hasan od Ebu Hurejre da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Na Sudnjem danu ljudi će biti izloženi (ispitivanju) tri puta..."

Četvrti hadis se prenosi od Enesa rradijallahu anhu da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Čovjek će biti doveden na Sudnji dan kao janje..."

Peti hadis se prenosi od Ebu Hurejre i Ebu Se'ida Hudrija, a glasi: "Doći će rob na Sudnji dan i bit će mu rečeno:

- Zar ti Ja nisam podario sluh, vid, imetak i djecu? Zar te nisam učinio predvodnikom i podario ti plijen? Pa jesi li onda vjerovao da ćeš Me sresti Ovoga dana?

-Nisam - odgovorit će rob.

Uzvišeni Allah će kazati: - Danas ću Ja tebe zaboraviti kao što si ti zaboravio Mene". Ovaj hadis je vjerodostojan, navode ga Muslim i Tirmizi u dužoj verziji.

Šesti hadis se na više načina prenosi kao vjerodostojan a u njemu stoji da je Vjerovjesnik sallallahu alejhi ve sellem kazao: "Doći će rob na Sudnji dan pa će ga Allah staviti pod Svoj plašt, a onda upitati:

- Moj robe, sjećaš li se tog i tog dana kada si to i to učinio? On će to neprestano ponavljati dok čovjek ne pomisli da je propao. Zatim će Uzvišeni Allah reći: - Ja sam ti grijehe prekrio na dunjaluku a Danas ti ih opraštam!"

Sedmi hadis se prenosi od Ebu Zerra radijallahu anhu da je Allahov Poslanik sallallahu alejhi ve sellem rekao: "Uistinu mi je poznat onaj koji će posljednji ući u Džennet a zadnji izaći iz Džehennema. To je čovjek koji će doći na Sudnji dan a reći će se: "Izložite pred njega njegove male grijehe a poništite mu velike."

Osmi hadis, koji je također vjerodostojan, prenosi se od Enesa radijallahu anhu da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Četiri osobe će biti izvedene iz Džehennema pa će biti izložene (ispitivanju) pred Allahom, dželle šanuhu. Jedna od njih će se obazirati i reći: - Gospodaru, kad si me izbavio iz njega ne vraćaj me ponovo u njega.

Onda će ga Allah spasiti od Džehennema".

Muslim prenosi hadis: "Allah će sakupiti ljude na Sudnji dan pa će vjernici stajati dok im se Džennet ne približi. Otići će do Adema alejhisselam i reći mu: - Oče naš, otvori nam Džennet!

Adem će im odgovoriti: - Da li vas je izvelo iz Dženneta

nešto drugo osim grijeha vašeg oca Adema? Ja nisam vlasnik toga". Potom Muslim navodi hadis o šefa'atu. Uzvišeni Allah kaže: "**A na Dan kad budu oni koji nisu vjerovali Vatri izloženi...**" To su Allahove riječi spomenute i u navedenom hadisu: "A zar se ne želite vratiti? Onda će i oni biti sakupljeni pred Džehennemom koji će izgledati poput priviđenja koje lomi samo sebe, pa će se svi strovaliti u nj..." Kadi Ebu Bekr b. Arebi veli da su ovo učenjaci zanemarili u tefsiru.

Deveti hadis o izlaganju (ispitivanju) pred Allahom dželle ša'nuhu ja ne poznajem izuzev već citirani hadis: "Izuzev dobročinitelja, grješnika koji su Allaha obožavali. U tom će im doći Gospodar svjetova..." Ukoliko se prate hadisi o ovoj temi prema ovom kontekstu, bili oni dobri (*hasen*) ili vjerodostojni (*sahih*) može se kazati da ih ima više od devet.

Muslim navodi od Ebu Berzeta Eslemija da je Allahov Poslanik sallallahu alejhi ve sellem rekao: "Na Sudnjem danu se neće pomjeriti noga roba dok ne bude upitan za četvoro..." U drugom hadisu se navodi: "Na Sudnjem danu Allah će pozvati roba između njegovih robova, zadržat će ga ispred Sebe i upitati ga o njegovom ugledu kao što će ga upitati o njegovom djelu". Muslim također navodi od Addijja b. Hatima da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kazao: "Nema nikoga od vas a da Allah neće s njim govoriti, a između Njega i vas neće biti tumača."

Buhari navodi od Ebu Se'ida Hudrija da je Allahov Poslanik sallallahu alejhi ve sellem rekao: "Bit će pozvan Nuh alejhisselam na Sudnjem danu pa će on reći: "Odazivam Ti se i Ti me usrećuješ, moj Gospodaru..." A druge predaje pored Buharijine sadrže temu izlaganja Levhi mahfuza, Israfila, Džebraila, i svih vjerovjesnika, sve jednog po jednog.

Tirmizi i Ibn Madže navode hadis o čovjeku pred kojim se raširilo 99 listova... Ovo je sve o temi izlaganja (ispitivanja) pred Uzvišenim Allahom, dželle šanuhu, A kada se sakupe svi hadisi o ovoj temi ima ih više na različitim mjestima i prenose ih različite osobe. A Allah najbolje zna!

U jednoj predaji se navodi da će ljudi zaželjeti da budu poslati pred Vatru samo da se njihova loša djela ne izlažu pred Allahom dželle ša'nuhu niti da se njihova vrijednost ne otkrije pred ostalim stvorenjima. Međutim ono što se navodi o tome spomenuto je u hadisu o otkrivanju Noge i pojavljivanju u liku, a o čemu će, ako Bog da, uslijediti objašenjenje, u hadisu od Ebu Hurejre, u ovoj knjizi.

Što se tiče dužine tog Dana i stajanja stvorenja u Danu koji traje pedeset hiljada godina imamo hadis od Se'ida Hudrija da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "...U Danu koji traje pedeset hiljada godina.

Upitao sam: - Kako je to dug period!

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: - Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, on će biti kratak za vjernika čak kraći i od propisanog namaza kojeg je klanjao na dunjaluku." Ovaj hadis navodi Kasim b. Asbeg.

Jedno od imena Sudnjeg dana je i Dan sakupljanja *(džem')*. *Džem'* u arapskom jeziku znači pridružiti nešto nečemu drugome da pa budu skupa ili pridružiti jednu polovinu drugoj pa da čine cjelinu.

Uzvišeni Allah kaže: "**A onoga Dana kada vas On na onom svijetu sakupi**". Također je Uzvišeni rekao: "**Allah će nas sigurno sabirati na Sudnjem danu**" Ovakvih primjera je mnogo u Kur'anu.

Sudnji Dan se naziva i Dan razdvajanja *(teferruk)*, Uzvišeni kaže: "**Na dan kada nastupi Čas oživljenja - ljudi će se** razdvojiti: **oni koji su vjerovali i dobra djela činili - u džennetskom perivoju će se radovati, a oni koji nisu vjerovali i koji su ajete Naše i susret na Sudnjem danu poricali - u trajnoj** će muci biti". Na spomenuto značenje upućuju i Allahove Riječi: "**Jedni će u Džennet, a drugi u Džehennem**".

Također se za Sudnji dan kaže da je to i Dan odvajanja *(sadr)* i Dan rastavljanja *(sad')*. Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Tog Dana ljudi će se odvojeno pojaviti...**" i "**Toga Dana oni će se**

razdvojiti". Oba ova imena su istovjetna značenju prethodnog imena.

Među imenima Sudnjeg dana je i Dan odjeljivanja *(bu'sireh)*. Značenje ovog imena je odvajanje nečega što je bilo izmješano. Allah dželle ša'nuhu će odijeliti tijela od zemlje, nevjernike od vjernika i licemjera, zatim vjernike od licemjera kao što se kaže u vjerodostojnom hadisu: "Allah dželle ša'nuhu će sakupiti one drevne i potonje na istoj zemlji (prašini)". Muslim navodi hadis od Ebu Hurejre.

Prenosi se da će se: " pojaviti plamen džehennemske vatre koja će kupiti nevjernike kao što ptica kljuca zrnje sezama. " Allahov Poslanik sallallahu alejhi ve sellem je rekao: "Oni s lijeve strane bit će kažnjeni a ja ću povikati: - Gospodaru moj, to su moji ashabi!

On će odgovoriti: - Ti ne znaš kakve su oni uveli novotarije poslije tebe".

Za Sudnji dan se kaže da je to i Dan straha *(feze')*. A značenja toga je slabost (nemoć) duše/osobe da ponese iznenadna značenja koja nisu uobičajena. Iza toga je kukavičluk. U tom stanju duša teži onome što će joj dati snagu. Zbog toga kažu: 'Uplašio sam se toga' *(feza'tu min...)*, tj. kaže: 'slab sam da podnesem iznenadno i neuobičajeno dešavanje toga', a *feza'tu ila.. znači* ' u takvoj situaciji moja duša teži onome što će je osnažiti u onome što je zadesilo a Ahiret je sav drugačiji od uobičajenog i sav je izvor straha. Kur'an kaže: "Neće ih brinuti najveći užas, nego će ih meleki dočekivati..." Učenjaci se razilaze u tumačenju ovog ajeta. Kažu da se to odnosi na Dan spomenut u riječima: "**Onoga Dana kada ugledaju meleke grješnici se neće radovati...**" Veli se da je to momenat kada Džehennem bude zatvoren za svoje stanovnike a smrt bude zaklana između Dženneta i Džehennema. Hasan kaže da je to vrijeme kada se naredi ljudima ulazak u Džehennem, "najveći užas/strah" je posljednje puhanje, meleki će ih dočekivati s radosnom viješću dok ne izađu iz kaburova.

Sudnji dan se naziva i Dan dozivanja *(tenad)*. Ovaj naziv je izveden iz riječi *nida'* - proglas, objavljivanje (bez udvostručenja zadnjeg slova) i iz glagola *nedde* - pobjeći, izmicati (u tom slučaju nad harfom dal stoji tešdid). Uzvišeni kaže: "**Na Dan kada budu izmičući bježali...**" tj. nasumice bježali bez ikakvog cilja. Od Ebu Hurejre se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah će narediti Israfilu alejhisselam pa će on puhnuti puhanjem koje će izazvati strah te će se uplašiti oni na nebesima i na Zemlji". Prije smo spominjali Allahove Riječi: "**A i ovi ne čekaju do jedan zvuk roga koji neće biti potrebno ponoviti.** "

Allah dželle ša'nuhu će pomjeriti brda i Zemlja će se zatresti snažnim potresom. Na to se odnose Allahove riječi: "**Na Dan kada se Zemlja potresom zatrese, za kojim će slijediti sljedeći, srca toga dana bit će uznemirena a pogledi njihovi oboreni**". Ljudi će se tada klatiti na površini zemlje, dojenčad će biti zanemarena, trudnice će pobaciti a novorođenčad će osijediti. Ljudi će uzmičući bježati dozivajući jedni druge a o tome Uzvišeni kaže: "**Na Dan kada jedni druge budete dozivali, na Dan kada budete uzmičući bježali...**"

Ibnu Arebi veli da je o tome preneseno dosta predaja a ovo je najupečatljivija. I jedno značenje nam je dovoljno u tom pogledu.

Mi smo već objasnili mišljenja učenjaka o tome prilikom spominjanja hadisa kojeg prenosi Ebu Hurejre u poglavlju Gdje će biti ljudi..., pa to tamo pogledaj!

Od naziva za Sudnji dan je i Dan zvanja *(du'a)* odnosno, kako smo već istakli, Dan dozivanja. Ibnu-l-'Arebi spominje osam načina dozivanja:

Prvo dozivanje Džehennemlija od strane Džennetlija s prijekorom;

Drugo dozivanje Džehennemlija tako što će se obraćati stanovnicima Dženneta radi traženja pomoći, o čemu je izvjestio Allah dželle ša'nuhu u Kur'anu;

Treća vrsta dozivanja po kojoj će svaki narod biti prozvan po svojim vođama, kao što se kaže u hadisu: "Neka svaki ummet slijedi ono što je obožavao". A kaže se da će taj narod biti pozvan i po Knjizi koju je slijedio ili po njihovom vjerovjesniku kako se također tvrdi. Sirri Sekati kaže: "Na Sudnjem Danu će svaki ummet biti prozvan po svom vjerovjesniku, pa će se npr. pozvati: "O ummete Musaa, alejhis-selam, O ummete Isaa, alejhis-selam, O ummete Muhammede alejhis-selam!" Pri tom će se oni koje Allah, dželle ša'nuhu, voli pozivati riječima: "O Allahovi štićenici, idite ka Allahu Uzvišenome!" a njihova srca samo što ne budu iskočila od radosti";

Četvrto je dozivanje meleka: "Zar se nije taj i taj usrećio, nema mu teškoće poslije toga nikada! A taj i taj se unesrećio, nema mu sreće poslije toga nikada!" Objašnjenje toga će kasnije uslijediti;

Peto dozivanje je dozivanje prilikom klanja smrti: "O Džennetlije! Vječnost, nema umiranja! O Džehennemlije! Vječnost, nema umiranja!;

Šesto dozivanje je način na koji će stanovnici Džehennema dozivati: "O, žalosti naša! O, teško nama!;

Sedmo dozivanje su riječi svjedoka: "Ovo su oni koji su poricali svoga Gospodara. Zar nije Allahovo prokletstvo nad nevjernicima!";

Osmo dozivanje je obraćanje Allaha džellešа'nuhu Koji će pozvati Džennetlije i pitati ih: - Džennetlije, jeste li zadovoljni?

Odgovorit će: - A kako da ne budemo zadovoljni kada si nam dao ono što nikome od stvorenja nisi dao!

Pa će Allah dželleša'nuhu reći: - Dat ću vam i više od toga - Moje zadovoljstvo".;

Deveto dozivanje je ono koje navodi Ebu Nu'ajm od Mervan b. Muhammeda da je Ebu Hazim E'aredž sebi govorio:

"O E'aredže, na Sudnjem danu će se pozvati: O grešnici, koji ste to i to zgriješili! - pa ćeš i ti sa njima ustati. Zatim će biti prozvani oni koji su druge grijehe činili pa ćeš ti i sa njima ustati. Vidim, o E'aredže, da želiš da ustaješ sa grešnicima!"

U Kur'anu stoji: "**A na Dan kad ih On pozove i upita: "Gdje su oni koje ste Meni ravnim smatrali?**" Ovaj ajet je u **suri El-Kasas, a u suri Fussilet, stoji: "A na Dan kad ih On pozove i upita: "Šta ste poslanicima odgovorili?**"

Ima puno predaja o pozivanju/dozivanju koje ćemo navesti i objasniti u poglavlju Ko će ući u Džennet bez polaganja računa.

Jedno ime Sudnjeg dana je Dan događaja *(vaki'ah)*. Osnova riječi *vaki'ah* je *veka'*, a znači 'biti se, nalaziti se'. Šerijat potvrđuje postojeće. Allah dželle ša'nuhu kaže: "**I kada dođe vrijeme da oni budu kažnjeni, Mi ćemo učiniti da iz zemlje iziđe jedna životinja koja će im reći...**"Ovdje Uzvišeni izvještava o Sudnjem danu, da je blizu, i da je jedan od njegovih najvećih predznaka životinja koja će izaći iz zemlje. O tome ćemo, ako Bog da, govoriti kada budemo spominjali predznake Sudnjeg dana, kao šta učenjaci o tome kažu. U suri El-Vaki'a u drugom ajetu se kaže: "**Događanje njegovo niko neće poricati**".

Zatim se za Sudnji dan kaže da je to Dan ponižavanja i uzvisivanja *(hafidah ve rafi'ah)*, tj. neki će ljudi biti podignuti u Džennet, dok će neki drugi biti spušteni u Džehennem. Onaj ko stvarno unizuje i uzvisuje jeste samo Allah dželle ša'nuhu. On će uzdići svoje štićenike na najviše stupnjeve Dženneta a svoje neprijatelje će staviti u najniže provalije Džehennema.

Uzvišeni kaže: "**Onoga Dana kada bogobojazne, kao uzvanike, pred Svemilosnim sakupimo, a kad u Džehennem žedne grešnike potjeramo**". U hadisu kojeg prenosi Džabir stoji da je Allahov Poslanik sallallahu alejhi ve sellem rekao: "Mi ćemo na Sudnjem danu biti na brežuljku iznad drugih ljudi". Ibn Arebi kaže da je u ovom hadisu u Muslimovoj zbirci omaška gdje nije najbolje prenesen.

Značenja ovoga hadisa je da će sva stvorenja biti jednako postavljanja na zemlji izuzev Muhammeda sallallahu alejhi ve sellem i njegovog Ummeta. Oni će biti svi uzdiguti na nečemu što liči brežuljku, a drugi ljudi će biti niži od njih. U drugom rivajetu stoji: "Na Sudnjem danu ćemo ja i moj Ummet biti na brežuljku. Bit će mi obučen zelen ogrtač i zatim će mi biti dozvoljen šefaat i to je hvale vrijedno mjesto".

Ovo počastvovanje odgovaraće ugledu. Ibnu Arebi kaže da su te počasti raznovrsne. Prvi će se od stvorenja uzdignuti Muhammed sallallahu alejhi ve sellem šefaatom , on će ujedno biti prvi koji će ući u Džennet i pokucati na džennetska vrata. Zatim će se uzdignuti, prema vjerodostojnom hadisu, pravednici: "Pravednici će biti na Sudnjem danu na minberama od svjetlosti s desne strana Svemilosnog, a obje Njegove ruke su desnice".

Uzdignuće učača Kur'an'ana biće prema stepenu koji je dostigao svojim učenjem Kur'ana. Takvom će se reći: "Uči ga lijepo i pravilno kao što si ga učio i na dunjaluku. Tvoj položaj na ahiretu je prema posljednjem ajetu koji proučiš".

Šehidi će također biti uzdignuti, u vjerodostojnom hadisu se kaže: "U Džennetu postoji stotinu stupnjeva (deredža) koje je Allah pripremio za mudžahide na Njegovom putu." Isto tako će biti uzdignuti i skrbnici jetima, Allahov Poslanik sallallahu alejhi ve sellemje rekao: "Ja i skrbnik jetima ćemo biti ovako blizu (Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je pokazao kažiprst i srednjak) u Džennetu".

"Stanovnici Dženneta će gledati one stanovnike džennetskih soba koje su iznad njih, kao što ljudi gledaju zalazeću svijetlu zvijezdu na obzorju neba. Ebu Bekr i Omer su od njih. Aiša radijallahu anha će biti uzdignutija od Fatime radijallahu anha, jer će Aiša biti sa Poslanikom a Fatima sa Alijom radijallahu anhu."

Sudnji dan je i Dan polaganja računa (hisab). Uzvišeni će nabrojati djela stvorenja, dobra i loša. Nabrojit će i Svoje

blagodati prema njima. Jedno s drugim će suočiti, pa što prevagne, tako će se i presuditi, dobro za dobro a zlo za zlo.

Od Poslanika sallallahu alejhi ve sellem sa prenosi da je kazao: "Nema nikoga od vas da Allah neće s njim razgovarati, a između Njega i vas neće biti tumača". Rečeno je da će Uzvišeni Allah pojedinačno presuditi onima koji su bili zaduženi vjerskim propisima, razgovarat će s njima zajedno, a polaganje računa će biti odjednom za sve. Polaganje računa je sud, suđenje. Sve se to pripisuje Allahu dželle ša'nuhu kao što se Njemu pripisuje i sva vlast. Uzvišeni kaže: "Samo će se On pitati..." kao i "A On je Sudija najbolji"

U jednoj predaji se navodi da će biti doveden starac pred Allaha dželle ša'nuhu kako bi mu On presudio pa će mu Allah reći: " Starče, nisi pravedno postupao! Hranio sam te kad si bio mali, a pošto odraste ogriješi se o Mene. Što se Mene tiče neću prema tebi postupiti onako kako si ti prema sebi postupio. Idi, već sam ti ranije oprostio!"

Zatim će biti doveden mladić koji je mnoge grijehe činio. Kada stane pred Gospodara, koljena će mu klecati. Uzvišeni Gospodar će mu reći: "Zar Me se nisi stidio, bojao Me se, plašio se Moje kazne, znao da motrim na Tebe! Vodite ga njegovom opakom boravištu!" Rečeno je da će i meleki, po Allahovoj odredbi, sviđati račune, kao što i suci vrše presude po Allahovoj odredbi. Uzvišeni veli: "Oni koji obavezu svoju prema Allahu i zakletve svoje zamjenjuju nečim što malo vrijedi - na onom svijetu nikakva dobra neće imati, Allah ih neće ni osloviti...." Sa onima koji ne budu imali pomenuta svojstva, tj. mu'minima (vjernicima) Allah dželle ša'nuhu će razgovarati i lahko im svesti račun bez tumača zbog počasti prema njima, kao što je Allah dželle ša'nuhu počastvovao Musa alejhis-selam kada je razgovarao s njim još na dunjaluku.

On, Uzvišeni, neće razgovarati sa nevjernicima, njima će meleki svesti račun i time će se razlikovati od počastvovanih. Uzvišeni Allah je u stanju da odjednom, svede račun sa mnogim stvorenjima, kao što je u stanju da odjednom, stvori mnoga

stvorenja. Allah dželle ša'nuhu kaže: "Stvoriti sve vas i sve vas oživjeti isto je kao stvoriti i oživjeti jednog čovjeka" Preneseno je da je Ali radijallahu anhu bio upitan o polaganju računa na Sudnjem danu pa je odgovorio: "Kao što Allah dželle ša'nuhu u jednom jutru opskrblju ljude isto tako će im presuditi u jednom času".

Muslim bilježi vjerodostojan hadis od Ebu Hurejre: "Neki ljudi su upitali Allahovog Poslanika sallallahu alejhi ve sellem: "Hoćemo li vidjeti našeg Gospodara na Sudnjem danu?

Poslanik sallallahu alejhi ve sellem reče:

-Da li jasno vidite sunce na podne kada ono nije zaklonjeno oblakom?

-Vidite li jasno mjesec u noći uštapa kada nema oblaka?

-Da, Allahov Poslaniče - odgovoriše.

Poslanik onda kaza: - Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, jasno ćete gledati vašeg Gospodara kao - što gledate u jedno od ovo dvoje. Rob će sresti svoga Gospodara koji će reći: - O čovječe, zar te nisam počastvovao, starješinom učinio, oženio te, potčinio ti konje i deve, učinio te namjesnikom i podario ti plijen?

-Jesi, Gospodaru. - odgovorit će rob.

-Jesi li vjerovao da ćeš Me sresti? - upitat će Gospodar.

-Nisam - reći će rob.

-Danas ću Ja tebe zaboraviti kao što si ti zaboravio Mene.

Potom će biti doveden drugi rob, pa će i on biti ispitan i odgovorit će kao i prvi. Zatim će biti doveden treći rob. Gospodar će ga upitati isto što i prethodne. A ovaj će odgovoriti:

-Gospodaru moj, vjerovah u Tebe i Tvoje Knjige, i Tvoje poslanike, klanjah, davah zekat, postih i činih dobro koliko god mogoh.

Gospodar će kazati:

- Dođi onda ovamo, a sada ćemo pozvati, svjedoka protiv tebe!

-Ko li je taj svjedok koji će o meni svjedočiti? - razmišljat će pozvani.

Potom će mu se zapečatiti usta a narediti njegovim organima da govore. I svjedočit će njegovi udovi, meso i kosti ono što znaju, kako bi sebe opravdali. Tako će se razotkriti da je on licemjer, i time steći Allahovu srdžbu. Uzvišeni je rekao: "**Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas to što ćeš svoj račun polagati**" I kada čovjek pogleda u nju vidjet će da je propao. A ako nađe kakvo prethodno dobro stavit će mu se na tas vage riječi *La ilahe illellah* koje će pretegnuti nebesa i Zemlju". U drugoj predaji se kaže: "Listovi će olakšati a prevagnut će jedan listić". Također imamo hadis: "kome se bude tražilo da polaže račun bit će kažnjen""

Od imena Sudnjeg dana je i Dan ispitivanja *(su'al)*. Uzvišeni Allah ispituje stvorenja na dunjaluku i ahiretu potvrđujući tako dokaz i mudrost. Allah dželle ša'nuhu kaže: "**Upitaj sinove Israilove koliko smo im od jasnih dokaza dali**" Allah, dželle šanuhu, je rekao: "**I upitaj ih o gradu koji se nalazio pored mora...**" Uzvišeni je također rekao: "**Pogledaj (upitaj) u/o odredbama objavljenim poslanicima Našim, koje smo prije tebe slali...**"

Ovakvih primjera je mnogo u Kur'anu. Uzvišeni veli: "**Da bi On mogao da pozove na odgovornost vjerovjesnike za ono što su govorili...**" On je, Uzvišeni, rekao: "**I kada živa** sahranjena djevojčica bude upitana Također je rekao: "**I tako Mi Gospodara tvoga njih ćemo sve na odgovornost pozvati**" zbog *La ilahe illallah*. Allah dželle ša'nuhu je kazao: "**I sluh, i vid, i** razum, za sve to će se, zaista odgovarati". Allahov Poslanik sallallahu alejhi ve sellem je rekao: "Na Sudnjem danu se neće pomjeriti noge roba dok ne bude upitan za četvero".

Ibn Omer radijallahu anhu prenosi da je Vjerovjesnik sallallahu alejhi ve sellem kazao: "Svi ste vi pastiri i svi ćete biti

pitani o svome stadu. Onaj koji upravlja ljudima je pastir i bit će pitan o svome stadu. Čovjek je pastir svoje porodice i biće pitan o njima. Žena je pastir u kući svoga muža i bit će pitana za to. Rob je pastir imetka njegova vlasnika i bit će pitan za njega. Zaista ste svi vi pastiri i svi ćete biti pitani o svome stadu".

Sudnji dan se naziva i Dan svjedočenja *(šehadeh)*, kao i Dan ustajanja svjedoka *(jekumu-l-ešhad)*.

Svjedočenja će biti četiri vrste:

-Svjedočenje Muhammeda alejhis-selam i njegovog Ummeta što će biti potvrda svjedočenja poslanika protiv njihovih naroda;

-Svjedočenje Zemlje, dana i noći o onome što se na njima i u njima činilo;

-Svjedočenje tjelesnih organa o čemu Allah dželle ša'nuhu kaže. "**Na Dan kad će protiv njih svjedočiti jezici njihovi, i ruke njihove i noge njihove...**" Također je rekao: "**Upitat će kože svoje: -Zašto protiv nas svjedočite?**" Ovo je objašnjeno u hadisu od Ebu Hurejre;

- U hadisu od Enesa radijallahu anhu stoji da će se čovjeku na Sudnjem danu zapečatiti njegova usta a narediti njegovim udovima da govore, te će oni govoriti o njegovim djelima. Objašnjenje ove teme uslijdit će, ako Bog da!

Sudnji dan je i Dan raspravljanja *(džidal)*. Allah dželleša'nuhu kaže: "**Na Dan u kome će svaki čovjek samo o sebi brinuti,**" tj. raspravljat će se i braniti sebe. U jednoj predaji se veli da će svi ljudi na Sudnjem Danu govoriti: moja duša, moja duša, od velikog straha toga Dana, izuzev Muhammeda sallallahu alejhi ve sellem, jer će on moliti za svoj Ummet, kako ćemo to kasnije spomenuti.

U hadisu od Omera radijallahu anhu se prenosi da je on rekao Ka'bu el-Ahbaru: " Ka'be, ustraši nas, podstakni nas, pričaj nam, opomeni nas!

Ka'b je odgovorio: - O vladaru pravovjernih! Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, da dođeš na Sudnji dan s djelom poput sedamdeset vjerovjesnika opet će doći časovi kada ćeš se brinuti samo o sebi! Zbilja Džehennem ima zadah. Neće ostati ni bliski melek niti odabrani poslanik a da neće klečati na koljenima, čak i Ibrahim alejhis-selam će govoriti: - Gospodaru, ja sam Tvoj prijatelj, Ibrahim, danas Te molim samo za svoju dušu.

Hazreti Omer reče: - Ka'be, možemo li to naći u Allahovoj Knjizi?

-Da u riječima: "**Na Dan u kome će svaki čovjek samo o** sebi brinuti, i u kome će se svakom čovjeku za djela njegova **puna nagrada ili kazna dati, nepravda im se neće učiniti!**"

Ibn Abbas je o ovom ajetu kazao: "Na Sudnjem danu ljudi će neprestano raspravljati čak će se raspravljati duša s tijelom. Duša će kazati: "Gospodaru, duša je od Tebe, ti si je stvorio, Ja ne imadoh ruku kojom bih grabila, nogu kojom bih kročila, oko kojim bih gledala, uho kojim bih slušala niti razum kojim bih umovala, sve dok me Ti ne položi u ovo tijelo! Stoga, njemu daj dvostruku kaznu a mene spasi."

Tijelo će reći: "Gospodaru, Ti si me stvorio Svojom Rukom. Bijah poput drveta i ne mogah pomjeriti ruku kako bih njom grabio, niti mogah žurno hoditi, niti gledati, niti slušati da ne dođe ona kao zraka sunca, pa moj jezik prozbori, oko progleda, noge prohodaše, i uši moje prosluhnuše, zato nju dvostruko kazni a mene spasi."

Zatim će im, - veli dalje Ibn Abbas, - Allah dželle ša'nuhu navesti primjer slijepca i nepokretnog koji uđu u vrt pun plodova. Slijepac ne vidi plodove a nepokretni ih ne može dohvatiti. Onda nepokretni pozove slijepca da mudođe i da ga ponese da bi mogao jesti i njega nahraniti. Upitat će ih Gospodar:

- Ko je od njih dvojice zaslužio kaznu?

-Obojica. - odgovorit će.

- Kazna vam je oboma zajedno! - reći će Gospodar."

U ovu temu spadaju i riječi naroda: "**Kako će oni svjedočiti a nisu bili s nama**", i drugo što potpada pod to značenje, prema onome što će tek uslijediti.

Ime Sudnjeg dana je i Dan odmazde ili poravnavanja *(kisas)*. O ovome su zabilježeni mnogobrojni hadisi koje ćemo, ako Bog da, spomenuti kada budemo govorili o ovoj temi.

Sudnji Dan se još zove i Dan časa neizbježnog *(hakkah)*. On je tako nazvan jer će se obistiniti stvari u njemu, kako veli Kurtubi. Rečeno je da je tako nazvan jer će se on, bez ikakve sumnje, desiti. A kaže se da je tako nazvan jer će se tog Dana obistiniti prijetnje stanovnicima Džehennema.

Jedno od imena Sudnjeg dana je i Dan velike nesreće *(tammeh)* a u značenju nečega preovlađujućeg. Budući da je (nesreća) ono što će preovladati otuda i ovo stvarno ime za taj Dan. Hasan kaže da je *tammeh* drugo puhanje u rog. A rečeno je i da je to trenutak kada džehennemlije budu odvođeni u Džehennem.

Sudnji dan je i Dan glasa zastrašujućeg *(sahhah)*. Ikrime kaže da je *sahhah* prvo puhanje, a *tammeh* drugo puhanje u rog. Taberi smatra da je riječ *sahhah* izvedena iz glagola *sahha* *(zaglušujući - jak glas)*. Ibn Arebi veli da je *sahhah* ono što daje gluhoću jer se može čuti, i ovo je jedna od stilskih odlika arapskog jezika.

Tako mi Allaha, zaista će se glas Sudnjega dana čuti pa će zaglušiti dunjalučko uho a otvoriti ahiretsko. Sve će se to zbiti tog Velikog Dana jer ga je Uzvišeni Allah dželle ša'nuhu opisao svojstvom veličine.

A sve što se sastoji od velikih dijelova i samo je ogromno, pa je tako i sa značenjima. Shodno ovom značenju veličanstven je i Stvoritelj toga zbog Njegove moći, znanja i vlasti kojoj nema kraja. A budući da su ahiretske odredbe neograničene i one su

veličanstvene u odnosu na Dunjaluk. Ono što se dogodi na Dunjaluku bijedno je u odnosu na Ahiret i njegovu veličinu.

Sudnji dan je nazvan i imenom Dan prijetnje *(ve'id)*, jer je Uzvišeni taj koji naređuje, zabranjuje, prijeti i obećava. Također se taj Dan naziva i Dan obećanja *(Va'd)*. Obećanje je za blagodati a prijetnja za bolnu kaznu. Značenje prijetnje je obavještenje o kazni kad se postupa suprotno od naredbe, a smisao obećanja je obavještenje o nagradi onome ko pravilno postupa. U ovom pitanju su zabludjeli novotari koji kažu da će onaj ko učini jedan grijeh vječno boraviti u Džehennemu, onako kako će boraviti i nevjernici. Ovi, dakle, doslovno uzimaju riječi tj. ne razumiju arapski jezik, niti Allahovu Knjigu i negiraju šefa'at Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Odgovor ovakvima ćemo pružiti u jednom od poglavlja ove knjige.

Sudnji dan se naziva i Dan vjere *(din)*, a din u arapskome znači i *naknada*, dakle Dan naknade. Jedan pjesnik veli:

Znaj, tvoja vlast će proći, siguran budi

kako budeš radio, nagrađen ćeš biti!

('Kema tedinu tudanu').

Sudnji dan je i Dan naknade *(džeza')*. Uzvišeni kaže: **"Danas ćete biti nagrađeni i kažnjeni prema tome kako ste postupali"**. Allah dželle ša'nihu je rekao: **"Svaki čovjek će toga** Dana prema zasluzi kažnjen ili nagrađen biti". To je također i Dan nagrađivanja i kažnjavanja *(vefa')*. Allah dželle ša'nuhu kaže: **"Toga Dana Allah će ih kazniti kaznom koju su zaslužili..."** tj. obračunat će im njihov račun i nagraditi ih Džennetom za dobra djela a kazniti ih Džehennemom za loša djela. Allah dželle ša'nuhu je u Svojoj Knjizi u tom smislu rekao: **"Biće to kazna za ono što su zaslužili,"** a također i **"I niko ne zna kakve ih, kao nagrada za ono što činili, skrivene radosti** čekaju."

Sudnji dan se naziva i Dan kajanja *(nedameh)* zbog toga što će se i dobročinitelj kada vidi svoju nagradu za dobročinstvo kajati što ga nije još više činio, a grješnik će žaliti što se nije

pokajao. I kada se grješnik uputi prema kazni neće mu nedostajati tuge i žalosti. Otuda je on nazvan i Dan tuge *(hasreh)*. Allah dželle ša'nuhu kaže: "**I pomeni ih na Dan tuge kada će biti s polaganjem računa završeno.**" A to će se zbiti prilikom klanja smrti, kako će uslijediti." A oni su ravnodušni bili", tj. sada su takvi u odnosu na taj Dan. *Hasreh* je izraz za otkrivanje neugodnosti koje bijahu sakrivene.

Sudnji dan je i Dan zamjenjivanja *(tebdil)*. Uzvišeni kaže: "**Na Dan kada zemlja bude zamijenjena drugom zemljom, a i nebesa**".

To je i Dan međusobnog susreta *(telak)*. Allah dželle ša'nuhu je rekao: "**da upozori na dan susreta međusobnog** "

Postoje četiri vrste međusobnog susretanja:

-Susret umrlih sa onima koji su im prethodili kako bi ih oni upitali o stanovnicima Dunjaluka, kao što je to već pokazano;

- Susret sa djelima, što je također ranije navedeno;

- Susret stanovnika nebesa sa stanovnicima Zemlje na mjestu okupljanja, o čemu je ranije bilo riječi;

- Susret stvorenja sa Stvoriteljem, neka je On uzvišen, a to će biti na mjestu suđenja na Sudnjem danu i u Džennetu, o čemu ćemo još govoriti.

Jedno od imena Sudnjeg dana je i Dan bliski *(azifeh)*. On je veoma blizu. Sve što se približava blisko je, iako se možda čini daleko daleko. Allah dželle ša'nuhu kaže: "A ti ne znaš, možda je **Smak svijeta blizu!**" Čovjek smatra da je Sudnji dan daleko a njegovo trajanje je samo čas.

Sudnji dan je i Dan pokajanja *(meab)*, tj. Dan povratka Allahu dželle ša'nuhu. Njemu ne izmiče ništa a da Mu se ne vraća. Značenje ovoga imena je u tome da Allah dželle ša'nuhu stvara čovjeku šta hoće od njegovih djela. On mu je također podario znanje, izbor i sklonost ka nečemu pa se čovjek umisli i uzoholi ili povjeruje da je on taj koji djeluje. I kada ga Uzvišeni Allah usmrti

i uskrati ono što mu je dao, čovjek se ponizi i nađe se u situaciji kada se kaje ali mu kajanje ne koristi, a u takvom stanju je neodvojiv od Alahove provedbe pa je zbog toga pokajnik.

Za Sudnji dan se kaže da je i Dan povratka *(mesir)*. To je u pravom smislu riječi Dan povratka. *(meab)*. Uzvišeni veli: "**Samo je Allahova vlast na nebesima i na Zemlji, i Allahu se sve vraća !**" Sva stvorenja će se tada potčiniti odredbi Svevišnjega. Dobit će Kuću vječnosti: Džennet ili Džehennem. Allah, dželle šanuhu, o sudbini nevjernika veli: "**Reci: -Naslađujte se, završit ćete sigurno u vatri.**"

Sudnji dan je i Dan suda *(kada)*, Dan presudbe *(hukm)* i Dan razdvajanja *(fasl)*. Kasnije ćemo govoriti o tome da je prolijevanje krvi prvo za što će se među ljudima presuditi. Allahov Poslanik je rekao: "Nema nijednog vlasnika zlata i srebra koji nije izvršio svoje obaveze trošeći ih...", u ovom hadisu se kaže i: "Kad god se ohladi bit će vraćeno u prvobitno stanje, a to sve u Danu čija je dužina pedeset hiljada godina i tako sve do završetka Allahovog suda među ljudima."

Riječ *fasl* znači rastavljanje ili odvajanje, dakle, toga Dana će se razdvojiti vjernici i nevjernici, zločinitelji i dobročinitelji. Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Na Sudnjem danu On će vas razdvojiti**".

To je i Dan presudbe *(hukm)* jer se tada izvršava sud, suđenje, Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Tog Dana vlast će samo Allah imati, On će im suditi...**" također je Uzvišeni rekao: "**To je Allahov sud, On sudi među vama...**"

Sudnji dan se naziva i Dan mjerenja *(vezn)*: "**Mjerenje toga Dana bit će pravedno.**" Opširnije o ovome govorit ćemo kada budemo govorili o Vagi *(mizan)* i mjerenju.

Od imena Sudnjeg dana su i: Dan poslije koga nema više nikakvih dana *('akim)*. Riječ *'akim (neplodan)* je izraz za onoga ko nema dijete. Budući da dijete boravi među roditeljima, a dani slijede jedan drugoga oni su slični rođenju, a budući da poslije toga Dana nema dana on je opisan kao *'akim*.

Dan tegobni *(asir)*: koji se posebno odnosi na nevjernike. On je tegoban za nevjernike zato što će se oni nadati i njihova nada će trajati sve dok iz Džehennema (vatre) ne izađu vjernici pa i oni to isto zatraže, ali će odgovor glasiti: "**Ostanite u njoj prezreni i ništa Mi ne govorite!**" Dakle, njima će biti izrečena izričita zabrana da izađu iz Džehennema. Opširnije o tome ćemo govoriti ako Bog da, u poglavljima o Džehennemu. Vjernicima će biti ispunjeno obećanje, bit će im olakšano i lahko stajanje radi polaganja računa, dobra djela će im prevagnuti, preći će Sirat-ćupriju, i bit će im darovan hlad za njihova djela koja su činili. Nevjernicima će sve to biti daleko teže i otežano dok konačno ne nastane džehennemsku kuću.

Dan kome će prisustvovati zemaljska i nebeska stvorenja *(mešhud)*. Nazvan je tako jer će svjedočiti sva stvorenja. A kaže se da je tako nazvan i zbog toga što će svjedoci svjedočiti u njemu.

Dan samoobmane *(tegabun)*. Nazvan je tako jer će se ljudi međusobno obmanuti kada su u pitanju položaji (stepeni) kod Allah dželle šanuhu: jedna grupa će u Džennet a druga u Džehennem. Pravo značenje riječi *tegabun* je: pokazivanje prednosti jednog nad drugim radnikom u istom poslu. Dunjaluk i Ahiret su kuće djelovanja i različita stanja. Svaka od ove dvije kuće pripadaju Allahu, dželle šanuhu, i On daje jednu od njih onome ko ostavi udio u onoj drugoj. Uzvišeni veli: "Onome koji želi ovaj svijet, Mi mu brzo dajemo što hoćemo i kome hoćemo..." Također je Allah, dželle šanuhu, rekao: "**Onome ko bude želio nagradu na onom svijetu - umnogostručit ćemo mu** je a onome ko bude želio nagradu na ovom svijetu - daćemo mu **je, ali mu na onom svijetu nema udjela**".

Dan kada će lica smrknuta i namrgođena biti *(žabus-kamtarir)*. Riječ *kamtarir* znači težak, žestok, a rečeno je da znači i dug, dugačak. A *'abus* je onaj koji je smrknut. Nazvan je tim imenom Sudnji dan zbog onog što će se u njemu dogoditi, isto kao što se za noć kaže da je žnoć bdijenja' (*lejl kaim)* ili za dan da je žposteći dan' (nehar saim). Mrštenje ili smrknuće lica *(žabus)* označava smrknutost između očiju i namrgođenost čela, suprotno

nečijoj uobičajenoj vedrini. Veli se da je Sudnji dan nazvan *žabus* jer će svjetlost sunca malaksati i kada sunce postane tamno prekrit će ga oblaci. Prvo mrštenje lica dogodit će se prilikom oživljavanja iz kabura kada ljudi vide svoja djela u ružnom obliku, kako smo o tome već govorili. Drugo mrštenje lica je u Džehennemu i to je najveće mrštenje, jer će se lica peći a kože guliti, kako ćemo to kasnije objasniti. Kada lica budu smrknuta oči će biti otvorene, nepomične od straha, uprte ka jednom mjestu, neće se micati ka nečemu drugome. Uzvišeni je rekao: "**Do dana kada će im oči ostati otvorene**". Dan kada će savjesti biti ispitivane *(serair)*. Značenje ovoga imena je da će se ispoljiti skrivene stvari posredstvom mjerenja i ispitivanja djela na stranicama Knjige. A Noga Gospodara će se otkriti prilikom činjenja sedžde, o čemu ćemo još govoriti.

Dan kada niko nikome neće nimalo pomoći. Allah, dželle šanuhu, kaže: "**I bojte se Dana kada niko ni za koga neće moći ništa učiniti, kada se ničiji zagovor neće prihvatiti, kada se ni od koga otkup neće primiti i kada im niko neće u pomoć priteći**". Allah, dželle šanuhu, je također rekao:

"**Dan kada bližnji neće nimalo od koristi bližnjem biti i kada sami sebi neće moći pomoći**". Svaki čovjek će odgovarati za ono što je radio. Niko nikome neće moći pomoći, zapravo svako će se odvojiti od svog rođenog brata i oca. Zato se Sudnji dan naziva i dan rastavljenja *(fasl)* i Dan bježanja *(firar)*. Allah, dželle šanuhu, veli:"**Dan rastavljenja je već određen**" Uzvišeni je rekao:"**Na Dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći i od majke i od oca svoga i od druge svoje i sinova svojih - toga Dana će se svaki čovjek samo o sebi brinuti**". Čovjek će biti nagrađen, bit će mu presuđeno, darovano, i pomognuto u skladu sa njegovim dobrim djelima kojima će to zaslužiti. O tome ćemo govoriti u poglavlju o hadisu koji govori o bankrotu (muflisu).

Dan kada će nejvernici biti odvučeni u Džehennem. Dakle, oni će biti otjerani i odvučeni u Džehennem, s licima dolje okrenutim, kao što je Uzvišeni rekao:"**Na Dan kada budu u vatru odvučeni, s licima dolje okrenutim**".

Dan mijenjanja *(tekallub)*. On je u značenju promjenljivosti i kolebljivosti. Allah, dželle šanuhu, kaže: "**i koji strepe od Dana u kom će srca i pogledi biti uznemireni**" tj. srca i pogledi nevjernika. Srca nevjernika će promijeniti mjesto na način da će se iščupati iz svojih mjesta i dospijeti do grkljana pa se neće moći niti povratiti na svoja mjesta a niti izaći iz grkljana. Što se tiče, izmijanjenosti pogleda njih će pogoditi plavetnilo i slijepilo nakon što su bili zdravi.

Veli se da uznemirenost srca podrazumjeva žudnju za spasom i strah od kazne. Pogledi nevjernika će biti unezvjereni, gledajući s koje će im strane biti data knjiga i na koju stranu će biti odvedeni.

Rečeno je da će srca mnogobožaca odbaciti svaku sumnju, a tako isto i njihovi pogledi kada ugledaju istinu. Ipak, to im neće koristiti na Ahiretu.

Dan kada će pogledi ostati ukočeni a glave uzdignute. *(šuhus vel-ikna')*. Allah, dželle šanuhu, kaže:

"**On im samo pušta do Dana kada će im oči ostati otvorene**" tj. neće sklopiti oči od straha kojeg budu vidjeli taj Dan.

Ibn Abbas je rekao: "Tada će oči stvorenja ostati otvorene motreći u prazno usljed velike smetenosti tako da ih neće sklapati te će netremice zuriti".

Mudžahid i Dahhak kažu da Allahove Riječi: "**....uzdignutih glava**" - znače podignutih glava. Ovako veli i Ibn Abbas.

Hasan kaže da će lica ljudi tada biti uperena ka Nebu tako da jedan drugog neće vidjeti. Ukoliko neko kaže: A šta je s onim ajetima u kojima Uzvišeni Allah kaže: "**oborenih pogleda...**" i ajeta "**oni će oborenih pogleda...**" pa se na osnovu toga postavi pitanje: kako to da će njihove glave biti uzdignute i da će gledati dugim pogledom, da će čak neprestano motriti, kad se na drugoj strani tvrdi da će pogledi biti oboreni?

Odgovaramo: Bit će oživljeni i sprovedeni do mjesta polaganja računa oborenih pogleda, tako ih Allah, dželle šanuhu, opisuje u ovom stanju. A kada se sakupe na tom mjestu gdje će im se stajanje oduljiti, bit će smeteni kao da uopće nemaju srca, podignut će svoje glave i neprestano gledati dugim pogledom kao da su zaboravili sklopiti svoje oči ili su ih zanemarili. Ovo će biti tegobno za njih.

"Ovo je Dan u kome oni neće ni prozboriti i pravdanje im neće biti dozvoljeno". Tada će im se reći i: **"Ostanite u njoj prezreni i ništa Mi ne govorite!"** Također će se tada Džehenem nad njima zatvoriti, što ćemo objasniti u poglavlju o Džehennemu.

"Na Dan kada krivcima pravdanja njihova neće od koristi biti." I kada im se dozvoli pravdanje to im neće koristiti. Reći će im se: **"Imate li kakvo opravdanje?"**, kao što se kaže u Kur'anu: **"I govoriće: – Gospodaru naš, mi smo prvake naše i starješine naše slušali..."** Zatim, **"Gospodaru naš izbavi nas iz nje..."** kao i **"A od Allaha neće moći nijednu riječ sakriti."**

Dan kušanja kazne *(fitneh)*, Allah, dželle šanuhu, kaže: **"Onoga dana kada se u vatri budu pržili *(juftenune)*"** tj. kažnjeni. Izreka kaže: Iskušao sam zlato kada sam ga bacio u vatru.

"Dan koji niko neće moći odbiti". Ovdje se misli na Sudnji dan, dakle, niko neće moći odbiti, spriječiti Dan koji je odredio Allah, dželle šanuhu, Koji mu je utvrdio rok i vrijeme.

Dan teške nevolje *(gašijeh)*. Nazvan je tako jer će ljude na taj Dan prekriti strah, sve će ih obuhvatiti. Allah, dželle šanuhu, kaže: **"Tog Dana niko neće kao On mučiti, i niko neće kao On u okove okivati"**.

Dan u kome nema trgovanja niti prijateljstva *(bej ve hilal)*. Allah, dželle šanuhu, kaže: "Reci vjernicima, robovima Mojim, **da molitvu obavljaju i da udjeljuju i tajno i javno, dio onoga što im Mi darujemo, prije nego što nastupi Dan u kome neće biti ni trgovanja ni prijateljstva.**" Uzvišeni je također rekao: **"O**

vjernici, udijelite dio onoga čime vas Mi darujemo, prije nego dođe Dan kada neće biti ni otkupa, ni prijateljstva ni posredništva!" Riječi huleh i hilal znače prijateljstvo i ljubav.

Dan u koji nema sumnje *(la rejbe fihi)*. Iako nevjernici sumnjaju u nj, u njega zapravo nema sumnje, usljed očitih dokaza njegovog događanja kao što Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Zar se može sumnjati u Allaha...**" Dakle, nema sumnje u postojanje Allah, dželle šanuhu, zbog postojanja dokaza koji upućuju na Njega, zbog očitovanja Njegovog djelovanja i zbog činjenice da stvoreno ima svoga Stvoritelja. Međutim neki ljudi sumnjaju u Njega a drugi negiraju Njegovo postojanje ali ta sumnja nema nikakvu važnost zbog postojanja dokaza o Njemu. Tako isto za Sudnji dan nema sumnje kada se pronikne u dokaze i znanje. Allah, dželle šanuhu, je stvorio nedostatak srcu zvani sumnja. Uzvišeni veli: "**Zato što Allah postoji, i što je On kadar** da mrtve oživi, i što On sve može, i što će Čas oživljenja, u to **nema sumnje, doći i što će Allah one u grobovima oživjeti**".

"**Na Dan kada će neka lica pobijeljeti, a neka pocrnjeti**" Objašnjenje o ovome će, ako Bog da, uslijediti.

Dan poziva *(ezan)*.

Jedanput je Tavus ušao kod Hišama b. Abdulmelika rekavši mu:

Boj se Allaha i čuvaj se Dana poziva!

Ovaj ga upitao: - A šta je to dan poziva?

Tavus mu odgovori Allahovim riječima:

"**A onda će jedan glasnik među njima da ga i jedni i drugi čuju, viknuti: -Neka Allahovo prokletstvo ostane nad onima koji su se prema sebi ogriješili.**"

Hišam se potom onesvijesti a Tavus reče: - Ovo je od opisa, a šta će biti kada se lično uvjeri?"

Dan zauzimanja *(šefa'ah)*. Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Ko se može pred Njim zauzimati za nekoga bez dopuštenja**

Njegova!?" Također je On rekao: "**I oni će se samo za onoga kojim On bude zadovoljan zauzimati**". (El-Enbija', 28). Allah, dželle šanuhu, je još rekao: "**Toga Dana će biti od koristi posredovanje samo onoga kome Milostivi dopusti i dozvoli...**" Uzvišeni je također rekao: "**Pa nemamo ni zagovornika.**" O ovome će više riječi biti kasnije.

Dan znojenja *('arek)*. Objašnjenje ovog imena će uslijediti u hadisima nakon ovog poglavlja, s Božijom pomoću.

Dan smetenosti *(kalek ve dževelan)*. *Kalek i dževelan* znače nedostatak postojanosti i čvrstine.

Dan bježanja *(firar)*. Allah, dželle šanuhu, kaže: "**Na Dan kada će čovjek od brata svoga pobjeći i od majke svoje i od oca svoga i od druge svoje i sinova svojih**". Dakle, svako će bježati od svakog i brinuće se samo o sebi zbog toga što će između njih biti ili čuvari ili pak da jedan ne vidi kakva je patnja zadesila onog drugog. Abbdulah b. Tahir el-Ebheri kaže da će čovjek na Sudnjem danu bježati od drugih ljudi pošto mu bude jasna njihova nemoć i slabost lukavstva ka Onome Koji je moćan otkloniti te patnje i nevolje. A da mu se to desilo na Dunjaluku, ne bi se oslanjao ni na što drugo osim na Uzvišenog Allaha.

Hasan veli: "Prvi koji će pobjeći od svog oca na Sudnjem danu je Ibrahim, alejhis-selam, prvi koji će pobjeći od svoga sina je Nuh, alejhis-selam, a prvi koji će pobjeći od svoje žene je Lut, alejhis-selam."

Kaže: - Oni će uvidjeti da o njima govore ovi ajeti.

Neka nas Uzvišeni Allah, dželle šanuhu, spasi strahota toga Dana ugledom koji kod Njega ima Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, Vjerovjesnik milosti, i ugledom njegovih ashaba, čestitih plemenitih! Neka nas učini od onih koji će biti okupljeni u njihovom društvu! Neka nas, Svojom blagodati i plemenitosti, ne odvede drugim putem od njihovog! Amin! Neka je Allahov blagoslov i spas na našeg prvaka Muhammeda, alejhis-selam, na njegovu porodicu i njegove ashabe!

Dakle, naveli smo imena Sudnjeg dana onako kako slijede

bez navođenja njihova tumačenja od strane islamskih učenjaka kakvi su npr. Ibn Nedžah koji o tome govori u djelu *Subulu-l-hajrat*, Ebu Hamid Gazali na više mjesta u svojoj knjizi *Ihja* i drugim knjigama, i Kutebi u djelu *'Ujunu-l-ahbar*.

Njihovo tumačenje dali smo prema onome što navodi Kadi Ebu Bekr b. Arebi u svojoj knjizi *Siradžu-l-muridin*. Ponešto smo i mi tome dodali. Hvala Allahu, dželle šanuhu, na tome. Nema nikakve zapreke da se spomenu i druga imena za Sudnji dan, koja mi nismo spomenuli, a shodno stanjima stvorenja na taj Dan ili u njemu, kao npr. Dan stiske *(izdiham)*, Dan tjeskobe *(tedajuk)*, Dan razilaženja nogu *(akdam)*, Dan sramote *(hizj)*, Dan prijezira *(hevan)*, Dan poniženja *(zill)*, Dan oskudice *(iftikar)*, dan nemoći *(sigar)*, Dan poraza *(inkisar)*, Dan ročišta *(mikat)*, Dan zasjede *(mirsad)*, i druga imena na koja ćemo upozoriti, ako Bog da, u poglavlju iza ovoga.

JEDANAESTI DIO

MEVKIF (STAJANJE)

O TOME KAKVE STRAHOTE I NEDAĆE OČEKUJU LJUDE NA MEVKIFU (STAJANJU)

Muhasibi u svojoj knjizi *Et-Tevehhumu ve-l-ehval* kaže: "Uzvišeni Allah će proživjeti džinske i ljudske narode gole i ponižene. Oduzet će kraljevstvo od zemaljskih kraljeva i dati im poniznost i snishodljivost nakon njihove oholosti i uobraženosti spram ostalih Allahovih robova dok su bili na zemlji. Potom će doći zvijeri oborenih glava i pitome, nakon što su bile divlje i izdvojene od ostalih stvorenja. Njihova krotkost biće posljedica tegobnosti i strave Proživljenja, iakoone nisu mogle počiniti nikakav grijeh. Poredaće se iza ostalih stvorenja ponizne i krotke pred Onim koji sve potčinjava. Šejtani će svi doći ponizni i krotki nakon obijesnosti, pred Vladara svijetova. Tako, kada se iskupe svi stanovnici Zemlje; ljudi, džini, šejtani, zvijeri, divljač, stoka, i ptice, zvijezde na nebu će se rasprsnuti, Sunce i Mjesec zamračiti i u tamu ih uviti. Nebesa će se pokrenuti iznad njih u svoj svojoj veličini. Kako li će biti samo strašno slušati cijepanje, komadanje i kidanje nebesa uzrokovano strahotom Kijametskog dana i Velike nevolje. Potom će se nebesa istopiti i biće kao rastopljeno srebro, kao što o tome Silni kaže: "**A kad se nebo razdvoji i kao ucvrkan zejtin rumeno postane.**" I kaže: "Onoga **Dana kad nebo bude kao talog od zejtina a brda kao vuna šarena.**" tj. najslabija vrsta vune. Meleki će pohrliti sa svih

strana slaveći svog Gospodara. Zamisli samo njihov dolazak s nebesa, veličinu njihovih tijela, mnogobrojnost, strahote njihovih glasova i njihovog slavljenja Allaha nastalog iz straha. Zamisli samo kakav ćeš strah osjećati tada i kako će biti užasnuta ostala stvorenja zbog njihovog dolaska i straha da im nije naređeno da se pozabave njima. U redovima će promatrati stvorenja izbuljenih očiju i oborenih glava od užasa tog dana. Meleki će skupiti svoja krila i ponizno, oborenih glava, biti pred svojim Gospodarom. Tako će biti sa melekima svih nebeskih katova sve dok se ne dođe do sedmog neba, a meleki svakog neba su mnogobrojniji i jači od meleka predhodnog. Kada se iskupe stanovnici svih sedam nebesa i svih sedam katova zemlje, Sunce će početi zračiti toplotu u onolikoj mjeri koliko mu je trebalo za deset godina, približiće se stvorenjima na luk ili dva razdaljine, i tog dana neće biti druge hladovine osim hlada Aršur-Rahmana. Između onog koji će uživati u hladovini Arša i onog ko će biti izložen suncu, guraće se mnogi narodi, guše će im pucati od žeđi, udovi lomiti od gužve. Moriće ih žega sunca, dahtanje i tjeskoba, pa će ih znoj obliti i prekriti zemlju, potom stopala, a onda prema njihovom stepenu sreće ili propasti. Bit će onih kojima će znoj dopirati do ramena, onih kojima će dopirati do ušnih resica a i onih koji će se gušiti u svome znoju.

Kurtubi veli: - Muhasibi a i drugi govore da će se nebesa rascijepiti nakon što ljudi budu okupljeni, a mi smo već naveli da će to bitijoš ranije, kao što i Kur'an o tome govori, mada Allah najbolje zna. O tome govori i hadis Ebu Hurejre koji smo, također naveli. Ono što navodi Muhasibi, prenosi se od h. Ibn Abbasa: "Kad nastupi Kijametski dan, zemlja će se razvući poput uštavljene kože, i povećaće se za toliko i toliko, njene površine. Sva stvorenja i džini i ljudi, će se okupiti na jednom mjestu. Kad se to dogodi, nebesa će osloboditi svoje stanovnike i oni će se raširiti po Zemlji, a broj nebeskih stanovnika umnogome premašuje sveukupni broj stanovnika Zemlje, i od džina i ljudi" Hadis u cjelosti navodi Ibn Mubarek, u svom *Rekaiku*.

Ibn Mubarek kaže: A Džuvejbir mi je prenio od Dahhaka riječi: "Kad bude Kijametski dan, Allah će narediti da se

rascijepi Zemlji najbliže nebo. Meleki će biti na njegovim krajevima dok im Allah ne naredi da siđu na Zemlju. Oni će okružiti Zemlju i one na njoj. Onda će naredba doći sljedećem katu nebesa i meleki tog kata će stati u saf iza ovog prvog. Tako će biti i sa trećim, četvrtim, petim, šestim i sedmim. Doći će i Uzvišeni Vladar u svoj Svojoj Veličanstvenosti, Ljepoti i Gordosti. Slijeva će biti Džehenem i čuće se njegovo jecanje i uzdisanje. Zemlji se neće moći približiti niodakle a da se ne naiđe na safove meleka. O tome Uzvišeni veli: "**O družine džinnova i ljudi, ako možete da preko granice nebesa i Zemlje prodrete, prodrite, moći ćete prodrijeti jedinu uz veliku moć.**" I kaže: "**I kad dođe naređenje Gospodara tvoga, a meleki budu sve red do reda.**" I kaže: "**I nebo će se razdvojiti - tada će labavo biti - i meleki će na krajevima njegovim stajati.**" tj. na onome što je popustilo i dok budu stajali tako, začuće poziv i pohrliti na *Hisab* - polaganje računa." Kurtubi veli: - Ovo nije najispravnija predaja jer su Šehra i Džuvejbira ocijenili kao slabe prenosioce.

Buhari kaže u svom *Tarihu*: "Džuvejbir b. Seid Belhi prenosi od Dahhaka da je rekao: - Rekao mi je Ali: - Meni je govorio Jahja: - Poznajem Džuvejbira po dva hadisa, potom je zabilježio ove hadise i istakao da su slabi, a što se tiče Šehra, Muslim na početku svoje knjige kaže: - Ibn Avf je bio upitan za hadise od Šehra, pa je rekao, a bio je naslonjen na dovratak: - Šehra su odbacili, Šehra su odbacili. - Muslim veli: - Ljudi su pričali svašta o Šehru a on prenosi i od Šu'be. Ja sam sreo Šehra ali ga nisam priznao.

Ebu Hamid (Gazali) u knjizi *Kešf ulumi-l-ahireti* spominje sličnu predaju od h. Ibn Abbasa, kao i od Muhasibija i kaže: - Kada se saberu stvorenja i prijašnja i potonja na jednom mjestu, Uzvišeni Gospodar će narediti melekima koji nastanjuju zemlji najbliže nebo da ih preuzmu. Svaki od meleka će uzeti po jedno od stvorenja: džina, čovjeka, pticu, zvijer, i prenijet će ih do druge zemlje koja je bijela i od srebra. Meleki će okružiti stvorenja jednim krugom a biće ih deset puta više nego stanovnika Zemlje.

Potom će Uzvišeni Allah narediti melekima drugog neba da se spuste, i ljudi će gledati u njih, a biće ih dvadeset puta više. Potom će narediti melekima trećeg neba i oni će formirati halku oko ovih predhodnih, a njihov broj će biti trideset puta veći, potom će sići meleki četvrtog neba i opkoliti sve i biće ih četrdeset puta više, potom oni s petog neba i formirat će halku, a njihov broj će biti pedeset puta veći. Oni sa šestog neba će sići i formirati halku iza svih i njihov broj će biti šezdeset puta veći, potom će doći oni sa sedmog neba i formirati halku a njihov broj će biti sedamdeset puta veći od ostalih. Ljudi će se izmiješati i ispreplesti zbog velike gužve. Ljudi će se gušiti u znoju prema svojim djelima. Biće onih kojima će znoj dopirati do brade, nekima do prsa, nekima do kukova, nekima do koljena, neki će se oznojiti tek toliko koliko se oznoji čovjek u turskom kupatilu, a neke će samo orositi znoj, kao kad se žedan napije vode. A kako da ne bude panike, znoja i brige, kad će im se Sunce toliko približiti da kad bi neki od njih ispružio ruku, dohvatio bi ga, a biće vrelije od uobičajenog sedamdeset puta.

Jedan od dobrih predhodnika kaže: -Kada bi Sunce zasijalo snagom koju će imati na Kijametskom danu, Zemlja bi se spržila, kamenje istopilo i rijeke presušile. Dok se ljudi budu tiskali na toj Bijeloj zemlji koju Uzvišeni Allah spominje u riječima: "**Na** Dan kad Zemlja bude zamijenjena drugom Zemljom.", bit će različitih vrsta na tom Okupljalištu, kao što je navedeno u hadisu h. Muaza, kraljevi će biti poput mrava, kako su opisani u jednom hadisu, ne u liku mrava, nego će se osjećati sitnim i beznačajnim, mnogi će ih gaziti, jer su na Dunjaluku bili oholi.

Biće i onih koji će piti hladnu, čistu i prijatnu vodu, jer će djeca (koja su rano umrla) tražiti svoje roditelje i pojiti ih vodom s džennetskih vrela.

Jedan od pobožnjaka je zaspao i usnio da je Kijamet nastupio. Vidio je sebe kako stoji žedan, a nekakva djeca nose posude s vodom pojedinim ljudima. Zavapio je i on tražeći vode. Jedno od te djece je upitalo: -Imaš li ti među nama svoje dijete?

Odgovorio je: - Ne.

Ono reče: - U tom slučaju ne možeš dobiti vodu.

I u tome je vrijednost ženidbe.

Međutim, za ovu djecu koja će napajati druge, ranije su navedeni uslovi u *Ihjau*.

Biće i onih ljudi koji će iznad glava imati štit koji će ih braniti od vreline sunca i praviti im hladovinu, a to je milostinja koju su dali čista srca. Uživaće u toj hladovini 1000 godina sve dok ne čuju glas roga koji smo opisali u *Ihjau* u poglavlju *Esraru-l-Kur'an* a od kojeg će srca zadrhtati i pogledi unezvijeriti.

Vjernici će izdizati glave, a nevjernici će misliti da je došao trenutak kažnjavanja, što će samo pogoršati njihov ionako strašan položaj.

Poslije toga će se pojaviti nosači Arša, njih osam, a korak jednog je 20 000 godina. I meleki i oblaci će grmjeti *tesbih* slaveći Allaha. Od toga će biti grmljavina koju razum ne može shvatiti i to će trajati sve dok se Arš ne postavi na toj Bijeloj zemlji koju je Uzvišeni Allah zbog ovoga i stvorio.

Ljudi će pognuti glave, životinje će se unezvijeriti. Poslanici zabrinuti, a učeni, šehidi i evlije će se užasnuti od Allahove kazne koju ništa ne može podnijeti. Tada će ih sve prekriti Nur koji će nadvladati sunčevo svjetlo i gužvaće se jedni s drugim narednih hiljadu godina a da Allah s njima neće progovoriti niti jedne riječi.

Tada će ljudi otići Ademu alejhis-selam i reći mu: - Praoče čovječanstva, ovo nam je teško podnošljivo!

A kafiri će govoriti: - Gospodaru, kutariši me ovoga, makar i džehenemom! - sve zbog užasa toga dana.

Ljudi će govoriti Ademu alejhis-selam: - Ti si stvoren Allahovom rukom i Allah je naredio melekima da ti seždu učine, u tebe je udahnuo od Svoga Ruha, zagovaraj za nas i traži da se ovo okonča! Tako će ljudi ići od poslanika do poslanika, a svako

njihovo odlaženje poslaniku (od Ulul azma) biće razdvojeno od predhodnog hiljadu godina, sve dok ne dođu do Muhameda, sallallahu alejhi ve sellem, Slično ovoj predaji navodi i bilježi Fekih Ebu Bekr b. Burdžan u svojoj knjizi *Iršad* pa kaže: - Kad tog Dana Allah dželle šanuhu okupi sva stvorenja na jednom mjestu, i kad se Sunce skupi a zvijezde potamne i kad se nebo približi ljudima i rascijepi od velike nevolje toga Dana i isparča od oblaka koji ga pritisnu, a onda porumeni kao vrelo ulje i u pramenje kao vuna se pretvori. Kada siđu meleki i ljudi budu stajali, između, kako kažu, najmanje četrdeset a najviše tristo godina.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Nema nijednog vlasnika deva..., a vratiće mu se prva u danu koji će trajati 50000 godina." Hadis u cjelosti ćemo kasnije navesti.

Oni će stajati u tami bez ikakvog svjetla, goli i bosi, neosunnećeni. Žedni i gladni kako nikad nisu bili. Tog dana će piti samo onaj koga Allah napoji, jesti samo onaj koji hranu od Njega dobije. Biće obučen samo onaj koga Allah obuče, i biće podmiren samo onaj ko se na Allaha osloni.

Potvrdu ovome nalazimo u Allahovim riječima: "**Oni su zavjet ispunjavali i plašili se Dana čija će kob svuda prisutna biti, i hranu su davali - mada su je i sami željeli - siromahu i siročetu i sužnju. - Mi vas samo za Allahovu ljubav hranimo, od vas ni priznanja ni zahvalnosti ne tražimo! Mi se Gospodara našeg bojimo, onoga Dana kada će lica smrknuta i namrgođena biti. - I njih će Allah strahote toga Dana sačuvati i blaženstvo i radost im darovati.**" Tako što će ih zaštiti od gladi, žeđi, i ostalih strahota Kijametskog dana, a o tome ćemo još govoriti u ovom i poglavlju koje slijedi.

Ebu Bekr b. Šejbe prenosi od Ebu Muavije a ovaj od Asima a on od Ebu Osmana a ovaj od Selmana da je rekao: - Sunce će na Kijametskom danu imati vrelinu koju ima za 10 godina i približiće se ljudskim glavama koliko dva luka. Ljudima će se znoj slijevati na zemlju i njegov nivo će rasti da će se ljudi gušiti u njemu. Kada vide šta se dešava, jedni drugima će

govoriti: - Vidite li u čemu ste, zašto ne bi otišli Ademu alejhisselam pa da zagovara za vas?

Ibn Mubarek bilježi sa senedom do h. Selmana da je rekao: - Sunce će se približiti ljudima koliko dva luka i imaće vrelinu kao za deset godina. Niko toga Dana neće imati ni komada odjeće, ali se neće vidjeti golotinja ni vjernika ni vjerenice, nit će vrelina škoditi vjerniku ili vjernici, a nevjernici će se kuhati od te vreline i iz njihovih utroba će dopirati samo krkljanje.

Muslim od Sulejm b. Amira a ovaj od h. Mikdad b. Esveda da je rekao: - Čuo sam Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: "Sunce će se na Kijametskom danu toliko približiti ljudima koliko je jedna milja." Sulejm kaže:- Allaha mi, nisam siguran da li pod miljom podrazumijeva mjeru za razdaljinu ili milju kojom se stavlja surma na oči. "I ljudi će biti u znoju shodno svojim djelima. Nekome će biti do gležnjeva, nekome do koljena, nekome do pojasa, a neko će se gušiti u znoju." Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je pokazao prstom na usta. Tirmizi bilježi ovaj hadis s dodatkom:"Onom kojom se surma podvlači i pržiće ljude."

Ibn Mubarek navodi od Melik b. Magula a ovaj od Ubejdullaha b. Ajzera da je rekao: - Ljudi će na Kijametskom danu biti stiješnjeni kao crvi na rogu i biće sretnik onaj koji bude imao mjesta da stane nogom na zemlju. Sunce će se približiti glavama ljudi na milju ili dvije i imaće jaču snagu za šezdeset i nekoliko puta. Kod Mizana će biti melek i kad se odmjere djela nekog čovjeka, on će zavikati: - Dobra djela toga i toga su prevagnula i on je ostvario sreću poslije koje nikada neće nesreću iskusiti! Ili će povikati: -Taj i taj je imao više loših djela i on je unesrećen i sreće nikad neće iskusiti!

Muslim bilježi od h.Ebu Hurejre da je rekao Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, "Doista će znoj na Kijametskom danu natopiti zemlju koliko je 70 hvata pojedinim ljudima će dopirati do usta ili ušiju."

Od Ibn Omera se bilježi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao o ajetu: "Na Dan kada će se ljudi zbog **Gospodara svjetova dići**" -Dan kada znoj bude dopirao čovjeku do pola ušiju.

Hadis bilježi Buharija i Tirmizi.

Henad b. Serijj bilježi, sa senedom, od Abdullaha b. Omera da mu je neki čovjek rekao: - Ebu Abdurrahmane, Medinelije vode računa o vagi.

On je na to rekao: - A šta ih sprečava da pravo mjere kad Allah kaže "**Teško onima koji pri mjerenju zakidaju**" pa do šestog ajeta. Tada će znoj dopirati do polovine njihovih ušiju od žestine i užasa tog dana.

Vaili, sa senedom, bilježi od h.Abdullaha b. Omera da je rekao: - Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je proučio ajet: "Na **Dan kada će se ljudi zbog Gospodara svjetova dići**" i rekao: -Kako ćete se osjećati kada vas Allah okupi kao što su strelice u tobolcu i tako ostanete 50000 godina a On vas i ne pogleda?!

Muslim, sa senedom, bilježi od Bilal b.Seida da je rekao: – Čovjek će na Kijametskom danu osjećati unezvjerenost, o čemu Uzvišeni Allah kaže: "Tog Dana čovjek će povikati: - Kuda da se **bježi?**" i riječi "A da ti je vidjeti kad ih strava uhvati."

U hadisu od Džuvejbira stoji: –I doći će melek a s njegove lijeve strane će biti džehenem i svi ljudi će čuti njegovu huku i stenjanje, i neće se moći nigdje okrenuti a da ne ugledaju u redove poredane meleke kako stoje. O tome govore Allahove riječi: "O družine džinova i ljudi, ako možete da preko granica **nebesa i Zemlje prodrete, prodrite, moći će te prodrijeti jedino uz veliku moć!**"5

A Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Džibril mi je pričao o strahotama Kijametskog dana da me rasplakao.

Upitao sam: -Džibrilu, zar mi moj Gospodar nije oprostio i prijašnje i potonje grijehe? On mi reče: –Muhammede, od onog što vidiš toga Dana neće ti ni naumpasti oproštaj"

Odlomak: Kurtubi kaže: –Hadis koji bilježi Ibn Mubarek od Selmana a u kojem stoji da sunčeva vrelina neće nauditi vjerniku i vjernici se ne slaže s hadisom Mikdada koji je naveden poslije njega.

To da sunce neće škoditi vjerniku i vjernici, misli se na potpunog vjernika ili na jednog od onih koji su spomenuti u hadisu "Sedmoricu će Allah skloniti u svoju hladovinu na Dan kad druge hladovine osim Njegove ne bude bilo", koji će biti u hladu Aršurrahmana. To se isto odnosi i na one koji će uživati u hladovini svoje sadake ili dobrih djela jer sve to potpada pod hladovinu Arša, a Allah najbolje zna.

Ostali će biti u svome znoju prema svojim djelima, kako stoji u Muslimovom hadisu.

Ibn Arebi kaže: –Svako će biti u svome znoju do pola cjevanica,na primjer sa desne strane do članaka a s lijeve do koljena. Sprijeda će biti onih kojima će znoj dopirati do pojasa, a straga do plećki.

Tako je na Dunjaluku. Grupa ako se nađe u ravnici pa naiđe poplava, zahvati ih sve podjednako i ne razlikuju se, ali je Kijametski dan ono što nije uobičajeno, pa tako ni događanja nisu uobičajena.

Fekih Ebu Bekr b. Burdžan u svojoj knjizi *Iršad* kaže: -Nemoj da ti bude začudo, Allah ti se smilovao, to što će ljudi biti okupljeni na jednom mjestu i jedni će piti s izvora a drugi neće, i to što će svjetlo pojedinima obasjavati put a drugima ne, mada je tolika gužva i svi su blizu jedni drugima, i to što će nekima znoj dopirati do usta zbog njegovih grijeha na Dunjaluku, a drugi će biti u hladovini Arša, mada su međusobno blizu. Tako je to bilo i na Dunjaluku, vjernik je među ljudima hodao sa svjetlom svoje vjere, a kafir je bio u tami svog nevjerstva. Mu'min je bio pod Allahovom zaštitom i paskom, a kafir i griješnik daleko od Allaha i njegove zaštite. Mu'min je izgarao u primjenjivanju sunneta Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, i napajao se svojom uvjerenošću, slijedeći uputu na najljepši mogući način, a

novotar je bio žedan pored izvora s kojeg vjernik pije, izgubljen i nemoćan da prepozna zabludu i razluči je. Tako i slijepac ne može da vidi svjetlo koje vidi onaj vidom obdareni, i u tome mu ne pomažu lijekovi. To su unutarnje i pojavne stvari. Nutarnje možeš osjetiti pa traži pomoć od Allaha, On će ti pomoći, a Allah govori istinu i upućuje na pravi put.

Ebu Hamid kaže: - Znaj da sav znoj koji nije izašao od zalaganja na Allahovom putu; na hadždžu, u džihadu, postu, trudu da se pomogne muslimanu i podnošenju nedaća u naređivanju dobra a odvraćanja od zla, će izaći na Kijametskom danu od stida i straha i dugog stajanja. Kada bi čovjek bio pošteđen neznanja, znao bi da je umor zalaganje i podnošenje dunjalučkih nedaća, trudbeniku lakše i kraće od preznojavanja i dugog stajanja na Kijametskom danu. To je strašan i dugotrajan dan.

Ebu Nua'jm prenosi od Ebu Hazima da je rekao: - Kada bi se čuo glas s nebesa: –Neka stanovnici Zemlje budu sigurni da neće u Džehenem! Opet bi ih uništio strah zbog užasa tog stajanja i viđenja toga dana.

O TOME ŠTA ĆE SPASITI KIJAMETSKIH MUKA I NEVOLJA

Muslim prenosi od Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko muslimanu pomogne da prebrodi jednu od dunjalučkih nevolja, Allah će ga zaštititi jedne od kijametskih nevolja."

Tirmizi Hakim bilježi u *Nevadiru-l-usul* sa senedom do Abdurrahmana b. Semureta da je rekao: - Jednog dana, dok smo bili u Medinskoj džamiji, među nas je došao Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i rekao: –Jučer sam vidio čudnu stvar, vidio sam čovjeka iz mog ummeta kome je došao Melek smrti da mu uzme dušu, pa je došlo njegovo dobročinstvo roditeljima i zaštitilo ga. Vidio sam čovjeka kome se pripremalo kabursko kažnjavanje, pa je došao njegov abdest i spasio ga toga. Vidio sam čovjeka iz svog ummeta kojeg su opkolili šejtani, pa je došao zikrullah i zaštitio ga od njih. Vidio sam čovjeka kojeg su bili okupili meleki azaba (kazne) pa je došao njegov namaz i spasio ga. Vidio sam čovjeka kako dahće od žeđi i kada god dođe do izvora bude otjeran od njega, pa mu je došao njegov post i napojio ga. Vidio sam čovjeka iz ummeta kako obilazi halke u kojima su bili Vjerovjesnici i kada god se kojoj od njih približi bude otjeran, pa će doći njegovo kupanje od džunupluka, uzeti ga za ruku i posaditi kraj

mene. Vidio sam čovjeka iz ummeta koji će biti okružen tminom i slijeva i sdesna i sprijeda i straga i odozgo i odozdo, i koji će biti unezvjeren, pa će doći njegov hadždž i umra i iz tmine ga izvesti na svjetlo. Vidio sam čovjeka iz ummeta koji se obraćao vjernicima, ali mu oni nisu odgovarali, pa je došlo njegovo održavanje rodbinskih veza i reklo: - O vjernici, pričajte s njim! - pa su oni s njim govorili. Vidio sam čovjeka iz mog ummeta kako se brani od vatre i plamena golim rukama, pa je došla njegova sadaka i zaštitila ga od vatre i bila mu zaštita za glavu. Vidio sam čovjeka iz ummeta kako su ga uzeli Zebanije sa svih strana, pa je došlo njegovo preporučivanje dobra i odvraćanje od zla i izbavilo ga od njih i uvelo među meleke milosti. Vidio sam čovjeka iz ummeta kako puže, a između njega i Allaha je zastor, pa je došlo njegovo lijepo ophođenje i uvelo ga pred Allaha. Vidio sam čovjeka iz ummeta kojem je kitab njegovih dijela bio došao s lijeve strane, pa je došao njegov strah od Allaha i dodao mu ga s desne strane. Vidio sam čovjeka kojem su dobra dijela bila lakša od loših, pa su došla njegova rano umrla djeca i dala težinu njegovim dobrim dijelima. Vidio sam čovjeka kako stoji na ivici Džehennema, pa mu je došao njegov drhtaj od straha prema Allahu i spasio ga toga. Vidio sam čovjeka da pada u vatru, pa su došle njegove suze koje je prolio iz straha od Allaha na dunjaluku i izbavile ga. Vidio sam čovjeka koji je na Sirat - ćupriji drhtao kao prut, pa je došlo njegovo lijepo mišljenje o Allahu, smirilo mu drhtanje i on je prošao. Vidio sam čovjeka koji je puzao, klečao ili povremeno se vješao o sirat ćupriju, pa je došao njegov salavat na mene, uspravio ga i on je prošao. Vidio sam čovjeka koji je došao do džennetskih vrata, ali su se pred njim zatvorila. Onda je došlo njegovo šehade da nema drugog boga osim Allaha, otvorilo mu vrata i uvelo ga u Džennet."

Kurtubi kaže: - Ovo je veličanstven hadis koji navodi posebna dijela koja spašavaju određenih patnji, a Allah najbolje zna.

Od svih kijametskih nevolja može spasiti ono što bilježi Muslim od h. Ibn Mes'uda da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Čovjek koji je živio prije vas će polagati račun.

Neće imati nikakvog dobrog dijela, osim što je praštao siromašnima, jer je, bivši bogat, zapovjedao slugama da ne naplaćuju od siromašnih. Allah će reći: - Ja sam preči od tebe da praštam, oprostite mom robu."

Bilježi od Huzejfe da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Neki čovjek je umro i ušao u Džennet. Pitali su ga : - Šta te dovelo u Džennet?

–Ništa što mislite, nego sam prodavao ljudima, pa bih gledao onog ko je u teškoj situaciji te mu nisam naplaćivao ni robom ni novcem.

I zbog toga mu je bilo oprošteno."

Ibn Mes'ud kaže: - Ovo sam čuo od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, A ovaj hadis bilježe i Muslim i Buharija.

Muslim od Ebu Katade bilježi da je imao dužnika i da ga je tražio, međutim on se krio od njega.

Kad ga je Ebu Katade našao, on mu je rekao:

- Nisam u stanju vratiti dug

Ebu Katade upita:

- Allaha ti?

–Allaha mi.

Tad Ebu Katade reče:

- Koga raduje da ga Allah spasi nevolje Kijametskog dana, neka pomogne nevoljniku ili neka mu posve oprosti."

Od Ebu Jusra Ka'b b. Amra se bilježi da je čuo Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: "Ko odgodi naplatu nevoljniku (prezaduženom) ili mu posve oprosti, Allah će ga u svoj hlad smjestiti."

Enes r.a. kaže: - Ko sačeka dužnika, Allah mu za svaki dan da nagradu koliko je brdo Uhud, sve dok ne zatraži (podmirenje duga).

Imami bilježe od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Sedmoricu će Allah staviti u svoju hladovinu na dan kad druge hladovine osim Njegove ne bude bilo: pravednog vođu, mladića koji je odrastao u robovanju Allahu, čovjeka čije je srce vezano za džamiju, dvojicu koji se vole u ime Allaha, radi Njega se sastaju i radi njega rastaju, čovjeka kojeg pozove lijepa i ugledna žena, a on joj odgovori: - Ja se bojim Allaha, čovjeka koji udijeli sadaku i sakrije je tako da ljevica ne zna šta je dala desnica i čovjeka koji u samoći spomene Allaha, pa mu suze poteku."

Ebu Hedbe Ibrahim b. Hedbe kaže: -Pričao nam je h. Enes da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko nahrani gladnog, obuče golog ili ugosti putnika, Allah će ga sačuvati strahota Kijametskog dana."

Taberani bilježi sa senedom do h. Enesa b. Malika da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ko nahrani svog brata Allah će ga sačuvati teškoće stajanja na Kijametskom danu."

U objavi je potvrda ovome u ajetima sure Dehr (7.-11. ajeta) i u riječima: "**Mi doista nećemo dopustiti da propadne nagrada onome koji je dobra djela činio.**"

I riječi na više mjesta kada se govori o dobrim djelima: "**Ničega se oni neće bojati i ni za čim oni neće tugovati.**"

(Maide, 69.)

Odlomak: Ebu Nuajm sa senedom bilježi od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ima grijeha koji se ne mogu iskupiti ni namazom, ni postom ni hadžom a ni umrom.

–A čime se mogu iskupiti, Allahov Poslaniče? - upita.

–Brigom za životnu opskrbu."

Muslim bilježi od Ebu Hurejre da je rekao: - Neki čovjek je jednog dana, Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, donio meso, pa je uzeo potkoljenicu, koja mu se naročito svidjela, i

odgrizao komadić, a onda rekao: "Ja sam prvak svih ljudi na Kijametskom danu, a znate li zbog čega? - Allah će sabrati i one prijašnje i one potonje na jednom mjestu, a onda će začuti glas, vid će im se pomutiti, sunce primaknuti i ljudi će zapasti u muku i nevolju koju neće moći podnijeti, pa će reći jedni drugima: - Zar ne vidite u čemu smo? Šta nas je zadesilo? Zar ne bismo mogli otići nekome ko bi bio zagovornikom kod našeg Gospodara?

Tada će jedni drugima reći: - Idite Ademu.

Doći će do Adema i reći: - Ademe, ti si naš otac i otac čovječanstva, Allah te je svojom rukom stvorio i u tebe udahnuo od svog Duha i naredio je melekima da ti sedždu učine. Budi našim zagovornikom kod svog Gospodara, zar ne vidiš u čemu smo? Šta nas je zadesilo?

Adem će reći: - Moj Gospodar je danas srdit kako nikad prije nije bio, nit će ikada tako biti. On mi je zabranio ono drvo i ja ga nisam poslušao. Šta će biti sa mnom? Šta će biti sa mnom? Nego idite Nuhu!

Oni će otići Nuhu i reći: - Nuhu, ti si prvi Poslanik na zemlji i Allah te nazvao zahvalnim robom, zagovaraj za nas kod svog Gospodara, zar ne vidiš šta nas je zadesilo i u čemu smo? Nuh će im reći: - Moj Gospodar se danas rasrdio kako nikad nije i kako nikad neće, a ja sam prokleo svoj narod. Najpreči sam sam sebi, nego idite Ibrahimu!

Oni će doći Ibrahimu i reći: - Ibrahime, ti si Allahov Vjerovjesnik i Njegov Halil, kojeg je izabrao među svim zemljanima, zagovaraj za nas kod svog Gospodara, zar ne vidiš u čemu smo i šta nas je zadesilo?

Ibrahim će im reći: -Danas se moj Gospodar rasrdio kako nikad nije i kako nikad neće, i naveo je Ibrahim svoje neistine. Najpreči sam sam sebi, nego idite nekome drugome, idite Musau. Oni će doći Musau i reći: - O Musa, ti si Allahov Poslanik, i On te odlikovao nad ostalim ljudima svojom poslanicom i razgovorom, zagovaraj za nas kod svog Gospodara,

zar ne vidiš u čemu smo i šta nas je spopalo? Musa će im reći: - Moj Gospodar je danas srdit kako nikad nije bio i neće biti nikada, a ja sam ubio čovjeka. Najpreče mi je opravdati sebe. Nego idite Isau.

Oni će doći Isau i reći: - O Isa, ti si Allahov Poslanik, govorio si ljudima još u kolijevci, Allahova si riječ koju je On udahnuo u Merjemu i Njegov si Ruh. Zagovaraj nas kod svog Gospodara, zar ne vidiš u čemu smo i šta nas je snašlo?

Isa će im reći: -Danas je moj Gospodar srdit kako nikad nije bio i kako nikad neće biti (nije naveo svoj grijeh). Najpreči sam sebi. Idite nekome drugom, idite Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem,

Doći će i reći: - Muhammede, ti si Allahov Poslanik i pečat Vjerovjesnika. Allah ti je oprostio i prijašnje i potonje, zagovaraj za nas kod svog Gospodara, zar ne vidiš u čemu smo i šta nas je zadesilo?

Ja ću krenuti i doći do ispod Arša, pašću na sedždu. Allah će me nadahnuti kako da Mu zahvalim i pohvalu uputim, onako kako Mu niko prije mene nije zahvaljivao, a onda će reći: –Muhammede, ustani, pitaj dobićeš, zagovaraj i zagovor će biti primljen.

Podignut ću glavu i reći: –Gospodaru, moj ummet, moj ummet!

Reći će mi se: –Muhammede, uvešću od tvoga ummeta grupu koja neće račun polagati. Oni će ući na desna vrata Dženneta koja su samo za njih, dok će ostala dijeliti s drugim ljudima.

- A tako mi Onoga u čijoj je moći Muhammedova duša, razmak između dva krila džennetske kapije je kao između Meke i Hedžera ili kao Meke i Busre". (A u Buhariji je navedeno 'kao razmak između Meke i Humejra'.)

Odlomak: Ovaj opći šefaat (zagovor) našeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kojim je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, odlikovan nad ostalim poslanicima, je spomenut u hadisu: "Svaki Poslanik je imao dovu koja mu je primljena, i svaki je svoju dovu iskoristio, a ja sam svoju ostavio za kijametski dan kao šefaat (zagovor) za moj ummet".

Ovo zagovaranje znači skraćivanje čekanja pripadnicima ummeta, brže polaganje računa, i to je ustupak našem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, Muhammedu a njegove riječi: 'Gospodaru, moj ummet, moj ummet', odraz su brige koju on osjeća, i potvrda ljubavi i samilosti prema ummetu.

A njegove riječi: "I reći će se: – Muhammede, od tvog ummeta ću u Džennet uvesti one koji neće računa polagati",upućuju na to da će ljudi tražiti da se požuri s polaganjem računa, za one koji budu okupljeni čekali. Kada bude naređen ulazak u Džennet grupe koja ne treba polagati račun, bit će određeni i oni koji će morati račun polagati, a i ostali. Molba koju će ljudi uputiti Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, je rezultat nadahnuća od Allaha da bi se tog dana istaklo njegovo obećano istaknuto mjesto. Zbog toga će svaki poslanik reći: -Nisam taj, nisam taj, sve dok se ne dođe Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem, koji će reći: - Ja sam taj.

Muslim bilježi od Katade a ovaj od h. Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah će okupiti ljude na jednom mjestu i to će im biti teško", a u predaji: "pa će biti nadahnuti i reći: –Kad bi tražili zagovorništvo kod našeg Gospodara, pa da nas oslobodi ovog položaja", i kaže: "Doći će kod Adema… "

Ebu Hamid navodi da je između dolaska Ademu alejhis-selam i dolaska Nuhu alejhis-selam hiljadu godina, a isto tako između svih ostalih poslanika, sve dok ne dođu do Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem.

On navodi i da će ljudi tog dana biti različiti po položaju, prema njihovim grijesima: oni koji nisu davali zekat, koji su

uzimali od ratnog plijena, koji su varali, i koji su činili ostale velike grijehe, bit će obilježeni ružnim gnojem koji će teći iz njihovih tijela i čiji će smrad uznemiravati sve one koji budu u blizini, o čemu će biti govora kasnije.

Biće i onih koji će biti razapeti nad vatrom, oni kojima će jezici biti ispruženi preko prsa i predstavljaće vrlo ružnu sliku. Ovi spomenuti su oni koji su činili zinaluk, pederastiju (homoseksualci) i lažljivci.

Neki će imati stomake poput brda, to su oni koji su se koristili kamatom. Svaki grijeh će se ispoljiti na poseban način.

O ovome Ebu Hamid govori u knjizi *Kešfu esrari'il ahireti*. navodi i to da će poslanici biti na mimberama, a da će vjerovjesnici i učeni biti na manjim mimberama. Mimber svakog Poslanika će biti velik onoliko koliko je taj poslanik ugledan, a učenjaci-praktičari će biti na stolicama od svjetlosti, a šehidi, dobri ljudi, kao što su učači Kur'ana i mujezini, će biti na uzvišenjima od miska.

Ova skupina praktičara, koji će biti na stolicama, tražit će zagovorništvo od Adema alejhis-selam i ostalih poslanika sve dok ne dođu do Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem.

Fekih Ebu Bekr b. Burdžan u svojoj knjizi *Iršad* kaže: - Uglednici među ljudima na Dan mahšera, bit će nadahnuti da traže šefaat zbog položaja koji budu imali tj. položaja uglednika među onima koji su slijedili poslanike.

Odlomak: O tome da je ovaj šefaat mjesto hvale vrijedno - *Mekam mahmud*

Tirmizi bilježi od Ebu Seid Hudrije da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ja sam prvak svih Ademovih potomaka i ne hvališem se time (u značenju da je to istina op. prev.), u mojoj ruci će biti zastava zahvalnosti tog dana i time se ne hvališem. Neće biti nijednog poslanika počevši od Adema, a da neće biti pod mojom zastavom. Biću prvi nad kojim će se zemlja rascijepiti (proživljen biti) i ne hvališem se time.

Ljudi će pretrpjeti tri užasa i doći će Ademu i reći: - Ti si naš otac, zagovaraj za nas kod svog Gospodara!

On će reći: - Počinio sam djelo zbog kojeg sam spušten na zemlju, idite Nuhu.

Nuh će reći: - Ja sam molio protiv stanovnika zemlje pa su uništeni, nego idite Ibrahimu.

Doći će Ibrahimu, a on će reći: - Izgovorio sam tri neistine.

Potom je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: - Svaka od njih Allahovu vjeru je štitila, - nego idite Musau.

Doći će Musau, a on će reći: - Ubio sam čovjeka, nego idite Isau.

Doći će Isau, a on će reći: - Obožavan sam umjesto Allaha, nego idite Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem. Doći će meni, a ja ću krenuti s njima."- Ibn Džed'an kaže: - Enes je rekao: - Kao da gledam Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, kad kaže: "Uhvatit ću halku na džennetskim vratima i pokucat ću njome. Upitat će se: –Ko je to? Reći će se: –Muhammed. Otvorit će mi vrata i izraziti mi dobrodošlicu. Učiniću sedždu, a Allah će me nadahnuti kako da Mu zahvalim i pohvalim Ga, pa će mi se reći: –Ustani, pitaj dat će ti se, zagovaraj, zagovor će ti biti primljen, reci, tvoja riječ će naići na prijem. To je hvale vrijedno mjesto o kojem Allah dželle šanuhu kaže: "**Gospodar tvoj će ti na onom svijetu hvale dostojno mjesto darovati**". Sufjan kaže: "Enesove su riječi samo: - Uhvatit ću halku na džennetskim vratima i pokucati."

Ebu Davud Tajalisi bilježi sličan hadis sa senedom, od Ebu Nadre da je rekao: "Ibn Abbas nam je držao Hutbu u Basri, zahvalio Allahu, a onda rekao: - Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: - Nije bilo nijednog Poslanika a da nije imao dovu koja bi mu bila primljena. Svaki je iskoristio svoju na Dunjaluku, a ja sam svoju ostavio kao šefaat na Kijametskom danu, za svoj ummet. Ja sam uistinu prvak Ademovih potomaka na Kijametskom danu i ne hvališem se time. Prvi sam nad kojim

će se zemlja otvoriti i ne hvališem se time. U ruci će mi biti bajrak zahvalnosti ispod kojeg će biti Adem i svi ostali (poslanici) i ne hvališem se time. Ljudima će biti vrlo teško tog Dana, pa će reći: - Hajdemo Ademu, Ocu čovječanstva, neka on zagovara kod našeg Gospodara, pa da nam prekrati ove muke". Hadis se nastavlja do: "I doći će Isau i reći: - Zagovaraj za nas kod našeg Gospodara da nas oslobodi ovoga.

On će reći. - Ja nisam dostojan toga, mene i moju majku su proglasili bogovima pored Allaha, nego, zamislite nešto što je zapečaćeno u nečemu. Da li bi se moglo doći do toga a da se prethodno ne razvali pečat?! – Odgovorit će: - Ne bi.

Onda će on reći: - Muhammed je jedini toga dostojan danas, njemu je oprošteno i prijašnje i potonje". Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Doći će mi ljudi i reći: - Zagovaraj za nas kod Gospodara i neka nas riješi ovoga.

Ja ću reći: - Ja sam zato tako da Allah oslobodi one koje hoće i kojima je zadovoljan. Kada Allah htjedne presuditi među Svojim robovima, povikat će telal: - Gdje je Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, i njegov ummet?

Ja ću krenuti a za mnom će ići moj ummet čija će lica blistati od abdesta koji su uzimali. -Potom Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: - Mi smo zadnji od naroda, ali prvi koji će račun polagati, i svi narodi će nam praviti prolaz, i govoriće: - Ovaj narod, kao da su svi poslanici.»

Buharija od h. Omera bilježi: "Svi ljudi će klečati na Kijametskom danu i slijediće svog poslanika. Govoriće mu: - O ti zagovaraj, sve dok ne dođu do našeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, To je dan kada će mu Allah podariti mjesto hvale vrijedno".

Tirmizi bilježi od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao o Allahovim riječima, kad su ga upitali za značenje: "**Gospodar tvoj će ti na onom svijetu hvale** dostojno mjesto darovati". –To je šefaat.

Odlomak: Ljudi će pretrpjeti tri užasa; Allah najbolje

zna, ali to bi moglo biti kada se dovede Džehennem, upregnut u dizgine i kajase, a to će biti prije izlaska pred Gospodara svjetova i polaganja računa. Kad Džehennem pogleda u stvorenja, razbjesniće se, skočiće prema njima, a sve zbog Gospodarove srdžbe na njih, a o čemu će biti riječi u poglavlju o Džehennemu. Svi će popadati na koljena, lijući suze, a zalimi će proklinjati sami sebe. Potom će Džehennem zadrhtati još jednom i povećaće se strah i panika u srcima ljudi. Potom će zadrhtati i treći put i ljudi će popadati na lice od straha, iskolačenih očiju bojeći se da ih Džehennem ne dohvati svojim plamenom. Da nas Allah sačuva toga.

Odlomak: Učenjaci su se podijelili u tome šta znači hvale vrijedno mjesto pa zastupaju pet stavova;

Prvi kažu da je to šefaat na Kijametskom danu, kao što je navedeno. To smatra Huzejfe b. Jeman i h. Abdullah b. Omer.

Drugi smatraju da je to davanje zastave zahvalnosti na Kijametskom danu. Kažu: -Između ova dva stava nema oprečnosti jer će Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, imati zastavu i šefaat činiti. Tirmizi bilježi od h. Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: –Prvi sam čovjek koji će biti proživljen, njihov sam govornik (predstavnik) kad htjednu da govore, njihov muštulugdžija kad beznadni postanu, bajrak zahvalnosti je u mojoj ruci i ja sam najčasniji čovjek kod mog Gospodara i ne hvališem se time.

A u drugoj predaji stoji: –Prvi sam koji će biti proživljen, vodiću ljude kada budu delegirali, govoriću za njih kada budu šutjeli, zagovaraću za njih kad budu suđeni, muštulugdžija sam im kad nadu izgube. Zastava počasti biće u mojoj ruci. Najčasniji sam čovjek kod mog Gospodara i služiće me hiljadu sluga kao biser optočeni.

Treći zastupaju ono što bilježi Taberi od grupe učenih među kojim je i Mudžahid: - To hvale vrijedno mjesto je da će Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, Allah posaditi na Kurs i tome u prilog navode hadis.

Kurtubi veli: - Ovo mišljenje je neprihvatljivo makar i hadis bio kao potpora, nego će se hadis tumačiti u značenju da će ga Allah posjesti s ostalim poslanicima i odabranim melekima.

Ibn Abdilberr u knjizi *Temhid* kaže: - Mudžahid, iako istaknuti tumač Kur'ana, ima dva stava koje su učenjaci jednoglasno odbili, jedan je ovaj, a drugi je njegovo tumačenje ajeta: "**Toga dana će neka lica blistava biti, u Gospodara svoga će gledati**" gdje tvrdi da 'gledati' znači iščekivati nagradu.

Četvrti podrazumijevaju da je riječ **o tome da će on, sallallahu alejhi ve sellem** pojedince izbaviti iz Džehennema.

Muslim bilježi od Jezid Fekira da je rekao: "Bio sam okupiran jednim od stavova Haridžija. Jedna grupa nas je krenula da obavi hadž, a potom da kazujemo ljudima. U putu smo prolazili kroz Medinu. Tamo smo vidjeli Džabir b. Abdullaha kako govori, ljudima okupljenim oko njega, hadis Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem. Slušao sam sve dok nije spomenuo džehennemlije, a onda sam upitao: - Ashabu Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, šta to govoriš, a Allah kaže: "**Gospodaru naš, onoga koga Ti budeš u vatru ubacio, Ti si** već osramotio"i "**Kad god pokušaju da iz nje izađu, biće u nju vraćeni**".

–Pa šta to govorite?

On upita: –Učiš li ti Kur'an?

Rekoh: –Da.

On reče: –Jesi li onda čuo za hvale vrijedno mjesto Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem?

Rekoh. –Jesam.

Onda on reče: –To je mjesto Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, kojim će Allah izvesti onog koga hoće".

U Buhariji stoji hadis h. Enesa od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem: "I čuo sam ga (Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem) da kaže: - I izvešću ih iz Džehennema i uvesti u Džennet,

sve dok u Džehennemu ne ostanu oni koje je Kur'an zarobio, tj. za koje Kur'an kaže da će vječno ostati. Potom je proučio Allahove riječi: "**Gospodar tvoj će ti na onom svijetu hvale dostojno mjesto darovati**" i rekao: -To je to hvale vrijedno mjesto koje je obećano vašem Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem".

Peti tvrde da se radi o njegovom šefaatu za četvrtog od četvorice, o čemu će biti riječi.

Odlomak: Ako prihvatimo da je hvale vrijedno mjesto (*Mekam mahmud*) njegov šefaat koji će odbijati ostali poslanici i koje će Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, prihvatiti i šefaat činiti i za mu'mine i za kafire kako bi ih oslobodio strahote stajanja, onda znaj da se ulema podijelila I da nema jedinstveno mišljenje o tome koliko će puta on, sallallahu alejhi ve sellem, imati šefaat.

Nekaš kaže: - Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, ima tri šefaata: opći, onaj kojim će se džennetlijama dizati stepeni i onaj kojim će se džehennemlijama blažiti muke.

Ibn Atijje kaže: –Poznato je da su to dva šefaata: jedan opći i drugi kojim će izbavljati grješnike iz Džehennema. Ovaj drugi šefaat će imati i ostali poslanici, kao i učenjaci.

Kadi Ijad kaže da će Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, imati **pet šefaata**: **prvi** je opći; **drugi** je uvođenje ljudi u Džennet bez polaganja računa.

Treći je za one ljude iz ummeta koji svojim grijesima zaslužuju Džehennem, pa će se Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, založiti za njih i ući će u Džennet.

Ovaj šefaat negiraju novotari – haridžije i mu'tezile prema njihovom uvjerenju zasnovanom na razumu, da ti ljudi zaslužuju kaznu. Oni kažu da ono što razum ocijeni da je dobro, dobro je, a ono što razum ocijeni da je loše, loše je, s čim se ne slaže Ehhussunne.

Četvrti šefaat je za one koji uđu u Dženennem zbog

svojih grijeha, pa ih Allah dželle šanuhu izvede zbog šefaata našeg Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, ostalih vjerovjesnika, meleka i vjernika.

Tvrdim: - I ovu vrstu šefaata niječu mu'tezile, ističući da ako negiraju šefaat onome ko je zaslužio Džehennem a još nije u njega ušao, daleko je razumnije da se negira onom ko je u Džehennem već ušao.

Peti šefaat ima svrhu uzdizanja položaja u Džennnetu, Kadi Ijad kaže: Ovaj šefaat kao ni onaj prvi, ne niječu Mu'tezile.

Kažem: **Šesti** šefaat je za njegovog amidžu Ebu Taliba za ublažavanje kazne, kako Muslim bilježi od Ebu Seid Hudrije da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao kada se govorilo o njegovom amidži: "Nadam se da će mu koristiti moj šefaat na Kijametskom danu i da će biti u plićaku Džehennema, gdje će mu vatra dopirati do članaka a od toga će mu mozak ključati."

A ako neko upita navodeći ajete Uzvišenog Allaha:

"**Njima posredovanje posrednika neće biti od koristi**". Odgovorit će mu se:

- Neće koristiti grješnicima koji trebaju odslužiti kaznu u Džehennemu i koji će ući u Džennet tek kad kaznu izdrže.

Odlomak: Učenjaci se razilaze po pitanju da li su poslanici činili manje grijehe, poslije poslanstva, zbog kojih će biti ukoreni i račun polagati, ili nisu. Složni su u tome da su poslanici čisti od velikih grijeha a i od onih malih koji bi mogli utjecati na njihov ugled i autoritet.

Kadi Ebu Bekr i Ustaz Ebu Bekr smatraju da je to krajnji dokaz mu'džize, dok mu'tezile smatraju da je to krajnji dokaz razumu. Taberi i drugi fakihi i muhaddisi smatraju da su poslanici podložni činjenju manjih grijeha, što je opet suprotno mišljenju rafidija koji smatraju da su poslanici čisti od bilo kakvih grijeha. Za dokaz uzimaju objavu i one hadise koje oni smatraju ispravnim. A ovo je jasno u potpunosti. Većina učenjaka malikijskog, hanefijskog šafijskog mezheba ima sljedeći

stav: 'Oni su čisti i od velikih i od malih grijeha podjednako, jer nama je naređeno da ih slijedimo u njihovim postupcima, i to naređenje je uopćeno a ne ograničeno nečim drugim. Ako bismo zamislili mogućnost da oni čine male grijehe, onda ih ne bismo mogli slijediti jer ne bi znali koji od njihovih postupaka približava Allahu, koji je lijepo raditi a koji od njih je grijeh. Nije ispravno nekome narediti da se pokorava i slijedi nešto što bi moglo biti grijeh, izričiti je stav onih koji inače smatraju da je praksa poslanika iznad negove riječi ; u protivnom bi ove kategorije bile kontradiktorne.

Ustaz Ebu Ishak Isferajini kaže: - Postoji razilaženje po pitanju malih grijeha, ali većina smatra da je to nemoguće. Neki smatraju da ih mogu počiniti, što uopće nema uporišta.

Neki od potonjih učenjaka koji smatraju da su poslanici mogli počiniti manje grijehe, brane svoj stav na sljedeći način:– Allah nam govori o grijesima koje su počinili neki od Poslanika i o prijekoru kojem su bili izloženi zbog tih grijeha, i o tome da su ih i oni sami ih priznavali, tražili oprosta i kajali se zbog njih. Sve se to nalazi na toliko mjesta da se ne mogu sva opravdati. Istina, radi se o postupcima, poput rijetkih greški ili zaborava zbog kojih njihov autoritet nikad nije došao u pitanje. Neki to tumače različitim vrednovanjem postupaka: dakle, postupci koji bi se običnim ljudima brojali kao dobra djela, njima se ubrajaju u greške shodno njihovom položaju i ugledu. Ministru će biti uzeto za zlo ono što će običnom upravniku biti odobreno. Oni će žaliti zbog tih svojih postupaka na Kijametskom danu iako će biti sigurni od kazne i svjesni svega toga. Ovo je istina.

Džunejd vrlo dobro kaže: - Dobra djela običnih ljudi su grijesi bogougodnika. Iako ajeti i hadisi govore o greškama poslanika, to nimalo ne utječe na njihov autoritet, to ih ustvari uzdiže, pravda, hvali i odabire, neka je Allahov salavat na sve njih.

Odlomak: Ibn Mubarek, sa senedom, bilježi od Ukbeta b. Amira da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao u hadisu o šefaatu: "...Pa će Isa alejhis-selam reći: - Uputiću vas na

Vjerovjesnika koji je nepismen".

Doći će do mene i Allah dželle šanuhu će mi dozvoliti da ustanem. S onog mjesta gdje sam sjedio će se proširiti najljepši miris koji je iko osjatio. Doći ću do svog Gospodara i on će mi dati šefaat. Učiniće da imam nur koji će biti od vrha moje glave do dna pete. Kafir će reći: - Mumini su našli ko će ih zagovarati, a ko će biti naš šefaadžija?

Reći će: -Taj može biti samo Iblis, a on nas je zaveo.

Doći će do Iblisa i reći: -Mu'mini su našli šefaadžiju, ti ustani i budi naš, jer ti si nas i zaveo. Iblis će ustati, a sa njegovog mjesta će se proširiti najgori smrad koji je ikad iko osjetio, odvešće ih do Džehennema i reći: –Allah vam je pravo obećanje dao, a ja sam svoja obećanja iznevjerio"

NAJSRETNIJI ZBOG ŠEFAATA POSLANIKA, sallallahu alejhi ve sellem

Buharija bilježi od h. Ebu Hurejre da je rekao: "Pitao sam: - Allahov Poslaniče, ko su najsretniji ljudi koji će imati tvoj šefaat na Kijametskom danu?

On odgovori: - Ebu Hurejre, i mislio sam da me o tome neće niko drugi pitati, jer sam vidio tvoju želju da saznaš. Najsretniji kojim će pripasti moj šefaat na kijametskom danu su oni koji kažu *LA ILAHE ILLELAH* iskrena i čista srca"

Zejd b. Erkam prenosi od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao: "Ko kaže iskreno i čista srca *LA ILAHE ILLELLAH*, ući će u Džennet.

Upitali su: - A šta znači to iskreno i čista srca (Ihlas)?

On reče. - Da se odrodi od onog što je Allah zabranio".

O DIJELJENJU SUHUFA NA DAN POLAGANJA RAČUNA, DAVANJU KNJIGE U DESNU I LIJEVU RUKU, KO JE PRVI IZ UMMETA KO ĆE KNJIGU PRIMITI U DESNICU, NAČIN STAJANJA, ŠTA ĆE SE PRIMITI OD DJELA, DOZIVANJU PO IMENIMA OČEVA, ZNAČENJU AJETA: "A NA DAN KADA POZOVEMO SVE LJUDE S VOĐOM NJIHOVIM" (ISRA, 71.) O VELIČINI POSTUPKA ZBOG KOJEG SE ULAZI U DŽENNET ILI DŽEHENNEM, O NAJPRAVEDNIJEM SUDIJI, I O TOME DA ĆE ONAJ KO ODGOVARA BITI KAŽNJEN

Tirmizi bilježi da je hazreti Omer b. Hattab rekao: "Svodite račun sa samim sobom prije nego budete račun polagali, kitite se za Veliko izlaganje. Polaganje računa će biti olakšano onome ko bude svodio račun sa samim sobom."

Ata Horosani kaže: "Čovjek će polagati račun na Kijametskom danu pred onim koji su mu bili najdraži i najbliži, kako bi mu bilo teže"

Buharija bilježi od hazreti Aiše da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Onaj ko bude polagao račun na Kijametskom danu, bit će kažnjen.

Ona je upitala: - Allahov Poslaniče, zar Allah nije rekao: "**Onaj kome bude knjiga njegova u desnu ruku data lahko će račun položiti**"

On reče: - Nije to hisab (polaganje računa), to je ard (izlaganje) a onaj ko bude polagao račun, taj će biti kažnjen".

Ebu Davud Tajalisi sa senedom od hazreti Omera bilježi da je rekao: "Čuo sam hazreti Aišu da kaže, kad se govorilo o sudijama: - Čula sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže: - Pravedan kadija (sudija) će biti doveden na Kijametskom danu i toliko žestoko ispitivan da će požaliti i poželjeti da nije morao nikad nikome presuditi, pa čak ako bi se radilo i o hurmi."

Tirmizi bilježi od Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem rekao: "Ljudi će na Kijametskom danu imati tri provjere. Prve dvije su optužba i opravdanje. Tada će se razdijeliti suhufi, nekome u desnu, a nekome u lijevu ruku."

Tirmizi Hakim navodi u 86. osnovi pa kaže: "Doprlo je do nas od Poslnika, sallallahu alejhi ve sellem, da će ljudi na Kijametskom danu imati tri izlaganja, prva dva su raspravljanje i pravdanje, a treće je dijeljenje knjige. Raspravljanje je od strane onih koji su slijedili svoje prohtjeve i koji ne znaju svog Gospodara pa smatraju da će raspravljanjem postići uspjeh i spasiti se. A dokazivanje je od strane Allaha, Njegovim poslanicima protiv neprijatelja, a onda će neprijatelje (nevjernike) poslati u Džehennem. Allahovo dokazivanje Njegovim poslanicima i evlijama je javno".

Zbog toga Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Niko ne voli više hvalu od Allaha, niti opravdanje od Allaha. Treće izlaganje je za vjernike i to je Najveće izlaganje, kada će Allah izolovati vjernike i koriće one koje htjedne ukoriti, kako bi osjetili stid. Oni će se pred Njim znojiti i znoj će im se slijevati niz noge zbog stida, a onda će im oprostiti i Svojim zadovoljstvom obasuti."

Ebu Dža'fer Ukajli bilježi senedom od h. Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: -Sve knjige su ispod Arša, pa kad bude Dan stajanja, Allah će poslati vjetar koji će te knjige raznijeti lijevo i desno kako ko zasluži, a prvo što će moći

pročitati na svakoj od njih, bit će: "**Čitaj knjigu svoju, dosta ti je danas što ćeš svoj račun polagati.**"

Ebu Davud bilježi od hazreti Aiše da je rekla: "Naumpao mi je Džehenem, pa sam zaplakala. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, me upita: - Šta te je spopalo?

Rekla sam: - Naumpao mi je džehenem pa sam zaplakala? Hoće li nam biti na umu naša porodica na Kijametskom danu?

Poslanik sallallahu alejhi ve sellem odgovori: –U tri slučaja neće niko nikome biti na umu: kod mizana sve dok ne bude znao jesu li mu teža dobra ili loša djela, kod udjeljivanja knjige sve dok se ne bude znalo gdje će će dobiti knjigu, u ljevicu, desnicu ili iza leđa i na Siratu kad bude iznad Džehenema, sve dok ga ne pređe".

Ebu Bekr Ahmed b.Sabit Hatib bilježi od Zejd b. Sabita da je Poslanik sallallahu alejhi ve sellem rekao: "Prvi koji će dobiti knjigu u desnicu iz ovog ummeta je Omer b. Hatab i iz nje će isijavati svjetlo kao Sunce.

Upitali su: - A šta je s Ebu Bekrom, Allahov Poslaniče?

On odgovori: - Njega će meleki u džennetske perivoje otpratiti."

Hafiz Ebu Kasim b. Abdirrahman b. Munde u svom *Kitabuttevhid* bilježi od h.Muaza b.Džebela da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Allah će, na Kijametskom danu, zvonkim glasom ali koji neće biti strašan, pozvati: -Robovi moji, Ja sam Allah, nema drugog boga osim Mene, Najmilostivijeg milosnika, Najpravednijeg sudije, Najbržeg svoditelja računa. Robovi Moji, nema straha za vas, niti trebate tugovati. Iznesite svoje dokaze i olakšajte odgovaranje. Vi ste pitani i svodi se račun s vama. Meleki moji, poredajte Moje robove u safove i neka stoje na nožnim prstima kako bi račun polagali."

Šemr b. Attije bilježi: "Na Kijametskom danu će se dovesti čovjek u čijoj će knjizi biti dobrih djela kao brda.

Uzvišeni Allah će reći: - Klanjao si taj i taj dan kako bi se reklo: - Taj čovjek klanja.

Ja sam Allah i nema drugog boga osim Mene i Ja uzimam samo ono što je čisto radi Mene. Postio si taj i taj dan kako bi se reklo: - Taj posti.

Ja sam Allah i nema drugog boga iosim Mene, i Meni pripada ono što je čisto.

Udijelio si sadaku tog i tog dana da bi se reklo: - Taj je dao sadaku.

Ja sam Allah i nema boga osim Mene i primam samo ono što je čisto.

I tako će brisati sve jedno po jedno od njegovih dobrih djela sve dok knjiga ne ostane prazna.

Onda će dvojica meleka koji su bili uz njega reći: - Zar si se trudio radi nekog drugog osim Allaha?"

Kažem: "Ovako nešto nije rečeno tek na osnovu mišljenja, jer potvrdu ovome nalazimo u Darekutnijevom *Sunenu*. On bilježi od h.Enesa b.Malika da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: 'Na Kijametskom danu će se donijeti zapečaćene knjige i izložiti Allahu, pa će On reći: –Ovo odbacite, a ovo ostavite.

Meleki će reći: –Tako nam Tvoje veličine, mi o ovome znamo samo dobro.

Allah koji najbolje zna, reći će: –Ovo je bilo radi nekog drugog, a Ja primam samo ono što je urađeno radi Mene."

Tirmizi Bilježi od Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao, tumačeći Allahove riječi: "A na Dan kada pozovemo sve ljude s vođom njihovim." - Biće pozvan čovjek i dat će mu se knjiga u desnu ruku, tijelo će mu izrasti koliko za 60 lakata, lice će mu zasjati, na glavu će mu se nataknuti biserna kruna koja će svjetlucati. On će krenuti svom društvu koje će ga zamijetiti izdaleka, i reći će: –Gospodaru, daj nam ovoga i

blagoslovi nas njime!

On će im doći i reći: –Radujte se, svaki musliman će imati ovakvu nagradu!

Što se tiče kafira, njegovo lice će potamniti, tijelo će mu izrasti do 60 lakata, kao što je Adem alejhis-selam. Na glavu će mu se ustaknuti kruna od vatre. Kada ga vide, njegovi drugovi će reći: –Utječemo se Allahu od zla ovog čovjeka. Gospodaru, ne dovodi ga među nas!

Kada dođe među njih oni će reći: –Gospodaru, ponizi ga!

On će im tada reći: - Allah vas udaljio, svaki od vas će dobiti ono što sam i ja."

"Bilježi se da je Isa alejhis-selam prolazio pored jednog mezara, pa je nogom dodirnuo mezar i rekao:

–O ti koji si u mezaru, ustaj Allahovom voljom!

Čovjek je ustao iz mezara i rekao: - Ruhullah, (nadimak Isa, alejhis-selam) što hoćeš, polažem račun 70 godina sve dok nisam maločas začuo glas da ustanem i odgovorim Ruhullahu.

Isa, alejhis-selam, mu reče: –O ti, izgleda da si puno griješio, šta si radio?

Čovjek reče: –Ruhullah, tako mi Allaha, bio sam samo sakupljač drveta, nosio sam drvo na leđima, jeo ono što je halal i dijelio sadaku.

Isa, alejhis-selam, reče: - Slavljen neka je Allah, čovjek nosi drva na plećima, jede halal i daje sadaku, a polaže račun 70 godina.

Tad čovjek reče: –Ruhullah, Allah me ukorio, rekavši mi: - Jedan od Mojih robova je zatražio od tebe da mu doneseš svežanj drva, ti si iz toga svežnja uzeo jednu motku, prezirući Me, a znaš da sam Ja Allah koji zna šta si i koji te vidi."

Odlomak: Uzvišeni Allah kaže: "**I svakom čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati.**"

Zedžadž kaže: - Vrat ('unuk) je u ovom slučaju u značenju stalnog praćenja kao što je ogrlica stalno uz vrat.

Ibrahim b. Edhem kaže: „ Svaki čovjek o svom vratu ima ogrlicu na koju se pišu njegova djela, pa kad umre, ona se sklopi, a kad bude proživljen ona će se otvoriti i biće rečeno: "**Čitaj knjigu svoju, dosta ti je je danas što ćeš račun polagati** "

Ibn Abbas kaže da je tumačenje ovog ajeta u sljedećem ajetu: "**A na Sudnjem danu ćemo mu knjigu otvorenu pokazati: –Čitaj knjigu svoju dosta ti je danas to što ćeš svoj račun polagati.**"

Hasan kaže: –Čovjek će čitati svoju knjigu bez obzira bio pismen ili ne.

Ebu Suvar Adevi, nakon što je proučio ajet: "**I svakom** čovjeku ćemo ono što uradi o vrat privezati." rekao je: - Dva puta otvorena i jednom zatvorena. Čovječe, zar te nije stid, knjiga ti je otvorena i u nju piši i popunjavaj je čime hoćeš, a kad umreš biće zatvorena, a onda kad proživljen budeš, otvoriće se i onda: "**Čitaj knjigu svoju dosta ti je danas to što ćeš svoj račun polagati.**" Kada ljudi vide svoja djela koja su zabilježena u njihovim knjigama, otpočeće polaganje računa.Uzvišeni Allah kaže: "**Onaj kome bude knjiga njegova u desnu ruku data lahko će račun položiti**"

Što upućuje na to da će polaganje računa (obračun) biti nakon što se dadne knjiga, jer ljudi se poslije proživljenja neće sjećati šta su radili. Uzvišeni Allah kaže: "**Na Dan kad ih Allah sve oživi, pa ih obavijesti o onome što su radili, Allah je o tome račun sveo, a oni su to zaboravili.**" Već je bilo riječi o tome kako će Allah svoditi račun sa Svojim stvorenjima u poglavlju o imenima Kijametskog dana, pa kada budu proživljeni iz svojih mezarova i budu stajali koliko Allah htjedne, goli i bosi, i kada dođe vrijeme obračuna koje Allah odredi, narediće se da se donese knjiga koju su pisali Kiramen Katibin, sa svim djelima koja su ljudi činili i te knjige će im biti razdijeljene. Neko će svoju knjigu dobiti u desnu ruku, i to su

sretnici, neko će dobiti u lijevu ili straga i to su nesretnici. Tada će svako čitati svoju knjigu.

Brate, zamisli sebe na Dan kad se knjige podijele, vage postave i kada te prozovu tvojim imenom: –O taj i taj! pred svim stvorenjima. –Dođi da račun pred Allahom položiš!

Meleki su zaduženi da te privedu i oni će te dovesti do Allaha. Sličnost tvog imena i imena tvog oca ih nimalo neće zbuniti. Oni će znati da si ti na redu jer će poziv uzdrmati tvoje srce, zadrhtaće ti tijelo, promijenićeš boju. Provešće te kroz redove da tvog Gospodara kako bi odgovarao i stajao pred Njim. Svi ljudi će te gledati kako ideš, znajući kuda i zašto. Zamisli samo kako stojiš pred svojim Gospodarom držeći knjigu u kojoj su sva tvoja djela čak i ona koja si nekad uspio sakriti od ostalih ljudi. Ti ćeš čitati svoju knjigu otežalim jezikom i slomljenog srca. Sve strahote tog dana će biti oko tebe. Koliko je samo prijestupa koje si zaboravio, koliko grijeha koje si krio, a sada su javni postali. Koliko je djela za koja si mislio da će ići tebi u prilog, a ona ti budu odbijena i poništena, a puno si nade u njih polagao. Kako će ti samo srce patiti zbog svih propusta u pokoravanju svom Gospodaru. "Onaj kome se knjiga njegova u **desnu ruku njegovu da**" i koji bude znao da je Džennetlija reći će: **„Evo vam, čitajte knjigu moju"**

A to sve nakon što mu Allah dozvoli da pročita svoju knjigu. Ako je čovjek činio dobro, pozivao dobru i preporučivao ga te ako je bilo puno onih koji su ga slijedili, biće prozvan svojim imenom i imenom svoga oca. Tada će pristupiti, dobiće svoju bijelu knjigu ispisanu svijetlim slovima. U unutrašnjosti knjige biće njegova loša djela, a na vanjskim stranicama njegova dobra djela. Počeće se sa lošim djelima, čitajući ih, on će blijediti, drhtati i strahovati. Kada dođe do kraja, pročitaće: "Ovo su tvoji grijesi i oni su ti oprošteni". On će se tome vrlo obradovati. Potom će čitati svoja dobra djela što će samo povećati njegovu radost.

Kada dođe do kraja svoje knjige naći će napisano: "Ovo su tvoja dobra djela koja su ti umnogostručena". Tada će mu lice

svijetlim postati. Ustaći će mu se kruna na glavi i biće odjeven džennetskom odjećom. Na svaki zglob će dobiti nakit, izrašće u visinu od 60 lakata, što je bila visina Adema, alejhis-selam. Reći će mu se: "Idi svom društvu i obraduj ih. Kaži da će svaki od njih dobiti ovakvu nagradu". Kada se okrene povikaće: "Evo vam, čitajte knjigu moju, ja sam čvrsto vjerovao da ću račun svoj polagati".

Allah dželle šanuhu kaže: **"I on će biti u životu zadovoljan, u Džennetu predivnom"** na nebesima "Čiji će **plodovi nadohvat biti"** Ti će se džennetski plodovi približiti Džennetlijama.

Čovjek će pitati svoje društvo: –Da li me prepoznajete?

Oni će reći: - Allah te počastio, ali ko si ti ?

On će reći: - Ja sam taj i taj, svi se radujte ovakvoj nagradi koju sam ja dobio.

"Jedite i pijte radosni, za ono što ste u danima minulim zaradili".

A ako je čovjek činio nedjela, pozivao na grijeh i imao puno pristaša, biće prozvan po svom imenu i imenu svog oca. Pristupiće i dobiće svoju knjigu koja će biti crna i ispisana crnim. U unutrašnjosti će biti njegova dobra djela, a izvana loša. Počeće čitati svoja dobra djela i pomisliće da će biti spašen.

Kada dođe do kraja, naći će napisano: "Ovo su tvoja dobra djela i ona su ti poništena".

To će kod njega izazvati tugu, lice će mu potamniti i zapašće u beznađe, okrenuće svoju knjigu i početi čitati svoja loša djela što će još više povećati njegovu tugu i lice potamniti. Kada dođe do kraja knjige naći će napisano: "Ovo su tvoji grijesi, umnoženi", tj. zbog njih će ti biti otežana patnja, a ne u značenju da mu se pridodalo više nego što je uradio. Pogledaće u Džehennem, iskolačiti oči od straha a lice će mu potamniti. Navući će mu se odjeća od katrana i reći će mu se: "Idi svome društvu i reci im da svakog od njih čeka isto".

On će doći do njih i reći: “**Kamo sreće da mi knjiga moja** ni data nije i da ni saznao nisam za obračun svoj! Kamo **sreće da me je smrt dokrajčila, snage moje nema više.**”

Onda će Allah dželle šanuhu reći: “**Držite ga i u okove okujte, zatim ga samo u vatri pržite, a onda ga u sindžire sedamdeset lakata duge vežite.**”

Allah zna najbolje kakav je taj lakat.

Hasan kaže da je to Ibn Abbas protumačio da je lakat, lakat meleka. U poglavlju o Džehennemu, o ovom sindžiru će biti više riječi.

“**U okove okujte**” tako što će mu se okovi provući kroz usta, a izaći kroz analni otvor. Tako kaže Kelbi.

Drugi kažu da će mu vrat biti okovan. Jedna halka ovog sindžira je takva da kad bi se stavila na brdo, istopila bi ga.

On će pozvati svoje društvo i reći: –Da li me poznajete?

Oni će reći: –Ne! Ali vidimo u kakvom si poniženju, pa predstavi nam se!

On će reći: –Ja sam taj i taj, svakog od vas čeka ovakva kazna.

Što se tiče onog koji će dobiti knjigu straga, njegovo lijevo rame će biti istrgnuto i natrag okrenuto kako bi mogao primiti svoju knjigu.

Mudžahid kaže: “Isto tako će mu i oči biti postavljene natrag. Zamisli sebe ako budeš od sretnika pa pred ljude izađeš ozaren i radostan, lijep i savršen. Držaćeš knjigu svojih djela u desnoj ruci, meleki će te uzeti za nadlaktice i pred svima povikati: –To je taj i taj, on je usrećen srećom poslije koje nikad nesreću neće osjetiti.

Ali ako si od nesretnika, lice će ti potamnjeti, dobićeš knjigu u lijevu ruku ili straga, proklinjaćeš i plakati. Meleki će te uzeti za nadlaktice i povikati: –Ovo je taj i taj, on je nesretnik i nikad više sreće neće iskusiti.

Kurtubi kaže: "Riječi 'taj i taj' upućuju na to da će čovjeka na Kijametskom danu prozivati po njegovom i imenu njegova oca. U hadisu od Ebu Derdaa ra. stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vi ćete biti prozivani po vašim imenima i imenima vaših očeva, pa nadjevajte lijepa imena."

O ALLAHOVIM RIJEČIMA: "NA DAN KAD ĆE NEKA LICA POBIJELITI"

Tirmizi od Ebu Galiba bilježi da je rekao: "Ebu Umame je vidio nataknute lobanje na zidinama Damaska pa je rekao: -Džehennemski psi su najgori ubijeni pod kapom nebeskom, a najbolji ubijeni su njihove žrtve.

Potom je proučio ajet "**Na Dan kad će neka lica pobijeliti**" pa do kraja ajeta.

Upitao sam Ebu Umamu Belilija: -Jesi li čuo od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem?

On reče: -Da ga nisam čuo jednom, dvaput, triput - i brojao je, sedam puta, - ne bih vam ni govorio.

Ebu Bekr Hatib bilježi sa senedom od Ibn Omera da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, o Allahovim riječima "**A na** Dan kad će neka lica pobijeliti" rekao: -Pobijelit će lica onih koji se budu sunneta pridržavali, a pocrniće lica novotara."

Malik b. Enes kaže: "Potamniće lica onih koji budu strasti svoje slijedili."

Hasan kaže da će to biti lica munafika.

Katade tvrdi da su to lica otpadnika od vjere.

Ubejj b. Ka'b kaže da su to lica kafira, što je prihvatio i Taberi.

Gospodaru, učini naša lica svijetlim na Dan kad budu svijetla lica tih, a ne pocrni nam lica na dan kada ona crna budu u Tvojih neprijatelja, tako Ti onih koje Si poslanicima i Vjerovjesnicima Svojim učinio i tako Ti Tvoje milosti i Plemenitosti, o Ti koji Si Najplemenitiji!

O RIJEČIMA: "I VIDJET ĆETE GRJEŠNIKE PRESTRAVLJENE ZBOG ONOGA ŠTO JE U NJOJ" (Kehf, 49.)

Ibn Mubarek sa senedom bilježi da je neki čovjek iz Benu Eseda pričao: "Omer je rekao Ka'bu: –O Ka'be, živ bio, pričaj nam nešto o Ahiretu.

Ka'b je rekao: –Kada bude Kijametski dan, uzdignuće se Levhimahfuz i neće biti nijednog stvorenja, a da neć vidjeti svoja djela. Potom će se donijeti knjige u kojima su ljudska djela i rasuće se oko Arša. O tome govore riječi Allaha dželle šanuhu: "**I Knjiga će biti postavljena i vidjećete grješnike prestravljene zbog onoga što je u njoj. 'Teško nama!'- govoriće - 'kakva je ovo knjiga, ni mali ni veliki grijeh nije propustila, sve je nabrojala.'**"

Sudi kaže: "Mali grijeh je sve osim širka, koji je veliki".

Ka'b priča: "Potom će se dovesti vjernik i biće mu njegova knjiga data u desnu ruku i on će gledati u nju. Ljudi će vidjeti njegova dobra djela, a on će čitati svoja loša djela."

Potom je Ka'b ispričao slično onom što smo već naveli. Fudajl b. Ijad, kad bi čitao ovaj ajet, govorio bi: "Teško nama, priznajte Allahu svoje male prije velikih grijeha!"

A Ibn Abbas bi govorio: "Mali grijesi su osmijeh, a veliki grohotan smijeh" ako je to bilo u griješenju Allahu džellе šanuhu.

Bilježi se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, naveo primjer malih grijeha pa kaže: "Mali grijesi su slični grupi ljudi koji su se zaustavili u pustinji. Došlo je vrijeme objeda i svi su se razišli da skupe drva. Jedan je donio grančicu, drugi dvije i na kraju je nastala velika gomila drva. Naložili su vatru i pripravili hranu.Tako se mali grijeh sabire kod počinioca sve dok ga, na kraju, ne uništi, osim ako mu Allah džellе šanuhu oprosti. Čuvajte se malih grijeha jer ćete i za njih kod Allaha džellе šanuhu odgovarati!"

Muhammed Abdulvehhab Kureši i Imam Ebu Hasen Šafi'i, sa senedom do Salih b. Sa'da biljže da je on rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: –Strogo se čuvajte malih grijeha, jer su oni slični skupini ljudi koji su se našli u pustinji, pa su sakupljali drvo, ovaj je donio granu, onaj granu sve dok nisu sakupili toliko da mogu spraviti hranu. Tako mali grijesi, ako ih čovjek počne činiti, ne ostavljaju ga dok ga ne unište".

Jedna grupa učenjaka kaže: "Svi su grijesi veliki."

Neki kažu: "Ne gledaj koliki je grijeh, nego prema kome si se ogriješio, jer su prijestupi grijesi."

Međutim, postoje veliki i mali grijesi, ali o tome nije ovdje mjesto da se govori. To smo objasnili u tefsiru Sure Nisa u knjizi *Džami' liahkamil Kur'an*, a Allah najbolje zna.

O ČEMU ĆE ČOVJEK BITI PITAN I KAKO

Uzvišeni Allah kaže: "I sluh, i vid, i razum, za sve to će se **doista odgovarati.**" I kaže: "Nama ćete se poslije vratiti i Mi ćemo vas o onom što ste radili obavijestiti!" "**Reci: 'Hoćete, Gospodara mi moga, sigurno ćete biti oživljeni, pa o onom što ste radili, doista, biti obaviješteni!'**" I kaže: "**Onaj ko bude uradio koliko trun dobra - vidjeće ga, a onaj ko bude uradio i koliko trun zla - vidjeće ga.**" Znači bit će pitan za to i prema tome nagrađen. Ajeti koji govore o ovome su mnogobrojni. Uzvišeni kaže: "**Zatim ćete toga dana za sladak život biti pitani sigurno.**"

Tirmizi bilježi od Ebu Hurejre da je rekao: "Kada je objavljen ovaj ajet "**Zatim ćete toga dana za sladak život biti pitani sigurno**", ljudi su upitali: -Allahov Poslaniče, kakve blagodati, to su voda i hurme, neprijatelj i naše sablje o pojasu?

On reče: - O tome se i radi."

Od h. Ebu Hurejre se bilježi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Prvo što će biti pitan čovjek na Kijametskom danu će biti: -Zar ti nismo dali zdravlje i napojili te hladnom vodom?"

Ebu Nu'ajm bilježi sa senedom od Abdullaha da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Čovjek neće napraviti nijedan korak, a da neće biti pitan zbog čega ga je načinio."

Muslim bilježi od Ebu Berze Eslemija da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Čovjek se neće pomaknuti s mjesta na Kijametskom danu dok ne bude upitan za četvero:

O svome životu – kako ga je preveo?

O svome tijelu – u šta ga je utrošio?

O svojim djelima – kako ih je radio?

O svom imetku – kako ga je stekao i u šta ga je potrošio?"

O ovoj temi Kurtubi sa senedom bilježi od Muaz b. Džebela da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

„ Čovjek neće maći ni koraka na Kijametskom danu dok ne bude upitan za četiri stvari: O svom životu – u šta ga je proveo? O mladosti – u šta ju je potrošio? O imetku – odakle ga je zaradio i u šta potrošio? O svojim djelima – šta je radio?"

Taberani sa senedom bilježi od Ibn Omera da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Kada bude Kijametski dan, Allah dželle šanuhu će pozvati jednog od svojih robova i pitati ga o njegovom ugledu (obrazu) kao što će ga pitati o njegovim djelima."

Muslim od Safvana b. Muhriza bilježi da je rekao: "Neki čovjek je pitao h. Omera: – Šta si čuo Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da govori o Nedžvi (raspravi ili optužnici)?

On reče: – Čuo sam ga da kaže: 'Vjernik će biti doveden na Kijametskom danu i na njega će se navaliti njegovi grijesi. Biće upitan: – Priznaješ li?

– Priznajem. – reći će.

Tada će On reći: – Ja sam ih sakrio na Dunjaluku od

ostalih, a danas ih opraštam. Tada će mu se dati njegova knjiga s dobrim djelima.

Što se tiče nevjernika i munafika, oni će biti prozvani, a onda će se reći: "**Ovo su oni koji su laži o Allahu iznosili**"

A Buhari na kraju kaže: "**Ovi su izmišljali laži o Gospodaru svome" "Neka Allahovo prokletsvo stigne mnogobošce.'"**

Bilježi se u hadisu od hazreti Alije da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Kada bude Kijametski dan Allah će se osamiti sa Svojim robom vjernikom i izložiti mu sve njegove grijehe, jedan po jedan, a onda mu oprostiti. Te njegove grijehe neće vidjeti ni najbliži meleki niti ijedan od Poslanika. Ono što prezire prekriće mu, a onda će reći njegovim ružnim postupcima: - Budite dobra djela!"

Ebu Kasim Ishak b Ibrahim Hatebi bilježi sa senedom od h.Ebu Hurejre da je rekao:

"Allah će, na Kijametskom danu, Sebi približiti Svoga roba i zastrijeti ga Svojim ogrtačem od svih stvorenja. Pod tim zastorom će mu biti data knjiga njegovih djela i biće mu rečeno: - Ademov sine, čitaj svoju knjigu.

Kada god naiđe na dobro djelo, lice će mu zasjati, a kad naiđe na loše djelo, lice će mu potamniti.

Tada će ga Allah upitati: – Priznaješ li Moj robe?

On će odgovoriti: – Priznajem Gospodaru!

Tada će Allah reći: – Ja bolje poznajem tvoja djela od tebe, oprostio Sam ti ih.

Za svako dobro djelo će učiniti sedždu i za svako loše djelo koje mu bude oprošteno, učiniće sedždu. Ostala stvorenja će od svega vidjeti samo ovo posljednje, pa će početi jedni drugima govoriti: – Blago li se ovome koji nikad nije zgriješio! – neće znati šta se odvijalo između tog čovjeka i Allaha dželle

šanuhu."

Kurtubi kaže navodeći sened do h.Ebu Zerra da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Čovjek će biti doveden na Kijametskom danu i biće rečeno: - Izložite mu njegove male grijehe, a sakrijte njegove velike grijehe.

Biće mu rečeno. - Tog dana si uradio tako, tako i tako, do tri puta.

Čovjek će potvrditi i neće nijekati.

Čovjek će strahovati od toga da mu budu izloženi veliki grijesi. Ako Allah dželle šanuhu s njim htjedne dobro, reći će: - Zamijenite mu svaki njegov loš postupak dobrim djelom.

Čovjek će se pokloniti i reći: - Gospodaru, imam grijehe koje ne vidim ovdje."

Ebu Zerr kaže: - Vidio sam tada da se Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nasmijao tako da su mu se kutnjaci ukazali, a zatim je proučio: "**Allah će njihova hrđava djela u dobra promijeniti**."

Odlomak: Njegove riječi "Neće se čovjek ni pomaći na Kijametskom danu dok ne bude upitan" su uopćene za sve, ali navedene riječi Muhammeda sallallahu alejhi ve sellem daju ograničenje "U Džennet, iz mog ummeta, ući će 70 000 bez polaganja računa." A i shodno riječima Uzvišenog, upućenih Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem: "Iz tvog ummeta ću u Džennet uvesti skupinu ljudi koji neće polagati računa i oni će ući na desna vrata." A i zbog riječi Uzvišenog: "**A grješnici će se po biljezima svojim poznati, pa će se za kike i za noge ščepani biti.**"

Riječi: "I o svojim djelima - šta je radio?"

Kažem: "Ovo je zastrašujuće jer nije rekao 'I o djelu i što je o njemu rečeno' Čovjek, stoga, treba pogledati svoja djela, onoliko koliko su mu poznata, i vidjeti koliko je u tim svojim

djelima bio iskren prema Allahu dzelle šanuhu i koliko su ta njegova djela bila čista, kako bi se uvrstio u skupinu onih koje Uzvišeni Allah hvali riječima: "**Oni su iskreni vjernici**" Ili neka radi suprotno onome što zna, pa da bude uvršten među one za koje Allah dželle šanuhu kaže: "**I poslije njih ostala su pokoljenja** koja su Knjigu naslijedila" I kaže: "**O vjernici, zašto jedno govorite, a drugo radite? O kako je Allahu mrsko kad govorite riječi koje djela ne prate!**"

Predaje o ovome su mnogobrojne, a nabrojaćemo neke u poglavljima o Džehennemu. Riječi:

"Dok ga ne zakloni Svojim zaklonom" tj. Dok ga ne prekrije, smiri, počasti i obrati se govorom punim topline, pa će ga upitati: – Priznaješ li?

On će odgovoriti: – Gospodaru priznajem i prepoznajem.

Tada će mu Allah dželle šanuhu, ukazujući mu milost i blagost reći: – Ja sam ih sakrio na dunjaluku – tj. nisam dozvolio da ih ljudi saznaju – a danas ih praštam.

Zatim će se reći: – Ovo su grijesi od kojih se pokajao."

Ebu Nuajm bilježi od Evzaija, a ovaj od Bilal b. Sa'da da je rekao : – Allah dželle šanuhu će oprostiti grijehe, ali ih neće brisati iz knjige djela, sve kako bi ih čovjek mogao vidjeti na Kijametskom danu, makar se od njih i pokajao.

Kurtubi kaže: - Ovdje nema nikakve oprečnosti sa ajetima i hadisima u kojim stoji da će Allah dželle šanuhu loša djela zamijeniti dobrim, jer se to može desiti nako što rob vidi svoje postupke. A Allah najbolje zna.

Kaže se:– Samo mali grijesi koje je počinio.

Drugi govore: – Veliki koje je počinio čovjek prema Allahu dželle šanuhu, ali grijesi koje je počinio prema drugim ljudima, tražee nužna zadovoljštinu dobrim i lošim djelima kako ćemo kasnije objasniti.

A kaže se: – Ono što je imao namjeru uraditi, ali nije bio u

mogućnosti i što ga ga je okupiralo čitavog, iako tu namjeru nije ni ostvario. Ovo zagovaraju Taberi Nuhas, i još neki učenjaci, tumačeći sljedećim ajetom ono što je navedeno u hadisu.

A ajet kaže: "**Pokazivali vi ono što je u dušama vašim ili to krili Allah će vas za to pitati**" Tako ovaj ajet ne bi bio derogiran nego punovažeći, a Allah najbolje zna.

Ovo smo objasnili u knjizi *Džami' liahkami-l-Kur'an*

Bilježi se od Ibn Mes'uda da je rekao: "Allah dželle šanuhu neće pokriti sramote Svog roba na Dunjaluku, a do to isto neće učiniti i na Ahiretu."

To potvrđuje i hadis koji bilježi Muslim: "Allah dželle šanuhu neće zakloniti Svoga roba na Dunjaluku, a da neće njegove mahane zakloniti i na Ahiretu."

Muslim, isto tako, bilježi i hadis od h. Ebu Hurejre u kojem stoji: "Ko pokrije mahane muslimana, Allah dželle šanuhu će pokriti njegove i na Dunjaluku i na Ahiretu."

Ili predaja: "Ko sakrije muslimanu sramotu, Allah dželle šanuhu će na Kijametskom danu sakriti njegovu."

Ebu Hamid Gazali kaže: – Ovome se nada vjernik skrivajući sramote muslimana i podnoseći njihove ispade. Ne koristi jezik kako bi ih ogovarao ili o njima govorio ono što im ne bi bilo drago čuti. Ovakav i jeste zaslužan da mu se vrati istom mjerom na Kijametskom danu.

Odlomak: o riječima Uzvišenog: "Sakrio sam ih od ljudi na dunjaluku, a danas Sam ti ih oprostio"

Ovdje vidimo riječi Uzvišenog Allaha koje potvrđuju ispravnost stava učenjaka ehlussunneta koji kažu da Allah dželle šanuhu neće provesti Svoju prijetnju nad mu'minima grješnicima. Arapi su se ponosili time da prijetnju ne sprovedu.

Ibn Arebi kaže: – Takvi su Arapi, a Vladar vladara, Čisti i Iskreni, nikada ne može jedno obećati, a drugačije postupiti, svejedno radilo se o nagradi ili kazni.

Ono što učenjaci o tome kažu je izvanredno:

Ajeti koji govore o prijetnji su opći za sve ljude, ali je Allah dželle šanuhu u Svojoj Knjizi objasnio, pa kaže: **"Allah neće oprostiti da Mu se neko drugi smatra ravnim, a oprostiće manje grijehe od toga"** I kaže: **"Gospodar tvoj ljudima prašta i uprkos zulumu njihovu."**

I kaže: **"Ha Mim. Knjigu objavljuje Allah, Silni i Sveznajući, koji oprašta grijehe i prima pokajanje, koji strahovito kažnjava i obilno nagrađuje; drugog boga osim Njega** nema." A također i šefatom Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, i ostalih koje Allah izuzme i počasti od Svojih robova.

O TOME DA ĆE UZVIŠENI ALLAH VODITI RAZGOVOR SA SVOJIM ROBOM BEZ POSREDNIKA

Muslim bilježi od Adij b. Ibrahima da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Nema nijednog od vas, a da Allah dželle šanuhu neće voditi razgovor s njim. Nikakvog posrednika u tome neće biti. Čovjek će se osvrnuti desno i naći će samo ono što je uradio. Kad pogleda lijevo vidjeće ono što je uradio. Pred njim će biti Džehennem. Bojte se vatre makar polovinom hurme."

A u predaji koju bilježi Ibn Hadžer stoji: "Makar lijepom riječi"

Ibn Mubarek bilježi od Enesa b. Malika da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Čovjek će na Kijametskom danu biti doveden pred Allaha dželle šanuhu, pa će ga On upitati: – Dao sam ti, imetkom te obdario i blagodatima opskrbio, a šta si ti zauzvrat uradio?

Čovjek će reći: – Gospodaru, sakupljo sam imetak, unapređivao ga i ostavio sam više nego sam naslijedio, povrati me i to ću ti donijeti.

Allah će reći:– Pokaži Mi šta si ostvario.

Čovjek u svemu tome neće imati nikakvog dobra i biće odveden u Džehennem.

Čovjek će zbog toga biti ponižen.

Kažem: Riječi "Niko od vas nije izuzet" tj. nema nikog ko će polagati račun i ući u Džennet a da Allah dželle šanuhu neće voditi razgovor s njim. A Allah najbolje zna.

Zato promisli o svom životu i grijesima te kao ćeš se osjećati kada ti ih On navede i upita:

– Robe Moj, zar te nije bilo stid Mene, nego si otvoreno istupao protiv Mene i grijehe si činio. Od ostalih ljudi si krio svoju sramotu i njima se prikazivao u najboljem obliku. Zar Sam, u tvojim očima, bio manje važan od Mojih robova. Nisi puno pridavao pažnje Meni, a uvažavao si ono što drugi misle o tebi. Zar te nisam blagodatima obasuo, pa zbog čega se odmetnu i šta te zavede od Mene?

Od Ibn Mes'uda se bilježi da je rekao: "Niko od vas neće biti, a da se Allah s njim neće osamiti, kao što se neko od vas osamljuje s Mjesecom kad pun izađe, a onda će mu reći: – Čovječe, šta te zavelo od Mene? Čovječe, šta si praktikovao od onog što si znao? Čovječe, kako si odgovorio pozivu Poslanika? Čovječe, zar nisam pratio tvoj pogled onda kad si gledao ono što ti nije dozvoljeno, zar ti nisam sluh kontrolisao?

Tako će ga pitati i za ostale organe.

Zamisli sad svoj stid dok ti bude nabrajao svoje blagodati i tvoje grijehe, svoje podrške i tvoje nepodopštine? Ako nešto zanijekčeš, onda će tvoji organi svjedočiti protiv tebe. Utječemo se Allahu dželle šanuhu od toga da pred ostalim stvorenjima, protiv nas svjedoče naši organi. Uzvišeni Allah je obećao vjernicima da će ih zaštiti i da niko neće ništa znati o tome, i to iz Svoje velike milosti."

Da li će Allah dželle šanuhu voditi razgovor s nevjernicima kada budu račun polagali?

O tome postoji razilaženje koje smo naveli u poglavlju o imenima Sudnjeg dana, a još ćemo o tome kazati u poglavlju o svjedočenju organa protiv nevjernika i licemjera, i njihovom susretu s Uzvišenim Allahom.

Odlomak: Ako se kaže: – Allah, dželle šanuhu, govori o tome kako će ljudi biti nagrađeni shodno svojim djelima, i kaže da će se Džehennem napuniti ljudima i džinima, a ne govori o nagrađivanju džina niti njihovom polaganju računa, pa što o tome možeš reći? Da li će i s njima Allah, dželle šanuhu, razgovarati?

Odgovor je: – Allah ,dželle šanuhu, je izvjestio o tome da će i džini i ljudi biti pitani, pa kaže: "**O skupe džinski i ljudski, zar vam iz redova vas samih poslanici nisu dolazili koji su vam** ajete **Moje kazivali i upozoravali vas da ćete ovaj vaš dan dočekati?**"

Oni će reći: – Mi to priznajemo na svoju štetu. Ovo je pitanje, pa ako je potvrđen dio pitanja onda je čitavo potvrđeno. Pošto se obraća džinima kao razumnim i kaže se „**od vas**" mada su poslanici bili ljudi, ali su ljudi preči baš kao što pojam 'ljudi' obuhvata i muškarce i žene. A onda, oni spadaju u one koji će račun polagati i na jednom mjestu okupljeni biti. Pošto će biti na jednom mjestu, oslovljava ih se oslovljavanjem kao da su jedinstvena skupina, i oni su stvoreni da bi robovali, o čemu Uzvišeni kaže: "**Džinove i ljude Sam stvorio samo zato da Mi se klanjaju**"

Nagrada i kazna je zbog robovanja, mada su džini stvoreni od plamena, a ljudi od zemlje. Njihova konstrukcija je različita od naše, ali među njima ima vjernika i kafira. Naš neprijatelj Iblis je jednak neprijatelj i njima i vodi borbu s njihovim vjernicima a prijateljuje s njihovim kafirima. I među njima ima šiija, kaderija i murdžija, o čemu govore riječi:

"**Ima nas različitih**"

Kaže se: - Kada Allah kaže: "**A oni koji budu vjerovali i** dobra djela činili - oni će stanovnici Dženneta biti i u njemu će

vječno boraviti" ove riječi se odnose i na džine i na ljude, pa džine obuhvata ono što je obećano i ljudima.

Pa ako se kaže: – Zbog čega se džini i ljudi spominju zajedno kad se govori o kazni, a govori li se o nagradi onda se spominju samo ljudi.

Odgovor: – Oni se također spominju i onda kada se obećava jer Uzvišeni kaže: "**Na takvima treba da se ispuni riječ rečena o narodima - džinovima i ljudima koji su prije njih bili** i nestali, jer – **oni su zaista nastradali.**" a zatim kaže: "**Za sve će posebni stepeni, prema tome kako su radili.**" Misli se se i na džine i na ljude jer su zajedno i spomenuti.

Ako se kaže: - Govori se o međusobnom okrivljavanju ljudi i džina u Džehennemu, jer Allah dželle šanuhu kaže: "**I kada bude sve riješeno, šejtan će reći: – Allah vam je pravo obećanje dao, a ja sam svoja obećanja iznevjerio; ali, ja nisam nikakve vlasti nad vama imao, samo sam vas pozivao i vi ste mi** se **odazivali; zato ne korite mene, već sami sebe**" (Ibrahim,22.)

Uzvišeni kaže: "**A drug njegov će reći: – Gospodaru naš, ja ga nisam silom zaveo, sam je u velikoj zabludi bio.**" A o nadgovaranju pripadnika dviju skupina (džina i ljudi op.prev.) u Džennetu, nemamo nikakve obavijesti.

Reći će se: – Nadgovaranje u Džehennemu će biti zbog toga što će čovjek reći za šejtana koji ga je pratio na dunjaluku: – On me je zaveo.

A on će uzvratiti: – Gospodaru, nisam ga ja zaveo, nego je sam u zabludu pao.

Razlog za nadgovaranje džennetlija ne postoji, stoga nije ni rečeno o tome ništa. Isto tako, Allah dželle šanuhu kazuje ljudima da će grješnici biti sa šejtanima u Džehenemu i s njima se nadgovarti kako bi ih time ukorio zbog njihova griješenja, dok o tome nema potrebe govoriti kad je riječ odžennetlijama.

DVANAESTI DIO

PODMIRIVANJE HAKKOVA

O PODMIRIVANJU LJUDSKIH HAKKOVA NA KIJAMETSKOM DANU

Muslim bilježi od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Podmirićete prava oštećenih na Kijametskom danu, čak će i šukava ovca uzeti svoje pravo od rogate ovce."[1]

Buharija bilježi od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Ko je na bilo koji način oštetio svog brata ili mu na čast udario, neka od njega halal traži danas prije nego dođe dan kad neće biti ni dinara ni dirhema. Ako bude imao dobrih djela, uzet će se od grijeha oštećenog i natovariti se njemu."[2]

Muslim bilježi od h. Ebu Hurejra da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Znate li ko je bankrot najveći?

[1] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2582.

[2] Vjerodostojan hadis, Buhari, 2449.

Odgovoriše: - Među nama je bankrot onaj koji nema ni novca ni robe.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, reče: - Bankrot iz moga ummeta je onaj koji na Kijametski dan dođe s namazom, postom i zekatom, a ovog je opsovao, onog potvorio, od onoga ukrao, onome krv prolio, onog udario, pa će se ovome dati od njegovih dobrih djela a i onom od dobrih djela. Ako mu nestanu dobra djela prije nego izmiri dugove, onda će se uzeti od grijeha oštećenih i staviti njemu, pa će biti bačen u vatru."[3]

Ibn Madže bilježi sa senedom od Ibn Omera da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Ko umre a imadne nekome dužan dinar ili dirhem, taj dug će biti namiren od njegovih dobrih djela, (na Sudnjem danu – op. prev.) jer znamo nema ni dinara ni dirhema. Ko ostavi dug ili neizvršenu obavezu, onda je to Allahu dželle šanuhu i Poslaniku sallallahu alejhi ve sellem da vrate."[4]

Haris b. Ebi Usame od Abdullaha b. Unejsa ra. prenosi da je rekao: "Čuo sam Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže:

– Allah će ljude okupiti, – i rukom je pokazao na Šam – gole, neosunećene i bez ičega i pozvat će ih glasom koji će se jednako čutii ono koji su blizu i oni koji su daleko: – Ja sam Vladar, Onaj koji dugove podmiruje. Nijedan džennetlija neće ući u Džennet sve dok ima džehennemlija kojem je nepravda nanesena, makar i pljuska, niti će ijedan džehennemlija ući u Džehennem a ima džennetlija kojeg je on oštetio makar i pljuskom.

Upitaše: – Kako kad ćemo biti poživljeni i pred Allaha doći goli i bosi.

---

[3] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2581.

[4] Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 2414. (ovo se odnosilo na ashabe u vrijeme kada se poboljšalo ekonomsko stanje u državi – op. prev.)

On odgovori: - Podmirit će se dobrim i lošim djelima."[5]

Sufjan b. Ujejne bilježi od Amr b. Mureta da je rekao: "Čuo sam Ša'bija da kaže: – Rebi b. Hajsem, čovjek od povjerenja, mi je govorio: – Dužnici će, na Ahiretu, biti žešći u traženju izmirenja nego što ste vi na Dunjaluku.

Bit će zadržan, uzeće ga i on će reći: – Gospodaru, zar me ne vidiš bez ičega?

Allah će reći: – Uzmite od njegovih dobrih dijela onoliko koliko je one oštetio.

Ako ne bude imao dobrih dijela, reći će se: – Uzmite od njihovih loših dijela i pridodajte njegovim."

Ibn Abdilberr od Bera'a bilježi da je Poslanik sallallahu alejhi ve sellem rekao: "Dužnik je na Kijametu okovan svojim dugovima."[6]

Ebu Nu'ajm sa svojim senedom bilježi od Zazana Ebu Omera da je rekao: "Ušao sam na predavanje Ibn Mes'uda i vidio sam da su trgovci svilom i jemenskim platnom zauzeli sva mjesta, pa sam rekao: - Abdullahu, zar zbog tog što sam stranac, ove si poredao bliže sebi, a mene si udaljio?!

On reče: - Približi se! - primakao sam mu se toliko da je između njega i mene bio samo jedan čovjek, i čuo sam ga da kaže: - Čovjek ili žena će biti uzeti za ruku i izvedeni pred sve ljude, a onda će Telal zavikati: - Ovo je taj i taj, pa ko ima nekih potraživanja kod njega neka priđe. Žena će se radovati prilici da uzme svoje obeštećenje od sina, sestre, oca ili čovjeka."

Potom je h. Ibn Mes'ud proučio: "**Tada rodbinskih veza među ljudima neće biti i jedni druge ništa neće pitati**."[7]

---

[5] Vjerodostojan hadis, Hakim, 2/438.

[6] Slab hadis, Begavi, 2148.

[7] Mu'minun, 101.

Uzvišeni Gospodar će reći čovjeku: - Podmiri hakove (ono što si ostao dužan) ovih ljudi. Čovjek će reći: - Gospodaru, Dunjaluk je nestao, odakle da ih podmirim?

Gospodar će reći melekima: - Uzmite od njegovih dobrih dijela i svakom čovjeku dajte koliko zaslužuje.

Ako bude od Alahovih štićenika, od njegovih dobrih dijela koja su sitna kao zrno gorušice, će imati mnogostruku nagradu koja će ga uvesti u Džennet.

Potom je proučio: "**Allah neće nikome ni trunku nepravde učiniti. Dobro djelo On će umnogostručiti i još od Sebe nagradu veliku dati**"[8]

A ako bude nesretnik, meleki će reći: - Gospodaru, istrošila su se njegova dobra djela, a još je ostalo nepodmirenih.

Allah će reći melekima: - Uzmite od njihovih loših djela i pridodajte njegovim i odvedite ga u Džehennem! [9]

On takođe bilježi od h. Ibn Mes'uda da je rekao: "Čuo sam Allahovog Poslanika sallallahu alejhi ve sellem da kaže: - Roditelji će imati dug od svog djeteta i zakačiće se za njega, pa će im ono reći: - Ja sam vaše dijete - a oni će poželjeti da su imali još veći dug."

Rezin bilježi od h. Ebu Hurejre da je rekao: "Čuli smo da će se čovjek uzeti za čovjeka na Kijametskom danu, a neće ga poznavati, pa će ga ovaj upitati: – Šta je s tobom, progoniš me a i ne poznajemo se?! Ovaj će reći: – Vidio si me kako griješim i činim nepodopštine, a nisi me odvraćao od toga!"

Ibn Mes'ud kaže: – Žena će biti sretna ako mogne uzeti svoja potraživanja od oca, sina, brata ili čovjeka ili sestre. "**Tada rodbinskih veza među ljudima neće biti i jedni druge ništa neće pitati.**"

---

[8] Nisa, 40.

[9] Dobra predaja, Ebu Nu'ajm, 4/202.

Ibn Madže bilježi od h. Džabira da je rekao: "Kada su se prekomorski muhadžiri vratili Poslaniku, sallallahu alejhi ve sellem, on ih upita: – Zar mi nećete pričati o čudesima Abesinije?

Jedan od njih reče: – Svakako hoćemo, Allahov poslaniče: - Dok smo jednom sjedili, kraj nas je prolazila jedna starica noseći na glavi posudu s vodom. Prošao je neki momčić i gurnuo je rukom. Ona je pala na koljena, a posuda s vodom se razbila. Kada se podigla na noge, pogledala je za momkom i rekla: – Nesretniče, kada Allah postavi Kjurs i okupi sve ljude i kada ruke i noge budu govorile šta su radile, tada ćeš znati šta će biti i sa mnom i s tobom. Poslanik sallallahu alejhi ve sellem je tada rekao: – Istinu je rekla, istinu je rekla. – Kako da Allaha slavi narod ako se ne budu kažnjavali jaki zbog zla nanešenog slabim?"[10]

Potpoglavlje: - Neki praznoglavci koji slijede svoje prohtjeve, povode se za svojim umom i daju prednost razumu nad Kur'anom i Sunnetom, kažu da je nemoguće da Allah dželle šanuhu zbog svoje mudrosti i pravde, natovari loša djela onih koji su ih počinili onima koji ih nisu uradili. Tvrde da je to nepravda i to potvrđuju ajetom: **"I svaki grješnik će samo svoje breme nositi."**[11] Kako onda mogu biti tačni ovi hadisi koji se kose s Kur'anom i zdravim razumom?

Odgovor: – Allah dželle šanuhu nije vjeru gradio rukovodeći se razumom Svojih robova niti je šta obećao ili zaprijetio na način da to razum shvati, nego im je naredio ono što hoće, zabranio šta hoće i isto tako obećao. Ako bi se sve ono što razum ne može shvatiti obećavalo, onda bi većina propisa bili bezvrijedni. Npr. Allah dželle šanuhu je naredio kupanje prilikom izlaska sperme iz spolnog organa, mada mnogi ashabi, a i neki od imama smatraju da je ona čista, a naređuje pranje pojedinih organa nakon velike nužde, iako se svi, pa čak i oni

[10] Dobar hadis, Ibn Madže, 4010.

[11] En'am, 164.

koji prednost daju razumu, slažu, da je to nečisto. Dalje, naređuje istu stvar i za puštanje vjetra kao i za veliku nuždu. Kojim to razumom i logikom možemo dokučiti jednakost između ispuštenog vjetra čija je nečistoća gasovita i nema čvrstu zapreminu i onog što kao produkt velike nužde ima čvrstu zapreminu, i daleko gori i ružniji smrad?

Uzvišeni Allah je naredio da se vjerniku odsječe ruka za ukradenih deset dirhema, a prema nekim učenjacima i za tri dirhema, a ista kazna slijedi i onom ko ukrade 100 000 dinara. Ili majka ima pravo da od svog djeteta naslijedi trećinu imetka, a ako je umrli imao braće, njoj ide šestina, bez da braća od toga imaju išta. Ljudski razum ovo ne može do kraja shvatiti, može se jedino pomiriti s ovim i prepustiti se Gospodaru.

Tako je i sa podmirivanjem dobrim djelima i grijesima. On kaže: "**Mi ćemo na Sudnjem danu ispravne terazije postaviti, pa se nikome krivo neće učiniti.**"[12]

I kaže: "**Ali će sigurno, vlastito breme i breme onih koje su u zabludu odveli nositi.**"[13] I kaže: "**Da bi na Sudnjem danu nosili čitavo breme svoje i dio bremena onih koje su, a da oni nisu bili svjesni, u zabludu doveli.**"[14]

Svi ovi ajeti objašnjavaju Allahove riječi: "**I svaki grješnik će samo svoje breme nositi.**" Tj. neće nositi drugog tovara ako nije zadužio, a ako je zadužio nečim što mu nije naređeno, onda će mu se to natovariti bez da ima pravo izbora ili odlučivanja o tome. O ovome smo govorili u poglavlju o imenima Kijametskog dana.

Potpoglavlje: - Ako se ovo prihvati kao tačno, onda svaki musliman treba što prije da svede račun sa samim sobom, kao što kaže hazreti Omer: - Svodite račun sa samim sobom prije nego što bude račun svođen i odvagajte djela prije nego budu na vagu stavljena.

[12] Enbija', 47.

[13] Ankebut, 13.

[14] Nahl, 25.

Obračunavanje sa samim sobom jeste da se čovjek pokaje za sve svoje grijehe prije smrti i to iskrenim pokajanjem i da nadoknadi sve propuštene farzove, da malo po malo podmiri sve one koje je na bilo koji način oštetio, da zatraži halala od svih onih koje je povrijedio rukom, jezikom ili srcem, i da obveseli njihova srca i da nastoji činiti im dobro do smrti. Tek onda kad ne ostane nijedan grijeha za koji se nije pokajao i kad bude zadovoljio sve svoje dužnike, može se nadati da će ući u Džennet bez polaganja računa. Ako umre prije nego je podmirio svoje dugove, dužnici će ga opkoliti, te će ga ovaj uzeti za ruku, onaj za okovratnik, onaj za ramena.

Onaj će reći: – Nanio si mi zulum.

Onaj: – Opsovao si me.

Onaj: – Ismijavao si me.

Onaj: – Spomenuo si me u odsustvu po onom što mi nije drago (ogovarao si me)

Onaj će kazati: – Bio si mi u komšiluku ali si bio loš komšija.

Onaj će reći: – Surađivao si sa mnom i varao me.

Onaj će reći: – Prodavao si mi robu, ali mi nisi htio navesti nedostatke robe.

Onaj će reći: – Lagao si mi cijenu robe.

Onaj će reći: – Imao sam potreba, a ti mi nisi htio pomoći od svog imetka iako si bogat bio.

Onaj će reći: – Vidio si da mi je nepravda učinjena, mogao si me zaštititi i odbraniti, ali si stao na stranu nepravednika.

Dok budeš tako okružen svojim dužnicima i dok oni budu pružali ruke da uzmu svoje pravo, dok budeš prestravljen njihovim brojem, svima oni s kojima si tokom života dolazio u dodir čak i sa onima koje si ružno gledao, dok pred njima budeš nemoćno istezao vrat nadajući se pomoći od svog Gospodara i

tome da će te On spasiti od njihovih ruku, čut ćeš glas: **"Svaki čovjek će tog Dana prema zasluzi kažnjen ili nagrađen biti."**[15]

Tada će ti se srce osloboditi straha, u potpunosti ćeš spoznati neumitnost polaganja računa i prisjetićeš se Allahove opomene kada kaže: **"A ti nikako ne misli da Allah ne motri ono što rade nevjernici! On im samo pušta do Dana kada će im oči ostati otvorene, i kada će žureći, uzdignutih glava, netremice gledati, a srca će im prazna biti."**[16]

Kako samo s radošću, ovdje na Dunjaluku, ispireš usta (govorom o) drugim ljudima i kako uzimaš njihov imetak! A kako ćeš biti nesretan tog Dana kada budeš po pravdi morao da ih podmiriš, kad ti se budu nabrajala tvoja nedjela, kad budeš puka sirotinja, nemoćan da podmiriš bilo koji dug ili nađeš opravdanje.

Tada će se uzeti od tvojih dobrih djela koja si čitav život sakupljao i dat će se onima koje si oštetio kao naknada za ono što si im učinio. Pogledaj samo koja će nevolja biti tog Dana, jer malobrojna su dobra dijela koja su čista od želje za dokazivanjem ili od šejtanske spletke, pa ako i postoji neko dobro dijelo koje je čisto, dođu tvoji dužnici i uzmu ga.

Kaže se: – Kada bi čovjek imao dobrih dijela koliko sedamdeset vjerovjesnika, a nekog je oštetio koliko je pola novčića, neće ući u Džennet dok se to ne podmiri.

Kaže se: – Za jedan novčić štete uzet će se, kao nadoknada, sedamdeset primljenih namaza. Ebu Hamid kaže: – Kada bi sredio račun sa samim sobom, po danu posteći a noć u ibadetu provodeći, vidio bi da ti nije prošao nijedan dan a da ti preko jezika nije prešlo ogovaranje muslimana u tolikoj mjeri da sva tvoja dobra djela ne budu dovoljna da to podmire. Šta onda da očekuješ a imaš i grijeha u vidu jedenja harama, sumnjivih stvari i nepravilnog provođenja ibadeta? – Kako se možeš nadati da ćeš

---

[15] Mu'min, 17.

[16] Ibrahim, 42,43.

biti spašen onog Dana kada će i šukava ovca uzeti svoje pravo od rogate? **"A nevjernik uzviknuti: - Da sam, bogdo, zemlja ostao!"**[17]

Jadniče, kako ćeš se osjećati toga Dana kada vidiš svoju knjigu bez ijednog dobrog djela koja si radio čitavog života!

Pitat ćeš: – Gdje su moja dobra dijela?

Bit će ti rečeno: – Prenesena su u knjige onih koje si oštetio.

Vidjet ćeš svoju knjigu napunjenu grijesima drugih, pa ćeš reći: – Gospodaru, nisam nikad počinio ovakve grijehe!

Bit će ti rečeno: – Ovo su grijesi onih koje si ogovarao, psovao i zlonamjeran bio, kojima si nepravdu činio u saobraćanju s njima, obraćanju i komšijskim odnosima, u raspravljanju i podučavanju, i ostalim vrstama međuljudskih odnosa.

Boj se Allaha u tome da naneseš nepravdu bilo kojem robu tako što ćeš ga materijalno i duhovno oštetiti. Ono što je samo između roba i Allaha dželle šanuhu brže se oprašta.

Ko bude puno nepravde učinio pa se pokajao od toga, a teško mu je da zatraži halala, neka što više traži od Allaha dželle šanuhu da im oprosti njihove grijehe. Možda se takvim postupkom približi Uzvišenom Allahu i zasluži Njegovu milost koju je On ostavio da bi se vjernicima nadoknadilo ono što su prema drugim nepravde nanijeli, i možda će On zadovoljiti dužnike, što ćemo objasniti u narednom poglavlju.

Potpoglavlje: – Riječi: 'Te će ih pozvati' neki uzimaju kao dokaz pa kažu glasom i slovom, i da je govor Allaha, dželle šanuhu, takav. Uzvišen neka je Allah od onih koji Mu pripisuju ljudske osobine (antropomorfista).

Ovdje se poziv odnosi na poziv meleka koji su bliski Allahu, dželle šanuhu, i koji će pozivati po Njegovoj volji i

[17] Nebe' 40.

naredbi. Postoji slična jezička fraza kada se kaže: 'Pozvao me taj'. Ili: 'Do mene je došao poziv toga'.

U Kur'anu Časnom nalazimo: "I faraon obznani narodu svome."[18] Tj. glasnik je po njegovoj naredbi obznanio i pozvao.

Možemo čuti: 'Namjesnik je ubio toga i toga, ili da ga je išibao', što ne znači da je on to lično učinio, nego da je to urađeno po njegovom naređenju. A u vjerodostojnim hadisima nalazimo da će meleki pred svim ljudima pozivati bogobojazne.

Slično nalazimo u hadisu koji Nesai bilježi od h. Ebu Hurejre i Ebu Seida da je Poslanik sallallahu alejhi ve sellem rekao:

"Allah, dželle šanuhu, pusti da prođe prva polovina noći, a onda naredi da se poviče: – Ima li molioca da mu se dova usliša? Ima li onog ko oprosta traži, pa da mu se oprosti? Ima li onog koji traži pa da mu se da?"[19] Čitav hadis govori o glasu i pozivu.

Ako neki glupak kaže: "Nemoguće je taj hadis protumačiti kako vi kažete, jer Allah, dželle šanuhu, kaže: – Ja Sam Onaj Koji dugove svodi!,– a to može izgovoriti samo Gospodar svjetova."

Takvom će se reći: "Melek, ako prenosi od Allaha, dželle šanuhu, onda se riječi odnose na Njega a ne na meleka. Kada neko od nas prouči u Kur'anu: "**Ja sam Allah**"[20]ne znači da je to učač nego učač navodi Allahove riječi, što je jasno. O ovome smo govorili u knjizi: *El esna fi šerh esmaillahil husna ve sifatihil ul-ja*

Potpoglavlje: Učenjaci su se razišli po pitanju proživljavanja životinja i njihovom podmirivanju dugova jedne od druge. Bilježi se da je Ibn Abbas rekao da je proživjenje životinja i ptica njihova smrt.

---

[18] Jusuf, 51.

[19] Vjerodostojan hadis, Muslim, 758. Ahmed, 2/383.

[20] Neml, 9.

U drugoj predaji od Ibn Abbasa stoji da će životinje biti proživljene, što zastupaju i Ebu Zerr, Ebu Hurejre, Amr b. As, Hasan Basri i drugi, a na osnovu riječi Uzvišenog Allaha:

"I kad se divlje životinje saberu."[21], i: **"I sakupiće se poslije pred Gospodarom svojim."**[22]

Ebu Hurejre kaže: "Allah, dželle šanuhu, će sva stvorenja proživjeti na Kijametskom danu: životinje, ptice i druge, pa će pravda uzvišenog Allaha zadesiti i šukavu ovcu pa će uzeti svoje pravo od rogate ovce, a onda će biti rečeno: 'Budi zemlja!' Zbog ovoga će kafir reći: '**Da sam bogdo, zemlja ostao**'."

Slično kažu i Ibn Omer, Abdullah b. Amr b. As. U jednoj predaji stoji: - Životinje, kada postanu zemlja, na Kijametskom danu, bit će bačena u lice nevjernika. O tome govori ajet:

"A na nekim licima toga Dana biće prašina."[23]

Jedna grupa tvrdi da se okupljanje u riječima: "I sakupiće **se poslije pred Gospodarom svojim**" odnosi na nevjernike, a ono o čemu se govori u ajetu: **"Sve životinje koje po zemlji hode i sve ptice koje krilima svojim lete, svjetovi su poput vas, u Knjizi Mi nismo ništa izostavili"** samo je podastiranje dokaza.

Što se tiče hadisa, po njima, primjer je naveden samo kako bi se ukazalo na važnost polaganja računa i na to kako ga niko neće moći izbjeći. To potvrđuju netačnim hadisom u kojem je nastavak: "Dovešće se šukava ovca da uzme svoje pravo od rogate, kamen da uzme pravo od onog kamena koji je na njemu bio, prut koji je smetao drugom." Pa kažu: – Jasno je iz ovoga da poređenje ima ulogu zastrašivanja i podučavanja, jer stvari ne mogu razumjeti govor niti mogu shvatiti nagradu ili kaznu. To ne priznaje niko razuman, a onaj koji to pokuša zamisliti je bezumnik.

---

[21] Tekvir, 5.

[22] An'am, 38.

[23] Abese, 40.

Pobornik proživljenja životinja kaže da je Allahova mudrost takva da se sve na Dunjaluku i na Ahiretu odvija po ustaljenim zakonima.

Onaj ko zagovara stvar onih koji daju prednost razumu i razumijevanju, te koji smatraju da niko drugi ne može shvatiti i razumjevati osim čovjeka, nego neko, kad hoće da se ponizi, spušta se na stepen životinje pa u odbranu toga kaže: – Uzvišeni Allah kaže: "Kao stoka su oni, čak su još dalje s pravog puta **skrenuli**."[24]

Kada bi životinje imale razum, kafir i grješnik se ne bi s njima poredili. Allah, dželle šanuhu, kafira opisuje kao mrtvog i gluhog, na mjestima u kojima se govori o shvatanju i razumjevanju:

"Ti ne možeš mrtve dozvati niti gluhe dovikati kada se leđima okrenu."[25] **"Zar ti da dozoveš gluhe i uputiš slijepe."**[26] **"Gluhi, njemi i slijepi su, nikako da se osvijeste."**[27]

Takvom će se reći: – Stvar nije takva kakvom je predstavljaš i netačno je to što tvrdiš. Ono što tvrdiš nema nikakvog smisla. Ajet koji si naveo, a ako hoćeš i onaj prije, povrati se i vidjećeš da ih Allah, dželle šanuhu, opisuje kao mrtve, gluhe, slijepe i nijeme, ali u stvarnosti oni nisu takvi, nego su mrtvi po svom razumjevanju, jer ne vjeruju. Gluhi su spram riječi živih, slijepi da pogledaju ogledalo lica prijatelja.

Tako su životinje opisane kao zalutale, mada u stvarnosti nisu. Već samo se složili kad Allah, dželle šanuhu, kaže: "Nema životinje... okupiti." Tako mi tvog Gospodara, bit će proživljene u mnoštvu i lahko će položiti račun.

Kada bi Kur'an bio od nekog drugog osim od Uzvišenog Allaha, u njemu bi našli mnoge suprotnosti: a Allah, dželle

---

[24] Furkan, 44.

[25] Neml, 80.

[26] Zuhruf, 40.

[27] Bekare, 18.

šanuhu, će pitati samo one koji imaju razum. Svakom od Svojih stvorenja je dao boravište na ovom svijetu i boravište na budućem. Svakom je od njih učinio horizonte, tamu i svjetlo koji mu pripadaju. Svako živi u svom okružju i proživljava dan i noć, čuje, vidi, razumijeva i ostvaruje znanje na osnovu toga. Sudi shodno svom znanju ili neznanju i provodi svoje zakone i propise. Tako je to od najviših stupnjeva duhovnosti do najnižeg stepena životinjskog svijeta. Meleki nas vide odakle mi njih ne vidimo i znaju o nama više nego što mi sami znamo. Vide naše nedostatke i naše nerazumjevanje onog što bi morali znati, te o nama mogu bolje prosuditi nego mi o stoci, kad su u pitanju razum i spoznaja. Tako onaj ko gleda stoku i govori o njoj, govori s položaja pripadnika ljudske vrste, a ne sa položaja same stoke. Ona, po našem shvatanju, ne čuje i ne razumije osim onoliko koliko je potrebno da nam bude potčinjena pa mi ostvarujemo željeno. Ali, stoka nije zadužena zakonima koji određuju ponašanje i ophođenje ljudi.

Mi, onda, kada donosimo sud o položaju stoke možemo reći da se radi o zabludi i neznanju, kad su u pitanju ljudska mjerila, ali prema mjerilima koja važe za stoku, ona je razumna i shvata.

"Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio se primio deve koja je odbjegla u vrt Benu Nedžara. Mnogi se se bili okupili da je uhvate. Došao je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, i krenuo prema devi. Kada ga je opazila, pala je ponizno pred njega, zarivši njušku u zemlju od poniznosti i krotkosti.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao:

– Dajte mi ular.

Kada je zaulario devu i vidio čuđenje prisutnih, upravio je pogled prema njima i rekao:

– Šta se čudite, ne postoji ništa između nebesa i zemlje a da ne zna da sam ja Allahov Poslanik, osim grješnih džina i ljudi."[28]

---

[28] Dobar, Ahmed, 3/310. Darimi, 18. Ebu Nu'ajm, u *Delail*, str. 135.

"U vjerodostojnim hadisima stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

– Nema nijedne životinje a da petkom ne osluškuje iščekujući Kijametski dan."[29]

"I kaže Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem:

– Ni džinn ni čovjek ni drvo ni životinja, niti išta neće čuti glas mujezina a da neće svjedočiti njemu u prilog."[30]

Kažem: – Mnoge su predaje koje govore o ovome, neke smo naveli i u ovoj knjizi. Svaka životinja i stvar bit će proživljene sa znanjem, razumjevanjem i svjesnošću prema njihovim, a ne našim mjerilima. Uzvišeni Allah kaže: "I **ne postoji ništa što Ga ne veliča.**" "Allahu se pokorava sve što je **na nebesima i na zemlji, htjeli ili ne htjeli, a i sjene njihove, ujutro i u sumrak.**"[31] "**Zar ne znaš da se i oni na nebesima i oni na Zemlji Allahu klanjaju, a i Sunce, i Mjesec, i zvijezde, i planine, i drveće.**"[32] Kažu da je ovo klanjanje i veličanje kroz stanje, a ne bukvalno. Mi kažemo da je to u prenesenom značenu, a Allah, dželle šanuhu, istinu govori: "Pita se samo **Allah, On sudi po pravdi**".[33]

Ko gleda svjetlom Allaha, dželle šanuhu, prodrijet će u bit značenja, ali oni gledaju shodno samima sebi i ljudskom razumu, a ne gledaju u kosmički život onakav kakav je, pa im promiče mnogo toga. **"A onaj kome Allah ne da svijetlo neće svijetla ni imati.**"[34]

Kažem: – Sve ovo je tačno shodno hadisu h. Ebu Seida Hudrije koji je vjerodostojan, a također i hadis h. Ebu Hurejre o

[29] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 2/486. Ebu Davud, 1046. Nesai, 3/115.

[30] Vjerodostojan hadis, Buhari, 609. Ahmed, 3/35.

[31] Ra'd, 15.

[32] Hadždž, 18.

[33] An'am, 57.

[34] Nur, 40.

tome da će zemlja svjedočiti o onome što se na njoj radilo, i isto tako hadis h. Ebu Seida o svjedočenju imetka.

"Lejs b. Ebi Sulejm bilježi od h. Ebu Zerra da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, prolazio pored dvije ovce koje su se bole, pa je rekao: – Allah će na Kijametskom danu ovoj šukavoj namiriti od ove rogate.[35]

Ibn Vehb navodi da je Sabit b. Tavif tražio dozvolu da uđe kod h. Ebu Zerra pa je čuo kako viče: – Tako mi Allaha, da nema Dana kada će se podmirivati, udario bih te!

Sabit je ušao i upitao: – Šta je s tobom, Ebu Zerre?

On reče: – Ona me naljutila.

Sabit ga upita: – A zbog čega si se ustegao da je udariš?

On reče: – Tako mi Onog u čijoj je moći moja duša, ovca će biti pitana zbog toga što je drugu ubola i kamen će biti pitan za ubijeni prst čovjeka.

Bilježi se od h. Ebu Zerra da je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je vidio dvije ovce da se tuku pa je upitao:

– Ebu Zerre, znaš li zbog čega se tuku?

Rekao sam: – Ne znam, Allahov Poslaniče.

On reče: – Allah zna, pa će ih podmiriti u pravima na Kijametskom danu."[36]

Amr b. As je rekao: "Kada nastupi Kijametski dan, zemlja će se ispružiti kao što se ispruži uštavljena koža i bit će okupljeni svi ljudi, džinni, životinje i zvijeri. Tog Dana će Allah, dželle šanuhu, izmirivati nepravde i među životinjama, tako da će šukava ovca uzeti svoj hak (pravo) od rogate koja ju je ubola.

Kad Allah izmiri potrebe životinja, reći će im: – Budite zemlja!, a kad to kafir vidi, reći će: – Da sam bogdo, zemlja postao!"[37]

---

[35] Dobar hadis, Ahmed, 5/162.

[36] Dobar hadis, Tajalisi, 480.

Kušejri u svojoj knjizi *Tahbir* kaže: "Kada budu proživljene životinje, učiniće sedždu Allahu, dželle šanuhu, a meleki će reći: - Ovo nije Dan sedžde, nego Dan nagrade i kazne!

A životinje će reći: – Ovo je sedžda zahvalnosti zbog toga što nas Allah nije stvorio kao ljude.

Kaže se da će tada meleki reći životinjama: – Allah vas nije proživio radi toga da bi vas kaznio ili nagradio, nego da biste prisustvovali sramoti Ademovih sinova."

Potpoglavlje: – Neki učenjaci tvrde da je post samo onome ko ga je provodio i da se od njega neće ništa uzimati za podmirivanje nepravde, shodno riječima: – Post je Moj i Ja za njega nagrađujem.[38] Međutim, hadisi iz ovog poglavlja negiraju takvo nešto, jer će se dugovi podmirivati iz svih djela bez obzira da li se radi o postu ili nečem drugom.

Kaže se: "Post, ako nije bio nikome poznat i ako nije zapisan u knjizi djela, Allah, dželle šanuhu, će ga i sakriti i ostaviti čovjeku, kako bi mu bio zaštita od Džehennema. Oni će navaliti svoje grijehe na njega i on će otići, ali će ga post zaštititi. Grijesi neće štetiti svojim počiniocima jer su uzeti od njih, ali ni tom čovjeku jer će ga post zaštititi."

Ebu Bekr b. Arebi kaže da je ovo dobro tumačenje u kojem nema oprečnosti.

"Ebu Davud bilježi od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao:

– Znajte da onaj ko nanese nepravdu onome s kim je sporazum sklopljen, ili ga zakine u njegovom pravu ili ga zaduži preko mogućnosti, ja ću takvom biti tužitelj na Kijametskom danu."[39]

---

[37] Slab lanac prenosilaca, Ibn Ebi Dun-ja, 182.

[38] Muttefek alejh, Buhari, 1894. Muslim, 1151.

[39] Dobar hadis, Ebu Davud, 3052.

O ZADOVOLJENJU OD STRANE ALLAHA ONOGA KOJI TRAŽI PRAVDU

Bilježimo u *Erbeinu* a spominje i Ibn Ebi Dun-ja, predaju od h. Ebu Hurejre da je rekao:

"Dok je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, jednom sjedio, vidio sam ga da se zasmijao da su mu se ukazali zubi. Upitali su ga: – Čemu se smiješ, Allahov Poslaniče?

– Dvojica ljudi, iz mog ummeta, će puzati pred Mojim Gospodarom, pa će jedan reći:

– Gospodaru, nadoknadi mi nepravdu koju mi je nanio moj brat.

– Uzvišeni Allah će reći: – Dadni svome bratu naknadu za nepravdu!

– Gospodaru, od mojih dobrih djela nije ništa ostalo, – reći će tuženi.

– Gospodaru, neka uzme od mojih grijeha, – reći će tužitelj.

Tada su zasuzile oči Allahova Poslanika sallallahu alejhi ve sellem i on je rekao:

– Tog dana će svaki čovjek htjeti da se oslobodi tereta svojih grijeha.

– Tada će Allah, dželle šanuhu, reći tužitelju: – Podigni glavu i gledaj u džennetske vrtove.

Čovjek će podići pogled i vidjeti mnoge ljepote i blagodati koje će ga oduševiti i onda će upitati: – Kome je sve ovo pripremljeno, Gospodaru?

– Onome ko Mi to plati.

– A ko je u stanju to platiti?

– Ti.

– A na koji način i čime?

– Tako što ćeš oprostiti svom bratu.

– Gospodaru, već sam mu oprostio.

– Uzmi svog brata za ruku i uvedi ga u Džennet.

Potom je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

– Bojte se Allaha i mirite zavađene, jer će Uzvišeni Allah izmirivati vjernike na Kijametskom danu."[40]

Od Abdurrahmana b. Ebu Bekra se bilježi da je rekao: "Vjernik će biti doveden na Kijametski dan od strane svog zajmodavca, pa će reći:

– Ovo je moj dužnik.

Uzvišeni Allah će reći: – Ja sam najpreči da razdužim svog roba.

Tako će se i onaj osloboditi duga, a i tužocu će biti oprošteno".[41]

---

[40] Slab hadis, Ibn Ebi Dun-ja, 118. Hakim, 4/576.

[41] Slab lanac prenosilaca, Ibn Ebi Dun-ja, 117.

Ibn Ebi Dun-ja kaže: "Pričao mi je Abdullah b. Muhammed b. Ismail da je čuo da je Allah objavio jednom od Svojih vjerovjesnika: – Zar je moguće, nakon svega što Moji robovi podnose radi Mene i svega što čine da bi zaslužili Moje zadovoljstvo, da im to zaboravim. Kako, kada sam Ja Najmilostiviji prema svojim robovima?! Kada bih žurio s kažnjavanjem, najprije bih kaznio one svoje robove koji su izgubili nadu u Moju milost. Kada bi Moji robovi vjernici znali kako im tražim od njihovih tužilaca oprosta, a onda onima koji oproste dajem vječne blagodati, nikad ne bi posumnjali u moju blagodat i plemenitost."[42]

Potpoglavlje: Kažem: Ovo je samo za neke ljude koje Allah, dželle šanuhu, neće da kazni, nego im oprašta i zadovoljava njihovog tužitelja, a može se odnositi i na one ljude koji nepravdu čine ali se kaju zbog toga. Uzvišeni kaže: "**Pa, Allah će doista oprostiti onima koji se kaju.**"[43]

Pokajnik je onaj koji ostavi grijeh i nikad mu se ne povrati. Tako ga tumači Ebu Hamid, a može se odnositi i na nekoga ko je počinio tajno, neko dobro djelo, pa mu Allah, dželle šanuhu, zbog tog djela, oprosti i zadovolji njegovog tužitelja.

Ono što možemo vidjeti iz hadisa h. Enesa jeste da su spomenuta dvojica ljudi, a upotrijebljena dvojina ne podrazumijeva sveukupnost. U hadisu se spominje: "Primjer munafika je ovca odbjegla između dva stada."[44]

Ovoj predaji nije bi trebalo biti mjesta ovdje, jer kada bi se ovo odnosilo na sve ljude, niko ne bi bio u Džehennemu.

Prenosi se od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da je rekao:

"Telal, ispod Arša, na Kijametskom danu, će povikati:

---

[42] Vrlo slab, možda I israilijjat, Ibn Ebi Dun-ja, 90.

[43] Isra, 25.

[44] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2784.

– Muhammedov ummete, ono što sam imao prema vama već sam vam poklonio, ono što vi imate jedan prema drugom, oprostite i uđite u Džennet Mojom milošću."[45]

Da je ovako, niko ne bi ušao u Džehennem.

Sve je jasno pa uzmi pouku.

[45] Apokrifan hadis

TRINAESTI DIO

KONAČNI OBRAČUN

PRVI UMMET KOJI ĆE POLAGATI RAČUN NA SUDNJEM DANU JE UMMET MUHAMMEDA, sallallahu alejhi ve sellem

Ibn Madže prenosi od h. Ibn Abbasa da je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Mi smo posljednji ummet a prvi ćemo polagati račune na Sudnjem danu. Tada će se reći: – Gdje je neuki ummet i njihov Vjerovjesnik? – Mi smo taj zadnji ummet koji prvi polaže račun."

U drugoj predaji, takođr od h. Ibn Abbasa, stoji:

"Svi narodi će nam napraviti prolaz. Naša lica će blistati od traga abdesta, a ljudi će govoriti: - Skoro da su svi iz ovog ummeta mogli biti Vjerovjesnici."[46]

[46] Ibn Madže, 4290.

PRVO ZA ŠTO ĆE ČOVJEK BITI PITAN, OD NJEGOVIH DJELA, JE NAMAZ. PRVO ZA ŠTO ĆE SE SUDITI JE PROLIJEVANJE KRVI, A PRVO PROZIVANJE JE ZA PODMIRIVANJE NEPRAVDE

Muslim bilježi hadis od h. Ibn Mes'uda da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Prvo za što će se ljudi suditi, na Kijametskom danu, jeste proljevanje krvi."

Nesai bilježi hadis od h. Ibn Mes'uda da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Prvo za što će čovjek biti pitan na Sudnjem danu je namaz, a prvo što će biti presuđeno među ljudima je prolijevanje krvi."[47]

Kod Buharije se navodi predaja od h. Alije da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

[47] Muttefek alejh, Buharija, 6533. Muslim, 1678. Nesai, 7/84. Tirmizi, 1396.

"Ja ću biti prvi koji će pred Svemilosnim klečati moleći za one koji su u zavadi i sporu." misleći na spor između trojice ashaba, s jedne i kurejšijskih nevjernika s druge strane.

H. Ebu Zerr kaže da je njima objavljen ajet: "**Ova dva protivnička tabora spore se oko Gospodara svoga.**"[48] Ove riječi h. Alije su poznate i vjerodostojne i bilježe ih i Buharija i Muslim.

Muhammed b. Ka'b Kurezi prenosi od nekog Ensarije, a on od h. Ebu Hurejre da je rekao:

"Kazivao nam je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, u jednoj skupini svojih ashaba, da će prvo što će, među njima, biti presuđeno, biti prolijevanje krvi. Pristupiće svako ko je ubijen na Allahovom putu, pa će uzvišeni Allah narediti svakom ubijenom da ponese svoju glavu. Iz njegovih vratnih žila će liti krv. Taj će reći: – Gospodaru, upitaj ovoga zašto me ubio?

Uzvišeni Allah će ga pitati, a On najbolje zna zašto: – Zašto si ga ubio?

- Gospodaru, ubio sam ga radi Tvog dostojanstva.

- Istinu si rekao. – reći će mu Allah.

Potom će mu Allah ozariti lice pa će blistati kao sunce, a meleki će ga otpratiti u džennetske perivoje.

Poslije toga će dolaziti svaki onaj koji je ubijen noseći svoju glavu, a iz vratnih žila će im liti krv, i kazaće: – Gospodaru, upitaj ovoga zašto me ubio?

Uzvišeni Allah će ga pitati, a On najbolje zna zašto: – Zašto si ga ubio?

– Gospodaru, ubio sam ga želeći slavu za sebe.

– Teško tebi! – reći će mu Allah, dželle šanuhu.

Poslije toga neće ostati nijedan ubica a da neće biti kažnjen na isti način na koji je i ubio niti će biti ijedan nepravednik a da

[48] Hadždž, 19.

se neće nepravda koju je nanio naplatiti, a Uzvišeni Allah, ako hoće, oprostiće mu ili ga kazniti."

Od h. Ibn Abbasa se bilježi predaja u kojoj stoji da je on rekao:

"Čuo sam vašeg Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže:

– Na Sudnji dan će doći ubijeni, noseći u jednoj ruci, svoju glavu a drugom rukom vodeći svog ubicu, dok će mu iz vratnih žila liptati krv.

Kada dođu pred Uzvišenog Allaha, ubijeni će reći:– Ovo je moj ubica!

Allah, dželle šanuhu, će ubici reći: – Propao si!

I onda će biti odveden u Džehennem."[49]

Tirmizi, sa svojim lancem prenosilaca, bilježi ovaj hadis od h. Ibn Abbasa i u njemu stoji da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Na Kijametski dan doći će ubijeni sa svojim ubicom, a u ruci će, za perčin, držati svoju glavu, dok će mu iz arterija teći krv, i reći će: – Gospodaru, ovaj me je ubio! – i približit će ga Aršu."

Malik bilježi od Jahjaa b. Seida da je rekao:

"Čuo sam da će prvo, u šta će se gledati, od ljudskih djela, na Kijametskom danu, biti namaz, pa ako on bude valjan, onda će se vagati i ostala djela, a ako namaz bude odbačen, neće se razmatrati ni ostala njegova djela."

Tvrdim da ovaj hadis, iako je došao do nas na mevkuf način, ima i druge načine prenošenja. Ebu Davud, Tirmizi i Nesai ga navode kao merfu', od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

[49] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 3029. Ahmed, 1/222,364. Nesai, 7/85.

"Prvo što će obračunati ljudima je namaz. Naš će Gospodar reći melekima: – Pogledajte kakav je namaz Mog roba, da li ga je obavljao u potpunosti ili ga je okrnjio?

Ako je namaz potpun, takav će mu i biti zapisan i obračunat, a ako namaz bude nepotpun, Uzvišeni Allah će reći: – Pogledajte da li je Moj rob imao dobrovoljnih namaza?

Ako čovjek bude imao ikakvih dobrovoljnih namaza, Allah, dželle šanuhu, će reći:

– Upotpunite mu njegove obavezne namaze njegovim dobrovoljnim namazima.

Zatim će se slično uraditi i s ostalim njegovim djelima."[50]

Ibn Abdulberr kaže: "Upotpunjavanje obaveznih namaza nafilama (dobrovoljnim) bit će, a Allah najbolje zna, onome koji bi zaboravio obaviti obavezni namaz ili nije na valjan način obavljao ruku' i sedždu, ne znajući kolika je njihova vrijednost.

Onaj koji namjerno ostavi farzove (obavezne) namaze, pa ih se sjeti ali ih ne htjedne naklanjati nego klanja nafile umjesto obaveznih namaza, tome se njegov farz neće nadomještati nafilom."[51] A Allah najbolje zna.

Šamlije prenose munker hadis od Humejra b. Amra b. Kajsa Sukunija, a on od Abdullaha b. Karta, da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Ko klanja namaz ne obavljajući ruku' i sedždu na valjan način i nemajući u njemu skrušenosti, takvom će se od njegovog tesbiha dodavati sve dok se namaz ne upotpuni."[52]

Ebu Amr kaže da se ovaj hadis od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi samo na ovaj način i nije naročite snage, a ako se uzme da je vjerodostojan, onda se prema tumačenju

---

[50] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 2/290. Ebu Davud, 864, Tirmizi, 213. Nesai, 1/232. Ibn Madže, 1425.

[51] Vjerodostojna predaja, Taberani kao što je u *Medžme'u*, 1/292.

[52] Dobar hadis, Taberani kao što je u *Medžme'u*, 1/291.

hadis odnosi na onoga: Ko završi namaz smatrajući da ga je upotpunio, mada je namaz, u biti, nepotpun.

Kažem da čovjek treba da vodi računa o svome obaveznom namazu i da ga provodi kako mu je naređeno, vodeći računa o ruku'u sedždi i prisustvu srca. Ako zanemari nešto od svog obaveznog namaza, onda neka se potrudi da to nadoknadi u svojim dobrovoljnim namazima i neka nastoji da slično ne ponavlja. Onaj koji ne obavlja obavezni namaz na valjan način, po svoj prilici, neće to činiti ni s nafilom. Onaj koji ne obavlja farz kako treba, još manje će to uraditi s nafilom, I to zbog toga, što nafila kod njega nema visoko mjesto. Tako mi Allaha, ima ljudi na koje se prstom upire kao na one koji znaju nafile, ali taj ni farzove ne poznaje nego je njegova sedžda poput kretnje horoza koji kljuca. Šta je tek onda sa neukim, i kako se onda ovakvom nafilom može upotpuniti farz. Teško da će to biti moguće!

Ako je namaz, onakav kako smo ga opisali, onda je onaj koji ga provodi na ovakav način, obuhvaćen riječima Uzvišenog Allaha. "A iza njih dođoše zli naraštaji potonji koji namaz **napustiše i strasti slijediše, takvi zlo susrest će.**"[53]

Većina učenjaka smatra da se pod pojmom napuštanje namaza, podrazumijeva neobavljanje namaza u njegovom vremenu, nemarnost spram abdesta, neupotpunjeni ruku' i sedžda i slični propusti, bilo da se namaz obavlja, na vrijeme, ili izvan vremena. Kažu još: – Onaj ko, u osnovi, ostavlja namaz, taj je nevjernik.

Tirmizi bilježi od Ebu Mes'uda Ensarije da je Poslanik savs. rekao: "Nije obavljen namaz ukoliko čovjek nije ispravio svoja leđa na ruku'u i na sedždi."[54]

Svi učenjaci, a i ashabi svojom praksom, traže od čovjeka da izravna svoja leđa na ruku' i na sedždi.

---

[53] Merjem, 59.

[54] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 265.

Šafija, Ahmed i Ishak smatraju pokvarenim namaz onog čovjeka koji nije izravnao svoja leđa na ruku'u i na sedždi, shodno gore navedenom hadisu.

Buharija bilježi od Zejd b. Vehba, a on od h. Huzejfe da je vidio nekog čovjeka kako, u namazu, nije poravnao kičmu na ruku'u i na sedždi, pa mu je, nakon namaza, prišao i rekao:

- Nisi klanjao! Kada bi i umro tako klanjajući, ne bi umro kao sljedbenik sunneta Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem.

Ovu predaju navodi i Nesai, od istog, da je vidio čovjeka koji klanja umanjujući od svoga namaza. Huzejfe ga upita:

-Koliko dugo klanjaš na ovakav način?

- Četrdeset godina.

- Nisi klanjao! Kada bi i umro tako klanjajući, ne bi umro kao sljedbenik sunneta Muhammeda sallallahu alejhi ve sellem.

Potom je rekao: "Uistinu čovjek i krnji, i upotpunjuje i uljepšava namaz."[55]

Mnogo je predaja koje govore o ovome, a njih smo spomenuli na drugim mjestima, ali i ovo ti je dovoljno kao tumačenje Allahovih riječi: "koji namaz napustiše."

Nesai bilježi od h. Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Prvo za što će čovjek svoditi račun, na Kijametskom danu, jeste njegov namaz, pa ako je namz potpun, takav će mu i biti upisan, a ako nije, Allah će reći melekima: - Pogledajte njegove dobrovoljne namaze, da li se njima mogu upotpuniti propušteni farzovi.

Potom će se i sa svim ostalim djelima postupiti na sličan način."

Hazreti Omer je rekao: "Ko zanemari namaz, taj je ostale ibadete još više zanemario."

---

[55] Vjerodostojan hadis, Buhari, 791. Nesai, 3/58,59.

Ne podržavam mišljenje onih koji kažu da je najkraća obavezna dužina obavljanja ruknova namaza i pravljenja razmaka među njima onolika koliko se oni kao takvi (rukn ili razdvajanje ruknova – prim. prev.) mogu imenovati. To je mišljenje ebu Hanife.

Na to ukazuje i Kadi Abdulvehhab u svome djelu, prenoseći od Ibn Kasima, pa kaže: – Istina je da je onaj koji se ograničio samo na to, okrnjio svoj namaz, i potpada pod one koje je Poslanik, sallallahu alejhi vesellem pokudio:

"Munafici klanjaju tako što besposliče sve dok se sunce ne približi zapadu, a onda ustanu i na brzinu klanjaju četiri rekata na kojima Allaha vrlo malo spominju."[56]

Drugi hadisi ukazuju na neispravnost namaza, kao što smo već naveli i uz sve to i hadis Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, u kojem stoji:

"Na ruku'u veličajte svoga Gospodara, a na sedždi što više dova upućujte i brzo će vam se udovoljiti."[57]

Malik prenosi od Jahjaa b. Seida, a on od Nu'mana b. Murreta Ensarije da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Šta mislite o alkoholičaru, kradljivcu i preljubniku? – Prenosilac kaže da je ovo pitanje bilo upućeno prije Objave o ovim osobama.

Ashabi su odgovorili: – Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju.

– To su odvratna djela i ljudi koji ih čine će biti kažnjeni zbog njih, a najgora krađa je da čovjek krade od svoga namaza.

– Allahov Poslaniče, a na koji način čovjek krade od namaza?!

---

[56] Vjerodostojan hadis, Muslim,622. Malik, 1/192.

[57] Vjerodostojan hadis, Muslim, 479.

– Kada ne upotpuni ruku' ni sedždu."[58]

Ebu Davud Tajalisi prenosi od Ubade b. Samita da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Kada čovjek lijepo obavi svoj namaz i upotpuni ruku' i sedždu, namaz kaže: – Allah te sačuvao kao što si ti mene. – i onda taj namaz bude uzdignut.

A ako loše obavi namaz, ne upotpunjujući ni ruku' ni sedždu, namaz kaže: – Allah te upropastio kao što si ti mene! – pa će taj namaz biti smotan kao što se mota ljudska odjeća i njime će klanjač biti udaran po licu."[59]

Tako, onaj koji ne vodi računa o namaskom vremenu, neće voditi računa ni o namazu, kao što ni onaj koji ne vodi računa o abdestu, ruku'u i sedždi, neće voditi računa ni o tome kako će klanjati. A ko ne vodi računa o ovim stvarima, taj upropaštava svoj namaz, a onaj ko upropaštava namaz uništava još i ono što je pored namaza vrijedno, a onaj ko vodi računa o namazu taj vodi računa i o vjeri, a nema vjere onaj koji nema namaza.

PRVO POGLAVLJE

Ibn Madže bilježi od h. Ebu Seida Hudrija da je rekao: - Čuo sam Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da kaže:

"Allah će pitati svoga roba na Kijametskom danu, sve dok mu ne kaže: – Šta te priječilo da osudiš loš i odvratan postupak koji si vidio?

[58] Vjerodostojan hadis zbog drugih koji ga potvrđuju, Malik, 1/153.

[59] Slab hadis, Ebu Davud Tajalisi, 585.

Pa kada Allah navrati svoga roba na odgovor, čovjek će reći: – Nadao sam se u Tebe i bojao sam se ljudi."[60]

Ferjabi prenosi, lancem prenosilaca, od h. Ebu Seida Hudrija da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Neka niko od vas ne podcjenjuje sebe, pa kada vidi nešto što bi trebalo osuditi, neka ne dočeka Kijametski dan s pitanjem: – Šta te priječilo kad si vidio to i to da reaguješ?

Pa da odgovori: – Gospodaru, bojao sam se reakcije ljudi.

Pa da mu se kaže: – Preče ti je bilo Mene se bojati."[61]

DRUGO POGLAVLJE

Ebu Nuajm, sa svojim lancem prenosilaca, bilježi od h. Ibn Abbasa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Nipošto se ne zadržavajte kod čovjeka kome se nepravda nanosi, jer se prokletstvo spušta s nebesa na sve one koji su u njegovu prisustvu, ako se ne zauzimate za njega. I nipošto se ne zadržavajte kod čovjeka koji je nepravedno smaknut, jer se prokletstvo spušta na sve one koji su tome prisutni a ništa ne poduzimaju da to spriječe."[62]

[60] Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 4017.

[61] Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 4008. Ahmed, 3/30,47.

[62] Slab hadis, Ebu Nuajm, 3/345.

NEVJERNIKOVO I MUNAFIKOVO SRETANJE UZVIŠENOG ALLAHA I SVJEDOČENJE NJIHOVIH UDOVA PROTIV NJIH

Uzvišeni Allah kaže: "Danas ćemo zapečatiti usta njihova, **a Nama govorit će ruke njihove, svjedočit će što su radili – o tome!**"[63]

Allah, dželle šanuhu, je rekao: "Na Dan kad će protiv njih svjedočiti jezici njihovi, i ruke njihove i noge njihove o onome što su radile."[64] "Upitat će kože svoje: - Zašto protiv nas **svjedočite? – A one odgovorit će: - Allah nas je govorom obdario, On koji je svemu da govori moć dao, On vas je i prvi** put stvorio i Njemu ćete se vi evo vratiti."[65]

Ibn Ebi Šejbe bilježi hadis od Muavije b. Hajde Kurešija da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Na Kijametski dan ćete doći zavezanih usta, a prvo što će progovoriti jesu vaše noge i ruke."

Muslim prenosi od Enes b. Malika da je rekao:

---

[63] Jasin, 65.

[64] Nur, 24.

[65] Fussilet, 21.

" Bili smo kod Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, a on se nasmijao i upitao:

– Znate li zašto sam se nasmijao?

– Allah i Negov Poslanik to nabolje znaju. – odgovorismo.

– Zbog razgovora roba s njegovim Gospodarom. – Rob će reći: – Gospodaru moj, zar me nisi sačuvao nepravde?

– Jesam.

– Ja ne mogu optužiti samog sebe, osim ako ima neki svjedok protiv mene.

– Danas si dovoljan svjedok protiv sebe, tvoje tijelo i meleki Kiramen katibin.

Tada će mu usta biti zapečaćena, a njegovim udovima će biti naređeno da govore. Udovi će nabrajati njegova djela, a onda će mu biti omogućeno da govori, pa će on reći: – Prokleti bili moji udovi i daleko od mene, zar se nisam zbog vas zauzimao i trudio?"[66]

Tirmizi prenosi od h. Ebu Seida i h. Ebu Hurejre da su rekli:

"Allahov Poslanik savs. je rekao:

– Čovjek će biti doveden na Kijametski dan i biće mu rečeno: – Zar ti nisam dao sluh, vid, imetak i porod? Zar ti nisam potčinio stoku, usjeve i ostavio te da upravljaš i predvodiš? Pa jesi li ikada pomislio da će doći ovaj dan?

– Nisam.

– Danas ću Ja tebe zaboraviti kao što si ti Mene zaboravio."

Buhari prenosi od h. Enesa b. Malika da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem,rekao:

[66] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2969.

"Dovešće se nevjernik na Kijametski dan i biće mu rečeno: - Kada bi imao čitavu zemlju ispunjenu zlatom, da li bi ga dao da se iskupiš?

- Svakako.

- A, traženo ti je mnogo manje od toga."

Kod Muslima postoji i ovaj dodatak: "Lažeš, traženo je od tebe mnogo manje od toga."

Potpoglavlje: Riječi Poslanika sallallahu alejhi ve sellem:

" a prvo što će progovoriti jesu vaše noge"

mogu imati dva tumačenja;

Prvo: - dodatno sramoćenje, pored onoga koje je zapisano u knjizi. "**Ova naša Knjiga govori o vama istinu.**"[67] jer čovjek je javno činio poganštine i u toku njih je njegovo srce bilo prazno od sjećanja na Allaha, dželle šanuhu i sve što je radio, radio je ne bojeći se, pa će mu uzvišeni Allah na to uzvratiti tako što će iznijeti na vidjelo sve njegove grijehe, pred tolikim svjedocima.

Drugo: da se ovo odnosi na onoga koji će čitati svoju knjigu djela ali neće znati o čemu ona govori i uporno će negirati navedeno, pa će mu Allah dželle šanuhu, zapečatiti usta i govoriće njegovi organi koji nisu govorili dok je bio na dunjaluku, i nabrojaće njegova zlodjela.

Oba ova načina ukazuju na činjenicu da će ljudi govoriti svojim kožama, ili kako se prenosi od Zejda b. Eslema, svojim spolnim organima: "**Zašto svjedočite protiv nas?**" Zbog svog ustrajnog negiranja, Allah, dželle šanuhu će ih izvrći sramoti svjedočenja njihovih organa protiv njih, da nas Allah sačuva od toga.

Potpoglavlje: Riječi: "**Danas ću te zaboraviti kao i ti Mene**" znače: Danas ću te ostaviti u patnji kao što si ti ostavio robovanje Meni.

---

[67] Džasije, 29.

Ako neko upita: Hoće li nevjernik sresti svog Gospodara i biti ispitivan?

Odgovorićemo: – Hoće, shodno dokazima koje smo naveli. Uzvišeni Allah kaže: "A sigurno, Mi ćemo pitati i one kojima **smo slali poslanike, a pitat ćemo sigurno i poslanike.**"[68] "A da **ti je da vidiš kad pred Gospodarom svojim budu zaustavljeni.**"[69] "A takvi će biti privedeni pred Gospodara **svoga.**"[70] "Pred Gospodarom tvojim oni će biti izloženi, u redove poredani..."[71] "Zbilja Nama će se oni vratiti, a potom pred Nama **im je račun polagati.**"[72] "A oni koji ne vjeruju vele onima koji **vjeruju: – Naš put slijedite vi, a mi ćemo vaše grijehe nositi.**"[73] Ajeta, u ovom značenju, ima mnogo.

A ako se kaže: – Uzvišeni Allah kaže: "**Zločinitelji će se** po **znaku svome poznati, pa će za kosu i za noge svoje zgrabljeni** biti."[74] i Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže:

"Iz Džehennema će liznuti plamen i reći: – Zadužen sam za tri soja ljudi: za silnike – prkosnike, za one koji su Allahu druge ravnim smatrali i za slikare (kipare, lutkare i sve one koji izrađuju likove od kojih ima sjenke – op.prev.)"[75]

Kažemo: – Ovo može biti poslije vaganja i polaganja računa, poslije davanja knjiga u lijevu ili desnu ruku i iskazivanja štovanja nekim stvorenjima, kao što je rečeno. Na sve to ukazuju i riječi *i slikarima*. Oni, iako su bili monoteisti, moraće odgovarati za svoja djela i polagati račun, a poslije toga će uslijediti žestoka kazna.

---

[68] A'raf, 6.

[69] An'am, 30.

[70] Hud, 18.

[71] Kehf, 48. pa do kraja 49. ajeta

[72] Gašije, 25,26.

[73] Ankebut, 12,13.

[74] Rahman, 41.

[75] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 2/336. Tirmizi, 2574.

Ukoliko su bili nevjernici, a ovo radili, onda bi njihovo spominjanje došlo kao ponavljanje već rečenog, mada mi kažemo: - Neki učenjaci kažu da je Allah spomenuo polaganje računa uopćeno, i o tome postoje i predaje. Neke predaje kazuju da će mnogi vjernici ući u Džennet bez polaganja računa. Shodno ovome ljudi se dijele u tri skupine; Grupa koja neće polagati računa, druga koja će lahko račun položiti, a obje ove skupine su vjernici, i postoji treća skupina koja će teško svoj račun položiti. U toj skupini može biti i vjernik i nevjernik. Kako god je moguće da među vjernicima ima onih koji su bliži Allahovoj milosti, tako i među nevjernicima ima onih koji su bliže Allahovoj srdžbi i takvi će ući direktno u Džehennem, bez polaganja računa.

Ibn Mubarek u *Rekaiku* navodi predaju od h. Ibn Abbasa da, nakon što Džehennem uzme spomenute, knjige djela će se podijeliti ljudima i postaviće se Vaga a onda će se stvorenja pozvati na polaganje računa.

A ako neko upita: – Uzvišeni Allah kaže: "Doista, oni će toga Dana u strahu biti od Gospodara svoga."[76]

"A zločinci o grijesima svojim neće ni pitani biti."[77] **"Allah njima ni riječi neće kazati, niti će ih 'očistiti'"**[78] Ovo obuhvata sve nevjernike.

Odgovaramo: – Na Kijametskom danu imaju razna mjesta; ona na kojima će biti ispitivanje i odgovoranje i mjesta gdje toga neće biti, tako da nema oprečnosti u ajetima i predajama, a Allah je Pomoćnik.

Ikrime kaže: – Na Sudnjem danu imaju mjesta na kojima će se postavljati pitanja, a na drugima neće.

Ibn Abbas kaže: - Neće biti ispitivanje radi pitanja, nego će biti ispitivanje prijekora i prijetnje zašto se nešto činilo, a na to

[76] Mutaffifun, 15.

[77] Kasas, 78.

[78] Bekare, 74.

nesumnjivo ukazuju Allahove riječi: "A tako Mi Gospodara **tvoga, sigurno ćemo sve njih pitati.**"[79]

Učenjaci kažu o značenju *La ilahe illellah* da će nevjernici polagati račun zbog svog nevjerovanja u Allaha, dželle šanuhu, u kojem su proveli cijeli svoj život, i to im je bila ideja vodilja, a sve ono što je ukazivalo na Uzvišenog Allaha su odbacivali i protivili se tome. Zbog toga će na Kijametskom danu biti ružno dočekani i biti pitani o poslanicima i svom utjerivanju u laž istih, te o svom nijekanju svega što ukazuje na Allaha, dželle šanuhu, iako su im jasne dokaze donosili o svojoj istinitosti.

Uzvišeni Allah kaže: "A oni koji ne vjeruju vele onima koji **vjeruju: – Naš put slijedite, a mi ćemo vaše grijehe nositi! – A ne bi oni ponijeli ništa od grijeha njihovih! Oni su zbilja, samo lažljivci, ali će sigurno nositi bremena svoja i još jedna bremena uz svoja bremena i bit će na Danu sudnjem doista pitani za laži koje su iznosili.**"[80]

Ajeta u ovom značenju ima mnogo. Onaj ko porazmisli o kraju sure Mu'minun, od riječi *i kada se u rog puhne*, pa do kraja sure, biće mu jasno šta je ispravno, i neka je apsolutna hvala Allahu na tome.

Predaju Ibn Mubareka, od Ibn Abbasa da, nakon što Džehennem uzme spomenute, knjige djela će se podijeliti ljudima i postavit će se Vaga a onda stvorenja pozvati na polaganje računa, Muslim smatra slabom.

Ako neko kaže: Lalekai navodi predaju od hazreti Aiše:

" Onaj koji bude ispitivan i račun polagao, ući će u Džennet."[81]

Odgovaraju, pa kažu: - To je polaganje računa kako bi se dodijelila nagrada a nevjernik nema dobrih djela zbog kojih bi

---

[79] Hidžr, 92.

[80] Ankebut, 12.

[81] Lanac prenosilaca slab, Ahmed, 6/103.

mogao biti nagrađen, a onaj koji svodi račune je Uzvišeni Allah, a On kaže: "**Allah njima ni riječi neće kazati...**"[82]

Mi kažemo: Ono što se prenosi od hazreti Aiše nije u skladu s onim što nalazimo u ajetima i vjerodostojnim hadisima koji govore o ovoj temi. Značenje riječi: "**Allah njima ni riječi neće kazati...**" je – 'one riječi koja mi je draga'.

Taberi kaže da, što se tiče kur'anskog ajeta: "Idite bijedni vi u nju i ništa Mi ne govorite – kazat će On."[83] , i značenja sljedećih ajeta: "A zločinci o **grijesima svojim neće ni pitani biti.**"[84] i "**Toga dana za grijehe svoje ni ljudi ni džini neće biti pitani.**"[85]radi se oispitivanju kojim se odvaja vjernik od nevjernika. Melek nema nikoga potrebe pitati, na Sudnjem danu: – Šta ti je vjera? Šta si radio? Kako bi svojim odgovorom ukazao melekima da je vjernik ili ne. Vjernici će biti ozarenih lica, a mnogobošci potamnjelih i zabrinutih. Tako, ako bi meleki bili zaduženi da sprovedu prijestupnike u Džehennem, po samom izgledu bi im bilo jasno ko je za toga a ko ne i nemaju potrebe pitati ikoga za njegovo vjerovanje.

Oni koji tvrde ovakvo nešto, vjerovatno smatraju da će se stvari na Kijametskom danu razlikovati od onoga što je bilo prije njega, kao što o tome postoje predaje da će meleki, nakon što ljudi odu s mezarja, ispitivati umrlog o njegovom Gospodaru, vjeri i Vjerovjesniku, pa kada dođe Kijametski dan, meleki neće pitati, jer će im sam izgled ljudi na to ukazivati. Oni koji ovo zagovaraju, Allahove riječi: "A tako Mi Gospodara tvoga, sigurno ćemo sve njih **pitati.**" kazuju da će biti pitani za svoja djela, ali se ajet odnosi na kafire. Oni koji kažu da će biti ispitivani o svom nevjerovanju, a onda o ustrajnosti u tome čitavo vrijeme ismijavanjem Allahovih ajeta i Poslanika, to također znači da će biti pitani za svoja djela , a to se i želi reći.

---

[82] Bekare, 174.

[83] Mu'minun, 108.

[84] Kasas, 78.

[85] Rahman, 39.

O SVJEDOČENJU ZEMLJE, NOĆI I DANA I ČOVJEKOVOG IMETKA PROTIV NJEGA, TE O ALLAHOVIM RIJEČIMA: "I SVAKI ČOVJEK ĆE DOĆI, S NJIM ĆE VODIČ I SVJEDOK BITI"

Tirmizi bilježi od Hazreti Ebu Hurejre da je rekao: "Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je proučio ajet:

"**Toga dana će ona vijesti svoje kazivati**[86]

i upitao: Znate li šta su njene vijesti?

Ashabi su odgovorili: - Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju.

– Njene vijesti su te da će ona svjedočiti protiv svakog čovjeka i žene (roba i robinje) koji su hodili njenom površinom i šta su radili na njoj, pa će reći: 'Tada i tada je uradio to i to.' – To su njene vijesti."[87]

---

[86] Zilzal, 4.

[87] Slab hadis, Tirmizi, 2429.

Ebu Nu'ajm bilježi od Muavije b. Kerreta, a on od Ma'kala b. Jesara da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Nijedan dan ne osvane a da se ne obrati čovjeku:

- Čovječe, ja sam novi dan. Ništa nećeš u meni počiniti a da sutra neću svjedočiti protiv tebe. Čini u meni dobro kako bih mogao svjedočiti za tebe, jer kad prođem, nikad me više nećeš vidjeti. - Noć kaže isto što i dan."[88]

Ibn Mubarek bilježi od h. Abdullaha b. Amra b. Asa da je rekao:

"Ko klanja (sedždu učini) kod nekog kamena ili drveta, sve to će svjedočiti u njegovu korist na Kijametskom danu."[89] Ibn Mubarek kaže da je čuo od Ibn Ebi Halida, a on da je čuo od Ebu Ise Jahjaa b. Rafi'a, a on da je čuo od h. Osmana da je rekao: **"Smrtne muke će zbilja doći, to je nešto od čega ne možeš pobjeći... i svako će doći, a s njim vodič i svjedok"**[90], a zatim rekao: - Vodič će čovjeka voditi gdje Allah odredi za tog čovjeka, a svjedok će svjedočiti o onome što je čovjek radio."[91]

Muslim bilježi od h. Ebu Seida Hudrije da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Doista je imetak drag i prijatan, a divan li je on pomagač muslimanu ako se iz njega izdvaja za nevoljnika, siroče ili putnika."

Ili kao što je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Onaj ko uzme imetak nepravedno, sličan je onome koji jede a ne može se zasititi i onda će imetak biti svjedokom protiv njega na Kijametskom danu."[92]

Već je naveden hadis da će sve što čuje mujezinov glas; džinn, čovjek, drvo, kamen i sve ostalo, svjedočiti u njegovu

[88] Slab hadis, Ebu Nuajm, 303,304.

[89] Slab lanac prenosilaca, Ibn Mubarek, 384.

[90] Kaf, 19. 21.

[91] Dobar hadis, Ibn Mubarek, 365.

[92] Vjerodostojan hadis, Muslim, 1052.

korist. Pisac kaže: Znaj, ako hoćeš priznati, protiv tebe će se svjedočiti za svaki postupak ili riječ, u bilo kojoj situaciji izgovorenu ili djelo počinjeno. Najveći svjedok protiv tebe je Onaj koji te poznaje i Kojem nije sakriveno ono što je sakriveno ostalim očima, i kojem nije skriveno ni vrijeme ni mjesto. Uzvišeni Allah kaže: "**Što god ti važno činio, i što god iz Kur'ana kazivao, i kakav god vi posao radili, Mi nad vama bdijemo dok god se time zanimate.**"[93] Zato radi kao onaj koji zna da će se s tim svojim djelom sresti i shodno njemu isplaćen biti, bilo da su djela mala ili velika, da ih je mnogo ili malo. Slavljen neka je Allah osim kojeg drugog boga ne ima.

ČOVJEK ĆE I NA KIJAMETSKOM DANU SVJEDOČITI SVOJIM DUNJALUČKIM SVJEDOČANSTVOM

Ibn Mubarek, sa svojim lancem prenosilaca, prenosi od Sulejmana b. Rašida da je čuo da će čovjek koji je na Dunjaluku nešto svjedočio, to svoje svjedočenje morati ponoviti i na Kijametskom danu pred svim ostalim svjedocima. Neće nekoga pohvaliti na Dunjaluku, a da tu hvalu neće morati ponoviti i na Kijametskom danu pred svim svjedocima.[94]

[93] Junus, 61.

[94] Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 4284.

Kažem:- Ovo je vjerodostojno, a da je tako svjedoče riječi Istinitog: “**Njihova tvrđenja će biti zapisana i oni će odgovarati.**”[95]

“**On ne izusti nijednu riječ, a da pored njega nije prisutan onaj koji bdije.**”[96] A Allah najbolje zna.

O ISPITIVANJU VJEROVJESNIKA, O SVJEDOČENJU OVOG UMMETA U KORIST VJEROVJESNIKA A PROTIV NJIHOVIH NARODA

Uzvišeni Allah kaže: “**I sigurno ćemo pitati, one kojima smo poslanike slali, a pitaćemo, doista, i poslanike! I izložićemo im, pouzdano, sve što o njima znamo, jer Mi nismo odsutni bili.**“[97] “**I tako Mi Gospodara tvoga, njih ćemo sve na odgovornost pozvati.**”[98]

[95] Zuhruf, 19.

[96] Kaf, 18.

[97] A'raf, 6,7.

[98] Hidžr, 92.

Počet će se od vjerovjesnika: "**Da li su vam se odazivali?**"[99]

Tumačeći ovaj ajet, mufessiri kažu: – Oni su znali ko i kako im je odgovorio, ali zbog težine položaja i strahota koje će zateći na Kijametskom dnu, zaboraviće, pa će kazati: **Mi ne znamo, jer samo Ti znaš sve tajne!**"[100] Allah će ih, potom približiti, i bit će pozvan Nuh, alejhisselam.

Kaže se, u tumačenju, strahopoštovanje će im ispuniti srca i oni neće znati šta da odgovore. Allah, dželle šanuhu, će im srca smiriti i oni će svjedočiti o onima koji su im se odazvali.

Kaže se i da je njihov, navedeni, odgovor, došao kao izraz predanosti, kao što je rekao i Isa, alejhisselam: "Ti znaš šta ja ne **znam, a ja ne znam šta Ti znaš! Samo Ti jedini sve što je skriveno znaš.**"[101]

Prvo mišljenje koje smo naveli je najispravnije, jer su poslanici različiti po svojim položajima, a Isa, alejhisselam zauzima vrlo visoko mjesto jer je on Allahova Riječ i Ruh. Ovo mišljenje zastupa i Ebu Hamid (Gazzali).

Ibn Madže, svojim lancem prenosilaca, bilježi od h. Ebu Seida da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Doći će vjerovjesnik, na Kijametski dan, a u njegovoj pratnji će biti jedan čovjek.

Neki vjerovjesnik će doći u pratnji dva čovjeka, neki u pratnji tri čovjeka, neki s više a neki s manje ljudi u pratnji, pa će biti upitan:

– Jesi li dostavio poslanicu svom narodu?

- Jesam. – odgovoriće.

Potom će se dozvati njegov narod i postaviće im se pitanje:

---

[99] Maida, 109.

[100] Maida, 109.

[101] Maida, 116.

– Da li vam je dostavio poslanicu?

– Nije. – odgovoriće.

Vjerovjesnik će biti upitan: – Ko može svjedočiti istinitost tvojih riječi?

- Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, i njegov ummet.

Biće pozvan ummet Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, i upitan:

–Je li ovaj dostavio svoju poslanicu narodu?

– Jeste.

– A kako to vi možete znati?

– Rekao nam je naš Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, da su poslanici prije njega dostavili poslanice, i mi smo mu povjerovali."

O tome kazuju Allahove riječi: "I tako smo od vas stvorili **pravednu zajednicu da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i** da Poslanik bude protiv vas svjedok."[102]

Buhari navodi sličan hadis od h. Ebu Seida da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Na Kijametskom danu će biti pozvan Nuh, alejhisselam, pa će reći:

– Odazivam Ti se i hrlim, Gospodaru!

– Jesi li dostavio poslanicu?

– Jesam.

– Je li vam dostavio poslanicu? – bit će upitan njegov narod.

– Nikakav nam opomenjivač nije stigao. – odgovorit će oni.

– Ko će svjedočiti u tvoju korist? – bit će Nuh, alejhisselam, upitan.

[102] Bekare, 143.

– Muhammed, alejhisselam, i njegov ummet.

Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, i njegov ummet će posvjedočiti da je Nuh, alejhisselam, dostavio poslanicu svome narodu, i o tome su riječi Uzvišenog Allaha: "I tako smo od vas **stvorili pravednu zajednicu da budete svjedoci protiv ostalih** ljudi, i da Poslanik bude protiv vas svjedok."[103]

Ibn Mubarek bilježi nešto dužu predaju od ove, od Hibban b. Džibille da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kada Allah, dželle šanuhu skupi svoje robove, na Kijametskom danu, prvi koji bude pozvan, bit će Israfil, pa će ga Allah upitati:

– Jesi li dostavio ono čime sam te obavezao?

– Jesam, dostavio sam je do Džibrila.

– Jesi li dobio obavezu od Israfila? – bit će upitan Džibril.

– Jeste, Gospodaru, dostavio mi je. – odgovorit će Džibril.

Onda će Israfil biti oslobođen, a Džibril upitan:

– Jesi li dostavio ono čime sam te obavezao?

– Jesam, dostavio sam to poslanicima.

– Je li vam Džibril dostavio ono čime sam ga zadužio? – bit će upitani poslanici.

– Jeste. – odgovorit će.

Onda će Džibril biti oslobođen, a poslanici upitani: - A jeste li vi dostavili moju poslanicu?

– Dostavili smo je našim narodima.

– Jesu li vam poslanici dostavili poslanicu? – bit će upitani.

Neki od ummeta (naroda) će odgovoriti potvrdno, a neki će zanijekati. Tada će poslanici reći:

– Mi imamo svjedoke koji će, uz Tvoje svjedočenje, posvjedočiti da smo dostavili poslanice.

---

103 Vjerodostojan hadis, Buhari, 3339. 7349.

-Ko su vam ti svjedoci?

- Muhammed, sallallahu alejhi ve sellem, i njegov ummet.

- Hoćete li posvjedočiti, da su ovi Moji poslanici dostavili ono čime sam ih obavezao, onima kojima su bili poslani s njom? - upitat će ummet Muhammeda sallallahu alejhi ve sellem.

- Da, Gospodaru, svjedočimo da su ispunili obavezu i dostavili je.

- Kako može protiv nas svjedočiti neko ko nije bio s nama? - upitat će ti narodi.

- Kako možete svjedočiti protiv onih s kojima niste bili? - upitat će Gospodar.

- Gospodaru, poslao Si nam Poslanika, objavio nam Tvoju Knjigu, i obavezu i Svoje predanje o tome da su oni dostavili Tvoju poslanicu njima, pa svjedočimo ono što Si nam u obavezu dao. - reći će.

- Istinu govore. - reći će Gospodar.

Zbog toga je ajet: "**I tako smo od vas stvorili pravednu zajednicu da budete svjedoci protiv ostalih ljudi, i da Poslanik bude protiv vas svjedok.**"[104] Ibn En'am kaže: - Čuo sam da će iz ummeta Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem svjedočiti svi osim onih u čijem srcu bude samilosti prema bratu.

Ebu Muhammed navodi ovu predaju u *Akibe* pa kaže:

- Zatim će se pozvati ostali poslanici, a onda svaki čovjek ponaosob i poimenice, i svaki će biti posebno ispitan. Njegova djela će biti izložena Gospodaru, sva, i mala i velika i dobra i loša.

Kažem: Ebu Hamid navodi u *Kešf ulumi-l-ahire* da će se ovo desiti nakon što se podmiri pravo šukave životinje od rogate, i nakon što se razdvoje zvijeri i ptice, pa će im onda biti rečeno:

[104] Slab lanac prenosilaca, Ibn Mubarek, 1598.

– Budite zemlja! – i bit će poravnani s zemljinom površinom, i to je ono o čemu govori ajet: "Tog dana bi jedva **dočekali oni koji nisu vjerovali i koji su se protiv Poslanika dizali da je nad njima zemlja poravnana.**"[105] i nevjernik će priželjkivati: "**Da sam, bogdo, zemlja ostao!**"[106] Potom će se čuti zov od Allaha: – Gdje je Levhi mahfuz?

Levhi mahfuz će biti donesen uz veliku buku, pa će Allah, dželle šanuhu reći: – Gdje je Tevrat, Zebur, Indžil i Kur'an, koji sam zapisao u tebi?

– Gospodaru, iz mene je to prenio Džibril.

Dovešće Džibrila koji će se tresti od straha i čija će koljena klecati, pa će biti upitan:

– Džibrile, Levhi mahfuz tvrdi da si iz njega prenio Moj govor i Objavu, je li to istina?

– Jeste, Gospodaru.

– Šta si uradio s tim?

– Tevrat sam dostavio Musau, alejhisselam, Zebur Davudu alejhisselam, Indžil Isau alejhisselam i Furkan (Kur'an) Muhammedu, sallallahu alejhi ve sellem. Svim Poslanicima sam dostavio poslanice koje su za njih, i svim onima kojima je trebalo dostaviti suhufe, sam dostavio.

– Nuhu! – začuće se poziv.

Nuh će doći tresući se od straha i klecavih koljena, pa će mu Uzvišeni Allah reći:

– Nuhu, Džibril tvrdi da si ti poslanik?!

– Istinu je rekao. – reći će.

– Šta si radio sa svojim narodom?

---

[105] Nisa, 42.

[106] Nebe', 40.

– Zvao sam ih i dan i noć, ali ih je moj poziv samo još više udaljavao.

– Nuhov narode! – čut će se poziv.

Bit će dovedeni, I bit će im rečeno:

– Ovaj vaš brat tvrdi da vam je dostavio poslanicu?

– Gospodaru naš, laže, nikakve poslanice nam nije dostavio. – i nijekaće poslanicu.

– Nuhu, imaš li ikakvu potvrdu svojim riječima? – upitat će Allah, dželle šanuhu.

– Imam, moja potvrda i svjedoci su mi Muhammed sallallahu alejhi ve sellem i njegov ummet.

– Kako da oni budu svjedoci protiv nas, a mi smo prvi ummet a oni posljednji? – upitat će Nuhov narod.

Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, će biti doveden i reći će mu se:

– Muhammede, Nuh te traži kao svjedoka?!

Poslanik sallallahu alejhi ve sellem, će posvjedočiti u korist Nuha alejhisselam, da je dostavio poslanicu, a onda proučiti:

"**Mi smo poslali Nuha narodu njegovu.**"[107] pa do kraja sure.

Uzvišeni Allah će reći: – Nad vama se mora pravda izvršiti, a vi ste zaslužili da se kaznite. Bit će naređeno i svi će biti bačeni u Džehennem, a da im se neće vagati njihova djela niti će polagati računa.

Potom će se povikati: – Gdje je Hud?

I Hudov narod će s Hudom uraditi isto što je Nuhov narod uradio s Nuhom, pa će Hud zatražiti Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, i odličnike njegova ummeta da posvjedoče za

[107] Nuh, 1.

njega, pa će oni proučiti: "**I Ad je smatrao lažnim poslanike.**"[108] I njima će biti naređeno da budu odvedeni u vatru kao i Nuhov narod

Glasnik će poslije toga povikati:

– Salihu i Semude! – pa će oni biti dovedeni. Salih, alejhisselam, će zatražiti da se za njega posvjedoči onda kada njegov narod bude poricao. Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, će proučiti:

"**I Semud je smatrao lažnim poslanike.**"[109] pa do kraja kazivanja. I sa njima će se postupiti kao i sa onima prije njih.

Tako će se, neprestano, pojavljivati jedan ummet poslije drugog, kako je već Kur'an o njima izvijestio ili indirektno ukazao riječima: "**I mnogim narodima između njih.**"[110] "**I poslanike, jedne za drugim slali. Kad god bi jednom narodu došao njegov poslanik, u laž bi ga utjerivali.**"[111] "**...i onima poslije njih? – Samo ih Allah zna! – Poslanici njihovi su im dokaze donosili...**"[112]

U ovim ajetima je upozorenje na ona grješna pokoljenja kao što su Jareh, Tarih, Devha, Esru i njima slična. Glasnik će ih na Sudnjem danu pozivati završavajući sa stanovnicima Ressa i narodom Ibrahima alejhisselam. Svima njima neće biti postavljane terezije niti će račun sviđati, oni će od Gospodara njihova zastrti biti.

Posrednik će s njima razgovarati, jer Uzvišeni Gospodar neće kazniti onoga ko u Njega bude gledao i s Njim razgovarao.

Zatim će glasnik pozvati Musaa sina Imranova. On će doći, a izgledat će poput lista u olujnom danu, žutilo će ga obuzeti, a

[108] Šuara, 123.
[109] Šuara, 141.
[110] Furkan, 38.
[111] Mu'minun, 44.
[112] Ibrahim, 9.

koljena će mu klecati. Reći će mu se: – O sine Imranov, Džibril tvrdi da ti je dostavio poslanicu i Tevrat, svjedočiš li to?!

Musa alejhisselam će reći: – Da.

– Uspni se na mimber i kazuj ono što ti je objavljeno od Gospodara tvoga! – reći će mu.

Musa alejhisselam će se uspeti na mimber i početi čitati a svi prisutni će usmjeriti pažnju na njega. Učit će Tevrat u svoj njegovoj ljepoti. Bit će tako svjež i sačuvan kao na dan kada je objavljen, a rabinima će se činiti da ga nikad nisu poznavali.

Zatim će glasnik pozvati Davuda, alejhisselam. On će doći tresući se od straha kao list u olujnom vjetru, koljena će mu se tresti a lice će mu obliti žutilo. Uzvišeni Allah će mu reći:

– Davude, Džibril tvrdi da ti je dostavio poslanicu i Zebur, svjedočiš li to?!

– Da, Gospodaru! – reći će Davud.

– Vrati se svom mimberu i kazuj šta ti je objavljeno!

Davud, alejhisselam, će se ispeti na mimberu i početi učiti Zebur, a nijedan čovjek nema ljepši glas od njega. U vjerodostojnim hadisima stoji da je on vlasnik *mezamira*.(svih lijepih glasova koje grlo može izvesti – op. prev.)

Potom će glasnik povikati:

– Gdje je Isa, sin Merjemin?

On će biti doveden, na vrata poslanika: "O Isa, sine **Merjemin, jesi li ti govorio ljudima: – Prihvatite mene i majku** moju kao dva boga uz Allaha!"[113]

Isa alejhisselam će činiti zahvalu Allahu, dželle šanuhu, koliko On bude htio, mnogo će mu zahvaljivati, a onda ponizan i sa samoprijekorom reći: "**Hvaljen neka si Ti! Meni nije prilično da govorim ono što nemam pravo. Ako sam ja to**

[113] Maida, 116.

govorio, Ti to već znaš; Ti znaš šta ja znam, a ja ne znam šta Ti znaš; samo Ti jedini sve što je skriveno znaš."[114]

Allah, dželle će se nasmijati i reći: "Ovo je Dan u kome će **iskrenima od koristi iskrenost njihova biti.**"[115] On će reći Isau **alejhisselam** : – Uspni se na svoju mimberu i kazuj Indžil koji ti je dostavio Džibril!

– Hoću, Gospodaru moj. – reći će.

On će se popeti i početi kazivati Indžil tako lijepo i prijatno, jer ga najbolje poznaje, da će monasi pomisliti da ga uopće ne poznaju. Njegov narod će se podijeliti u dvije skupine; grješnici s grješnicima i prijestupnicima, a vjernici s vjernicima.

Nakon toga će glasnik povikati:

– Gdje je Muhammed?

Dovešće se Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, a Allah, dželle šanuhu, će mu reći:

– Muhammede, Džibril tvrdi da ti je dostavio Kur'an?

– Jeste, Gospodaru moj.

– Vrati se svom mimberu i uči Kur'an.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, će početi s učenjem Kur'ana i to onakvim kakav jeste – ugodan, prijatan i zamaman. Bogobojazni će mu se obradovati, njihova lica će biti nasmijana i radosna, a lica grješnika će biti tamna i prašnjava. I kada Vjerovjesnik sallallahu alejhi ve sellem, bude učio Kur'an, pripadnici njegovog ummeta će pomisliti da ga nikad prije nisu čuli.

"Prenosi se da je Asmeiju rečeno: – Tvrdiš da si najbolji hafiz Allahove Knjige?

– Brate, na Dan kada ga bude učio Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, izgledat će kao da ga prije nikad nisam čuo."

---

[114] Maida, 116.

[115] Maida, 119.

Pošto se završi čitanje (učenje) Božijih Knjiga, pojavit će se glasnik ispred Šatora Uzvišenog i povikati: "**A vi, o grješnici, danas se odvojite!**"[116] Potom će se to mjesto uskomešati i zavladat će ogroman strah. Meleki će se pomiješati sa džinnima, a džinni s ljudima, tako da će to biti samo jedan skup. Izaći će glasnik i povikati:

- Ademe, pripremi od svojih potomaka jednu skupinu koja će biti poslana u Džehennem.

- Koliko, Gospodaru moj? - upitat će Adem.

- Od svake hiljade, jedan u Džennet a ostali u Džehennem.

Ovo ćemo kasnije objasniti.

Neprestano će se odvajati nevjernici, nemarnici i grješnici sve dok ne ostane jedna šačica ljudi, kako to veli Ebu Bekr Siddik: - Mi smo jedna grupica Gospodara, Slavljenog i Uzvišenog.

To će tek uslijediti, ako Bog da.

[116] Ja sin, 59.

O SVJEDOCIMA PRILIKOM POLAGANJA RAČUNA

Učenjaci su kazali da će prilikom polaganja računa kao svjedoci biti prisutni vjerovjesnici i drugi. Uzvišeni Allah kaže: **"Vjerovjesnici i svjedoci će se dovesti, i po pravdi će im se svima presuditi"**[117] **"A šta će, tek, biti kada dovedemo svjedoka iz svakog naroda, a tebe dovedemo kao svjedoka protiv ovih?"**[118]

Svjedok svakog naroda je njihov poslanik. Još se veli da su to pisari djela, što je još očitije. Narodi i njihovi poslanici će se okupiti, a onda će biti rečeno narodima: – Šta ste odgovorili poslanicima?

A poslanici će biti upitani: – Jesu li vam se odazvali?

Objašnjenje o ovome dato je u prethodnom poglavlju. Zatim će biti pozvan svako ponaosob, a njegov svjedok će biti lista njegovih djela i dva pisara koja su ta djela zapisivala. Čovjek je na Dunjaluku bio upoznat da ga prate stalno dva meleka koja bilježe njegova djela. Ebu Hamid navodi u knjizi *Kešfu ulumi-l-ahire* da će glasnik Allaha dželle šanuhu povikati: – Nepravde Danas neće biti! Allah će zbilja sve brzo obračunati.

[117] Zumer, 59.

[118] Nisa, 41.

Pred ljudima će se pojaviti ogromna Knjiga koja će pokrivati razdaljinu od istoka do zapada. U njoj su ubilježena sva djela stvorenja. Ta Knjiga nije propustila ni malo ni veliko (misli se na mali i veliki grijeh – op. prev.) i sadržavaće sve ono što je učinjeno, a Gospodar tvoj nikom neće nanijeti nepravde. Svakog dana, djela i postupci koje učine stvorenja izlažu se pred Allahom, dželle šanuhu, a onda On Uzvišeni, naredi plemenitim i časnim pisarima da ih zabilježe u tu ogromnu knjigu. U tom su smislu Allahove riječi: "**...jer smo naredili da se zapiše sve što ste radili**".[119]

Zatim će glasnik svakog ponaosob od stvorenja pozivati i svakom od njih će račun biti sveden. Jezik, noge, ruke, sve će to svjedočiti, kako se to veli u Allahovim riječima: "**Na Dan kada protiv njih budu svjedočili jezici njihovi, i ruke njihove, i noge njihove za ono što su radili.**"[120]

U jednoj predaji se navodi da će neki čovjek biti zaustavljen ispred Allaha, dželle šanuhu, i On će mu reći:

– Loši čovječe, bio si grješnik i zločinitelj?!

Čovjek će odgovoriti: – Nisam.

– Imaš li dokaz za to?

Zatim će biti dovedeni njegovi meleki-čuvari koji će posvjedočiti protiv njega, a on će reći da oni lažu na njega. Onda će posvjedočiti njegovi organi protiv njega i bit će mu naređeno da uđe u Džehennem. Čovjek će, tada, prekoravati svoje organe, a oni će mu odgvoriti, da to nije njihov izbor, nego je Uzvišeni Allah njima kao i svemu ostalom podario moć govora. Naprijed smo već iscrpno govorili o ovome kao i o tome da će zemlja, dani i noći i imetak biti od onih koji će svjedočiti. I kada nevjernik kaže: "Nije prilično da svjedoči protiv mene osim svjedok od mene!" Njegova će se usta zapečatiti a svjedočit će njegovi organi, onako kako je već govoreno.

[119] Džasije, 29.

[120] Nur, 24.

SVJEDOČENJE MUHAMMEDA, sallallahu alejhi ve sellem, PROTIV SVOGA UMMETA

Ibn Mubarek prenosi od Seid b. Musejjiba da je rekao: "Svakog dana se pred Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem izlaže njegov ummet, jutrom i večerom i on će ih raspoznati po njihovim djelima i obilježjima i moći će svjedočiti protiv njih. Allah, dželle šanuhu, kaže: "O kako li će biti tek onda kada mi iz **svakog naroda dovedemo svjedoka a tebe dovedemo svjedokom protiv svih njih.**" Spomenuo sam već da se djela ljudi pred Uzvišenim Allahom izlažu četvrtkom i ponedjeljkom, a pred vjerovjesnike, očeve i majke, petkom. Tu nema nikakvih proturječnosti. Moguće je da se samo našem Vjerovjesniku, sallallahu alejhi ve sellem, djela izlažu svaki dan, a i petkom s ostalim vjerovjesnicima, a Allah najbolje zna.

O KAŽNJAVANJU ONOGA KO NIJE DAVAO ZEKAT I OSRAMOĆIVANJU PREVARANTA I UTAJIVAČA NA MJESTU POLAGANJA RAČUNA

Muslim od Ibn Omera prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Vlasnik zlata i srebra, ukoliko, od istog, ne bude davao zekat, na Sudnjem danu će to biti uvaljano pa usijano u vatri Džehennema a potom sa tim žigosano čelo njegovo, prednja i leđna strana njegova. Kad se god ohladi, usijaće se ponovo i tako neprekidno, u toku dana dužine 50 000 godina, do završetka presude među ljudima. Tada će vidjeti svoj pravac ili Džennetu ili Džehennemu.

Upitaše: – Allahov Poslaniče, a šta je s devama?

– I vlasnik deva koji prema njima nije ispunjavao obaveze. Prava deva su da budu mužene. Kada bude Kijametski dan, dat će se devama velika i plodna dolina odakle se ne može izaći, pa će se ti vlasnici deva staviti u tu dolinu i kada god prođu pored deva, one će ih gaziti papcima i gristi zubima, pa kada god dođu do kraja, bit će vraćeni na početak i to će se ponavljati u danu koji traje 50 000 godina.

Upitaše: – Allahov Poslaniče, a šta je s kravama i ovcama?

- Nema nijednog vlasnika krava i ovaca, prema kojim nije ispunjavao obavezu, a da one neće biti dovedene na Sudnjem danu, te će ga gaziti svojim papcima i probadati rogovima, i kada god prođe posljednja, vratiće se prva sve dok Allah ne presudi među robovima u danu koji traje 50 000 godina, a potom ćete vidjeti svoje mjesto u Džennetu ili Džehennemu."

U ovom značenju ovaj hadis navodi i Buhari, Malik ga premnosi kao mevkuf, a Nesai i Buhari kao *merfu'*.

Od h. Ebu Hurejre se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kome je Allah dao imetak a na njega nije davao zekat, doći će na Sudnji dan obavijen zmijom otrovnicom koja ima dvije crne mrlje iznad očiju. Ona će ga ščepati za vrat i reći: – Ja sam tvoj imetak i tvoje bogatstvo, a onda će proučiti: '**i nikako neka ne misle oni što škrtare**' pa do kraja ajeta.[121]

Muslim navodi hadis od Džabira: [] Vlasnik imetka koji nije davao zekat, doći na Sudnji dan, a pratiće ga zmija otrovnica otvorenih usta, pa kada ga sustigne, ona će povikati: - Uzmi svoj imetak kojeg si skrivao, ja s njim nemam ništa!

I kada on uvidi da to mora učiniti, stavit će svoje ruke na njena usta, a zmija će ih odlučno odgristi." i onda spominje gornji hadis.

Od Ebu Hurejre se prenosi da je rekao: "Među nama je jednog dana ustao Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem spomenuo varanje i kazao koliko je to veliko, a zatim rekao:

– Na Sudnji dan neki od vas će doći s devom na vratu dok ona riče, pa će govoriti: - Allahov Poslaniče, pomozi mi!

– A ja ću reći: 'Ja ti ništa ne mogu pomoći, ja sam te već prije upozorio!'

Neki će doći s konjem za vratom koji hrže, pa će govoriti:

---

[121] Ali Imran, 180.

– Allahov Poslaniče, pomozi mi!

– A ja ću reći: 'Ja ti ništa ne mogu pomoći, ja sam te već prije upozorio!'

Neki će od vas doći sa ovcom za vratom koja bleji, pa će govoriti: – Allahov Poslaniče, pomozoi mi!

– A ja ću reći: 'Ja ti ništa ne mogu pomoći, ja sam te već prije upozorio!'

Neki od vas doći će s osobom za vratom koja viče, pa će govoriti: – Allahov Poslaniče, pomozi mi!

– A ja ću reći: 'Ja ti ništa ne mogu pomoći, ja sam te već prije upozorio!'

Neki će od vas doći s krpom za vratom koja ga guši pa će reći: – Allahov Poslaniče, pomozi mi!

– A ja ću reći: 'Ja ti ništa ne mogu pomoći, ja sam te već prije upozorio!'

Neki će od vas doći s imovinom za vratom, pa će reći:

– Allahov Poslaniče, pomozi mi!

– A ja ću reći: ' Ja ti ništa ne mogu pomoći, ja sam te već prije upozorio!'"[122]

Ovaj hadis navodi i Buhari.

Od Ibn Omera se prenosi da je Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Kada Allah, na Sudnjem danu, skupi prijašnje i potonje narode, za svakog prevaranta će se podići zastava i reći će se:

– Ovo je prevara toga i toga sina toga i toga."[123]

Od Ebu Seida Hudrije se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

---

[122] Muttefek alejh, Buhari, 6177. Muslim, 1735.

[123] Muttefek alejh, Buhari, 6177. Muslim, 1735.

"Svaki prevarant, varalica, imaće zastavu na svojoj stražnjici na Sudnjem danu."[124]

Ebu Davud Tajalisi prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Kada čovjek uvjeri čovjeka u to da mu je život siguran, zatim ga ubije, na Sudnjem danu će imati podignutu zastavu izdaje."

Potpoglavlje: Naši učenjaci, o Allahovim riječima: "**A onaj** ko nešto utaji – donijet će na Sudnji dan to što je utajio."[125]vele da je to ono što je Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, objasnio, tj. doći će na Sudnji dan takav – noseći to što je utajio na svojim leđima i za vratom. Time će biti kažnjen i njegovim glasom prestrašen, i ukoren zbog varanja pred očima svjedoka. Ovako će biti i sa onim koji nije davao zekat.

Ebu Hamid kaže: Onaj ko ne bude davao zekat na deve nosiće kao brdo veliku devu na svojim plećima koja će rikati. Onaj ko ne bude davao zekat na goveda, na leđima će nositi kao brdo velikog bika koji će rikati. Onaj ko ne bude davao zekat na ovce, na leđima će nositi kao brdo velikog brava koji će blejati.

Rika, mukanje i blejanje bit će poput tutnjave groma.

Onaj ko ne bude davao zekat na poljoprivredne plodove imat će na leđima izuzetne tovare istih, s kojim je škrtario na ovom svijetu, pa će usljed toga kukati i jadikovati.

Onaj ko ne bude davao zekat na novčana sredstva, na sebi će nositi ogromnu zmiju otrovnicu koja će mu se omotati oko vrata i rep mu staviti u nozdrvu i biti mu teška kao zemlja. A meleki će govoriti: – To je ono čime ste škrtarili na Dunjaluku žudeći i hlepeći za tim.

---

[124] Vjerodostojan, Muslim, 1738

[125] Ali Imran, 161.

Na to ukazuju i riječi Uzvišenog: "Na Sudnjem danu bit će im o vratu obješeno ono čime su škrtarili."[126] Ovo osramoćivanje koje će zadesiti utajivača i onoga ko ne bude davao zekat slično je osramoćivanju koje će zadesiti prevaranta.

Allah, dželle šanuhu, će učiniti ove kazne primjerenim onome što je čovjek poznavao i razumijevao. Arapi su davali zastavu prevarantu za vrijeme njihova zborišta i obavljanja hadždža a prijestupnik bi bio proveden kroz grad. Neki učenjaci kažu:'Ono što će nositi utajivač samo je drugi izraz za grijehe i obznanjivanje tog čina.

Znači, čovjek će doći na Sudnji dan, a Allah, dželle šanuhu, će njegovo djelo obznaniti kao što bi bilo obznanjeno ako bi nosio devu koja riče ili konja koji hrže. Ovo je već prelazak od stvarnog značenja ka metafori i poređenju. Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, nas je obavijestio o stvarnom značenju i to je značenje prioritetnije.

Ebu Davud prenosi od Semure b. Džunduba koji kaže: "Kada bi Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, dobio neki plijen, on bi naredio Bilalu da pozove ljude da donesu svoj dio plijena, pa bi zatim određivao petinu, a ostalo bi dijelio. Jednom je nakon poziva došao neki čovjek s pletenom uzdom i rekao:

– Allahov Poslaniče, i ovo je ovo je ratni plijen kojeg smo zadobili.

– On ga je pitao: 'Jesi li čuo Bilala kako zove, tri puta?'

– Da.

– Šta te je spriječilo da dođeš?– upitao je.

Kada se ovaj izvinuo, on mu je rekao:

'Ne, ti ćeš s tim na Sudnji dan, ali ja to neću za tebe primiti.'"[127]

---

[126] Ali Imran, 180.

[127] Dobar hadis, Ebu Davud, 2712. Hakim, 2/127.

Prenosi se da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Kamen, težak kao sedam deva, će biti bačen u Džehennem i padat će 70 godina. Isto tako će se donijeti ono što je utajeno i bacat će se i govorit će se utajivaču: – Donesi ga!"[128]

To je značenje riječi Uzvišenog: "A onaj ko nešto utaji – **donijet će na Sudnji dan to što je utajio.**"

Riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, da će svakom prevarantu biti podignuta zastava na Sudnjem danu, dokaz su da će na Ahiretu postojati zastave. Neke će biti zastave poniženja i sramote po kojima će se raspoznavati njihovi nosioci, a neke će biti zastave zahvale, pohvale ugleda i počasti.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao: "Zastava pohvale i zahvale bit će u mojim rukama."[129] A u nekim predajama stoji: " Zastava ugleda i časti."

Zuhri prenosi od Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem rekao:"Imruul-Kajs će nositi zastavu pjesnika u Džehennemu."

Prema ovome, ko bude predvodnik ili prvak u nečemu, na ovome svijetu, imaće na Sudnjem danu zastavu po kojoj će se raspoznavati bilo da je to dobro ili zlo. Tako će i dobri ljudi, evlije, imati zastave po kojima će se raspoznavati, a sve to iz počasti prema njima.

A Allah najbolje zna.

Ako bi i bili nepoznati Vjerovjesnik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže:

"Neki raščupane kose i prašnjave odjeće, odbačeni su za vrata, a da zazovu Allaha, On bi im se odazvao."[130]

"Allah voli bogatog i bogobojaznog, svoga roba koji se pozabavio sobom i posvetio ibadetu."[131] Navodi ih Muslim.

---

[128] Slab, Taberani, 1158. Bejheki, 4334.

[129] Vjerodostojan, tirmizi, 3615. Ibn Madže, 4308. Ahmed, 1/281.

[130] Vjerodostojan, Muslim, 2622.

Ebu Hamid u *Kešf ulumi-l-Ahire* navodi: - U vjerodostojnoj predaji se kaže:

"Na sudnjem danu će se prvo suditi za prolivenu krv, a nagrade će prvo biti uručene onima koji su ostali bez vida i njima će biti rečeno:

– Vi najviše zaslužujete da nas vidite."

Uzvišeni Allah će ih se zastidjeti i reći im:

– Idite na desnu stranu.

Tu će se svrstati pod zastavu koju će ispred njih nositi Šuajb, alejhisselam, u pratnji meleka, čiji broj samo Uzvišeni Allah zna, pa će u povorci sličnoj svadbenoj, brzinom munje prijeći Sirat ćupriju.

Odlike onih koji će biti u toj povorci su strpljivost i blagost, poput odlika Ibn Abbasa i njemu sličnih.

Zatim će biti pozvani oni koji su u životu imali belaja, naročito oni koji su imali lepru pa će ih Allah, dželle šanuhu, lijepo pozdraviti i svrstati ih na desnu stranu pod zelenu zastavu koja će biti u ruci Ejjuba, alejhisselam.

Odlike onih koji će biti u toj povorci su; strpljivost, blagost i znanje – odlike Ukajl b. Ebi Taliba i njemu sličnih pripadnika ovog ummeta.

Zatim će biti pozvana čedna i neporočna omladina. Allah dželle šanuhu, će im iskazati dobrodošlicu, reći ono što On bude htio i narediti da idu na desnu stranu. Bit će svrstani pod zelenu zastavu koja će biti u ruci Jusufa, alejhisselam.

Odlike onih koji će biti u toj povorci su; strpljivost, blagost i znanje, po čemu je bio poznat Rašid b. Sulejman i njemu slični pripadnici ovog ummeta.

---

[131] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2965.

Zatim će biti pozvani oni koji su se voljeli u ime Uzvišenog Allaha. Allah, dželle šanuhu, će im iskazati dobrodošlicu i narediti da idu na desnu stranu.

Svojstva onih koji se vole u ime Uzvišenog Allaha su strpljivost, blagost i znanje. One koji vole onaj svijet, ne mrze niti žele zlo, kao što je bio Ali b. Ebi Talib i njemu slični pripadnici ovog ummeta.

Zatim će biti pozvani oni koji su plakali i suze lili u ime Allaha, dželle šanuhu. Kada dođu njihove suze će se mjeriti sa krvlju šehida i mastilom učenjaka, pa će pretegnuti suze i bit će im naređeno da idu na desnu stranu, gdje će im biti postavljena višebojna zastava, jer su plakali iz više razloga: neki iz straha, neki iz želje i nade, neki usljed kajanja, a ta će zastava biti u ruci Nuha alejhisselam.

Tada će istupiti učenjaci i reći: - Znali smo za njihov plač.

Na to će uslijediti poziv: – Polahko, Nuhu!

Oni će zastati. Zatim će se mjeriti mastilo učenjaka i krv šehida, pa će pretegnuti krv šehida, kojima će biti naređeno da idu na desnu stranu i stanu pod sivu zastavu koju će nositi Jahja, alejhisselam koj će biti njihov predvodnik.

Tada će istupiti učenjaci s namjerom da budu ispred šehida govoreći: – Oni su se borili na osnovu našeg znanja i mi bi trebali imati prednost nad njima.

Uzvišeni Allah će im se nasmiješiti i reći: – Vi ste kod Mene poput Mojih vjerovjesnika, činite šefaat za koga hoćete.

Potom će oni početi da se zauzimaju za svoje susjede i braću... Svaki od njih će zadužiti po jednog meleka koji će obavještavati one koji su tu okupljeni, govoreći: – Tom i tom učenjaku je dozvoljeno da zagovara za onoga ko mu je nekada udovoljio nekoj potrebi, nahranio ga kad je gladan bio ili ga napojio kad je žedan bio, pa ako ima takav neka dođe da mu on bude šefaadžija (zagovornik).

U vjerodostojnoj predaji se navodi:

"Prvi koji će imati pravo na šefaat su poslanici, potom vjerovjesnici, a zatim učenjaci."[132]

Za njih će biti određena bijela zastava koju će nositi Ibrahim, alejhisselam, jer je on među poslanicima najizrazitiji Mukašif (onaj koi doživljava otkrovenje.)

Zatim će biti pozvani siromasi kojima će Uzvišeni reći:

–Dobrodošli vi za koje je dunjaluk bio zatvor.

Potom će im biti naređeno da idu u desnu stranu gdje će stati pod žutu zastavu koja će biti u ruci Isaa, alejhisselam koji će im biti predvodnik.

Onda će biti pozvani bogataši kojima će kada dođu pred Allaha, dželle šanuhu, imetak biti zbrajan 500 godina a zatim će biti naređeno da budu na desnoj strani pod višebojnom zastavom Sulejmana, alejhisselam, koji će ih predvoditi.

U jednom se hadisu navodi da će četvorica poslanika svjedočiti protiv četiri kategorije ljudi. Pozvaće se bogataši i oni koji su na ovome svijetu imali udoban život te će im se reći:

– Šta vas je odvratailo od ibadeta?

– Allah, dželle šanuhu, dao nam je vlast i udoban život i to nas je preokupiralo pa nismo izvršavali obaveze prema Njemu. – reći će.

– Ko je imao veću vlast, vi ili Sulejman, alejhisselam?

– Sulejman, alejhisselam.

– Njega to ipak nije okupiralo niti odvratilo od ispunjenja obaveza i sjećanja na uzvišenog Allaha.

Zatim će biti pozvani oni koji su doživljavali razne kušnje i bit će upitani:

– Šta vas je odvratilo od ibadeta?

Oni će odgovoriti:

---

[132] Slab hadis, Ibn Madže, 4313.

– Allah nam je davao razna iskušenja, nedostacima, pošastima i bolestima, pa nas je to odvratilo od sjećanja na Njega i ispunjavanja obaveza.

– Ko je imao veća iskušenja, vi ili Ejjub, alejhisselam?

- Ejjub, alejhisselam.

- Njega to ipak nije okupiralo niti odvratilo od ispunjenja obaveza i sjećanja na Uzvišenog Allaha.

Potom će biti pozvana omladina i robovi i bit će pitani kao i oni prije njih, pa će odgovoriti:

– Allah nam je dao ljepotu i ljupkost, pa nas je to preokupiralo.

A robovi će reći: – Naši okovi i robovanje gospodarima bili su nam prepreka i smetnja.

– Ko je bio ljepši, vi ili Jusuf, alejhisselam?

- Jusuf, alejhisselam, je bio ljepši.

- Njega to ipak nije okupiralo niti odvratilo od ispunjenja obaveza i sjećanja na uzvišenog Allaha, a i on je bio i u okovima.

Zatim će biti pozvani siromasi kojih će biti raznih vrsta i bit će pitani:

– Šta vas je odvratilo od robovanja?

– Allah, dželle šanuhu, nas je stavio na iskušenje siromaštvom i to nas je odvratilo.

– Čije siromaštvo je bilo teže, vaše ili siromaštvo Isaa, alejhisselam?

– Isaovo, alejhisselam.

- Njega to ipak nije okupiralo niti odvratilo od ispunjenja obaveza i sjećanja na uzvišenog Allaha.

Zato, ako neko bude iskušavan nekim od spomenuta četiri iskušenja, neka se sjeti onoga ko je bio na istim kušnjama!"[133]

Riječi Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem:*Ovo je prevara toga i toga sina toga i toga* su dokaz da će ljudi na Ahiretu biti prozvani po svojim imenima i imenima svojih očeva o čemu je bilo riječi na više mjesta.

Ovo je, ujedno, i odgovor onima koji kažu da će ljudi biti prozvani po imenima svojih majki jer se tako prikrivaju njihovi očevi. Pomenuti hadis oponira njihovom mišljenju a prenose ga Buhari i Muslim i to ti je dovoljno.

Potpoglavlje: Alejhisselamove riječi: *A potom time žigosana čela njihova* i do kraja hadisa specificiraju čelo i lice, jer je to najuočljiviji dio tijela, prednju i leđnu stranu čovjeka, mjesta gdje može osjetiti najintenzivniju bol.

Prednja i leđna strana spomenute su jer će biti žigosane i izložene bolovima. Neki vele da je ovo znakovito jer su upravo takvi ljudi kada bi im došao neko ko ima potrebu prvo mrštili lice, pa bi okretali svoje bokove, a potom i leđa, kako bi se udaljili od onog ko im se obratio.

Stoga je Allah, dželle šanuhu, propisao ovakvo kažnjavanje pomenutih dijelova tijela.

Sufije kažu: - Pošto su tražili imetak i ugled na Dunjaluku, Allah, dželle šanuhu, će na Sudnjem danu opržiti njihova lica, onima koji su se odvajali od siromaha kada sjede s njima, bit će žigosani bokovi, a onima koji budu naslanjali svoja leđa na imetak, uzdajući se u nj, bit će žigosana upravo leđa.

Potpoglavlje: Riječi: *U toku dana čija je dužina 50 000* godina, znače: 'Ukoliko bi neko drugi mimo Allaha, dželle šanuhu, svodio račun...' Pošto je Uzvišeni Allah taj koji svodi račun, On će to završiti u roku pola dunjalučkog dana.

[133] Slab lanac prenosilaca, Bejheki, 9999.

U tom trajanju On će odrediti njihove etape za polaganje računa.

Hasana i Ibn Jeman kaže da će svaka etapa trajati 1 000 godina.

U jednom hadisu Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže:

"Tako mi Onoga u čijoj je moći moja duša, taj dan će biti olakšan vjerniku kao što mu je bio olakšan i propisani namaz."

O ovome je bilo riječi u hadisu od Ebu Seida Hudrije.

Ibn Mubarek prenosi od h. Ebu Hurejre da je rekao da će on za mu'mina trajati kao jedno namasko vrijeme.[134]

U hadisu se navodi da se dan neće upoloviti a džennetlije će ući u Džennet a džehennemlije u Džehennem.[135] Ovaj hadis navodi Ibn Aziz u djelu *Garibu-l-kur'an*.

---

[134] Vjerodostojan lanac prenosilaca, Ibn Mubarek, 348.

[135] Slab hadis, Ibn Mubarek, 1313.

O SPOMINJANJU ONIH KOJI SU UPRAVLJALI LJUDIMA

Gejlani, Ebu Talib, navodi lancem prenosilaca od Ebu Hurejre da je rekao: "Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je rekao:

- Svako ko bude zapovijedao makar i desetorici ljudi doći će s tim na Sudnji dan pa će ga Allah, dželle šanuhu, obradovati za njegovu pravdu ili kazniti za nepravdu."[136]

Omer je rekao Ebu Zerru:

"Ispričaj mi hadis koji si čuo od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem.

Čuo sam ga gdje kaže:

- Doći će se sa vlastodršcem na Sudnji dan, i bit će ostavljen na džehennemskom mostu koji će se sav tresti, pa neće ostati nijedan zglob u njemu a da se neće pomaći s mjesta, pa ako je bio pokoran Uzvišenom Allahu, u svom djelovanju, proći će Most, a ako je griješio prema Allahu, dželle šanuhu, u svom djelovanju, Most će ga stresti sa sebe i strovaliti ga u džehennemsku dubinu, koja je duboka 50 godina.[137]

- Ko traži ikakav posao nakon ovoga, Ebu Zerre?

[136] Vjerodostojan hadis, Ahmed, 2/431. Darimi, 2515. Hakim, 4/89.

[137] Vrlo slab hadis, Ibn Ebi Šejbe, 12/217. Ibn Ebi Dun-ja, 247. Taberani, 1219.

– Onaj kome Allah, dželle šanuhu, odbije nos i pribije mu obraz uz zemlju."

Ovaj hadis spominje i Ibn Dževzi.

Četvorica imama prenose od Ebu Humejda Sa'dija koji kaže:

"Allahov Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je uposlio na sakupljanju zekata nekog čovjeku iz plemena Benu Esed, koji se zvao Ebu Letebije, pa mu je taj došao i rekao: – Ovo pripada vama, a ovo je meni poklonjeno.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, se tada uspeo na mimber, i nakon zahvale Allahu, dželle šanuhu, rekao:

– Šta je sa čovjekom kojeg mi pošaljemo da radi, pa on dođe i kaže: 'Ovo pripada vama a ovo je meni poklonjeno.'

– A da je takav, sjedio u kući svoga oca i majke, da li bi mu bilo šta poklonjeno ili ne? Niko od vas neće uzeti ništa od toga a da to neće donijeti na Sudnji dan, pa ako bude deva, ona će rikati, a ako bude krava, ona će mukati, a ako je ovca, blejaće.

Zatim je podigao ruke, tako da smo vidjeli bjelinu njegovih pazuha, i rekao:

– Bože, jesam li saopćio? Bože, jesam li saopćio? "[138]

Ebu Davud prenosi od Burejde da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Koga mi uposlimo na nekom poslu, pa mu to platimo, ono što uzme ponad toga je utajivanje."[139]

---

[138] Muttefek alejh, Buhari, 6636. Muslim, 1832. Ebu Davud, 2946. Ahmed,5/423.

[139] Vjerodostojan hadis, Ebu Davud, 2943.

ČETRNAESTI DIO

HAVD (IZVOR)

O HAVDU (IZVORU) VJEROVJESNIKA,sallallahu alejhi ve sellem, NJEGOVOM MJESTU, ŠIRINI I MNOŠTVU NJEGOVA POSUĐA; SPOMINJANJE NJEGOVIH STRANA I ONIH KOJI SE NALAZE NA NJIMA

Autor djela *El Kut* veli da je Poslanikov, sallallahu alejhi ve sellem, izvor Havd udaljen od Sirat ćuprije.

Vjerodostojno je potvrđeno da Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, posjeduje dva izvora: jedan je prije mosta a drugi u Džennetu. Oba ova izvora se nazivaju Kevser. *Kevser* u arapskom jeziku znači mnogo dobro.

Postoji razilaženje kad je u pitanju mjesto i položaj Mizana (Tezulja) i Havda. Kaže se da je Mizan prije, a opet neki kažu da je to Havd.

Ebu Hasan Kabisi smatra da je ispravno tvrditi da je to Havd.

Ovo je razumljivo jer će ljudi izaći iz svojih kabura žedni, kako smo već istakli, pa je Havd prvi, a poslije njega su Sirat i Mizan, a Allah najbolje zna.

Ebu Hamid spominje da se pripovijeda od prijašnjih generacija koje su o tome pisale da je Havd poslije Sirata, što je omaška.

Buhari prenosi od Ebu Hurejre da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Kada budem stajao iznad havda, pojaviće se jedna skupina koju ću prepoznati. Između mene i njih će izaći jedan čovjek koji će im reći: – Goni!

– A gdje? – upitat ću.

– Tako mi Allaha, u Džehennem.

Ja ću onda pitati šta se s njima zbilo, a on će odgovoriti:

– Oni su se odmetnuli i svom nevjerstvu povratili.

Potom će se pojaviti druga skupina i nju ću prepoznati. Između mene i njih će se pojaviti čovjek koji će povikati da dođu. Upitaću ga gdje, a on će odgovoriti:

– Tako mi Allaha, u Džehennem.

Ja ću onda pitati šta se s njima zbilo, a on će odgovoriti:

– I oni su se odmetnuli, a samo mali broj njih je spašen vatre."[140]

Ovaj hadis, svojom vjerodostojnošću, ukazuje na to da je Havd prije Sirata, jer je Sirat most nad Džehennemom kojeg treba preći, pa ko ga pređe, spašen je vatre, kako ćemo vidjeti.

I vrela ostalih poslanika su na tome mjestu, a na to ćemo ukazati.

Od Ibn Abbasa se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio pitan o tome da li će biti vode na mjestu na kojem će se stajati pred Allahom, dželle šanuhu. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je odgovorio:

"Da, tako mi Onoga u čijoj je ruci moj život, zbilja će na tom mjestu biti vode i Allahovi prijatelji, (evlije) će se napajati s izvora vjerovjesnika. Allah, dželle šanuhu, će poslati 70 000

[140] Vjerodostojan hadis, Buhari, 6587.

meleka sa vatrenim štapovima koji će odbijati nevjernike od vjerovjesničkih izvora."

Muslim prenosi od h. Ebu Zerra da je rekao:

"Upitao sam Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, o posuđu oko Havda, pa mi je rekao.

– Tako mi Onoga u čijoj je ruci Muhammedova duša, posuđa oko havda ima više nego zvijezda na nebu i njihovih sazviježđa u vedroj noći. Džennetsko posuđe je takvo da ko se iz njega napije više ne žedni. Na kraju Havda su dva oluka iz Dženneta. Ko se iz njih napije neće više žednjeti. Vrelo Havd je široko koliko i dugo u mjeri razdaljine od Omana do Ejle, voda u njemu je bjelja od snijega a slađa od meda."[141]

Sevban prenosi da je Poslanik sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ja ću tjerati ljude na stražnjem dijelu mog Havda da budu od stanovnika desne strane, sve dok se ne slomi moj štap."

Upitan o širini Havda, Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je odgovorio:

"Njegova širina je od ovog mjesta pa do Omana."

Upitan o ukusu je rekao:

"Bjelji je od snijega a slađi od meda. U njemu su slivena dva oluka iz Dženneta, jedan je od zlata, a drugi od srebra."[142]

U drugim zbirkama stoji:

"U njemu su salivena dva oluka iz Kevsera."

U jednom drugom hadisu stoji:

"Niko od vas neće pružiti svoju ruku, a da mu čaša ne padne u nju."

Muslim prenosi od Ensara da je rekao:

[141] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2300.

[142] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2301. Ahmed, 5/280,282. Abdurrezzak, 20853. Ibn Ebi Šejbe, 11/443.

"Dok je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio s nama u džamiji, nakratko je zadrijemao, zatim je podigao glavu i nasmijao se.

– Šta te je nasmijalo, Allahov Poslaniče? – upitali smo.

– Upravo mi je objavljena jedna sura. Potom je proučio: "Sa imenom Allaha, Milostivog Svemilosnog!

Mi smo ti uistinu mnogo dobro dali, zato se Gospodaru svome **moli i kurban kolji, onaj koji tebe mrzi sigurno će on bez pomena ostati.**"

Zatim je rekao: – Znate li šta je Kevser?

– Allah i Njegov Poslanik najbolje znaju.

– To je rijeka sa mnogo dobara koju mi je obećao Gospodar. To je Havd na koji će, na Sudnjem danu, dolaziti moji sljedbenici, sa posudama brojnim kao zvijezde nebeske, pa će jednom među njima biti spriječeno da priđe. Ja ću reći: 'Gospodaru, i on je moj sljedbenik.' On će odgovoriti: 'Ti ne znaš koje je on novine poslije tebe zaveo.'"[143]

Od Abdullaha b. Amra se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Razdaljina moga Havda je mjesec dana hoda, a isto toliko i njegovih uglova. Njegova voda je bjelja od srebra, njegov miris je ugodniji od miska, a njegovih pehara je koliko i nebeskih zvijezda. Ko se iz njega napije, nikad poslije neće ožednjeti."[144]

Bilježi ga Buhari, a od Ibn Omera se prenosi da je Poslanik savs. rekao: - Havd će ispred vas biti udaljen kao što je udaljenost između Džerba (u Siriji) i Ezruha (u Jordanu). U njemu ima ibrika koliko nebeskih zvijezda. Ko se iz njega napije, nikad poslije neće ožednjeti.[145] Bilježi Buhari.

---

[143] Vjerodostojan hadis, Muslim, 2304.

[144] Vjerodostojan hadis, Buhari, 6579.

[145] Vjerodostojan hadis, Buhari, 6577.

Od Ebu Hurejre se prenosi da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Razdaljina mog Havda je veća nego što je razdaljina između Ejle i Adena (jug Arabije). Bjelji je od snijega i slađi od meda s mlijekom. Njegovo posuđe je brojno kao zvijezde na nebu. Ja ću odvraćati ljude od svog Havda kao što čovjek odvraća deve ljudi od svog pojila.

Prisutni upitaše: - Hoćeš li nas tada poznati?

On reče: - Da, vi ćete imati obilježja koja neće imati niko drugi. Ići ćete prema meni lica svijetlih od abdesta."[146]

Ibn Madže bilježi od Ebu Seid Hudrije da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Razdaljina moga Havda je kao udaljenost između Kabe i Bejtu-l-makdisa. Bijel je kao mlijeko, a njegovo posuđe je poput zvijezda na nebu. Imat ću najbrojnije sljedbenike, od svih poslanika, na Kijametskom danu."[147]

Neki ljudi misle da su ova ograničenja koja se navode u hadisima o Havdu zbunjujuća i različita, međutim to nije tako. Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je izrekao više puta hadise o Havdu. U njima je spomenuo različite izraze obraćajući se skupini ljudi koji su poznavali razdaljinu navedenih mjesta. Tako je Šamlijama spomenuo Džerbu i Ezruhu, Jemenjanima razdaljinu između San'a do Adena, i sl.

Drugi put je tu razdaljinu ograničio vremenskim trajanjem, govoreći o razdaljini od mjesec dana, a time se misli ukazati na veličinu Havda. On je to govorio iz obzira prema onima koji su bili prisutni i koji su poznavali ta mjesta. Govorio je svakoj skupini o stranama i pravcima koje su oni razumjeli i poznavali.

Nemoj pomisliti da će Havd biti na licu ovakve zemlje. Njegovo postojanje će biti na zamijenjenoj zemlji, pod

[146] Vjerodostojan hadis, Muslim, 248. Ibn Madže, 4306.

[147] Slab lanac prenosilaca, Ibn Madže, 4301.

okomicom spomenutih pokrajina, ili na mjestima koja će biti zamijenjena za ova na ovoj zemlji. Ta zamijenjena zemlja je zemlja bjeline, čistine poput srebra, u kojoj nije prolivena krv, niti je ikada nekome učinjeno nasilje, o čemu smo već govorili. Ona je očišćena zbog silaska Silnog, Uzvišenog da izvrši presudu.

Rečeno je da će na jednoj strani Havda biti Ebu Bekr, na drugoj Omer, na trećoj Osman, a na četvrtoj Alija, radijallahu anhum.

Ovo nije rečeno samo razumski, već se ovo prenosi sve do Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, a hadis o tome prenosi autor djela *Gejlanijjat* od h. Enesa koji kaže da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Moj Havd ima četiri strane: prva strana je u rukama Ebu Bekra, druga u rukama Omera, treća u rukama Osmana, a četvrta u rukama Alije."[148]

Pa ko bude volio Ebu Bekra, a mrzio Omera, neće ga Ebu Bekr napojiti, ko bude volio Omera a mrzio Ebu Bekra, neće ga Omer napojiti, ko bude volio Osmana a mrzio Aliju, neće ga Osman napojiti, ko bude volio Aliju a mrzio Osmana, neće ga Alija napojiti.

Ebu Davud Tajalisi navodi lancem prenosilaca od Zejd b. Erkama da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Vi ćete biti jedan dio od 100 000 ili 70 000 dijelova koji će doći na moj Havd. A tog dana ih je bilo 800 ili 900."[149] (vaš ukupan broj će biti 1/70 000 ili 1/100 000 op.prev.)

[148] Slab hadis, Ibn Dževzi, 1/253.

[149] Vjerodostojan hadis, Tajalisi, 677.

SIROMAŠNI MUHADŽIRI SU PRVI LJUDI KOJI ĆE DOĆI DO HAVDA

Ibn Madže prenosi od Sunabihi Ahmesija da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Ja ću vas, prije ostalih, dovesti do Havda i ponosiću se vašom brojnošću nad ostalim ummetima, stoga se nipošto nemojte ubijati poslije mene."[150]

Sevban, sluga Allahovog Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, prenosi da je on rekao:

"Razdaljina mog Havda je kao razdaljina između Adena i Ejle. Bjelji je od mlijeka a slađi je od meda. Njegovog posuđa ima kao zvijezda na nebu. Ko se iz njega napije nikad više neće ožednjeti. Prvi ljudi koji će doći do Havda su siromašni muhadžiri, uprljane odjeće i raščupanih kosa. Oni nisu imali udoban život niti su im se otvarala vrata časti i ugleda."

Omer, prenosi Sevban, tada zaplaka, dok ne skvasi bradu i reče: -Ali ja sam imao udoban život i vrata časti i ugleda su mi bila otvorena?! Sigurno neću oprati svoje odjelo sve dok se ne zaprlja, niti ću nauljiti kosu, neka se razbašuri.

---

[150] Vjerodostojan hadis, Ibn Madže, 3944.

Prenosi ga Tirmizi.

Ebu Selem Habeši pripovijeda:

"Poručio mi je Omer b. Abdulaziz da mu dođem, pa sam se zaputio poštanskim kolima njemu. Kada sam ušao kod njega rekoh:

– Vladaru pravovjernih, prevozno sredstvo mi je činilo poteškoće.

Hazreti Omer mi reče: - Nisam želio da ti učinim teškoće, nego sam čuo hadis koji ti prenosiš od Sevbana a on od Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, o Havdu, pa sam htio da mi ga usmeno preneseš.

(Ebu Selem reče): – Sevban mi je pričao da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao: "Razdaljina mog Havda je kao razdaljina između Adena i Omana (Belka)..."[151] Ebu Selem kaže da je hadis garib.

Enes b. Malik je rekao:

"Prvi koji će doći do Havda Poslanika sallallahu alejhi ve sellem, su blijedi i slabi, koji putuju, koji početak noći dočekuju u tuzi i žalosti."

[151] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 2444, Ibn Madže, 4303.

O ONIMA KOJI ĆE BITI ODBIJENI OD HAVDA

Buhari prenosi od Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Sigurno će doći do mene, kod Havda, moji ashabi i ja ću ih prepoznati, a oni će biti odbijeni od mene.

Ja ću reći: – Ovo su moji ashabi. – a meni će se odgovoriti: 'Ti ne znaš kakve su sve novine uveli poslije tebe'."[152]

Od Ebu Hurejre se prenosi kako je pričao da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Doći će do Havda jedna grupa mojih ashaba i bit će odbijeni od njega, a ja ću reći: – Gospodaru, ovo su moji ashabi, - a On će reći: 'Ti ne znaš za novinama koje su uveli poslije tebe. Oni su se vratili svojim stopama'."[153]

Muslim prenosi od Esme da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

[152] Vjerodostojan, Buhari, 6582.

[153] Vjerodostojan, Buhari, 6585. 6586.

"Ja ću biti kod Havda da gledam ko će mi od vas doći, tada će neki ljudi biti odbijeni, a ja ću reći: – Gospodaru, oni su od mene, od mog ummeta. – pa će se reći: 'Znaš li ti šta su oni uradili poslije tebe? Nisu prestajali da se vraćaju svojim stopama'."

U hadisu koji prenosi Enes stoji:

"Nekom čovjeku će biti uskraćeno pa ću reći: – Gospodaru on je iz mog ummeta, pa će se reći: 'Ti ne znaš kakve su novine uveli poslije tebe'."[154]

Naprijed je bilo o tome govora.

Također imamo hadis kod Buharije: "Kada se pojavi neka skupina ljudi ja ću ih prepoznati..."

U *Muvettau* se navodi hadis od h. Ebu Hurejre da su ashabi upitali: "Kako ćeš, Allahov Poslaniče, prepoznati one koji dolaze da su iz tvog ummeta?"

Slijedi hadis u kojem Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, kaže: "Imaće lica svijetla od abdesta."

Potpoglavlje: Naši učenjaci kažu: – Svako onaj ko se odvarati od Allahove vjere ili u nju uvede neku novinu sa kojom nije zadovoljan Allah niti bi je On odobrio bit će odbijen i udaljen od Havda Poslanika,sallallahu alejhi ve sellem. Najžešće će biti odbijani oni koji se suprotstavljaju većini muslimana i koji među njih razdor unose. Takve su haridžiji sa svojim različitim sljedbama, rafidije sa svojim zabludama, mu'tezile sa različitim frakcijama. Svi oni su izmijenili propise vjere.

Također, ovdje spadaju i oni koji pregone u nepravdi i zulumu, koji zamračuju istinu, ubijaju svoje podanike i ponižavaju ih. Zatim oni koji javno čine velike grijehe i koji ne primjećuju grijehe, potom otpadnici i novatori i sljedbenici svojih strasti. Bit će udaljeni, a onda će se primaknuti (Havdu), nakon što im bude oprošteno, pod uslovom da su uveli

[154] Vjerodostojan, Muslim, 2293.

novotarije u postupcima, a ne u akaidu. Prema ovoj odredbi pojaviće se svjetlo abdesta po kojem će biti poznati, a potom će im se reći: – Udaljite se od njega.

Ukoliko budu licemjeri koji su u vrijeme Poslanika, sallallahu alejhi ve sellem, javno ispovijedali vjeru a u duši tajili nevjerovanje pa je on uzimao u obzir ono što su ispoljavali, tada će se skinuti veo i on će im reći: – Udaljite se! Udaljite se!

U Džehennemu će zauvijek ostati samo nevjernik – poricatelj koji nije imao nimalo imana.

Kaže se da, kada se ispuni Allahova prijetnja, nad nekim od velikih grješnika, pa ako uspije doći do Havda i napiti se iz njega, makar bio određen za Džehennem, Allahovom voljom, neće biti kažnjavan žeđu. A Allah najbolje zna.

Tirmizi prenosi od Ka'ba b. Udžreta da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"O Ka'be, tražim zaštitu kod Allaha za tebe, od zapovjednika, upravljača koji će doći poslije mene. Pa ko im bude dolazio na vrata, podrži ih u njihovim lažima i pomogne u njihovom zulumu, takav nije moj niti sam ja njegov. Takav neće doći na moj Havd. A ko im dođe na vrata ali ih ne podrži u njihovim lažima, ne pomogne ih u zulumu, takav je moj i ja sam njegov. On će doći meni kod Havda. O Ka'be, namaz je dokaz, strpljivost je čvrst štit a sadaka ništi grijehe kao voda vatru. Ka'be, čovjek se neće udebljati na nezakonit način a da ta debljina ne bude najpreča vatri."[155]

Ebu Isa kaže da je ovaj hadis hasenun garib.

Evzai b. Rebi Omer u svom *Musnedu* prenosi lancem prenosilaca od Enes b. Malika da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Razdaljina mog Havda je poput razdiljine Ejlee i Mekke. Ibrika ima kao zvijezda na nebu ili su poput nebeskih zvijezda.

[155] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 614.

On ima dva oluka iz Dženneta, kad god ponestane vode, iz njih se nadolijeva. Ko se iz njega jednom napije neće više nikad žeđ osjetiti. Do njega će doći narod sasušenih usana, a neće dobiti iz njega ni jednu kapljicu. Ko ga sad smatra lažnim, tog dana iz njega neće biti napojen."[156]

Tirmizi Hakim navodi hadis od Osmana b. Maz'una, da mu je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao, na kraju hadisa:

"Osmane, nemoj izbjegavati moj sunnet. Ko ostavi moj sunnet a umre prije nego učini tevbu, meleki će ga na Sudnjem danu udarati po licu kako bi ga odvratili od mog Havda."[157]

Ovaj hadis je u cijelosti naveden u poglavlju O sprečavanju pohlepe kroz zuhd i zadovoljstvo.

[156] Slab lanac prenosilaca, Ibn Mubarek, 1610.

[157] Slab hadis, Tirmizi Hakim, str.346.

SVAKI VJEROVJESNIK IMA SVOJ HAVD

Tirmizi navodi od Semureta da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Zaista svaki Vjerovjesnik ima svoj Havd, i oni će se međusobno hvalisati koji ima najviše posjetilaca. Ja se uistinu nadam da ću, od sviju njih, imti najviše."[158]

Ebu Isa kaže da je ovaj hadis hasen garib.

Bikri, poznatiji kao Ibn Vasiti kaže: – Svaki Vjerovjesnik ima svoj Havd osim Saliha, alejhisselam, jer njegov Havd je vime njegove deve.

[158] Dobar hadis na osnovu drugih predaja, Tirmizi, 3361.

O KEVSERU KOJI ĆE BITI U DŽENNETU DAT MUHAMMEDU, sallallahu ajejhi ve sellem

Buhari prenosi od Enesa da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Putujući po Džennetu, ukaza mi se rijeka na čijim obalama su bila uzvišenja od šupljeg bisera, pa sam upitao:

– Šta je ovo Džibrilu?

– Ovo je Kevser koji ti je darovao tvoj Gospodar.

Njegov mulj je misk."

Ovaj hadis citira i Ebu Isa Tirmizi i dodaje:

"Zatim sam bio uzdignut do Sidretu-l-munteha i kod njega vidio veličanstvenu svjetlost."[159]

Ebu Isa kaže da je ovaj hadis hasenun sahih.

Navodi ga Ibn Vehb od Enesa da, kada je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, bio na Miradžu, po povratku je rekao: "Vidio sam rijeku koja šumi poput strijela kada padaju. Bjelja je

[159] Vjerodostojan hadis, Buhari, 6581. Tirmizi, 3360.

od mlijeka a slađa od meda. Njene obale su uzvišenja od šupljeg bisera. Pitao sam: – Džibrilu, šta je ovo?

– Ovo je rijeka Kevser koju ti je darovao tvoj Gospodar.

Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, je dalje nastavio:

– Stavio sam ruku u mulj rijeke Kevser kad ono misk, a zatim sam stavio ruku na njenu obalu, kad ono biseri.

Tirmizi prenosi od Ibn Omera da je Poslanik, sallallahu alejhi ve sellem, rekao:

"Kevser je rijeka u Džennetu čije su obale zlatne a korito od bisera i rubina. Njena prašina je mirisnija od miska, njena voda je slađa od meda i bjelja od snijega."[160]

Ovaj hadis je dobar, a Allah najbolje zna.

Ovim je završen prvi dio knjige: *"Podsjetnik na stanja umrlih i Ahiret"*.

[160] Vjerodostojan hadis, Tirmizi, 3361.

SADRŽAJ

Izdavač
LIBRIS d.o.o.

Za izdavača
Said KATICA

Recenzenti prevoda u bosanski
Zuhdija HASANOVIĆ

Lektura i korektura
Ahmed MAHIĆ, prof.

Tehničko uređenje, design i DTP
ZiS ART DESIGN GROUP - MOSTAR

Štampa: **BEMUST**
Za štampariju: **Mesud SMAJIĆ**

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

297 . 123

el - KURTUBI, Muhammed ibni Ahmed
Tezkira : podsjetnik na stanja umrlih i ahiretska dešavanja / Muhammed ibni Ahmed el - Kurtubi ; sa arapskog na bosanski preveli Senad Ćeman ... [et al.] - Sarajevo : Libris, 2003. - 562 str. ; 24 cm. - (Biblioteka Ruh)

Prijevod djela: Et-tezkire fi ahvali 'l-mevta

ISBN 9958-9234-5-9
COBISS/BiH-ID 11932678

Rješenjem Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta F BiH br. 02-15-1248/03 od 08. 05. 2003. godine, a u skladu sa Zakonom o porezu na promet proizvoda i usluga Službeni list br. 5/95. član 19. tačka 12. ovaj proizvod je oslobođen poreza na promet.

ISBN 9958-9234-5-9
9 789958 923456
Printed in Bosnia and Herzegovina

Libris

design: Izedin Šikalo

Podsjetnik na stanja umrlih i ahiretska dešavanja

El-Kurtubi

Libris